

**Journal of
Humanities and Tourism
Research**

Year : 2021
Volume : 11
Issue : 3

ISSN: 2717-7092

JoHUT

Journal of Humanities and Tourism Research

ISSN: 2717-7092

Cilt: 11

Sayı: 3

2021

Vol.11

No.3

<http://johut.karabuk.edu.tr/>

DERGİ HAKKINDA

Journal of Humanities and Tourism Research (JoHUT) açık erişimli, hakemli, yılda dört kere Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında yayımlanan bilimsel bir dergidir. Karabük Üniversitesi yayını olan dergi 2010 yılından beri yayımlanmaktadır. 2020 yılı 10 cilt itibarıyla eski adı Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Karabük University Journal of Institute of Social Sciences / JOISS) olan derginin adı Journal of Humanities and Tourism Research olarak değiştirilmiştir. JoHUT uluslararası bir dergi olup uluslararası endekslerde taranmaktadır. Beşeri bilimler ve turizm alanında yapılan araştırmaları yayımlama ve bilim insanlarının hizmetine sunmayı amaçlayan JoHUT, Türkçe ve İngilizce dillerinde yayın yapmaktadır.

ABOUT THE JOURNAL

The Journal of Humanities and Tourism Research (JoHUT) is an open-access, refereed scientific journal published quarterly in March, June, September and December. The Journal, which is a periodical of Karabük University, has been published since 2010. Starting from the 10th volume of 2020, the Journal has changed its name from Karabük University Journal of Institute of Social Sciences (JOISS) to Journal of Humanities and Tourism Research. JoHUT is an international journal and indexed internationally. JoHUT, which aims to distribute research in humanities and tourism for the service of scientists, publishes manuscripts in Turkish and English.

EDITOR

Prof. Dr. Nuray TÜRKER nturker@karabuk.edu.tr

EDİTÖR YARDIMCILARI / ASSOCIATE EDITORS

Assoc. Prof. Dr. Cenk Murat KOÇOĞLU cmkocoglu@karabuk.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. Önder DENİZ (Uşak University) onder.deniz@hotmail.com.tr

GÜZEL SANATLAR BÖLÜM EDİTÖRÜ / SECTION EDITOR OF FINE ARTS

Dr. Muhammet BİLGEN mbilgen@kastamonu.edu.tr

YAYIN KURULU / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU (Van Yüzüncü Yıl University)

Prof. Dr. Rainer M. CZICHON (Uşak University)

Prof. Dr. Dilşen İnce ERDOĞAN (Aydın Adnan Menderes University)

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ (İstanbul Gelişim University)

Prof. Dr. Ilze IVANOVA (University of Latvia/Latvia)

Prof. Dr. Iveta KOVALCIKOVA (University of Presov/Slovakia)

Prof. Dr. Karl KUNST (Vienna Institute for Archeological Science/Austria)

Prof. Dr. Voon Chin PHUA (Gettysburg College/USA)

Prof. Dr. Dirk WICKE (Goethe University/Germany)

Assoc. Prof. Dr. Eka DEVIDZE (European University/Georgia)

Dr. Maria PRODROMOU (European University/Cyprus)

DİL EDİTÖRÜ / LANGUAGE EDITOR

Jesse E. SHIRCLIFF

The journal was previously entitled as Karabuk University Journal of the Institute of Social Sciences

Derginin önceki ismi: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Journal of Humanities and Tourism Research is indexed in;

DRJI, Türk Eğitim İndeksi, SOBIAD, CiteFactor, ESJI, İSAM, ResearchBib, UDL EDGE, Bilgindex, ROOTINDEXING, Türkiye Turizm Dizini, ROAD, Crossref, CABI, EBSCO

Journal of Humanities and Tourism Research aşağıdaki indekslerde taranmaktadır;

DRJI, Türk Eğitim İndeksi, SOBIAD, Cite Factor, ESJI, İSAM, ResearchBib, UDL EDGE, Bilgindex, ROOTINDEXING, Türkiye Turizm Dizini, ROAD, Crossref, CABI, EBSCO

BU SAYININ HAKEMLERİ / REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Suat Çabuk	Namık Kemal University
Prof. Dr. Murat Sezgin	Uşak University
Assoc. Prof. Dr. Önder Deniz	Uşak University
Assoc. Prof. Dr. Taşkın Deniz	Karabük University
Assoc. Prof. Dr. Oğuz Diker	Çanakkale 18 Mart University
Assoc. Prof. Dr. Yasin Dönmez	Karabük University
Assoc. Prof. Dr. Ezgi Gökçe	Uşak University
Assoc. Prof. Dr. Mustafa İnce	Karabük University
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Kılınçarslan	Uşak University
Assoc. Prof. Dr. Ali Korkmaz	Erciyes University
Assoc. Prof. Dr. Sevgi Öztürk	Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Mustafa Özgür Seçim	Aydın Adnan Menderes University
Assoc. Prof. Dr. Fatih Türkmen	Karabük University
Assoc. Prof. Dr. Aydın Zor	Akdeniz University
Dr. Özlem Özer Altundağ	Karabük University
Dr. Seda Atasoy	Giresun University
Dr. Ömer Saraç	Kastamonu University
Dr. Yurdanur Yumuk	Karabük University
Mehmet Uçar	Karabük University

Printing Assistants

Mehmet UÇAR - R.A İbrahim YILMAZ

Journal of Humanities and Tourism Research

ISSN: 2717-7092

Cilt: 11

Sayı: 3

2021

Vol.11

No.3

<http://johut.karabuk.edu.tr/>

İçindekiler / Contents

Öğretim Stratejilerinde Dijital Bir Proje Önerisi: "Ayın Evreleri"

A Digital Project Proposal in Teaching Strategies: "The Phases of the Moon"

Köksal BİLİRDÖNMEZ, Çağatay ÇEVİK 433-451

Mudanya Tarihi Evlerinden Bir Örnek: Yeniden Yapım Çalışmalarının İncelenmesi

An Example from Mudanya Historical Houses: Examination of Reconstruction Works

Aylin ÖZODABAŞ, Moustafa Kioutsouk MOUSTAFA..... 452-466

Okullarda Alınan Korona Virüs Önlemlerine ve "Okulum Temiz" Belgesine Yönelik Öğrenci Velilerinin Tutumu

The Attitude of Students' Parents Towards Corona Virus Measures Taken in Schools and the "My School is Clean" Certificate

Mustafa İNCE, Mevlüt BUDAK 467-478

Kültürel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanımı: Bergama İlçesi Örneği

Utilization of Cultural Heritage for Tourism Purposes: The Case of Bergama County

Seda SÜER 479-502

Kırsal Mirasın Korunması ve Yerel Turizm: Foça Kozbeyli Örneği

Conservation of Rural Heritage and Local Tourism: Case of Foça, Kozbeyli

Umur Devrim TUNCA, Eti AKYÜZ LEVİ 503-525

"Organize İşler" Filminde İdeolojinin İnşası

The Construction of Ideology in the Movie "Organize İşler"

Mevlüt Can KOÇAK, Olgun KÜÇÜK 526-537

- Geçmiş Peyzajları Gelecek için İnşa Etmek: Bir Sulak Alanın Peyzaj Biyografisi**
Building Past Landscapes for the Future: Landscape Biography of a Wetland
Huriye Simten SÜTÜNÇ 538-550
- Çeşme Kalesi'nin UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi İlgisindeki "Ceneviz" Dönemine Metodolojik Bir Yaklaşım**
A Methodological Approach to the "Genoese" Period of Çeşme Castle in the UNESCO World Heritage Tentative List Context
Hasan Sercan SAĞLAM 551-568
- Türkiye'de Turizm ve Gastronomi Alanında Menü ile İlgili Araştırmaların Bibliyometrik Analizi**
Bibliometric Analysis of Research on Menu in Tourism and Gastronomy in Turkey
Duran CANKÜL, Mert ÜNAL 569-576
- UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde Ege Bölgesi Ceneviz Kaleleri**
Genoese Castles of Aegean Region UNESCO World Heritage Tentative List
Lale YILMAZ 577-596
- Turizmde Bir Pazarlama Aracı Olarak Oyunlaştırma**
Gamification as a Marketing tool in the Tourism
Nihan GARIPAĞAOĞLU UĞUR, Orhan AKOVA 597-613
- Uşak Kanatlı Denizatı Film Festivali'nin Başlangıcından Günümüze Gelişim Serüveni**
The Adventure from the Beginning to the Present of Uşak Winged Seahorse Short Film Festival
Merve GEZER, Önder DENİZ 614-631
- Atmosfer Unsurlarından Renklerin Otel Lobileri Açısından Değerlendirilmesi: Ali's Farm Butik Otel & Spa Örneği**
The Evaluation of Colors as Atmospheric Elements in Terms of Hotel Lobbies: Example of Ali's Farm Boutique Hotel & Spa
Banu GÜRNEŞ BOZ, Erdem TEMELOĞLU, Murat AKSU 632-644

Öğretim Stratejilerinde Dijital Bir Proje Önerisi: "Ayın Evreleri"

A Digital Project Proposal in Teaching Strategies: "The Phases of the Moon"

Köksal BİLİRDÖNMEZ¹, Çağatay ÇEVİK²

^{1,2}Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Kastamonu, Türkiye

ORCID:

K.B.: 0000-0001-7599-3199

Ç.Ç.: 0000-0002-8061-9801

Corresponding Author:

Köksal BİLİRDÖNMEZ

Email:

kbilirdonmez@kastamonu.edu.tr

Citation: Bilirdönmez, K. ve Çevik, Ç. (2021). Öğretim stratejilerinde dijital bir proje önerisi: "Ayın Evreleri". *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 433-451.

Submitted: 28.06.2021

Accepted: 30.07.2021

Özet

Günümüz koşulları değerlendirildiğinde teknolojik olanakların baş döndürücü bir hızla geliştiği ve bilginin sınırsızca dünya çapında dolaşımı dikkat çekicidir. Bu değişim ve dönüşüm durumu eğitimin her alanında ve kademesinde kendini göstermektedir. Özellikle 21. yüzyıl ve sonrası için tanımlanan dijital uygulamalar aracılığı ile bireylerin eğitim alanlarındaki beceri alanları gelişmiş ve yeni okuryazarlık türleri ortaya çıkmıştır. Günlük yaşamımızın elzem bir parçası konumunda olan internet, bilgisayar, mobil iletişim ve bilişim teknolojilerini kullanmadan yaşamak artık çağımızda neredeyse imkânsız bir hal almıştır. Dijital teknolojilerin sürekli yenilenerek gelişmesi durumu onların günlük yaşam içinde her alanda daha fazla kullanımı durumunu beraberinde getirmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde tüm dünyanın teknoloji üzerinden oluşturduğu ortak bir kültür ve dil ortaya çıkmıştır ve sonuçları/yansımaları evrensel boyuttadır. Bu araştırmada; günümüzde internet erişimi sayesinde eğitimde zaman ve mekân kavramlarının öneminin neredeyse tümüyle ortadan kalktığı ve her bireyin anında erişimi ile fırsat eşitliğine dair olumlu adımların atıldığı bir süreç üzerinden tespitlerde bulunmanın yanı sıra "Ayın Evreleri" konulu dijital bir proje önerisi tasarlanmış ve uygulaması yapılmıştır. Ayrıca teknolojik gelişmelere paralel olarak iletişim ve görselliğin önem kazanması bağlamında grafik tasarım alanının uygulama sahalarının genişletilerek bilgiye ulaşma ve paylaşımına açılması bakımından özellikle eğitim alanında sağladığı büyük olanaklara da dikkat çekilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Grafik Tasarım, Dijital Teknolojiler, İnternet, Bilgisayar, Mobil İletişim Araçları, Eğitim.

Abstract

Considering today's conditions, it is striking that technological possibilities are developing at a dizzying speed and circulating unlimited information around the world. This transformation manifests itself in all areas and levels of education. Especially through digital applications designed for the 21st century and beyond, individuals' skill areas in education have been developed, and new types of literacy have emerged. Since the internet, computers, mobile communication, and information technologies are essential parts of our daily life, living without them has become almost impossible in our age. The continuous renewal and development of digital technologies integrate them into daily life. When evaluated from this point of view, a common culture and language formed through technology have emerged, and its results/reflections are universal. Today, thanks to internet access, the importance of the concepts of time and space in education have almost

completely disappeared, and a digital project proposal called "Phases of the Moon" has been designed and implemented, in addition to determining where positive steps are taken with immediate access to each individual and equal opportunity. In addition, in the context of the importance of communication and visualization in parallel with technological developments, it was aimed to draw attention to the great opportunities it provides, especially in the field of education in terms of using graphic design to share information.

Keywords: *Graphic Design, Digital Technologies, Internet, Computer, Mobile Communication Tools, Education.*

1. GİRİŞ

Günümüzde bireyler günlük hayatlarında sürekli olarak iç içe oldukları teknolojik olanaklarla karşılıklı bir etkileşim ve iletişim halindedir. Özellikle internetin günlük yaşamımıza her alanda dahil olması durumu tüm mecralarda bir kişiselleştirme kavramını ortaya çıkarmıştır. Çağın getirisi olarak iletişim cihazları ve bilgisayarlar birleşerek artık küçük boyutlarıyla ceplerde taşınır hale gelmiştir. Bu durum bireysel/toplumsal anlamda değişim ve dönüşümlere yol açmıştır.

Değişim ve dönüşümler eğitim faaliyetleri açısından özellikle önceden alıştığımız biçimi ile klasik anlamda kapağı, iç kapağı ve sayfaları bulunan kitaplar, dergiler, broşürler vb. gibi fiziki konumlarının dışına çıkmışlardır. Bu durum sanal mecrada internet tabanlı eğitim materyallerinin oluşturulması şeklinde ifade etmek mümkündür. İnternet temelli oluşturulan kitap, broşür, animasyon, video, fotoğraf serisi vb. eğitim materyalleri, nitelik ve nicelik açısından başarılı olabilmesi için gerekli koşullar sağlandığında yetişkin gruplarının yanı sıra bu çalışmanın temelinde yer alan çocuk gruplarının da özellikle hayal gücünü geliştirmekte ve temel anlamakavrama becerilerini artırmaktadır.

Bilgi çağı olarak adlandırılan içinde yaşadığımız bu dönem, kendi içinde hızlı teknolojik gelişmeleri beraberinde getirmesi ile anılır ya da tanımlanır. Teknolojik gelişmeler açısından sorgulamalar yapıldığında çalışma ortamlarımız, iletişim araçlarımız ve hatta günlük hayatımız tümüyle bir değişim içerisindedir. Bir başka söyleyişle, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş hızla ilerlemektedir. Bilgi toplumuna geçiş süreci detaylı incelendiğinde görüyoruz ki, değişen ve gelişen dünyada gerek birey olarak gerekse de organizasyon olarak başarılı olmanın yolu bilgiye nasıl erişileceğini, nasıl tutacağını ve nasıl yönetileceğini bilmekten geçecektir. Bu bağlamda, hızlı iletişim ve gelişen teknolojiyle birlikte bilgiye dayalı yeni yönetim, ticaret ve eğitim yöntemleri geliştirmek gerekmektedir (Çakır ve Yükseltürk, 2010: 502).

2. ÖĞRETİM STRATEJİLERİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR VE WEB TABANLI EĞİTİM KAVRAMI ÜZERİNE

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesiyle insan hayatında meydana gelen değişikliklerin elbette eğitim alanında yaşanmaması mümkün değildir. Geçmiş bilindik yöntemlerin aksine artık bilginin aktarılması konusunda öğretmen belirli zamanda ve mekânda tek yönlü olarak öğrenciye bilgi aktarımı yapmamaktadır. Çünkü günümüz eğitim dinamikleri kapsamında internet tabanlı öğrenme ortamları, mobil teknolojilere dayalı aygıtların öğrenme amaçlı kullanılması yaygın biçimde mümkün hale gelmiştir. Bu teknolojik gelişmeler aracılığı ile eğitim-öğretim faaliyetlerinin desteklenmesi ve artırılması amacıyla dilbilgisi, yabancı dil eğitimi, matematik, fen, kimya, fizik gibi birçok alanda öğrenme etkinliklerinin gerçekleştirildiği bir ortam olarak kullanılmakta ve bu kullanım giderek yaygınlaşmaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde internet ve bilgisayar teknolojisinin birlikte gelişerek kitleleri etkileme gücü, her geçen gün artmaktadır. Günümüzde başta genç kuşaklar olmak üzere insanların, internet ve teknolojiden bağımsız bir yaşamı hayal etmeleri zor görünmektedir. İnternet ve bilgisayar teknolojisi, toplumların geleneksel alt yapılarını derinden etkileyerek tüm engel ve sınırları ortadan kaldırmıştır. Yaşantımızın her alanında yaygın gelen internet kullanımı sayesinde, uzak mesafe, zaman ve mekân kavramı giderek önemini kaybetmektedir. Bilgiye en

kolay, hızlı ve ucuz şekilde ulaşmanın ve bilgiyi aynı şartlarda başkaları ile paylaşmanın yolu elbette internet ve bilgisayar teknolojisidir. Cebimize kadar giren internet; alışverişten, seyahate, iletişimden eğitime, eğlenceden güvenliğimize kadar, günlük yaşantımızın her adımında yer almaktadır. İnternet, bu sayede toplumsal etkileşimin hızlı gerçekleşmesinin de ana sebebidir. Bilişim devrimi, hayatımızın devamı için yaptığımız günlük işlerimizi kolaylaştırmakla kalmamış; eğitim, ekonomi, kültür, sanat gibi her alanda köklü değişimlere yol açmaktadır (Temir, 2019: 1).

Niteliksel olarak araç-gereç ve yeni teknolojik gelişmelerin öğrenme ve öğretme sürecinde ne denli önemli bir yer ettiği yadsınamaz. Yeni yaklaşımlar, yeni düşünme sistemleri anlatım farklılığı ve değişen eğitim sürecini de beraberinde getirir. Bireylerin kendi fiziksel etkileri olmaksızın bu değişikliklerin uygulama aşamasında eğitime nasıl katkıda bulunabilecekleri ve nasıl bir işlevsellik olmalı sorunsalıyla bizi karşı karşıya bırakır (Uçar, 2007: 99). Teknolojinin sunduğu olanaklar arasında video eğitim aracı olarak öğrencilerin gelişim sürecinde önemli ve etkin bir araç olarak kullanılabilir. Gözlemlenecek imgelerin somut olarak algılanması, ses ve görüntünün estetiksel bütünlüğü öğrenme sürecinde ve algının tam olarak oluşmasında önem kazanır. Bu eğitimde öğrenilecek konu net ve direkt öğrenciyle buluşur. Ayrıca zaman, mekân ve zihin arasındaki korelasyon öğrenme için gerekli unsurlardır. Bu unsurların video eğitiminde uygulanan içeriğin öğrencinin bilgiyi kavramasında kalıcı bir iz bıraktığı, algılama yetisinin pozitif anlamda geliştiği, herhangi bir konu ile ilgili yeni verileri kolayca alabildiği ve duyu organlarının aktif olarak çalışması da gözlemlenir (Barnard, 2002; Kılıç, 2003; Aktr. Uçar, 2007: 99).

Birçok ülke, var olan eğitim sistemlerini sorgulamaktadır. Bu sorgulamanın hareket noktası ise; kalıplaşmış zihinler üreten eğitim sistemlerinin yararlarının pek fazla olmaması ve toplumların düşünen, üreten ve sorun çözen insanlara daha çok gereksinim duyulması şeklindedir. Bu noktada öğrenciler artık sessizce oturup, yalnızca verileni almakla yetinmeyeceklerdir ve öğrenmeyi öğreneceklerdir (Barut, 2006: 1). Öğretimde hedeflenen belirli bir amaç veya amaçlar vardır. Bu amaçlara ulaşmak için öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel yönleri geliştirilmelidir. Öğretimde hedeflenen amaçlar doğrultusunda eğitim-öğretim planlanır ve uygulanır. Bu planlama dâhilinde çeşitli öğretim stratejileri uygulanabilir. Bu öğretim stratejileri öğretimin çeşitlendirilmesi için gereklidir (Günhan Okursoy, 2009: 2).

Çocukları bu kültürden yadsıyarak yetiştirmek günümüzde olanaksızdır. Bu nedenle küçük yaşlardan itibaren gerek çocukların eğitiminde gerekse ailelerde dijital kültür bilincinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması önem kazanmaktadır. Eğitim toplumun gereksinimlerinden yola çıkılarak şekillendirilir. Günümüz toplumunun eğitim gereksinimleri yukarıdaki çalışmalar incelendiğinde dijital kültürün bireyler üzerindeki etkisinden yola çıkılarak eğitime de yansıtılmasını zorunlu kılmaktadır (İnci vd., 2017: 497).

Kitle iletişim araçları, internet ve bilgisayar teknolojisinin dijital ortamda birlikte kullanıldığı günümüzde, birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da klasik yöntemler, yerini hızla e-öğrenmeye bırakmaktadır. Geleneksel eğitim sistemi, günümüz teknoloji neslinin eğitim ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiş bulunmaktadır. Bilgiye anında ve kolay ulaşabilen, günümüz çocuklarının hayata bakış açısı, ihtiyaçları farklı olduğu gibi, öğrenme stilleri ve eğitimden beklentileri de farklıdır (Temir, 2019: 2).

Özellikle bilgisayar teknolojilerinde gözlenen hızlı gelişmeler, eğitimde kalite ve eğitim olanaklarını artırma girişimlerine yeni yönelimler kazandırmıştır. Bu bağlamda eğitimin her kademesinde sürdürülen eğitimi geliştirme çabaları, eğitim sistemine pek çok yeni kavramlar kazandırmıştır. Bu kavramlardan, "sanal eğitim", "sanal derslik", "web uygulamalı eğitim" ve "internet üniversitesi" gibi kavramlarının geleneksel eğitim anlayışında yeni açılımlara yol açtığı görülmektedir (Çakır, 2003: 45).

Günümüzde *Uzaktan Eğitim*, internet üzerinden etkili olarak uygulanmaya başlamıştır. İnternet üzerinden hem senkron (eş zamanlı) hem de asenkron (farklı zamanlı) uygulamalar yapılabilmektedir. İnternette yer alan eğitim uygulamaları, *Uzaktan Eğitim*'in daha güdüleyici olmasını sağlamıştır. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin internet ile yapılan eğitim ve öğretime karşı ilgileri artmıştır. Bu ilgi de öğrenmeyi daha istekli hale getirmiştir (Özen ve Karaman, 2001: 84). Web bilginin ağlar (internet) aracılığı ile sunulmasını sağlayan bir servistir. Web üzerinden bilgi sunulurken, HTML (Hyper Text Markup Language), animasyon, resim, görüntü ve çeşitli programlar kullanmak mümkündür. Bu araçların desteği ile Web, en popüler internet servisi haline gelmiştir. İnternet ile bilgiye ulaşmanın en kolay yolu Web kullanmaktır (Yiğit vd., 2000: 167).

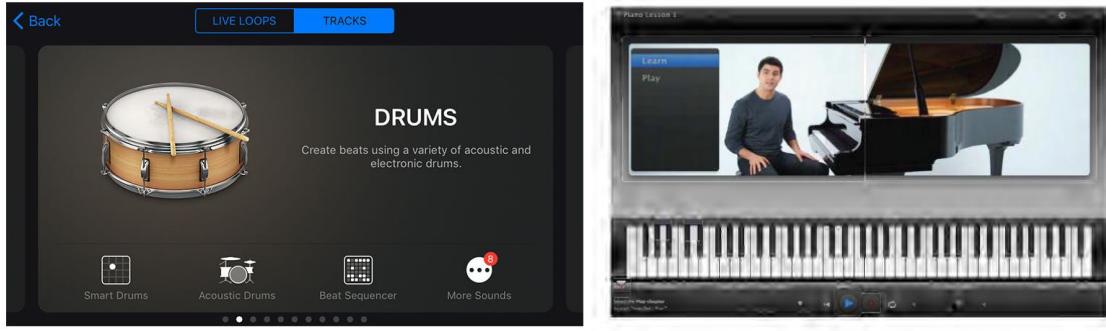
Bilgi çağında bilişim teknolojilerini kullanmadan, sosyal ilişki ve iletişimde bulunmak, neredeyse imkânsız hale geldiği bilinmektedir. İnternet, bilgiye ulaşmamızın yollarını çeşitlendirirken, diğer yanda bilginin daha hızlı ve kolay elde edilmesine imkân sunmaktadır. Bilişim ve İletişim Teknolojileri (BİT) sayesinde uzak mesafeler kısalırken, zaman ve mekânın önemi de giderek azalmaktadır. Yaşanan bu bilişim devrimi, hayatımızın devamı için yaptığımız günlük işlerimizi kolaylaştırmakla kalmamış; eğitim, ekonomi, kültür, sanat gibi her alanda köklü değişimlere yol açmıştır (Temir, 2019: 111).

Öğretim stratejilerinde yeni yaklaşımlar ve web tabanlı eğitim kavramı üzerine yapılan bu değerlendirmelerin sonucunda özellikle eğitim alanında güncel örneklerle aşağıda yer verilmiştir;

2000'li yıllardan sonra elektronik ortam aracılığı ile yapılan tüm öğretim sistemleri genel olarak *e-Öğrenme* adı ile anılmaya başlamıştır. Bilgisayar sistemleri ilk olarak, eğitimcilere destek ve yardımcı olarak kullanılırken, internet teknolojisinin kullanımı ve veri iletim hızının artmasıyla birlikte kişileri bireysel öğrenmeye yönlendirmiştir. Kendi kendine öğrenme kavramının oluşmaya başlaması, internet sitelerinden ya da özel yazılımlar sayesinde erişilebilen etkileşimli eğitim sistemlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Web 2.0. ile birlikte ve özellikle internet tabanlı eğitim uygulamaları sosyal medya kaynaklarını kullanmaya başlamıştır. Taşınabilir iletişim cihazlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, bu cihazların teknolojilerini kullanan çocuklara ve yetişkinlere yönelik eğitim uygulamaları yaygınlaşmıştır (Oğuz, 2013: 114-115).

Bu tür uygulamaların klasik eğitim sistemine göre açık ara tercih sebebi olması durumu zaman ve mekândan bağımsız yönetilmelerinin yanı sıra konu bağlamında geniş bir yelpazeye sahip olmaları biçiminde özetlemek mümkündür. Ayrıca genel olarak değerlendirildiğinde bireysel kullanıma ve gelişime odaklanan bu uygulamaların eğitim sürecini hızlandırması, internet maliyetinin dışında bir maliyet gerektirmemesi, sınırsız sayıda izlenme imkânına sahip olması gibi özellikleri de oldukça dikkat çekicidir.

Oğuz (2013)'e göre *Taşınabilir İletişim Cihazlarında Etkileşimli Grafik Tasarım Kullanımı ve Bir Dijital Çocuk Kitabı Çalışması* bağlamında sunulan bazı güncel örnekler eğitim alanında yeniden değerlendirilmiştir; (Oğuz, 2013:116-125).

Görsel 1. GarageBand Uygulaması

Görsel 2. GarageBand Uygulaması, Piyano Dersi Kapsamında Ekran Görüntüsü

Apple tarafından geliştirilen *GarageBand* adlı yazılım, kullanıcıların gitar, piyano, keman ve benzeri birçok enstrümanı çoklu dokunmatik hareketler ile gerçeğe çok yakın bir şekilde çalabilmesine imkân veren bir uygulamadır. Başlangıçta yalnızca Mac platformunda kullanılabilen yazılım, 2011 yılından itibaren iPad ve iPhone için de geliştirilmeye başlanmış ve kullanıcı hiçbir deneyime sahip olmadan da bir enstrümanı çalmayı öğrenebilmektedir. Bilgisayar üzerinden takip edilebilen dersler, adım adım eğitimin yanı sıra videolar ve sesli anlatımlar ile de desteklenmektedir ve ünlü müzisyenler tarafından kendi şarkılarının nasıl çalınacağını anlattıkları dersler ile de geniş kitlelere ulaşmaktadır. Ayrıca bu uygulamaya gerçek bir enstrüman ile de bağlanabilmek mümkün olabilmektedir (Oğuz, 2013: 117). Bu yazılımda bir dersi açtığınızda, ders penceresinin üst ve alt bölümlerinde videolu yönergeler ve hareketli bir gitar perdesi (gitar dersleri için) veya klavye (piyano dersleri için) görünür. Ders çalınırken akorlar, notalar ve diğer gösterimler pencerenin ortasında açılır. Pencerenin en altında çalma ve ses yüksekliği denetimlerini ve diğer denetimleri içeren bir denetim çubuğu bulunur (Grandband, t.y.).

Star Walk 2'da yıldızlar, galaksiler ve uydular hakkında detaylı bilgi almakla birlikte, konumuna göre bu objelere ne kadar uzaklıkta olduğunu da görebilmeyi sağlayan bir gökyüzü haritasıdır. Astronomik verileri en son teknoloji ile birleştirerek binlerce yıldız, kuyruklu yıldız, takımyıldızı, uydu, cüce gezegen, ay, meteor yağmuru, asteroit, derin gökyüzü nesnesi, nebula ve galaksi arasında rahatça gezinmenizi sağlar. Tek yapmanız gereken cihazınızı gökyüzüne doğru çevirmektir; yıldız haritası, gece sizi kuşatan gökyüzünde neler olup bittiğini gösterecektir. Ayrıca *Star Walk 2*, olası gezegensiz bulutların üç boyutlu modellerini gösteren ilk astronomi rehberi özelliğini taşımaktadır ve resmi kayıtlara geçen 88 takımyıldızının yıldız grupları da kendi hacimlerinde görülebilir. Bunları ayrı yıldız grupları olarak da görebilmek ve etraflarında dönebilmek mümkündür. Mitler ve tarihle ilgili makalelerle tamamlandığında bu uygulama takımyıldızlar üzerine en kapsamlı bilgi koleksiyonudur (play. google. com, t.y.).

Görsel 3-4. Star Walk Uygulaması

Öğrenciler, eğitimciler ve profesyoneller için Stanford Üniversitesi Tıp Fakültesi ile işbirliği içinde geliştirilen *Muscle System Pro III*, kullanıcılara kas sisteminin parçalarını görüntülemelerine, yakınlaştırmalarına ve döndürmelerine, ayrıca animasyonları izlemelerine, katmanları göstermelerine ve notlar oluşturmalarına olanak sağlayarak kas sistemine derinlemesine bir bakış sunmaktadır. Ayrıca animasyonlar, 360 derece incelenebilen 3 boyutlu görüntüler ve katmanlı grafikler içeren bu uygulama, incelenen bölümdeki olası hastalıklar hakkındaki bilgileri de animasyonlar aracılığı ile kullanıcıya vermektedir (3d4medical.com. t.y.).

Görsel 5-6. Muscle System Pro III Uygulaması

MathBoard, OS X için harika bir matematik öğrenme aracıdır ve matematik öğrenmeyi eğlenceli hale getirmektedir. *MathBoard*, anaokulundan (basit toplama ve çıkarma problemleri olan) çarpma ve bölmeyi öğrenmenin zor olabileceği ilköğretime kadar her yaş grubu için uygundur. Çalışmak istediğiniz sayı aralığını, yanıtlamak istediğiniz soru sayısını kontrol edebilir ve hatta her sınav için bir süre sınırı atayabilmek de mümkündür (apps.apple.com. t.y.).

Görsel 7-8. MathBoard Önizleme ve Ekran Görüntüleri

Montessorium adlı bir yazılım grubu tarafından geliştirilen *IntotheLetters* aracılığı ile küçük yaşta çocukların alfabeyi öğrenmesini amaçlayan bir okul öncesi eğitim uygulamasıdır. Çocuklar bu uygulama aracılığı ile harflerin nasıl çizilmesi gerektiğini öğrenmekte ve bu şekilde okuma-yazmaya bir ön giriş yapmaktadır. Ayrıca bu uygulamada harflerin nasıl ses çıkarttığını ve nasıl okunması gerektiğini dinleyebilmektedir. İngilizce, Fransızca, Almanca ve İspanyolca dillerini destekleyen uygulama eğlenceli ve renkli tasarımı ile de çocukların ilgisini çekmeyi amaçlamaktadır (Oğuz, 2013: 125).

Görsel 9-10-11. IntotheLetters Uygulaması, Ekran Görüntüleri

Mobil teknolojiler eğitim alanında öğrenmeyi desteklemesi amacıyla dilbilgisi, yabancı dil eğitimi, matematik gibi birçok alanda öğrenme etkinliklerinin gerçekleştirildiği bir ortam olarak kullanılmakta ve bu kullanım giderek yaygınlaşmaktadır. Tablet cihazlar ve akıllı telefonlarda eğitimsel amaçlı bir öğrenme platformu olarak tasarlanmış uygulamalar, eğitici uygulamalar olarak adlandırılmaktadır. Eğitici uygulamalar; renkler, şekiller, kelimeler, resim yapma, alfabe, matematik, geometri, astronomi, dil öğrenme ve daha birçok alanda her yaştan bireye yönelik olabilir (Ersan, 2014: 42-47).

3. EĞİTİME YÖNELİK ÇALIŞMALAR VE DİJİTAL SÜREÇ

Çağımızda etkin olan bilgisayar kullanımı sanayiden eğitime, tıptan çok farklı hizmet sektörlerine kadar giderek yaygın bir kullanım alanı bulmuş ve gerek günlük yaşamımızda gerekse iş yaşamımızda çok önemli işlevler üstlenen bir araç haline gelmiştir (Dede, 2008: 35). Özellikle 21. yüzyılda toplumlarda bilgi toplumlarına doğru bir geçişin olması tüm toplumların yapısını değiştirmektedir. Bu etkenin yanı sıra, toplumların yeni eğitim anlayışlarına olan ihtiyaçlarına cevap verebilme zorunluluğu, eğitimcileri, yeni olanaklarla bireysel ve bağımsız öğrenme sağlayarak, kitle eğitimi gerçekleştirecek uygulamalara yöneltmiştir. Bu çerçevede, eğitim anlayışındaki değişimler göz önünde bulundurulduğunda, Web Tabanlı Eğitim genel olarak eğitimde karşılaşılan birçok problemin çözümüne yardımcı olması mümkündür (Can, 2008: 12).

Milli Eğitim Bakanlığı'nda eğitimde bilgisayarın kullanılması amacıyla ilk resmi girişim; 1984 yılında *Ortaöğretim Bilgisayar Eğitimi İhtisas Komisyonu*'nun oluşturulması ile başlamıştır. Bu komisyonda üniversitelerin ilgili bölümlerinin öğretim üyelerinden bir grup ile Bakanlık yetkilileri görev almıştır. Ortaöğretimde bilgisayar eğitiminin esaslarını ve bununla ilgili donanımı saptamak üzere görevlendirilen komisyon kısa bir sürede çalışmalarını tamamlayarak önerilerini içeren bir rapor hazırlamıştır. Raporda; ortaöğretimde bilgisayar eğitiminin başlaması, konusu, uygulamaya geçiş programı, uygulama okullarının seçimi, öğretmenlerin seçilmesindeki ölçütler, öğretmenlerin yetiştirilmesi, öğretmenlerin yetiştirilmesinde uygulanacak programlar, öğretim araç-gereçlerinin hazırlanması, bilgisayar donanımlarının seçimi, olurluk incelemesinin yanı sıra diğer kurumlarla işbirliği, değerlendirme, yaygınlaştırma konularında sonuç ve öneriler incelenmiştir (Aktr. Dede, 2008: 35).

Web tabanlı eğitim hakkındaki literatüre baktığımızda konu hakkında birçok çalışmanın yapıldığını görmekteyiz. Bacanak'a (2008) göre, "Fen ve Teknoloji Dersi Performans Değerlendirme Formlarına Yönelik Oluşturulan Web Tabanlı Programın Etkililiğinin Araştırılması" adlı çalışmasında performans değerlendirme formları hazırlamak için geliştirilen web tabanlı performans değerlendirme programını altıncı sınıf fen ve teknoloji öğretmenlerine uygulamayı ve etkililiğini araştırmayı amaçlamıştır. Keleş'e (2007) göre, "6. Sınıf Kuvvet ve Hareket Ünitesine Yönelik Beyin Temelli Öğrenmeye Dayalı Web Tabanlı Öğretim Materyalinin Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi" adlı araştırmasında beyin temelli öğrenmeyi temel alan Web tabanlı bir öğretim materyali geliştirmeyi ve öğrencilerin başarı, kavramsal

öğrenme ve tutumları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla 6. sınıflardan seçilen üç sınıfta "Kuvvet ve Hareket" ünitesi beyin temelli öğrenmeye uygun olarak hazırlanmış Web tabanlı öğretim materyali ile işlenmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda; çalışmaya katılan üç okuldaki öğrencilerin başarı düzeylerinde artış belirlenmiştir. Taş (2006) da; "Web Tasarımli Bir Fen Bilgisi Materyalinin Geliştirilmesi, Uygulanması ve Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmasında web tasarımı bir fen bilgisi materyali geliştirerek, geleneksel öğretim ile web-tabanlı fen öğretimi metodunu ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin fen başarılarına ve bilişsel gelişimlerine olan etkisini araştırmıştır. Tanyeri ise (2004), "Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Web Tabanlı Öğretime İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi" ne ilişkin bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmasında, ilköğretim 8. sınıf fen bilgisi dersinin "Maddedeki Değişim ve Enerji" ünitesinin Web tabanlı öğretim materyali geliştirmiştir. Yılmaz'a göre (2002), "Kimyasal Bağlar ve Moleküler Geometri Konularıyla İlgili Bir Web Destekli Öğretim Materyalinin Geliştirilmesi ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi" adlı araştırmasında sosyal bütünleştirici yaklaşıma göre bir web destekli öğretim materyali geliştirilmiş ve değerlendirilmeye sunmuştur. Elde edilen bulgulara göre; hazırlanan materyalin hem okul ortamında hem de okul dışı ortamlarda öğrencilerin yararlanabileceği bir kaynak olduğu belirlenmiştir.

İnternet yoluyla iletişim sağlamada Yiğit vd., (2000) göre şu yollardan faydalanılabilir;

Elektronik Posta (e-mail): Normal posta servisi gibi e-posta da insanlar arasında mesajlaşma ve haberleşme imkânı sağlar. Bir mesaj ya da mektup, posta servisi ile adrese ulaştırılması yerine, e-posta servisi yardımıyla bir bilgisayardan diğerine ulaştırılabilir.

Bülten Panosu: İnternet yolu ile birçok bülten panosuna erişilebilir. USENET ve LISTSERV, internetdeki iki önemli genel bülten panosudur. USENET, konu başlıkları altında düzenlenen birçok haber başlığını içerir. LISTSERV, özel ilgi alanlarına göre ya da başlıklara göre tartışma forumu oluşturur.

Evrensel Kullanımlı Web (WWW-World Wide Web): Herhangi bir Web tabanlı eğitim materyali için internet, bilgi aktarma, arama ve geliştirme aracı olarak kullanılabilir. Web sayfaları ses ve görüntü araçlarına, etkileşimli araçlara (sohbet, video konferans vb.), haberleşme araçlarına (elektronik mektup, liste ve haber grupları) ve diğer Web sayfalarına bağ içerebildiğinden, eğitim materyali hazırlanırken herhangi bir kısıtlama olmadan tüm bu servisler kullanılabilir. Diğer pek çok kaynağa bağlar içeren Web sayfaları kolayca hazırlanabilir. Web tabanlı eğitim materyalinin hazırlanması ve güncelleşmesi konularındaki kolaylık, öğrencinin bilgiye istediği yerden ve istediği zaman erişebilir olması, etkileşimli veya etkileşimsiz haberleşme olanakları, materyalin diğer eğitsel olguları (kitap, video vb.) sunabiliyor olması ve tüm bu araçların internet üzerinden erişiminin sağladığı avantajlar göz önüne alındığında eğitim alanına yaptığı ve yapacağı katkılar açıkça görülmektedir (Yiğit vd., 2000:170).

Oğuz'a (2013) göre; uygulamaların hedef olarak aldığı yaş aralığı hem tasarımda ve kullanılacak illüstrasyonlarda hem de etkileşim özelliklerinde farklı bir yaklaşım gerektirmektedir. Örneğin, küçük yaşta bir çocuk için hazırlanacak olan bir uygulamada, genellikle olabildiğince basit illüstrasyonlar ve düz renkler tercih edilmektedir. Uygulamalar ve etkileşim kurgusu hazırlanırken, tasarımcılar taşınabilir cihazların sunduğu teknolojilerden olabildiğince yararlanılmaya çalışmaktadır ancak küçük yaşta çocuklar için çok basit bir kurgu bile ilgi çekici olabilmektedir.

More ve Travers'a göre (2013), çocuklara yönelik nitelikli eğitsel içerikli uygulamalar (Aktr.Ersan, 2014: 56):

- Birbirinden farklı tercihler ve ilgi alanlarına sahip çocuklar tarafından kullanılabilir.
- Çocukları etkileşimli olmaya teşvik eder.

- Çocukların keşfetmesi için birden fazla seçenek barındırır.
- Ezberci tepkileri en aza indirir.
- Çocukları soruların cevaplarını bulmaya teşvik eder.
- Çocuklar için uygun bir dile sahiptir.
- Yeni kelimeler öğretir.
- Müziği sosyal açıdan uygundur.
- Şiddet öğeleri içermez.
- Kültürel önyargılardan uzaktır.
- Çeşitliliği teşvik eder.
- Reklam içermez.
- İçeriği gayret gerektirir, fakat engelleyici ve moral bozucu değildir.

Her türlü görsel tasarım etkin bir vurgu ögesine ihtiyaç duymaktadır. Tasarımda her şey aynı anda ön plana çıkarılamaz. Olması gereken şey ise istenilen bir kısmın ön plana çıkarılması, iletinin en sade ve anlaşılır biçimde izleyiciye aktarılmasıdır. İşte bunun sağlanabilmesi için vurgu ilkesinden yararlanır. Vurgulama bir tasarımda renk, yön, biçim, doku, boyut ya da çizgi kontrastı kullanarak hangi unsurun ön plana çıkarılacağına ya da hangisinin arka planda kalacağına belirlenmesidir (Becer, 2005'den Akt: Keş, 2009: 37). Bu açıdan değerlendirildiğinde bilgisayar, öğretimi bireyselleştirir. Yani öğrenciler kendi hızlarında ilerleme imkânı bulur. Bilgisayar sayesinde öğrenciler konuları istedikleri kadar tekrar etme imkânı bulur ve hemen dönüt aldıklarından dolayı nerede yanlış yaptıklarını görürler (Özdemir, 2012: 58). Okulda edinilemeyen bir kazanımı, öğrenci ev ortamında video dersler sayesinde öğrenebilme ya da tekrar edebilme şansına sahiptir. Önemli olan husus ise bu e-içeriklerin de eğitim sisteminin temel alındığı yaklaşımlarla, öğretim programıyla ve öğrencilerin çalışma kitaplarıyla uyumlu olmasıdır (Köse, 2018: 3). Bu konuda örnek verilmek istenirse müziksel zekâya yönelik etkinlikler arasında, sözcükler ile küçük besteler oluşturma, müzikle ilgili bilgisayar yazılımı, fon müziği, ses efektleri kullanma, çalışırken müzik dinleme, matematikle ilgili şarkılar söyletme sayılabilir. Müziksel-ritmik zekâsı güçlü bir öğrencinin müziğe olan ilgisi derslerindeki bilgileri öğrenmede bir araç olarak kullanılabilir (Keleş, 2009: 38).

Temir'in aktarımına göre (2019: 30-33) dijital eğitimi sağlayan bilgi teknolojileri aşağıdaki gibidir;

- **İnternet:** Günlük yaşantımızın neredeyse tüm alanlarında yer edinen internet, eğitimin de bir parçası haline gelmiş bulunmaktadır. İnternet en temel iletişim, etkileşim, bilgiye erişim ve uzaktan eğitim araçlarından birisi haline gelmiştir. İnternetin modern eğitimdeki işlevi, diğer BİT'lerin de bu alanda kullanımını yaygınlaştırmaktadır.
- **Bilgisayar:** Bilişim teknolojisinin ana omurgasını şüphesiz bilgisayar oluşturmaktadır. Günümüzde birçok yeni BİT aracı ortaya çıksa da, bilgisayarların günlük hayattaki ve eğitim alanındaki önemini yakalamaları mümkün görünmemektedir. Eğitimde de bilgisayarın etkisi ve rolü, her geçen gün artmaktadır.
- **Tablet:** Tablet bilgisayarlar, hafif olmaları, masaüstü bilgisayar ve dizüstü bilgisayardan daha küçük olmalarından dolayı, ortaöğretimdeki öğrencilerin en çok ilgi gösterdiği araçlardan biridir. Bilişim uzmanlarına göre; küçük yaşta çocukların tablet bilgisayarları daha çok tercih ettiğini ve bunun asıl sebebinin dokunmatik özelliği ve taşınmasının kolay olmasından kaynaklandığını belirtmektedir.

Akıllı telefonlar her geçen gün daha da gelişmiş özelliklere sahip olmalarına rağmen, bilgisayarların tamamen yerini alamayacak kadar küçüklerdir. Dolayısıyla, bilgisayar ve akıllı telefon arasındaki bu boşluğu kapatabilecek bir cihaza gereksinim doğmuş, böylece tablet cihazlar ortaya çıkmıştır. Mobil cihazlar arasında tablet cihazlar hemen herkesin rahatça kullanabileceği,

Öğretim Stratejilerinde Dijital Bir Proje Önerisi: “Aydın Evreleri”

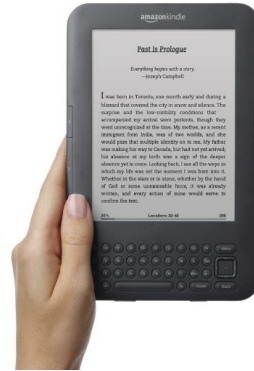
yakın çevresi ve dünya ile iletişim kurmak için pratik ve keyifli bir seçenek olmaları, uygulamaların internet kullanımını kolaylaştırması, kitap, dergi ve diğer tür dokümanları taşıma kolaylığı sağlaması gibi nedenlerden dolayı hızla popüler olmuştur. Bu cihazlar insanların sadece teknoloji kullanımlarını değil aynı zamanda yaşam biçimlerini de değiştirmiştir (Ersan, 2014: 33,37).

Görsel 12. Apple iPad Mini

Görsel 13. Microsoft Surface Pro (2017)

- **Yansıtıcı:** Yansıtıcı, interaktif sınıf ortamında kullanılan en önemli BİT araçlarından birisidir. Yansıtıcı üzerinden bilgisayar destekli eğitimin sınıf geneline gösterilmesi sağlanmaktadır. Yansıtıcı ile yapılan eğitimde öğrencilerin ders motivasyonunun yükselmesi dikkat çekicidir.
- **Akıllı Tahta:** Sınıf ortamında kullanılan, çok fonksiyonlu olan bu aparat henüz Türkiye’de yansıtıcılar kadar yaygın olarak kullanılmasa da, bilgisayar görüntüsünü kullanabilmenin yanı sıra, üzerinde interaktif yazı çizim uygulamaları yapılabilmesi açısından dijital eğitim için bu etkileşimli tahtalar bir avantaj sağlamaktadır.
- **Taşınabilir Sesli ve Görüntülü Oynatıcılar:** Dijital eğitim için sesli ve görüntülü oynatıcılar hafiflikleri ve kullanışlı olmaları sebebiyle tercih edilen aparatlardır. Eğitim içerikli ses ve görüntülü dosyaların, bireysel veya çok katımlı ortamlarda kullanımı için taşınabilir oynatıcılar ilk aklı gelen aparatlardır.

Görsel 14. Apple Newton

Görsel 15. Amazon Kindle

- **E-kitap Okuyucuları:** Dijital ortamda oluşturulan ve ya dijital ortama daha sonra aktarılan eserlerin okunmasını sağlayan araçlardır. Günümüzde daha çok elektronik ortamda oluşturulan eserler için e-kitap okuyucularına ihtiyaç duyulurken, önemli arşiv niteliğindeki kitap ve dergilerin de dijital ortama aktarılarak, e-kitap okuyucusu vasıtasıyla kullanıldığı bilinmektedir.

Görsel 16. Blackberry 6710 Model Telefon

Görsel 17. iPhone 5

Görsel 18. Galaxy S3 Model Akıllı Telefonlar

Görsel 19. Galaxy Z Fold2, Bu ürün kapalıyken telefon açıkken tablet olarak tasarlanmıştır

- **Cep Telefonu:** Günümüzde mobil telefon teknolojisi ve kullanım fonksiyonları her geçen gün bir üst modeliyle yenilenerek özellikle çocukların ilgisini çekmektedir. Günümüz cep telefonları, adeta bir bilgisayarda olan özelliklerin büyük çoğunluğuna sahiptir. Gençlerin cep telefonlarına olan yoğun ilgisi iletişimin yanı sıra öğretim aracı olarak kullanılmalarının da yolunu açmaktadır.

Geniş bir dokunmatik ekrana sahip olması dışında akıllı telefonlarda ayrıca grafik işlemciler ve donanımsal özellikler de bulunmaktadır. Doğal kullanıcı ara yüzüne sahip akıllı telefonlar sesin yanında dokunma, görüntü, hareket gibi yeni iletişim şekillerine sahip olmakla beraber yapılarında bulunan oldukça gelişmiş hassasiyete sahip sensörler yardımıyla kullanıcı deneyimini zenginleştirmekte, etkileşim düzeyini ise arttırmaktadır. Bu sayede akıllı telefonlar bugün yalnızca iletişim amaçlı değil, multimedya, bankacılık, oyun, sağlıklı yaşam takibi, öğrenme vb. uygulamaları ile cepte taşınan bilgisayar haline gelmiştir (Yolcu ve Kavuran, 2019: 21).

- **Oyun Konsolu:** Bu çalışmada dijital oyun konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde, oyunların eğitime ve öğrencinin kişisel gelişimine olumlu katkı sağladığı görülmektedir. Çocukların bilgisayarda oyun oynayarak bile farkına varmadan öğrenmeleri, dijital oyunların eğitime katkısını ortaya koymaktadır. Oyun temelli öğretim yaklaşım ve uygulamalarının gelişmesiyle, esas olarak eğlence amaçlı kullanılan video oyunu konsolları öğretim amaçlı olarak da ilgi görmektedir.
- **Taşınabilir MP3 Çalar:** Dijital aygıtlardan biri de kullanım kolaylığı, taşınabilme, konforu, çeşitli formatta ses dosyalarını oynatabilme özelliğinden dolayı MP3 çalarlardır. Bu cihazlar, dosya türlerini taşıma amacıyla USB bellek olarak da kullanılması gibi birçok özelliklere sahiptir. Başta yabancı dil eğitimi olmak üzere her türlü bilginin dinlenerek öğrenmesine MP3 kullanılarak ulaşılabilmektedir.
- **Giyilebilir Teknolojiler:** Günümüzde dijital teknolojinin ulaştığı en son seviye giyilebilir teknolojilerdir. Taşınabilir teknolojinin giyilebilir teknolojiye hızla dönüştüğü, önümüzdeki 10 yılda bu alanda çok büyük değişmelerin yaşanacağı tahmin edilmektedir. Günümüzde giyilebilir teknolojinin en popülerleri akıllı saatlerdir. Windows, Android ve ya iOS benzeri işletim sistemli akıllı telefonlarla senkronize edilen akıllı giyilebilir saatler, telefonu kullanmadan birçok uygulamayı çalıştırma kapasitesine sahiptir. Giyilebilir teknolojiler; akıllı saatlerden başka gözlük, bileklik, anahtarlık benzeri birçok mini alet bu kategoriye girmektedir.

Görsel 20. Google Glass

Görsel 21. Akıllı kol saati

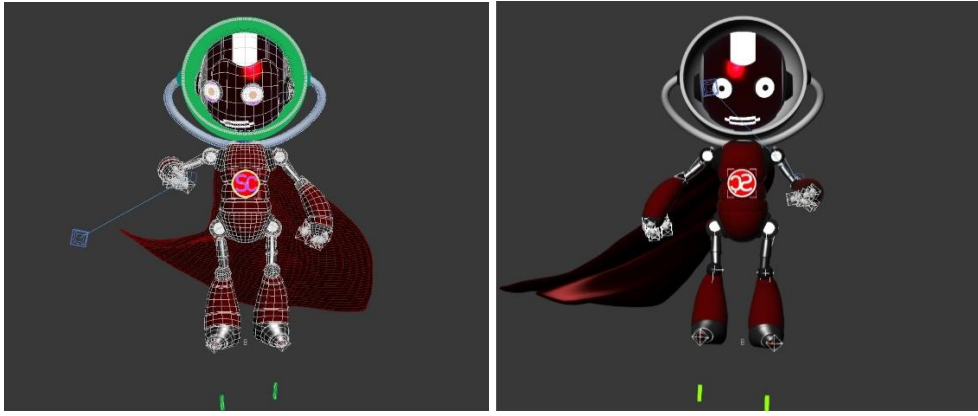

Görsel 22-23. VR Sanal Gerçeklik Başlıkları

4. BİR PROJE ÖNERİSİ; “AYIN EVRELERİ” ve UYGULAMA AŞAMALARI

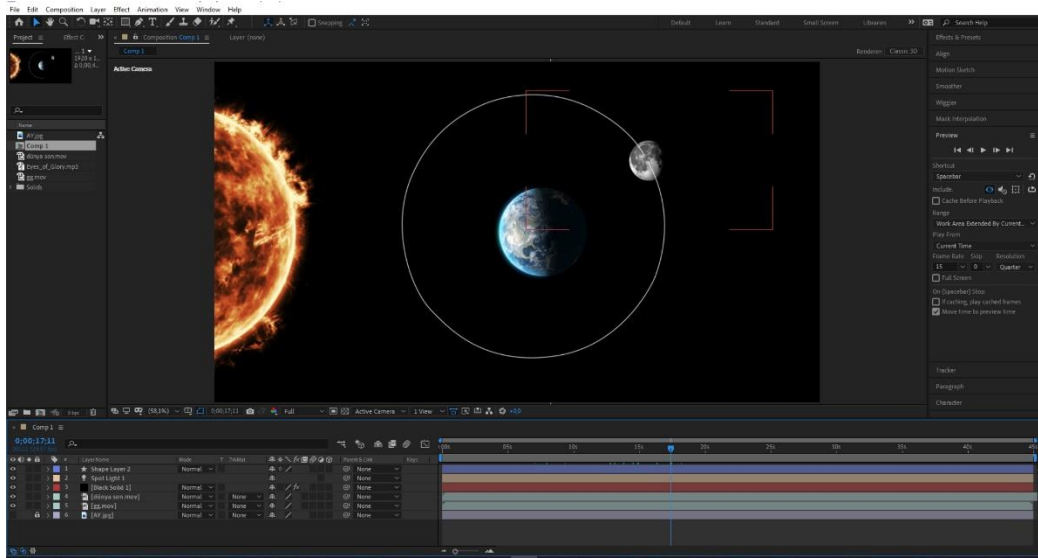
İnternetin yapısı gereği, kullanan herkesin internete bilgi ekleyebilmesi, iletişim kurabilmesi, topluluk yaratabilmesi ve kullanıcılarının içerik üzerindeki kontrolü interneti başlı başına bir etkileşim alanı haline getirmektedir. Bu durum her alandan ve yaş aralığından kullanıcıların dikkatini çekmektedir. Etkileşim, tasarımcılar açısından her zaman yeniliğe açık bir alan olması bakımından önem taşımaktadır. Etkileşim, geleneksel tek yönlü iletişime göre daha üstün olmakla birlikte bilgisayar teknolojilerinin teknik olanaklarına da sahiptir. Günümüzde bilgisayar ile ilgili olan her şey için etkileşim birincil önem taşımaktadır (Oğuz, 2013: 20,51).

Herhangi bir etkileşim ürününün başarısı, insan faktörü ile ölçülmektedir. İster bir bilgisayar yazılımı ister bir otomat cihazı olsun, ürünün kullanıcı ile iletişim kurduğu *Graphical User Interface* (Grafik Kullanıcı Arayüzü) önem kazanmaktadır. Burada aynı bir basılı materyalde olduğu gibi; etkileşim, tasarımın görsel dilinin önemi üzerine kurulur. Etkileşim tasarımı, temel olarak bir endüstri ürünü tasarımına yakın görülebilmektedir. Endüstri ürünlerinde ürünü çalıştırmak için gereken insan eylemleri için yapılan *Solid User Interface* (Katı Kullanıcı Arayüzü) ile etkileşim tasarımındaki *Grafik Kullanıcı Arayüzü* tasarımları arasında temel anlamda önemli farklar yoktur. Ancak endüstri ürünlerinden farklı olarak bir etkileşimli medya ürünü ele alındığında, disiplinin sanata doğru kaydığı görülmektedir. Etkileşimli medyayı diğerlerinden ayıran en belirgin özellik, doğrusal bir yapısının olmamasıdır. Buna karşın bu tür tasarımlar, temelde tüm diğer ve sanat tasarım ürünlerinde olduğu gibi, belirli bir düzeyde estetik boyutta görsel ve işitsel bir kompozisyona sahip olmalıdır. Bu durumda, bir etkileşimli medya tasarımında tüm diğer sanat türlerinden unsurlar bulmak mümkündür. Fotografik, illüstratif, müziksel ve tipografik temellerin bir etkileşim ürününde bulunması da çok doğaldır. Dolayısıyla bir grafik tasarımcı, insanların günlük hayatında karşılaştığı çoğu objenin dilini oluşturduğu gibi, aslında bütün etkileşime de tasarımı ile şekil vermektedir. Etkileşim tasarımının hedeflerinden olan kolay kullanım ve kullanıcı deneyimi gibi kavramları her etkileşim kurgusunda yeni bir hedef kitle ile bir sorun olarak ele alıp grafik dili ile çözmektedir (Oğuz, 2013: 52).

Görsel 24-25. "Ayn Evreleri" Karakter Uygulama Aşamaları

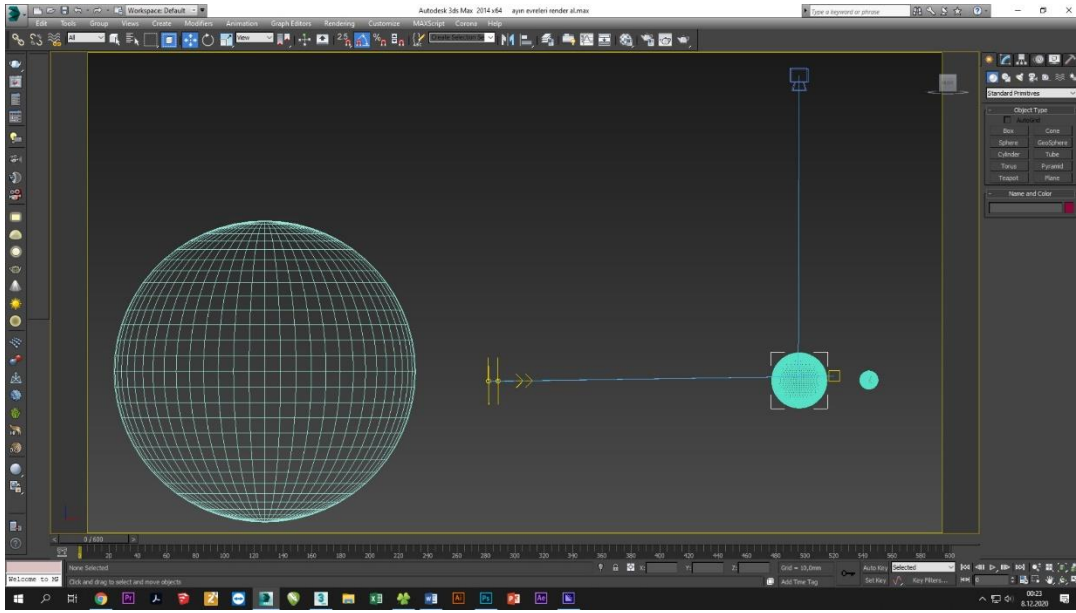
Bu araştırma 2020-2021 Eğitim Öğretim yılı İlköğretim 5. Sınıf Fen Bilimleri Dersi müfredatı kapsamında planlanmıştır. 5. Sınıf Fen Bilimleri konuları toplamda 7 üniteden oluşmaktadır. 1.Ünite: Güneş, Dünya ve Ay, 2.Ünite: Canlılar Dünyası, 3.Ünite: Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme, 4.Ünite: Madde ve Değişim, 5.Ünite: Işığın Yayılması, 6.Ünite: İnsan ve Çevre, 7.Ünite: Elektrik Devre Elemanlarıdır. 5. Sınıf Fen Bilimleri Dersi 1. Üniteye odaklanan projede 4 bölüm bulunmaktadır. 1.Bölüm: Güneş'in Yapısı ve Özellikleri, 2.Bölüm: Ay'ın Yapısı ve Özellikleri, 3.Bölüm: Ay'ın Hareketleri ve Evreleri, 4.Bölüm: Güneş, Dünya ve Ay (mbsegitim.com., t.y.). Yapılan müfredat incelemesi sonucunda müfredatta yer alan bu konulardan Ay'ın Evreleri konusu bu araştırma kapsamında çalışılmıştır.

Görsel 26. "Ayn Evreleri" Uygulama Aşamaları

Çoklu ortam unsurlarından olan görüntüyü hareketsiz ve hareketli diye ayırmak doğru olacaktır. Hareketsiz görüntü olarak fotoğraf, grafik ve illüstrasyon gibi görsel öğeler okuyucunun/kullanıcının dikkatini canlı tutar, kavramları basitleştirir, soyut olanları somutlaştırır, öğrenmeyi daha kalıcı ve eğlenceli hale getirir. Çocuklara yönelik tasarlanan etkileşimli e-kitaplarda yer alacak görüntülerde kullanılan renk, ışık, gölge, doku ve karakterlerin biçimleri, hedeflenen yaş gurubunun hayal dünyası ve algı düzeyine uygun biçimde tasarlanmalıdır. Hareketli görüntü yani video ise ses ve görüntü bir araya geldiği için daha detaylı algı gerektiren durum ve olayların daha kolay anlatılmasını sağlar. Bu nedenle video etkili iletişim ve kalıcı öğrenme konusunda en çok tercih edilen çoklu ortam özelliklerindedir (Yolcu ve Kavuran, 2019: 25).

Öğretim Stratejilerinde Dijital Bir Proje Önerisi: “Ayın Evreleri”

Görsel 27. “Ayın Evreleri” Uygulama Aşamaları

Bu çalışmanın uygulama aşamalarında çocukların aslında oyuncaklarından alışık olduğu etkileşim, dijital ortamda kurgulanırken, yetişkinlerden farklı alışkanlıkları ve algılama biçimleri olması durumuna dikkat edilmiş ve tasarım çalışmaları bu düşünce merkezinde şekillenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, özellikle küçük yaştaki çocukların teknoloji ile yeni tanışıyor olmaları durumu dikkate alınmalıdır. Ancak daha büyük yaş gruplarında da teknoloji kullanım alışkanlıklarının nispeten daha belirgin biçimde oluşması gerçeğine dikkat edilmiştir. Çocuklar için hazırlanan web sitesi ya da mobil uygulama gibi herhangi bir dijital etkileşim ürünü tasarlanırken özellikle karşı karşıya kalınan en önemli problemlerden biri, çocuğun ilgisini çekebilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde yetişkinlerden farklı olarak bir çocuk için ekranda yer alan görüntülere karşı dikkat ve ilgi süresinin elbette daha az olması durumu tüm tasarımın genelinde öncelikle göz önünde bulundurululan bir süreçtir. Unutulmamalıdır ki; çocuklar yetişkinlerden çok daha kısa bir süre içinde, ekrana baktığı ilk anda ve yalnızca görüntüye göre o görüntüyü izleme ya da izlememe kararını verebilmektedir. Dolayısıyla çocuklar için yapılacak bir etkileşim kurgusunun ilk ekran görüntüsünden itibaren dikkat çekici unsurları barındırarak çocukları bağlayıcı olması öncelikle bu uygulamada sağlanmaya çalışılmıştır.

Görsel 28. “Ayın Evreleri” Uygulama Aşamaları

Tasarımda kullanılacak renkler çocukların dikkatini çekmesi bakımından oldukça önemli bir tasarım öğesi olarak değerlendirilmiştir. Canlı, parlak renklerin tercih edilmesi bu kurgunun dinamikliğini koruması açısından ve çocukların algısında öncelikli olarak etki bırakmasına odaklanılmıştır. Bu çalışmanın tasarım ve uygulama aşamalarında, yetişkinlere yönelik bir tasarım yapılırken uygun görülmecek kadar parlak ve canlı renk seçimleri çocuklar için tercih sebebi olabilmektedir.

Ayrıca Yolcu ve Kavuran'ın (2019) tasarımda tipografik unsurların değerlendirilmesine göre; okunabilirlik ve görsel algılanabilme tipografinin en temel pragmatik işlevleri arasında yer almaktadır. Grafik tasarımda tipografi; mesaj ve bilginin amacına uygun düşecek bir biçim diliyle iletilmesinin yanı sıra bir tarz, şahsiyet, farklı bir imge, görsel bir dil olabileme gücü açısından da oldukça önemlidir. Yazının biçiminden rengine, satır/harf arası boşluk düzeninden görsel öğeler ile ilişkisine kadar her detay sayfa tasarımının bir parçasıdır (Yolcu ve Kavuran, 2019: 24-25). Bu açıdan değerlendirildiğinde tipografik bir düzenlemede renk seçiminde dikkat edilmesi gereken unsurlar, rengin kültürel çağrışımı, hedef kitlenin renk tercihi ve rengin taşıdığı çağrışımlardır. Tipografik karakterlerin seçiminde dikkate alınması gereken yine harfin ya da kelimenin okunurluğunun yanı sıra bir araya getirildiklerinde oluşturacakları doku ve tonlamalardır (Bilirdönmez, 2020: 876).

Özellikle tipografik unsurların bu güçlü etkisi göz önünde tutularak tasarım ve uygulama aşamalarında çocukların ilgilerinin daha uzun süre ekranda ve hikâyede *izleyici* konumunda kalabilmesi amacıyla boyutsal anlamda büyük, renkli ve okunabilir yazı karakterleri tercih edilmiştir. Bir proje önerisi olarak "Ayın Evreleri" tasarım ve uygulama aşamaları tipografik unsurların yanı sıra ses ve müzik aracılığı ile desteklenen bir animasyon haline getirilmiştir.

Görsel 29. "Ayın Evreleri" Uygulama Aşamaları

Tasarımın uygulama ve üretim aşamalarında öncelikle karakter, sahne ve storyboard, hazırlanmıştır. Karakterlerin ve sahnelerin çalışmaları birlikte yürütülmüştür. Animasyonların hazırlanmasında 3d Max, Photoshop, After Effects, CorelDraw, Adobe Media Encoder ve Adobe Audition programları kullanılmıştır. Uygulamanın performans açısından optimizasyonunu sağlamak amacıyla, başlangıçta vektörel olarak tasarlanan her bir obje ve karakter parçaları Photoshop programı aracılığı ile renklendirilme işlemi tamamlandıktan sonra 3 boyutlu model dosyaları oluşturulmuştur. 3d Max programında modellenen karakterin iskelet çatısı oluşturularak harekete hazır hale getirilmiş (rigleme) ve storyboarda uygun olarak animasyonun

kareleri oluşturulmuştur. Rigleme hareketi verilen karakterin son aşaması için yani render (görselleştirme) aşamasına geçilmektedir. Render aşamaları tamamlandıktan sonra kurgu programı olan After Effects programı ile storyboarda uygun aşamalar tamamlanmıştır. Ayrıca önceden kurgulanan metnin seslendirilmesi yapılmış ve daha sonra Adobe Audition programı ile normal olarak seslendirilen dosyanın efektler sayesinde çocuksu seslere dönüştürülmesi işlemi tamamlanmıştır. Bu uygulama sayesinde çocukların dikkatini görsellerin yanında sese de çekmek temel amaçtır. Ses işlemlerinin tamamlanmasından sonra Adobe After Effects programında storyboard sahnelerine uygun olarak montajı yapılır ve montajı yapılan bu sahneler Adobe Media Encoder programı ile yayınlanacak olan platforma uygun çözünürlükteki render tamamlanması ile nihai sonuca ulaşılır.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER

Son otuz yılda dijital cihazlar evin, okulun ve iş ortamının olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiş ve sosyal kültürde büyük bir yer edinmiştir. Genç-yaşlı toplumun her kesiminden bireyin günlük yaşantı içerisinde sıklıkla kullanımda olduğu bu teknolojik ürünler insan-nesne arası bir etkileşimi de gün yüzüne çıkarmıştır. Mobil cihazlar, oyun cihazları, dijital fotoğraf makineleri, video kameralar, elektronik oyuncaklar, müzik ve video çalarlar, etkileşimli yazı tahtaları, internet, e-kitaplar hedef kitleye göre tasarlanarak daha etkili olmakta ve yaygınlaşmaktadır. Teknolojik gelişmeler ile değişen/dönüşen sosyal yaşantı kuşkusuz eğitime de yansımaktadır. Geleneksel eğitim sistemi, günümüz dijital teknoloji ile yakın ilişkide olan genç neslin ihtiyaçlarını karşılayamaz durumdadır. İnternet ile bilgiye kolay ve hızlı ulaşma durumu eğitimin vazgeçilemez kavramları olarak yeniden sorgulanmasına sebep olmaktadır. Öğretmenler giderek bilgi kaynağı olmaktan çok bir yol gösterici ya da rehber bir konumundadırlar.

Bu araştırma; İlköğretim 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Müfredatı'nın bir parçası olan "Ayın Evreleri" konusu kapsamında gerçekleştirilen dijital bir projeyi içermektedir. Konu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalar incelendiğinde, dijital öğretim yöntemlerinin çocukların gelişim basamaklarına uygun içerikler ile hazırlandığında eğlenerek öğrenmeyi desteklediği anlaşılmaktadır. Bu proje 5. sınıf öğrencilerin gelişimsel yapısına uygun olarak hazırlanmıştır. Çocuklara yönelik uygulamalarda en önemli konulardan biri çocukların uygulama ile görsel açıdan iletişim kurabilmesidir. Tasarımın basit, gereksiz detaylardan arınmış, metin okunabilirliği ve renk seçimi ile yaş grubuna uygun olarak tasarlanmasında amaç çocukların eğitim sürecinde sıkılmadan ve farkında olmadan katılımları aracılığı ile etkili öğrenmelerinin sağlanmasıdır. Ayrıca bu çalışma ile dijital cihaz ve uygulamaların çocuğun eline verilen bir eğlence malzemesi ya da oyuncak olarak değil; okuryazarlığı, öğrenmeyi ve yaratıcılığı desteklemek üzere kullanılabilir bir materyal olarak görülmesine de dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Eğitsel içerik sunan uygulamalar gün geçtikçe artmakta ve içeriklerin çocukların gelişim basamaklarına uygun olup olmadığı konusu gündeme gelmektedir. Teknolojinin hızla gelişmesi ile her geçen gün daha da yeni mobil cihazlar sayesinde, etkileşimli eğitim uygulamaları kullanıcılara etkili deneyimler sunmaktadır/sunacaktır. Bu bağlamda bu çalışma konu ile ilgilenenlere yol göstermek açısından faydalı bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bacanak, Ahmet. (2008). Fen ve Teknoloji Dersi Performans Değerlendirme Formlarına Yönelik Oluşturulan Web Tabanlı Programın Etkililiğinin Araştırılması, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon
- Barnard, Malcolm. (2002). Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür, Ütopya Yayınevi, Ankara
- Barut, Özlem. (2006). İlköğretim 7. Sınıf Fen Bilgisi Konularının Kavram Haritaları ile Öğretilmesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van

- Bilirdönmez, Köksal. (2020). Tipografide Renk ve Rengin Kullanımı. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10 (4), s. 863-883
- Can, Şule. (2008). Fen Eğitiminde Web Tabanlı Öğretim, Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa
- Çakır, Hüseyin. (2003). Web Destekli Öğretimin Cobol Programlama Dili Dersindeki Öğrenci Başarısına Etkisi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi* (11), s. 44-55.
- Çakır, Recep ve Yükseltürk, Erman. (2010). Bilgi Toplumu Olma Yolunda Öğrenen Organizasyonlar, Bilgi Yönetimi ve E-Öğrenme Üzerine Teorik Bir Çözümleme, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, s.501 – 512
- Dede, Dinçer. (2008). Bilgisayar Destekli Proje Tabanlı Öğretim ile Geleneksel Proje Tabanlı Öğretim Stratejilerinin, Öğrencilerin Fen Bilgisi ve Bilgisayar Dersi Akademik Başarılarına ve Portfolyo Değerlendirme Sonuçlarına Etkilerinin Karşılaştırılması, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Ersan, Merve. (2014). Tablet Ortamında Resimli Çocuk Kitapları; Etkileşimli Bir Resimli Çocuk Kitabı Uygulaması Tasarımı, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Günhan Okursoy, Fatma. (2009). Kavram Haritaları Öğretim Stratejisinin Öğrenci Başarısına Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- İnci, Mehmet Akif; Akpınar, Ümmühan ve Kandır, Adalet. (2017). Dijital Kültür ve Eğitim, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 37, Sayı:2, s.493-522
- Keleş, Esra, (2007). 6. Sınıf Kuvvet ve Hareket Ünitesine Yönelik Beyin Temelli Öğrenmeye Dayalı Web Destekli Öğretim Materyalinin Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon
- Keleş, Nilgün. (2009). Orta Öğretim Dokuzuncu Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Görsel Zekâ, Sosyal Zekâ ve İçsel Zekâ Unsurları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Keş, Yusuf. (2009). Elektronik Yayıncılık ve Web Tasarım, Hiperlink Yayınları, İstanbul
- Kılıç, Levend. (2003). Görüntü Estetiği, İnkılap Kitabevi, İstanbul
- Köse, Emin. (2018). Ortaokul Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitapları ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Dil Bilgisi Konuları Açısından Eba ve Türkçe Öğretim Programı ile Eşgüdümlülüğü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun
- Oğuz, Cankat. (2013). Taşınabilir İletişim Cihazlarında Etkileşimli Grafik Tasarım Kullanımı ve Bir Dijital Çocuk Kitabı Çalışması, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir
- Özdemir, Emine Hilal. (2012).6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Öğrenme-Öğretme Süreçlerinin Değerlendirilmesi: Yeryüzünde Yaşam Ünitesi Örneği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun
- Özen, Üstün ve Karaman, Selçuk. (2001). Web Tabanlı Uzaktan Eğitimde Sistem Tasarımı, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi (2), s.81-102.
- Tanyeri, Tayfun. (2004). Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Web Tabanlı Öğretime İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi; İlköğretim 8. Sınıf Fen Bilgisi Dersi “Maddedeki Değişim ve Enerji” Ünitesinin Gagne’nin Öğretim Modeline Göre Web Tabanlı Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Taş, Erol. (2006). Web Tasarımlı Bir Fen Bilgisi Materyalinin Geliştirilmesi, Uygulanması ve Değerlendirilmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon

Öğretim Stratejilerinde Dijital Bir Proje Önerisi: "Ayın Evreleri"

- Temir, Ahmet. (2019). Dijital Çocuk Yayınlarının Çocukların Öğrenmesi Üzerinde Etkileri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Uçar, Alpaslan. (2007). Türkiye ve İtalya'da Yüksek Öğretimde Plastik Sanatlar ve Bilgi Teknolojisinin Sanat Eğitimine Katkısı, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul
- Yılmaz, Mehtap. (2002). Kimyasal Bağlar ve Moleküler Geometri Konularıyla İlgili Bir Web Destekli Öğretim Materyalinin Geliştirilmesi ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon
- Yiğit, Yasemin, Yıldırım, Soner, Özden, M. Yaşar. (2000). Web Tabanlı İnternet Öğreticisi: Bir Durum Çalışması, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:19, Ankara, s.166-176.
- Yolcu, Ayşe Şebnem ve Kavuran, Tamer. (2019). Akıllı Telefon Ortamında Resimli Çocuk Kitapları (Efe Misafirlikte, Zeynep ile Zeytin), Yakın Doğu Üniversitesi, Uluslararası Sanat, Kültür ve İletişim Dergisi, Cilt: II, Sayı: 1, s. 18-39.

İnternet Kaynakları

- 3d4medical.com. (t.y.). Muscle System Pro III <https://3d4medical.com/apps/muscle-system-pro> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Apps.apple.com. (t.y.). MathBoard. <https://apps.apple.com/tr/app/mathboard/id373909837?l=tr> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Garndband. (t.y.). Garndband. <http://garageband.skydocu.com/tr/gitar-veya-piyano-calmayi-ogrenme/bir-dersi-calma/>
- Mbsegitim.com (t.y.). 5. Sınıf Fen Bilimleri Dersi müfredatı. Erişim Adresi: <https://mbaegitim.com/5-sinif-fen-bilimleri-konulari/> Erişim Tarihi: 27.11.2020.
- Play.google.com (t.y.) Star Walk 2 Free: Gece gökyüzü kılavuzu, Yıldızlar <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.vitotechnology.StarWalk2Free&hl=tr> Erişim Tarihi: 25.11.2020

Görsel Kaynakları

- Görsel 1: <https://www.senstroke.com/tutorial-how-to-use-senstroke-sensors-with-garageband-on-ios/> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 2: <http://garageband.skydocu.com/tr/gitar-veya-piyano-calmayi-ogrenme/bir-dersi-calma/> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 3-4: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.vitotechnology.StarWalk2Free&hl=tr> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 5-6: <https://3d4medical.com/apps/muscle-system-pro> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 7-8: <https://apps.apple.com/tr/app/mathboard/id373909837?l=tr> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 9-10-11: <https://apps.apple.com/tr/app/montessorium-intro-to-cursive/id687552892> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 12: <https://igotoffer.com/apple/ipad-mini> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 13: <https://www.wired.com/2017/11/review-microsoft-surface-pro-2017/> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 14: <http://oldcomputers.net/apple-newton.html> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 15: <https://www.amazon.co.uk/Kindle-Wireless-Reader-Wifi-Graphite/dp/B002Y27P46> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 16: <https://www.imei.info/phonedatabase/3326-blackberry-6710/> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 17: <https://verysmartphones.com/iphone-5s/71-iphone-5s-16-gb-gris-sideral-debloque-0885909782581.html> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Görsel 18: <https://gadgets.ndtv.com/samsung-galaxy-s3-neo-1460> Erişim Tarihi: 25.11.2020

Görsel 19: <https://www.samsung.com/tr/smartphones/galaxy-z-fold2/specs/> Erişim Tarihi: 25.11.2020

Görsel 20: <https://www.telegraph.co.uk/technology/2017/07/19/google-brings-back-much-maligned-google-glass-headset/>Erişim Tarihi:25.11.2020

Görsel 21: <http://www.spidersweb.pl/2013/08/samsung-galaxy-gear-premiera.html> Erişim Tarihi: 25.11.2020

Görsel 22: <https://www.easybranches.com/technology/gadgets/6601641>Erişim Tarihi: 25.11. 2020

Görsel 23: <https://www.amazon.com/Wearable-Technology/b?ie=UTF8&node=10048700011> Erişim Tarihi:25.11.2020

Görsel 24-25-26-27-28-29: Çağatay Çevik kişisel arşivi

An Example from Mudanya Historical Houses: Examination of Reconstruction Works

Mudanya Tarihi Evlerinden Bir Örnek: Yeniden Yapım Çalışmalarının İncelenmesi

Aylin ÖZODABAŞ¹, Moustafa KIOUTSOUK MOUSTAFA²

¹Bilecik Seyh Edebali University, Faculty of Civil Engineering, Bilecik, Turkey

²Bilecik Seyh Edebali University, Institute of Graduate Programs, Bilecik, Turkey

ORCID:

A.Ö.: 0000-0002-6011-980X

M.K.M.: 0000-0001-8481-6530

Corresponding Author:

Aylin ÖZODABAŞ

Email:

aylin.ozodabas@bilecik.edu.tr

Citation: Özodabaş, A. and Kiotsouk Moustafa, M. (2021). An example from mudanya historical houses review of reconstruction Works. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 452-466.

Submitted: 11.08.2021

Accepted: 03.09.2021

Abstract

Mudanya is a district of Bursa, and the old city texture is a protected area. Mudanya is a tourist town in terms of its coastline and historical structure. In this study, the houses in the parcels numbered 9–10–11–12 were examined. These parcels are located on block number 1158. Due to the dangerous nature of the demolished buildings, their surveys were drawn and approved by the Bursa Conservation Board. The structures in parcels 9 and 10, which are not currently available, are registered. There are no buildings in parcels 11 and 12. Due to the structural deterioration and loss of functional structure in these registered buildings, they were abandoned before they started to collapse. A reconstruction project in the traditional construction technique in parcels 9 and 10 and a new reinforced concrete structure project in parcels 11 and 12 was prepared according to the construction conditions given in the Conservation Board Plan.

Keywords: Restoration, Architecture, Reconstruction, Traditional Buildings, Historical Texture

Özet

Mudanya Bursa'nın bir ilçesidir ve eski şehir dokusu sit alanıdır. Mudanya, kıyı şeridi ve tarihi yapısı itibarıyla turistik bir kasabadır. Bu çalışmada 9–10–11–12 numaralı parsellerdeki evler incelenmiştir. Bu parseller 1158 ada üzerinde yer almaktadır. Yıkılan binaların tehlikeli olması nedeniyle etütleri yapılmış ve etütleri Bursa Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır. 9 ve 10 nolu parsellerde hali hazırda mevcut olmayan yapılar tescillidir. 11 ve 12 nolu parsellerde bina bulunmamaktadır. Tescilli bu binalarda yapısal bozulma ve işlevsel yapının yitilmesi nedeniyle önce kullanımı terk edilmiş, sonra yıkılmaya başlamıştır. 9 ve 10 no'lu parsellerde geleneksel yapım tekniğinde rekonstrüksiyon projesi ayrıca 11 ve 12 no'lu parsellerde ise betonarme yapı projesi, Koruma Kurulu Planında verilen yapım şartlarına göre hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Restorasyon, Mimari, Yeniden Yapılanma, Geleneksel Binalar, Tarihi Doku.

1. INTRODUCTION

Mudanya houses have traditional Turkish house architectural features. It is also possible to see the cantilevers, which are an indispensable element in the Turkish house (Kuban, 1995; Günay, 1998; Eldem, 1954).

Historical buildings are one of the most important problems of modern societies (Kazaz, 2017; Ürer, 2013; Croci, 1998; Sayın et al., 2015; Kuban, 2007; Küban, n.d.). Significant damages occur in historical buildings due to time and environmental factors (Güllü, 2015; Ercan, 2018; Valente & Milani, 2016; Cüneyt & Gökhan, 2018; Gonen, Dogan, Karacasu, Ozbasaran, & Gokdemir, 2013). For this reason, the importance of preserving historical buildings is increasing. One of the important issues to be considered in the restoration of historical buildings is that the material used in the restoration stage is close to the original material (Erdoğdu, Nas, Nayır, 2017). Many historical buildings are in danger from seismic aspects (Durutürk, 2012; Terzi & Ignatakis, 2018; Lubowiecka, Armesto, Arias, & Lorenzo, 2009; Eslami, Ronagh, Mahini, & Morshed, 2012). These structures perform well under vertical loads and are not sufficiently resistant to lateral loads such as earthquakes (Kazaz, 2017).

The civil engineering education in Turkey does not include courses on cultural heritage and ancient technology. Therefore, there is a need to provide information about the current rules and methodology for developing proper documentation and projects for the conservation of cultural heritage for civil engineers (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2016).

In order to reconstruction a demolished historical building, it must meet at least one of the following requirements. In addition, the building must be completely demolished or the carrying capacity lost (Ahunbay, 2009; Aktürk Engin, 2017; Özden Örnek, 2017):

- Having information and documents of the original state of the building (survey and restitution drawings and photographs etc.)
- The building must belong to a person who has a socially prominent person
- The building has witnessed a historical event
- The building must have superior properties
- The building should represent a certain trend and style
- The building must have become the symbol of the city.

2. RESTITUTION STAGES

In Figure 1, the restitution front frontages of the buildings in parcels 9 and 10 are given. The restitution drawings of the plans and frontages of the building in parcel number 9 are given in Figures 2 and 3. The restitution drawings of the plans and frontages of the building in parcel number 10 are given in Figures 4 and 5. The buildings in parcels 9 and 10 are registered and built using traditional techniques.

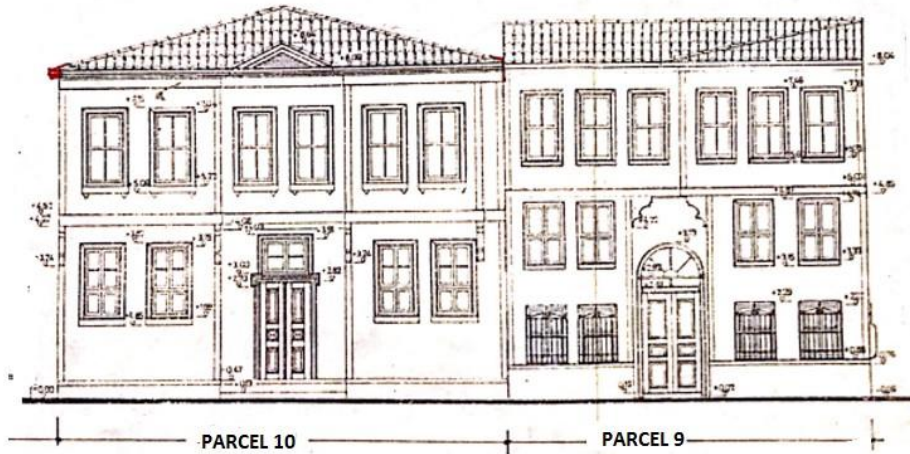

Figure 1. Restitution studies of parcels 9 and 10 (Scale: 1/100)

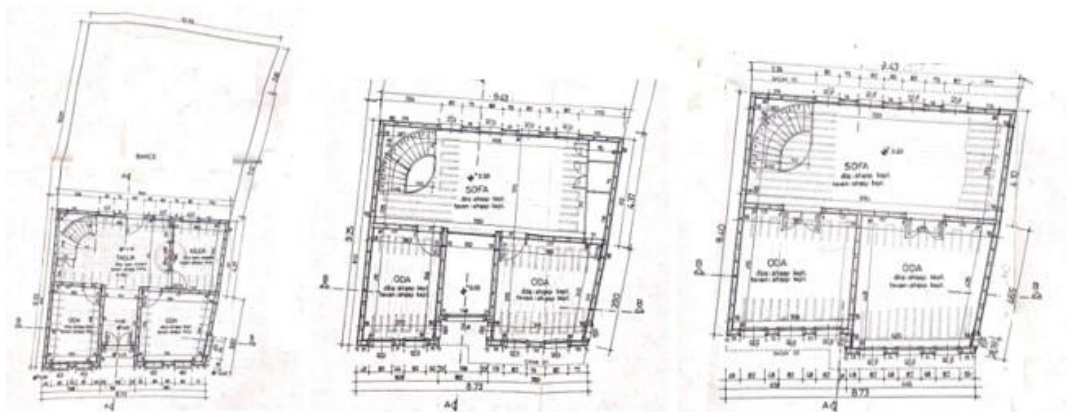

Figure 2. Basement and 1 and 2 floors plan of parcel number 9 (Scale:1/50)

Figure 3. A-A and B-B Section of parcel number 9 (Scale: 1/50)

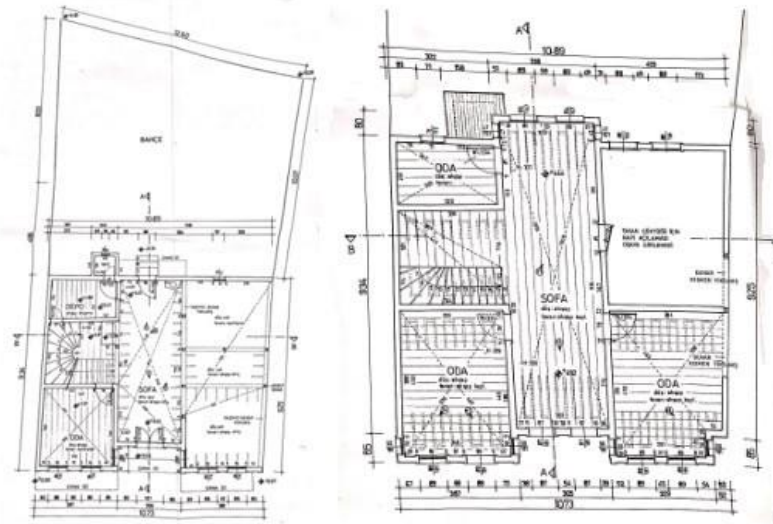

Figure 4. Basement and 1. floors plan of parcels number 10 (Scale.1/50)

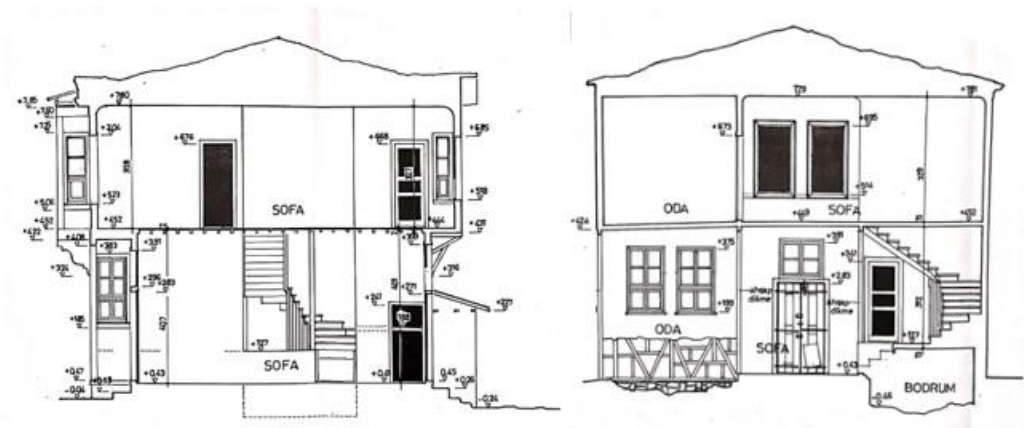

Figure 5. A-A and B-B Section of parcel number 10 (Scale. 1/50)

3. SURVEY STAGES

Most of the building has been damaged. As can be seen in Figure 6 particularly, most of the building and roof was collapsed and damaged there is in the parcel number 9. Over time, the buildings in both parcels disappeared. The survey drawings of the front frontages of the parcels 9 and 10 are given in Figure 7. As it can be seen from the front and rear frontage views given in Figure 8, it is understood that the structure located in parcel number 10 has lost its bearing characteristics.

Figure 6. Restitution of buildings in parcel numbers 9 and 10

Figure 7. Survey studies of parcels 9 and 10 (Scale: 1/100)

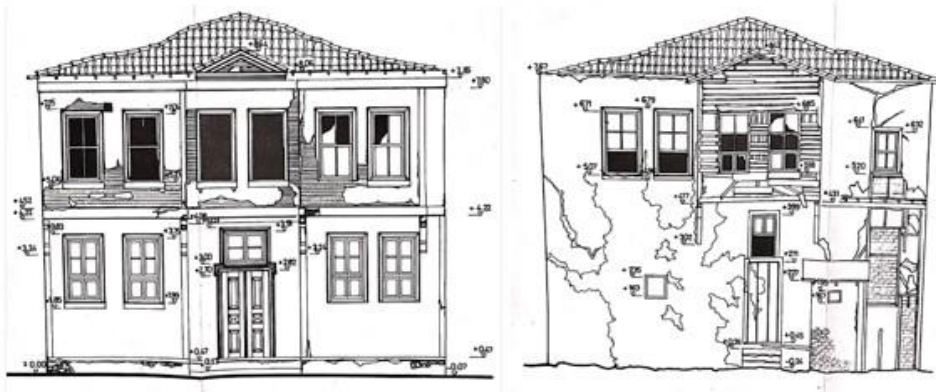

Figure 8. Front and rear view of parcel number 10 (Scale: 1/50)

4. RECONSTRUCTION STAGES

Parcels 9 and 10 were built using the traditional construction technique. Since there is not enough information about the buildings in parcels 11 and 12, since they were collapsed before, it was preferred to be built with reinforced concrete technique.

Reconstruction was carried out on parcels number 9 and 10 based on the survey and restitution project. In order to meet today's storage needs and to install heating installations, the basement floor is needed in the building. Therefore, the basement floor was arranged as reinforced concrete under the soil level. The wooden carcass of the building was constructed in the traditional building system and plan scheme. Bathrooms were needed in the rooms, which would be necessary for the use of the building as an accommodation unit. In order to increase the number of rooms, rooms have been created in the hall. These add-on bathrooms and rooms were kept separate from the traditional carrier system of the registered building. It can be dismantled and restored to its original state later, if desired or needed. It was planned in such a way that it can be clearly seen that these additional dividing walls were added to the structure later. The bathrooms in the rooms are designed to give the appearance of a cupboard that is part of the traditional building culture. Ventilation in bathrooms will be provided mechanically. In order to prevent fire, gable wall was built on the roof adjacent to the parcel number 10.

The parcels numbered 11 and 12 were arranged by the municipality according to the protection zoning plan in 2 storeys ($h = 6,50\text{m}$) height and in the adjacent order. The adjacent structure and traditional urban fabric in the plan and the existing formation were maintained. The buildings were functionalized as a boutique hotel. The floor heights are determined as 3 m. The ground floor is suitable as lobby and administrative areas. Ventilation in the bathrooms will be provided mechanically. Ceiling and floor coverings of the structure were preferred depending on the original and easily obtainable wooden dimensions. The existing gardens for all buildings were combined. Since the building in parcels 11 and 12 is a corner structure, consoles were built on both sides and the architecture of the old buildings was stylized as per the plan conditions. In these buildings, basement and ground floor were built. The reason of the originality of this study is that it is beyond the criteria for reconstruction.

In the planning made for the usability of four parcels; the parcel number 10 has been accepted as the main entrance of all buildings, and the passage to other buildings is planned from the back garden. The ground floor; it was designed as a reception area and lobby area due to the continuation of the usability of the entrance door and garden door and the adequacy of its dimensions. The adjacent building order and traditional urban texture in the plan and the existing formation were maintained.

The buildings function as hotels. The gardens in parcels 9 and 10 are used as common areas for buildings. The layout plan is given in Figure 9. In Figure 10, the reconstruction plans of the basement, 1st and 2nd floors belonging to the building located on parcel 9 are shown. In Figure 11, section plans of parcel 9 are given. In Figure 12, the reconstruction plans of the basement, 1st and 2nd floors of the building in the parcel 10 are shown. In Figure 13, section plans of the parcel 10 are given. Figure 14 shows the reconstruction plans of the 1st and 2nd floors of the building in parcel 11. In Figure 15, section plans of parcel 11 are given. In Figure 16, the reconstruction plans of the basement, 1st and 2nd floors belonging to the building on parcel 12 are shown. In Figure 17, section plans of the parcel 12 are given.

Figure 9. Layout plan (Scale: 1/200)

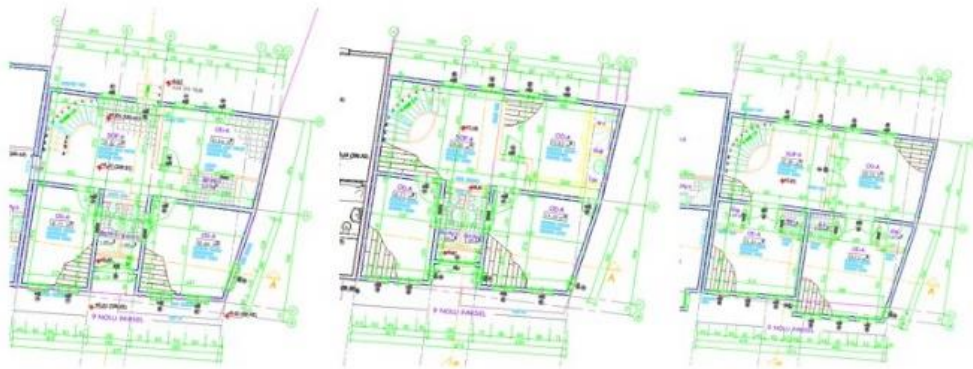

Figure 10. Basement and 1. and 2. floors plan of parcel number 9 (Scale:1/50)

Figure 11. A-A and B-B Section of parcel number 9 (Scale: 1/50)

Figure 12. Basement, 1. and 2. floors plan of parcel number 10 (Scale:1/50)

Figure 13. Section of the building on parcel number 10 A-A and B-B (Scale:1/50)

Figure 14. Basement, 1. and 2. floors plan of parcel number 11 (Scale:1/50)

Figure 15. Section of the building on parcel number 11 A-A and B-B

Figure 16. 1. and 2. floors plan of parcel number 12 (Scale:1/50)

Figure 17. Section of the building on parcel number 12 A-A and B-B

The foundations of the buildings in the parcel numbers 9-10-11-12 were built as a raft foundation. It is shown in Figure 18 and 19. The buildings in the parcels number 9 and 10 were built with the traditional timber frame method. It is shown in Figures 20. The buildings in parcel 11 and 12 were built as reinforced concrete. Because the historical structures that were previously here have completely collapsed and no data has been found. Therefore, in order to adapt to the street

silhouette, a similar structure was planned and constructed as reinforced concrete. It is shown in Figures 21. Views of the floor and roof details of the buildings in parcels numbers 9 and 10, which were given made with the traditional technique, were given in Figures 22 and 23. Wastewater piping and heating system and power sockets are shown in Figure 24. Figures 25 and 26 show post-reconstruction pictures of the buildings.

Figure 18. Construction of the foundation of parcels numbers 9 and 10

Figure 19. Construction of parcels numbers 11 and 12

Figure 20. Constructing of the structures in parcel numbers 9 and 10 with traditional techniques

Figure 21. Reconstruction of the buildings

Figure 22. Reconstruction of the buildings with traditional techniques and roof details

Figure 23. Construction of floor covering

Figure 24. Waste water piping and heating system and power socket

Figure 25. Post-restoration of the buildings

Figure 26. Post-restoration of the buildings, a view from the courtyard

Alternative suggestions for the building; the building was designed as a boutique hotel and it is important that the intervention was made under very flexible conditions, considering that it can be used as a restaurant, home, kindergarten or work offices in the future.

5. DISCUSSION and CONCLUSION

The preservation of cultural heritage is essential for preserving and transmitting the memory of monuments and regions to the future. This can be achieved with constant and careful maintenance, but it is important to be able to give the structure its proper function. The refunctioned of historical buildings for the purpose of protection is an important reason in the preservation of historical buildings. Today, the idea of keeping the building alive by moving away from the concept of preservation by freezing (the concept of preserving the building as it is) and fulfilling the requirements of the age is becoming widespread. With this understanding of protection, the building continues its life and at the same time, its economic and cultural continuity is ensured. It is easy to understand how essential it is to set a compatible use for preserving historical property. From this point of view, renovation works should be carried out by taking into account both the social, cultural and economic identities of historical buildings, as well as their integrity and preservation of their structures.

A new reinforced concrete construction project was prepared and implemented in the construction conditions given in the Conservation Development Plan in parcels 11 and 12, with a reconstruction project in wooden traditional construction technique based on approved restitution of the registered structures in parcels 9 and 10 from the parcels. Since the structures in parcels 11 and 12 were not in place and the survey and restitution plans of them could not be reached, these structures have been styled by comparison with parcels 9 and 10. The adjacent building order and traditional urban texture in the plan and in the existing formation were continued. The reconstruction project prepared on the basis of the approved survey and restitution project of the registered building in parcels 9 and 10 has been implemented. Since the buildings in parcels 9 and 10 were built as wooden construction, the gable wall between the roofs of buildings 9 and 10 was raised as a fire precaution. Due to the corner structure of the building located in parcel number 11, the architecture of the historical buildings was planned to the extent permitted by the plan conditions by making cantilevers on both facades.

Since the building will be used as a hotel, extra rooms and bathrooms were needed, differently from the original plan. For this reason, add-on partition walls can be dismantled and restored to their original state, if desired or needed, without damaging the structure, taking into account the "recyclability" principle.

In order to create the highest and best usage model, an innovative and economical evaluation model is proposed in this study. Since it is a touristic district on the coastline of Mudanya, the buildings in this study gained functionality used as a hotel. However, recyclable interventions were

planned, prepared and built so that the buildings could offer different uses such as offices or homes in the future, by making minor modifications. Although it is planned to use the buildings in four parcels together, it was planned to use each building separately with the cancellation of the passages between them. Multi-criteria methods may be necessary and important for restoring and enhancing historical heritage. The building has been an exemplary reconstruction work by providing today's technology and comfort to its users.

ACKNOWLEDGMENT

Authors thank to the architect Mehmet Batıtürk for his valuable contributions.

REFERENCES

- Aktürk, E. (2017). Destroyed and Reconstructed Historic Urban Buildings Between Besiktas – Karakoy, Due to Planning Decisions in 1950'S (pp. 341–350). İMO.
- Cüneyt, A., & Gökhan, S. (2018). The finite element analysis of collapse loads of single-spanned historic masonry arch bridges (Ordu , Sarpdere Bridge). *Engineering Failure Analysis*, 84(June 2017), 131–138. <https://doi.org/10.1016/j.engfailanal.2017.11.002>
- Durutürk G. (2012). *Yalvaç Hamidiye Cami Deprem Analizi*. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Ercan, E. (2018). Assessing the impact of retrofitting on structural safety in historical buildings via ambient vibration tests. *Construction and Building Materials*, 164, 337–349. <https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2017.12.154>
- Erdoğan Ş., Nas, M., Nayır, S. (2017). Improvement of Mechanical Properties of Lime Mortars Containing Fly Ash and Polypropylene Fibers By Adding Cement. In *6th International Symposium on Conservation and Strengthening of Historical Buildings* (pp. 247–256). Trabzon, Turkey: Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu.
- Eslami, A., Ronagh, H. R., Mahini, S. S., & Morshed, R. (2012). Experimental investigation and nonlinear FE analysis of historical masonry buildings – A case study. *Construction and Building Materials*, 35, 251–260. <https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2012.04.002>
- Ürer, H. (2013). Geleneksel Türk Evi Ölçeğinde Eskigediz Evlerinin Cephe Düzenlemeleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, (October), 189–230.
- Croci, G. (1998). *The Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage.pdf*.
- Gonen, H., Dogan, M., Karacasu, M., Ozbasaran, H., & Gokdemir, H. (2013). Structural failures in reffit historical masonry arch bridge. *Engineering Failure Analysis*, 35, 334–342. <https://doi.org/10.1016/j.engfailanal.2013.02.024>
- Güllü, H. (2015). Tarihi Bir Köprünün Zemin - Yapı Etkileşiminin İrdelenmesi. *Tarihi Yapıların Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi*, 251–256.
- Kazaz, İ. (2017). Application of Static Pushover Analysis in Historical Masonry Structures (pp. 299–308).
- Kuban, D. (1995). *Türk Hayatlı Evi*. (Ziraat Bankası Yayınları, Ed.). İstanbul: Ziraat Bankası Yayınları.
- Kuban, D. (2007). Osmanlı Mimarisi. *Art, Sanat*, 76–79.
- Küban, D. (n.d.). Sinan'ın Dünya Mimarisindeki Yeri.
- Lubowiecka, I., Armesto, J., Arias, P., & Lorenzo, H. (2009). Historic bridge modelling using laser scanning , ground penetrating radar and finite element methods in the context of structural dynamics. *Engineering Structures*, 31(11), 2667–2676. <https://doi.org/10.1016/j.engstruct.2009.06.018>
- Özden Örnek, E. (2017). Debating Conservation Problems: Examples of Variations in Applying Regulations to Single Structures and Their Surroundings (pp. 639–648). İMO.
- Günay, R. (1998). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*. İstanbul: YEM Yayınevi.

- Sayın, B., Akçay, C., Yıldızlar, B. (2015). Tarihi Bir Yapıda Rekonstrüksiyon Uygulaması : İbrahim Efendi Konağı'na Ait Tarihlendirme. *Tarihi Yapıların Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi*, 29–42.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. Pulhan Matbaası. İstanbul.
- Terzi, V. G., & Ignatakis, C. E. (2018). Nonlinear finite element analyses for the restoration study of Xana , Greece. *Engineering Structures*, 167(March), 96–107. <https://doi.org/10.1016/j.engstruct.2018.04.034>
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2016). *Tarihi yapılar için deprem risklerinin yönetimi kılavuzu*. Ankara: Vakıflar Yayın.
- Valente, M., & Milani, G. (2016). Seismic assessment of historical masonry towers by means of simplified approaches and standard FEM. *Construction and Building Materials*, 108, 74–104. <https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2016.01.025>
- Ahunbay, Z. (2009). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: YEM Yayınevi.

Okullarda Alınan Korona Virüs Önlemlerine ve “Okulum Temiz” Belgesine Yönelik Öğrenci Velilerinin Tutumu*

The Attitude of Students’ Parents Towards Corona Virus Measures Taken in Schools and the “My School is Clean” Certificate

Mustafa İNCE¹, Mevlüt BUDAK²

Özet

Yakın dönemin en büyük salgın hastalıklarından biri olan COVID 19, kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına almış ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmiştir. Salgın, başta gündelik hayat ve sosyal yaşam olmak üzere üretimi, tüketimi, ticareti, eğitimi, turizmi, uluslararası ilişkileri, kamusal yapıyı derinden etkileyerek bir anda dünyanın adeta gidişatını değiştirmiştir. Salgından daha fazla etkilenmemek için ülkeler bir yandan kapanırken diğer yandan hayatın tamamen durmaması adına her alanda alternatifler geliştirme çabasına girmişlerdir. Ülkemizde de özellikle eğitim alanında faaliyetlerin devam etmesi için farklı yol ve yöntemler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalarla birlikte farklı kesimlerde okullar açılmalı mı? açılmalı mı? tartışmaları yaşanmaya başlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı da salgından etkilenmeden süreci işletmek amacıyla okullarda gerekli önlemlerin alınması için çalışma başlatmış, bu çalışmaları tamamlayan okullara ise ‘okulum temiz’ belgesi verilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı’nın başlatmış olduğu ‘okulum temiz’ uygulamasına karşı velilerin yaklaşımlarının nasıl olduğunu tespit etmeye çalışmaktır. Çalışma kapsamında velilerin okullarda alınan korona virüs önlemlerine ve ‘Okulum Temiz’ belgesine karşı tutumları incelenmiştir. Bu kapsamda okul öncesi, ilköğretim ve lise seviyesinde eğitim alan öğrenci velilerine 17 soruluk bir anket uygulanmış ve çalışmaya 869 kişi katılmıştır. Elde edilen temel verilere göre, velilerin çoğunun okullarda alınan korona virüs önlemlerine ve ‘Okulum Temiz’ belgesine güvendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, Okulum Temiz, Virüs Önlem, Eğitim, Karabük

Abstract

COVID 19, one of the biggest epidemic diseases of the recent period, affected the whole world in a short time and was declared a pandemic by the World Health Organization. The epidemic has changed the course of the world in an instant by deeply affecting production, consumption, trade, education, tourism, international relations, and public structure, especially in daily life and social life. To mitigate the effects of the pandemic, countries have made an effort to develop alternatives in every field in order not to stop life completely. In our country, different ways and methods have been developed for the continuation of activities, especially in the field of education. Discussions of opening schools started to take place. The Ministry of National Education has also started work to take the necessary precautions in

¹Karabük Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Karabük, Türkiye
²Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Disiplinlerarası İletişim Prog., Karabük, Türkiye

ORCID:

M.İ. : 0000-0001-8058-1076

M.B.: 0000-0002-9838-7156

Corresponding Author:

Mustafa İNCE

Email:

mustafaince@karabuk.edu.tr

Citation: İnce, M. ve Budak, M. (2021). Okullarda alınan korona virüs önlemlerine ve ‘Okulum Temiz’ belgesine yönelik öğrenci velilerinin tutumu. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 467-478.

Submitted: 20.04.2021

Accepted: 07.09.2021

schools in order to run without being affected by the epidemic. The "My school is clean" certificate has been given to the schools that have completed these studies. The purpose of this study is to try to determine the approach of parents towards the "My school is clean" program initiated by the Ministry of National Education. In the study, the parents' attitudes towards the coronavirus measures taken in schools and the "My School is Clean" document were examined. In this context, a questionnaire consisting of 17 questions was applied to the parents of students studying at pre-school, primary school, middle school, and high school levels, and 869 people participated in the study. According to the basic data obtained, it was concluded that most of the parents trust the coronavirus measures taken in schools and the "My School is Clean" certificate.

Keywords: *Coronavirus, My School is Clean, Virus Precaution, Education, Karabük*

1. GİRİŞ

Yaklaşık bir yıl önce hayatımıza giren ve yaşantımızı her anlamda değiştiren korona virüs, aynı zamanda hayatımıza pek çok yeni kavram kazandırmıştır. Bu kavramlardan birisi ve belki de en önemlisi pandemi kelimesidir. Bu kelimeyi Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı açıklamalarda, korona virüs ile ilgili haberlerde, bilimsel yazılarda ve televizyon programlarında sıklıkla duyuyoruz. Bu nedenle kelimeye çoğumuz aşına olmuş durumdayız. Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu Üyesi Hayati Develi, pandemi kavramını Türk Dil Kurumu'nun Resmî İnternet Sitesinde yayımlanan "Dilimize Bulaşanlar" başlıklı makalesinde" şu şekilde açıklamaktadır. "*Pandemi; salgın demek değil: salgın = epidemi. Epidemi veya salgın, sınırları belirli bir alanda enfeksiyonun yayılmasını ifade ediyor. Ancak salgın ülkeler arasında yayılır, birden fazla ülkeyi etkisi altına alırsa pandemi oluyor. Buna salgın diyemeyiz, başka bir şey, belki genel salgın denilebilirdi"* (Develi, 2020: 4). Develi, bu açıklamasıyla pandeminin salgın kelimesinden farklı bir anlam ifade ettiğini belirtmiştir.

Adı nasıl anılırsa anılsın, korona virüs de tarihsel süreç içerisinde bazı büyük salgın hastalıklar gibi tüm hayatı etkisi altına almış ve birçok insanın ölümüne neden olmuştur. Buna benzer salgınlar geçmişte de yaşanmıştır. Mesela, 1347 ile 1351 yılları arasında kara ölüm olarak adlandırılan veba salgını ortaya çıkmış ve bu salgın nedeniyle Avrupa nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 50'sinin yok olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca 1918-1920 yılları arasında İspanyol gribi salgını nedeniyle dünya nüfusunun üçte birinin bu hastalığa yakalandığı ve yaklaşık 50 milyon insanın hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. (Üstün ve Özçiftçi, 2020: 144).

İlk kez Aralık 2019'da Çin'de bir grup insanda ateş, öksürük, nefes darlığı gibi belirtilerle görülen hastalık kısa süre içerisinde yayılarak tüm dünyayı etkisi altına almıştır. (Soysal, 2020: 291). Hastalığın Çin'in Wuhan kentinde bulunan Deniz Ürünleri ve Canlı Hayvan Toptan Satış Pazarı'ndan çıktığı tahmin edilmektedir. Virüsün zoonotik yapıda olduğu ve konak olan yarasalar ve pangolin isimli hayvanlardan insana geçtiği düşünülmektedir. Virüsün yüzeylerin taç benzeri çubuksu uzantıları olması nedeni ile Latince'de taç anlamına gelen corona adını almıştır. Söz konusu hastalık damlacık yoluyla bulaşmaktadır. Bununla beraber hasta bireylerin öksürmesi ya da hapşırması yoluyla ortaya çıktıkları damlacıklara diğer kişilerin maruz kalması veya söz konusu damlacıklara temas etmesinin ardından ellerini ağızlarına burnuna ve göz mukozasına sürmesi yolu ile bulaşmaktadır. Virüsün baloncuk yoluyla bulaşması nedeni ile uzmanlar bireyleri maske takması konusunda uyarılmış ve devamında fiziksel mesafe ve hijyen kurallarının uygulanmasının önemli olduğunu duyurmuştur. Virüsün bulaşma hızının yüksek olması nedeni ile Dünya Sağlık Örgütü tarafından önce epidemik olarak duyurulmuş, daha sonra (11.03.2020) diğer ülkelere yayılması sebebiyle pandemi ilan edilmiştir. (Üstün ve Özçiftçi, 2020: 143-144).

Korona virüsle birlikte birçok ülke ekonomik, politik, sosyolojik ve psikolojik bakımdan etkilenmiştir. Salgının aynı zamanda ülkelerin ekonomileri üzerinde de ciddi tahribatlara yol açtığı değerlendirilmekte, "Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) pandemik influenzanın sadece 2020 yılında küresel ekonomiye maliyetinin 2 trilyon doları bulmasını beklediklerini açıklamıştır" (Açıkgöz ve Günay, 2020: 521). COVID-19'un toplam maliyetinin ise 5

trilyon doları geçeceği öngörülmektedir. Her şeye rağmen toplum sağlığını korumak isteyen devletler; devlet otoritesini kullanarak birçok kısıtlama ve kurallar koyarak pek çok faaliyete sınırlamalar getirmiştir. Bu bağlamda ülkemizde de HES (Hayat Eve Sığar) kodu uygulaması, karantina kuralları, sokağa çıkma kısıtlamaları ve esnek çalışma saatleri vb. uygulamalarla korona virüs kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Hayatın akışını mümkün olduğunca bozmama, yapılacak işleri aksatmama ve bireyler arası ilişkinin olağanüstü olaylardan etkilenmemesi adına her salgında önlemler alınarak salgının verebileceği zarar en aza indirilmeye çalışılmıştır (Kumaş, 2011: 210-211).

Pandemiyle birlikte alınan önlemler nedeniyle hayatın olağan akışı tamamıyla değişmiştir. Hayatın hemen hemen her alanında faaliyetlerin kısıtlanması ya da tamamen durdurulması özellikle eğitimde önemli sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bulaşma hızının yüksek olması nedeni ile toplumlarda panik ve tedirginlik oluşmuş ve bireylerin “Evde Kal” çağrılarına uyması için eğitim süreçlerine de ara verilmiştir. (Üstün ve Özçiftçi, 2020:147). Ne kadar devam edeceği kestirilemeyen salgından en fazla etkilenen/etkilenecek olan alanlardan birisi kuşkusuz eğitimidir. The New York Times Gazetesi yazarı Raymond Zhong’un 17 Mart 2020 tarihli yazısına göre en az 770 milyon öğrenci bu süreçten olumsuz etkilenmiştir. (Zhong, 2020).

2020 yılının başından itibaren hayatımıza giren ve son yüzyılın en büyük salgını olarak nitelendirilen korona virüs hayatın her alanını olumsuz etkilemiş, virüsün ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar dünya ile eş zamanlı olarak ülkemizde de devam etmektedir. Çalışmalar sonuç verene kadar pek çok alanda olduğu gibi, eğitim öğretim süreçlerinin devam edebilmesi için alternatif arayışına girilmiştir. Bu arayışlar neticesinde eğitim öğretim faaliyetlerine kısmen de olsa devam edilmiştir. Bu çalışmada, eğitim öğretim faaliyetlerinin devam edebilmesi maksadıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda korona virüsten korunmaya yönelik alınan kararların veliler tarafından nasıl değerlendirildiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE EĞİTİM

Koronavirüs salgınıyla birlikte birçok ülke ekonomik, sosyolojik ve psikolojik bakımdan olumsuz etkilenmiştir. Korona virüsün etkilediği alanlardan birisi de hiç şüphesiz eğitimidir. Korona virüsle birlikte eğitime bakış açısı değişmiş ve eğitim kendini korona virüs koşullarına göre güncellemek durumunda kalmıştır. Pandeminin etkisini azaltmak isteyen ülkeler korona virüsün bulaşma hızını da azaltmak maksadıyla uzaktan (online) eğitim modeline geçmişlerdir. Ancak eğitimin dijital ortamda devam etmesi bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de birçok öğrencinin eğitim hayatını olumsuz etkilemiştir. (Bozkurt, 2020: 113). 11 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından ilk vakanın açıklanması ile Millî Eğitim Bakanlığı da okullarda yapılacak olan sosyal etkinlikleri iptal etmiş, daha sonraki süreçte ise (16 Mart tarihinden itibaren) yüz yüze eğitime ara verildiğini açıklamıştır. Eğitimin kesintiye uğramasıyla birlikte ülkemizde yaklaşık 18 milyon öğrenci korona virüs sürecinden olumsuz etkilenmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı eğitimin sürdürülebilmesi için 23 Mart tarihinden itibaren EBA, TRT ve diğer bazı dijital platformlar aracılığı ile eğitimlere uzaktan eğitim yöntemleriyle devam edilmesi yönünde kararlar aldı. (Arık, 2020). Ülke genelinde alınan korona virüs önlemleriyle birlikte Karabük’te de eğitime uzaktan devam edilmiştir. Karabük ilinde 186’sı okul olmak üzere toplamda 204 eğitim kurumu pandemi nedeni ile eğitime ara vermek durumunda kalmıştır. (Bakınız: Tablo 1). Sadece Karabük’te yaklaşık 36 bin öğrenci bu süreçten olumsuz etkilenmiştir.

Tablo 1. Karabük'te Hizmet Veren Eğitim Kurumları

İLÇE	OKUL VE KURUM SAYILARI												
	OKUL					KURUM						TOPLAM KURUM	GENEL TOPLAM
	Bağımsız Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	TOPLAM OKUL	BİLSEM	Halk Eğitim Mrk.	İl / İlçe MEM	Reh. Ve Arş. Mrk.	Mesleki Eğitim Merkezi	Öğretmenevi		
Eflani	0	1	2	1	4	0	1	1	0	0	1	3	7
Eskipazar	1	3	4	2	10	0	1	1	0	0	0	2	12
Merkez	8	31	35	20	94	1	1	1	1	1	1	6	100
Ovacık	0	1	2	2	5	0	1	1	0	0	0	2	7
Safranbolu	3	16	17	18	54	0	1	1	0	0	1	3	57
Yenice	1	7	8	3	19	0	1	1	0	0	0	2	21
Toplam	13	59	68	46	186	1	6	6	1	1	3	18	204

Korona virüs sürecine öğrencilerin ve öğretmenlerin uzaktan eğitime hazırlıksız yakalanması uzaktan eğitim sürecinin en önemli sorunlarından birisi olmuştur. Bununla beraber Millî Eğitim Bakanlığı'nın uzaktan eğitim altyapısının tam olarak hazır olmaması, aynı zamanda öğrencilerin de sosyal ve ekonomik durumlarının yetersiz olması uzaktan eğitim sürecinde bazı aksamlar yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin derslerine erişim sağlaması konusunda zorluk yaşamışlardır. Bu hususlar çerçevesinde düşünüldüğünde ülkemizin uzaktan eğitim sürecine tam olarak hazır olmaması, uzaktan eğitim sürecinde eğitimin verimli bir şekilde sürdürülebilmesi, yüz yüze eğitimin korona virüs gölgesinde yeniden başlamasına neden olmuştur.

Vakaların düşmesi ve kontrollü sosyal hayat döneminin başlamasının ardından Millî Eğitim Bakanlığı yüz yüze eğitime kademeli olarak geçme kararı almış ve okulları yüz yüze eğitime hazır hale getirmek için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Korona virüs riskinin en aza indirilebilmesi için okullarda dezenfeksiyon işlemleri yapılarak eğitim kurumlarında çalışan personelleri COVID-19 tedbirleri kapsamında bilgilendirmiş ve seminerler düzenlemiştir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı hazırladığı proje kapsamında eğitim kurumlarında hijyen sağlamak için 27 Temmuz 2020 tarihinde Türkiye Standartları Enstitüsü (TSE) ile bir protokol imzalamıştır. İmzalanan protokol ile Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi ve Enfeksiyon Önleme Kontrol Kılavuzu'nu okullarda eksiksiz olarak uygulayan okullara "Okulum Temiz" belgesi verilmeye başlamıştır.

21 Eylül 2020 tarihinde tüm ülkede olduğu gibi Karabük ilinde de yüz yüze eğitim kademeli olarak başlamıştır. Yüz yüze eğitim sürecinin başlamasıyla birlikte Karabük İl Milli Eğitim Müdürlüğü "Okulum Temiz Belgesi" alan okullar hakkında değerlendirmelerde bulunmuş, Karabük Valiliği ile birlikte okullar ziyaret edilerek öğrenciler korona virüs salgınına karşı bilgilendirilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Covid-19 salgını sürecinde Karabük ilinde yüz yüze eğitimin (kademeli olarak) başlatılmasıyla birlikte okullarda korona virüs önlemlerinin ne denli yeterli olduğu tartışılmaya başlanmış, veliler çocuklarını okula gönderip göndermeme konusunda tereddüt yaşamışlardır. Bu çalışma, Karabük il genelinde okullarda alınan korona virüs önlemlerinin veliler tarafından nasıl değerlendirildiğinin tespitini amaçlamaktadır.

Bu bağlamda bu çalışma; alınan önlemlerin başta veliler olmak üzere toplum tarafından kabul görmesi hem yetkililerin gelecekte alacağı önlemler için referans teşkil etmesi hem de çocuklarını okula gönderme konusunda tereddüt yaşayan ailelerin tereddütlerinin giderilmesine katkı

sağlaması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu çalışmanın sonuçları, eğitim-öğretim alanında beklenmeyen durumlarda alınacak tedbirler ile eğitim hayatının kesintiye uğramadan sürdürülmesi noktasında bir örnek niteliği taşımaktadır.

4. YÖNTEM

Araştırma kapsamında yapılan çalışma, genel tarama modeline uygun olacak şekilde tasarlanmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan anketin birinci bölümünde katılımcılara sosyo-demografik özellikler sorulmuş, ikinci bölümde ise çalışma konusuna ilişkin sorular yöneltilerek toplamda 17 sorudan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Araştırma kapsamında velilere; Okulum temiz belgesi, okullarda alınan korona virüs tedbirleri, okullarda görev yapan personelin bilgi-tedbir düzeylerine karşı tutumları ve Millî Eğitim Bakanlığı ile İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün konuya ilişkin açıklamalarına (duyurularına) ne oranda güvendiklerini tespit etmek amacı ile, 1 ile 10 arasında 'tablo işaretleme' yöntemine dayanan bir ölçek kullanılmıştır. Bu ölçekte en düşük 1, en yüksek seviye ise 10 olarak belirlenmiştir.

Çalışmada, likert ölçeğine benzer 10'lu kapalı uçlu soru/sorular kullanılmıştır. (Aziz, 2010, 89-90) R. Likert tarafından 1930'larda ortaya atılan likert ölçek türünde şıklar arasındaki sosyal uzaklık aralığı eşittir. Her bireyin önerilere verdiği toplam sayı ile her öneriye verilen sayı arasında korelasyon hesapları yapılarak zayıf olan önermeler ayıklanır. Güçlü olan önermeler yorumlanır. Likert tipi ölçekleme, ölçekleme yöntemleri arasında en çok kullanılanı ve kuruluşu ve güvenilirliği açısından diğer ölçeklemelere göre daha kolay ve güvenilir olanıdır.

4.1. Araştırmanın Uygulanması ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evreni; araştırmanın yapıldığı zamanı (25 Kasım- 2 Aralık 2020) kapsayan dönemde çocukları Karabük ilinde eğitim gören ve Karabük'te yaşayan (kadın) velilerden oluşmaktadır. Karabük'te bulunan velilerin yer aldığı ankete 869 kişi katılım sağlamıştır. Araştırmaya konu olan verilere (katılımcılara) internet üzerinden ulaşılarak elde edilmiştir.

4.2. Veri Toplama Araçları

Karabük ilinde ikamet eden velilerin, Karabük il sınırları dahilindeki okullarda alınan korona virüs önlemlerine ve "Okulum Temiz Belgesine" karşı tutumlarını belirlemek amacıyla katılımcılara 17 sorudan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Araştırma kapsamında velilere; Okulum temiz belgesi, okullarda alınan korona virüs tedbirleri, okullarda görev yapan personelin bilgi-tedbir düzeylerine karşı tutumları ve Millî Eğitim Bakanlığı ile İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün konuya ilişkin açıklamalarına (duyurularına) ne oranda güvendiklerini tespit etmek amacı ile (1) ile (10) arasında tablo işaretleme yöntemi uygulanmıştır. Bununla beraber katılımcıların korona virüse inanıp inanmadığı, daha önce korona virüs tedavisi görüp görmediği ve çocuklarını korona virüse karşı bilgilendirip, bilgilendirmediği yönünde sorular da sorulmuştur. Anketin giriş bölümünde ise katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin tespitine yönelik bilgiler elde etmeyi sağlayacak sorulara yer verilmiştir.

Çalışmada, likert ölçeğine benzer 10'lu kapalı uçlu soru/sorular kullanılmıştır. (Aziz, 2010, 89-90) R. Likert tarafından 1930'larda ortaya atılan likert ölçek türünde şıklar arasındaki sosyal uzaklık aralığı eşittir. Her bireyin önerilere verdiği toplam sayı ile her öneriye verilen sayı arasında korelasyon hesapları yapılarak zayıf olan önermeler ayıklanır. Güçlü olan önermeler yorumlanır. Likert tipi ölçekleme, ölçekleme yöntemleri arasında en çok kullanılanı ve kuruluşu ve güvenilirliği açısından diğer ölçeklemelere göre daha kolay ve güvenilir olanıdır. Çalışmada velilerin okullarda alınan korona virüs önlemlerine yönelik tutum ve davranışlarını tespit etmek amacıyla 1 ile 10 arasında (1= En düşük, 10= En yüksek) değişen ölçek kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini hesaplamada Cronbach's alpha katsayısı= .91 olarak tespit edilmiştir.

4.3. Verilerin Analizi ve Kullanılan Testler

Alan araştırması 25 Kasım- 2 Aralık 2020 tarihleri arasında Karabük ilinde yapılmıştır. Katılımcılar anket çalışmasına internet üzerinden katılmıştır. Elde edilen veriler istatistik paket programından (SPSS) yararlanılarak elektronik ortamda işlenmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen sorulara cevap aramak için çalışmaya uygun istatistiksel analizlerden yararlanılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerinin tespiti için de frekans analizinden faydalanılmıştır.

5. BULGULAR ve YORUM

25 Kasım ile 2 Aralık 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen araştırmanın bulgularını koymadan önce çalışmanın yöntemi ile ilgili bilgilere yukarıda ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu bölümde anket çalışmasına katılım sağlayan bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile okullarda alınan korona virüs tedbirlerine karşı tutumları ile ilgili sonuçlar değerlendirilmiştir.

5.1. Katılımcıların Bazı Özellikleri

Karabük'te öğrencilerin eğitim faaliyetleri ile çoğunlukla anneler ilgilenmektedir. Bu nedenle anket çalışması kadın veliler ile yapılmıştır. Eğitimi durumu açısından; katılımcıların %1,3'ü okur yazar olmadığını ifade ederken, %24,6'sı ilköğretim, %20,1'i ortaokul, %31,3'ü lise, %22,7'si ise üniversite eğitime sahip olduklarını belirtmişlerdir. Oranlar incelendiğinde araştırmaya dahil olan katılımcıların çoğunluğunun lise ve üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğine anket çalışmasında katılım sağlayan velilerin yarısından fazlasının eğitim seviyesinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Meslek açısından katılımcıların; yüzde 77,3'ü ev hanımı, yüzde 12,1 kamu görevlisi, yüzde 7,7'si işçi, yüzde 2,2'si esnaf, yüzde 0,6'sı ise emeklilerden oluşmaktadır. Okul seviyeleri açısından ele alındığında velileri araştırmaya katılan öğrencilerin yüzde 10'u okul öncesi, yüzde 60,8'i ilköğretim, yüzde 28,8'i ortaokul, yüzde 0,5'i ise lise seviyesinde eğitim aldığı görülmektedir. Ankete katılan velilerin yüzde 89,3'ü korona virüse tedavisi görmemiş, yüzde 10,7'lik kısım ise korona virüs hastalığına yakalanmıştır. Ankete katılan velilerin yüzde 99,5'i çocuklarını korona virüse karşı bilgilendirmiştir. Bununla birlikte ankete katılan velilerin yüzde 97,7'si korona virüs hastalığına (varlığına) inanmaktadır.

5.2. Katılımcıların Maske Mesafe ve Hijyen Kuralına Uyma Düzeyi

Katılımcıların korona virüs sürecinde maske mesafe hijyen kurallarına uyma düzeyini belirlemek amacıyla 1 ile 10 arasında değişen bir skala (1= az, 10= çok) oluşturulmuştur. Velilere, maske, mesafe ve hijyen kuralına uyma düzeyleri sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar neticesinde yapılan analize göre, velilerin yüksek oranda ($\bar{x}=9,618$) maske, mesafe ve hijyen kuralına dikkat ettiği anlaşılmaktadır. (Bkz.: Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Maske, Mesafe, Hijyen Kuralına Uymasındaki Dikkat Düzeyi

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Korona virüsle mücadele kapsamında maske, mesafe, hijyen kurallarına ne kadar dikkat ediyorsunuz?	869	1,0	10,0	7,618	,8898

5.3. Velilerin Okullarda Alınan Korona Virüs Önlemlerine Karşı Tutumlarıyla İlgili Görüşleri

Katılımcıların okullarda alınan korona virüs tedbirlerine karşı tutumunu belirlemek amacıyla 'okullarda alınan korona virüs önlemlerine ne kadar güveniyorsunuz' sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar neticesinde yapılan istatistik analizi sonuçlarında, velilerin yüksek

oranda ($\bar{x}= 7,123$) okullarda alınan korona virüs önlemlerine güvendikleri anlaşılmaktadır (Bkz.: Tablo 3).

Tablo 3. Velilerin Okullarda Alınan Korona Virüs Önlemlerine Karşı Tutumu

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Okullarda alınan korona virüs önlemlerine ne kadar güveniyorsunuz?	869	1,0	10,0	7,123	2,5495

5.4. Katılımcıların, Okullarda Görev Yapan Personelin Bilinç Düzeyi İle İlgili Görüşleri

Katılımcıların okullarda görevli personelin korona virüs hakkında bilinç düzeyi ile ilgili görüşlerini öğrenmek maksadıyla “Okullarda görevli personelin korona virüs hakkında yeteri kadar bilinçli olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda yapılan istatistik analizi sonuçlarında, veliler yüksek oranda ($\bar{x}= 7,489$) okullarda görevli olan personelin bilinçli olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır (Bkz.: Tablo 4).

Tablo 4. Okullarda Görev Yapan Personelin Korona Virüs Hakkında Bilinç Düzeyi

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Okullarda görevli personelin korona virüs hakkında yeteri kadar bilinçli olduğunu düşünüyor musunuz?	869	1,0	10,0	7,489	2,5166

5.5. Okullarda Uygulanan Dezenfeksiyon İşlemlerine Karşı Velilerin Görüşleri

Katılımcıların okullarda uygulanan dezenfeksiyon işlemlerine karşı tutumunu belirlemek amacıyla “Okulların korona virüs tedbirleri kapsamında yapılan dezenfeksiyon işlemlerini yeterli buluyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplardan yapılan istatistik analizleri sonucunda, velilerin büyük bir kısmının ($\bar{x}= 7,513$) okullarda yapılan dezenfeksiyon işlemini yeterli bulduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bkz.: Tablo 5).

Tablo 5. Okullarda Uygulanan Dezenfeksiyon İşlemlerine Yönelik Velilerin Tutumu

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Okulların korona virüs tedbirleri kapsamında yapılan dezenfeksiyon işlemlerini yeterli buluyor musunuz?	869	1,0	10,0	7,513	2,4862

5.6. Velilerin, Okullarda Görevli Personelin Korona Virüs Tedbirlerine Uyum Düzeyi Hakkında Görüşleri

Katılımcıların, okullarda görevli personelin korona virüs tedbirlerine karşı tutumlarını analiz etmek maksadıyla “Okullarda görevli personelin korona virüs kapsamında gereken tedbirlere uyduklarını düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda yapılan istatistik analizleri sonucunda velilerin ($\bar{x}= 7,665$) okullarda görevli personelin korona virüs tedbirlerine dikkat ettiğini düşündükleri bilgisine ulaşılmıştır (Bkz.: Tablo 6).

Tablo 6. Okullarda Görevli Personelin Korona Virüs Tedbirlerine Uyum Düzeyi

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Okullarda görevli personelin korona virüs kapsamında gereken tedbirlere uyduklarını düşünüyor musunuz?	869	1,0	10,0	7,665	2,3476

5.7. Velilerin "Okulum Temiz" Belgesine Güven Düzeyi İle İlgili Görüşleri

Velilerin "Okulum Temiz Belgesine" güven düzeyini belirlemek için katılımcılara "Okulum Temiz Belgesine Ne Kadar Güveniyorsunuz" sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlar neticesinde yapılan istatistik analizleri sonuçlarında ($\bar{x}= 7,720$) velilerin "Okulum Temiz Belgesine" ortanın üstünde bir oranla güvendikleri anlaşılmıştır (Bkz.: Tablo 7).

Tablo 7. 'Okulum Temiz' Belgesine Karşı Velilerin Tutumu

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
'Okulum Temiz' belgesine ne kadar güveniyorsunuz?	869	1,0	10,0	7,720	2,4147

5.8. Katılımcıların, Öğretmenlerin Korona Virüse Karşı Bilinç Düzeyi İle İlgili Görüşleri

Katılımcılara okullarda görev yapan öğretmenlerin korona virüs hakkında bilinç düzeyini belirlemek amacıyla "Okullarda görev yapan öğretmenlerin korona virüs hakkında bilinçli olduğuna inanıyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar sonucunda yapılan istatistik analizlerinde velilerin tamamına yakını ($\bar{x}= 9,211$) öğretmenlerin COVID-19 salgını hakkında yeteri kadar bilinçli olduğunu düşündüğü sonucuna ulaşılmıştır (Bkz.: Tablo:8).

Tablo 8. Velilere Göre, Öğretmenlerin Korona Virüs Hakkında Bilinç Düzeyleri

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Okullarda görev yapan öğretmenlerin korona virüs hakkında bilinçli olduğuna inanıyor musunuz?	869	1,0	10,0	9,211	1,4967

5.9. Velilerin, Öğretmenlerin Korona Virüs Tedbirlerine Uyum Düzeyi Hakkındaki Görüşleri

Katılımcıların okullarda görev yapan öğretmenlerin korona virüs tedbirlerine karşı tutumlarını öğrenmek için "Öğretmenlerin korona virüs tedbirlerine uyduklarını düşünüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar neticesinde yapılan istatistik sonuçlarında, velilerin öğretmenlerin tamamına yakınının ($\bar{x}= 9,288$) korona virüs tedbirlerine uyduğunu düşündüğü sonucuna ulaşılmıştır (Bkz.: Tablo 9).

Tablo 9. Velilere Göre, Öğretmenlerin Korona Virüs Tedbirlerine Uyma Düzeyleri

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Öğretmenlerin korona virüs tedbirlerine uydıklarını düşünüyor musunuz?	869	1,0	10,0	9,288	1,3995

5.10. Velilerin, 'Millî Eğitim Bakanlığı ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Korona Virüsle Mücadele Kapsamında Yaptıkları Açıklamaları Güvenilir Bulma' İle İlgili Görüşleri

Katılımcıların COVID-19 sürecinde Millî Eğitim Bakanlığı ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yaptığı açıklama ve uygulamaların güven düzeyini belirlemek amacıyla "Millî Eğitim Bakanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün korona virüsle mücadele kapsamında yaptığı açıklama ve uygulamaları güvenilir buluyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlar neticesinde yapılan istatistik sonuçlarında velilerin büyük bir çoğunluğunun ($\bar{x}= 8,517$) Millî Eğitim Bakanlığı ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yaptığı açıklama ve uygulamaları güvenilir bulduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bkz.: Tablo 10).

Tablo 10. Velilerin, Millî Eğitim Bakanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Korona Virüsle Mücadele Kapsamında Yaptıkları Açıklamalara Güven Düzeyleri

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Millî Eğitim Bakanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün korona virüsle mücadele kapsamında yaptığı açıklama ve uygulamaları güvenilir buluyor musunuz?	869	1,0	10,0	8,517	2,0915

5.11. Velilerin, Okullarda 'COVID-19 Kapsamında Yapılan Genel Temizliğe Güvenme' İle İlgili Görüşleri

Katılımcıların COVID-19 sürecinde okulda görev yapan temizlik personelinin güven düzeyini belirlemek için "Okullarda görev yapan temizlik personelinin yaptığı temizliğe güveniyor musunuz?" sorusu sorulmuştur. Elde edilen cevaplar neticesinde yapılan istatistik analizleri sonuçlarında velilerin büyük bir çoğunluğunun ($\bar{x}= 7,070$) okullarda yapılan temizliği güvenilir bulduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bkz.: Tablo 11).

Tablo 11. Velilerin Okullarda Yapılan Genel Temizliğe Güvenme İle İlgili Tutumu

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Std. Sapma
Okullarda görev yapan temizlik personelinin yaptığı temizliğe güveniyor musunuz?"	869	1,0	10,0	7,070	2,6157

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Yeni tip korona virüs, daha bilimsel bir ifadeyle COVID-19, Çin'de başlayıp tüm dünyaya yayılmış ve pandemiye dönüşmüştür. Hastalığın olumsuz etkileri sert biçimde yaşanılmaya devam ederken pek çok ülke tarafından uygulamaya konulan kısıtlamaların ortaya çıkardığı olumsuzlukların bertaraf edilmesine yönelik yine bazı ülkeler nezdinde girişimlerde de bulunulmaya çalışılmıştır. Bunun başlıca sebebi, başta karantina uygulamaları gibi sosyal izolasyon

yaptırımları olmak üzere hayata geçirilen çeşitli kısıtlamaların sosyal ve ekonomik anlamda bireylere ve ülkelere zarar veriyor olmasıdır. Kısıtlamaların zarar verdiği ve gelecekte telafisinin güç olacağı düşünülen alanlardan biri de eğitimidir. Sürecin uzaması durumunda eğitim öğretimin faaliyetlerinin devam ettirilmesi noktasında bazı ülkeler vakit kaybetmeden alternatif yöntem arayışına girmişlerdir. Bu kapsamda ilk adım olarak online eğitim yöntemi uygulamaya sokulmuştur. Ancak bir süre sonra eğitim öğretim faaliyetlerinin tamamen online olarak devam ettirilmesinin mümkün olmayacağını anlaşılmaya başlanmıştır. Ülkemizde de kontrollü sosyal hayat uygulamalarının eğitim öğretim süreçlerindeki önlemlerden biri de 'Okulum Temiz' belgesi uygulamasıdır. Ancak bu uygulamanın ne kadar başarılı olacağı da tartışılmaya başlanmıştır. Bu çalışma, konu üzerindeki tartışmaların veliler nezdindeki yansımalarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlarda, yapılan çalışmaların veliler nezdine olumlu olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Bu çalışmada Karabük ilinde ikamet eden velilerin, Karabük il sınırları dahilindeki okullarda alınan korona virüs önlemlerine ve "Okulum Temiz Belgesine" karşı tutumlarını belirlemek amacıyla katılımcılara 17 sorudan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Araştırma kapsamında velilere; Okulum temiz belgesi, okullarda alınan korona virüs tedbirleri, okullarda görev yapan personelin bilgi-tedbir düzeylerine karşı tutumları ve Millî Eğitim Bakanlığı ile İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün konuya ilişkin açıklamalarına (duyurularına) ne oranda güvendiklerini sorulmuştur.

Tablo 12. Velilerin Okullarda Alınan Önlemlere Karşı Tutumları (Genel)

Soru	Yanıt sayısı	Ortalama (10 üzerinden)
Korona virüsle mücadele kapsamında maske, mesafe, hijyen kurallarına ne kadar dikkat ediyorsunuz?	869	7,618
Okullarda alınan korona virüs önlemlerine ne kadar güveniyorsunuz?	869	7,123
Okullarda görevli personelin korona virüs hakkında yeteri kadar bilinçli olduğunu düşünüyor musunuz?	869	7,489
Okulların korona virüs tedbirleri kapsamında yapılan dezenfeksiyon işlemlerini yeterli buluyor musunuz?	869	7,513
Okullarda görevli personelin korona virüs kapsamında gereken tedbirlere uyduklarını düşünüyor musunuz?	869	7,665
'Okulum Temiz' belgesine ne kadar güveniyorsunuz?	869	7,720
Okullarda görev yapan öğretmenlerin korona virüs hakkında bilinçli olduğuna inanıyor musunuz?	869	9,211
Öğretmenlerin korona virüs tedbirlerine uyduklarını düşünüyor musunuz?	869	9,288
Millî Eğitim Bakanlığı ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün korona virüsle mücadele kapsamında yaptığı açıklama ve uygulamaları güvenilir buluyor musunuz?	869	8,517
Okullarda görev yapan temizlik personelinin yaptığı temizliğe güveniyor musunuz?"	869	7,070

Yukarıda tabloda da gösterildiği üzere, velilere sorulan "Korona virüsle mücadele kapsamında maske, mesafe, hijyen kurallarına ne kadar dikkat ediyorsunuz?" sorusuna 10 üzerinden 7,618 ortalama ile, maske, mesafe, hijyen kurallarına veliler tarafından dikkat edildiği görüşü ortaya çıkmıştır. "Okullarda alınan korona virüs önlemlerine ne kadar güveniyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlardan, velilerin, 7,123 ortalama ile okullarda alınan önlemlere güvendikleri anlaşılmaktadır. Okullarda görev yapan personelin bilinçli olup olmadığı konusunda velilere

sorulan “Okullarda görevli personelin korona virüs hakkında yeteri kadar bilinçli olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna veliler, 7,123; aynı konuyla ilgili olarak “Okullarda görevli personelin korona virüs kapsamında gereken tedbirlere uyduklarını düşünüyor musunuz?” şeklindeki soruya da 7,665 ortalamayla olumlu görüş bildirerek okullarda görev yapan personele ortalamanın üzerinde bir oranla güvendikleri ortaya çıkmıştır. Velilerin, “Okulların korona virüs tedbirleri kapsamında yapılan dezenfeksiyon işlemlerini yeterli buluyor musunuz?” sorusuna verdikleri 7,513'lük ortalamayla okullarda yapılan dezenfeksiyon işlemlerini yeterli buldukları görülmektedir. Çalışmaların yeterliliğini gösteren “Okulum Temiz” belgesine güven düzeylerini tespit etmek amacıyla velilere sorulan, “Okulum Temiz belgesine ne kadar güveniyorsunuz?” sorusuna velilerin ortalama 7,720'lik gibi yüksek bir oranla ‘Okulum Temiz’ belgesine güvendikleri anlaşılmaktadır. Velilerin korona virüs sürecinde öğretmenlere karşı tutumları incelendiğinde de velilerin öğretmenlere tedbirlere uyma konusunda çok güvendiği ortaya çıkmıştır. “Öğretmenlerin korona virüs tedbirlerine uyduklarını düşünüyor musunuz?” sorusuna veliler 9,288 gibi çalışmanın en yüksek ortalamaıyla güvenlerini beyan etmiş, “Okullarda görev yapan öğretmenlerin korona virüs hakkında bilinçli olduğuna inanıyor musunuz? sorusuna da 9,211'lik ortalamaıyla öğretmenlere inandıklarını beyan etmişlerdir. Bu kapsamda veliler korona virüs sürecinde öğretmenleri bilinçli ve güvenilir bulmuşlardır.

Millî Eğitim Bakanlığının ve İl Milli Eğitim Müdürlüklerinin korona virüs sürecinde vatandaşları bilgilendirme maksatlı yaptıkları açıklamalar ve bu süreçte yapılan çalışmalar ile ilgili sorulan “Millî Eğitim Bakanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün korona virüsle mücadele kapsamında yaptığı açıklama ve uygulamaları güvenilir buluyor musunuz?” sorusuna veliler 8,517 ortalamaıyla güvenlerini beyan etmişlerdir. Çalışmaya göre; velilerin genel olarak hem devlet yetkililerinin açıklamalarına ve uygulamalarına hem öğretmenlere ve okulda görev yapan personele hem de genel anlamda bu salgın sürecinde alınan önlemleri temsil eden “Okulum Temiz” belgesine büyük oranda güvendikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Çalışmadan elde edilen bu sonuçlar, olağanüstü dönemlerde devletin ve ilgililerin aldığı tedbirlerin ve yapılan uygulamaların vatandaşlar düzeyinde nasıl karşılık bulduğunun görülmesi ve benzer çalışmaların ona göre hayata geçirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu çalışmanın sonuçları, eğitim-öğretim alanında beklenmeyen durumlarda alınacak tedbirler ile eğitim hayatının kesintiye uğramadan sürdürülmesi noktasında bir örnek niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, alınan önlemlerin başta veliler olmak üzere toplum tarafından kabul görmesi hem yetkililerin gelecekte alacağı önlemler için referans teşkil etmesi hem de çocuklarını okula gönderme konusunda tereddüt yaşayan ailelerin tereddütlerinin giderilmesine katkı sağlaması bakımından önemlidir. Bu nedenle bu çalışmanın, başta devlet yetkilileri olmak üzere pek çok karar alma mekanizmasına yardımcı olacağı düşünülmekte, benzer çalışmaların sayısının artmasının da sürece katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Sonuç olarak eğitim öğretim hayatının devam ettirilmesine yönelik gerek bakanlık düzeyinde gerekse yerel idareler nezdinde alınan kararların ve yapılan çalışmaların Karabük ilinde veliler tarafından olumlu karşılandığı ve kabul gördüğü sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aziz, A. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Açıkgöz, Ö, Günay, A. (2020). The early impact of the Covid-19 pandemic on the global and Turkish economy. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50 (), 520-526. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tbtkmedical/issue/53865/724507>
- Aslan, R. (2020b). Kovid-19 Fizyoloji ve Psikolojiyi Nasıl Etkiliyor? *Ayrıntı Dergisi*, 8(88), s.47-53.

Okullarda Alınan Korona Virüs Önlemlerine ve 'Okulum Temiz' Belgesine Yönelik Öğrenci Velilerinin Tutumu

- Boseley, S. (2020). Coronavirus 'could infect 60% of global population if unchecked'. <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/11/coronavirus-expert-warns-infection-couldreach-60-of-worlds-population> (erişim: 01.04.2020).
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Süreci ve Pandemi Sonrası Dünyada Eğitime Yönelik Değerlendirmeler: Yeni normal ve Yeni Eğitim Paradigması, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, 112-142
- BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Bildirisi, Kabul Tarihi: 6 Nisan 2020
- Congar, K. (2020). Koronavirüs: Modern tarihin en kapsamlı yasaklarını Avrupa'da hangi ülkeler uyguluyor? <https://tr.euronews.com/2020/03/21/avrupa-da-hangi-ulkeler-koronavirusebebiyle-karantina-ve-sokaga-cikma-yasagi-uyguluyor> (Erişim: 01.04.2020).
- Develi, H. (2020). Türk Dili, Mayıs 2020 Yıl: 69 Sayı: 821
- Escarus (2020). Bir Eko-Sosyal Kriz Olarak Covid-19 Salgını ve Sürdürülebilirlik Raporu, *Türkiye Smaı Kalkınma Bankası Sürdürülebilirlik Danışmanlığı A.Ş.*, 20 Mayıs 2020. s.37
- Kumaş, N. (2011). Bursa'da Kolera Salgını ve Alınan Karantina Önlemleri (1890-1895). *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (21), s.213-241.
- Reeves, M., vd. (2020) "Sensing and Shaping the Post-COVID Era", *BCG Henderson Institute*, 03.04.2020
- Soysal, G. (2020). Korona virüs Salgını ve Yaşlılık, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, S,5 2020
- Tüba (2020). "Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu", *Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları*, TÜBA Raporları No: 34, Nisan 2020
- Tyap (2020) "Covid-19 Salgınının Sosyolojik Analizi- 1", (Ed., Lütfi Sunar) *Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı*, Nisan. 2020
- Üstün, Ç. ve Özçiftçi, S. (2020). COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, Cilt 25, Özel Sayı:1, 142-153, Ocak 2020
- Yamamoto Telli, G., Altun, D., (2020). Koronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi, *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3 Sayı:1, Sayfa: 25-34 Nisan 2020
- Yavuz, K. (2020). Covid-19 Salgınının Sosyal Politikanın Geleceği Üzerine Etkileri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 45, Nisan 2020, s. 181-193, ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.vdoi.org/10.29228/SOBIDER.42843>

İnternet:

- Zhong, R. (2020, 03 18). The Coronavirus Exposes Education's Digital Divide. [nytimes.com: https://www.nytimes.com/2020/03/17/technology/china-schools-coronavirus](https://www.nytimes.com/2020/03/17/technology/china-schools-coronavirus) (E.T: 11.01.2021)
- Arık B.M, (16.03.2020). Türkiye'de Koronavirüsün Eğitime Etkileri I, https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-i/?fbclid=IwAR1_99cLoojB-fxgXsdCn73F8GU5Q2fAnl8fgPrDR6Lb6xwL2bmKG8-N_0
- <https://www.karabukderinhaber.com/il-milli-egitim-muduru-acikladi/>
- <https://www.karabukderinhaber.com/123-okulda-okulum-temiz-belgesi-var/>
- <https://www.karabukderinhaber.com/okullar-viruse-karsi-direncli/>
- <https://www.karabukderinhaber.com/typ-kapsaminda-goreve-baslayan-personelimize-destek-olalim/>
- <http://www.meb.gov.tr/>

Kültürel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanımı: Bergama İlçesi Örneği

Utilization of Cultural Heritage for Tourism Purposes: The Case of Bergama County

Seda SÜER

Özet

Kültürel miras varlıklarının turizm amaçlı kullanımı ile turizme kazandırılması ve turistler için çekim alanına dönüştürülmesi sonucunda kültürel miras turizmi ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı, Bergama ilçesinde bulunan kültürel miras varlıklarını tanıtarak, bu varlıkların turizm amaçlı kullanımı sırasında turistler tarafından arzu edilen hizmetleri tespit etmektir. Bu amaçla, Bergama ilçesinde bulunan kültürel miras varlıklarını turizm amacıyla 2019 yılı Ağustos ayında ziyaret eden yerli ve yabancı 400 turiste yüz yüze anket tekniği uygulanmıştır. Elde edilen demografik veriler, oran ve frekans yöntemiyle analiz edilmiştir. Ayrıca demografik verilere göre turistlerin kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımında arzu ettikleri hizmetler çoklu yanıt çapraz tablo yöntemiyle incelenmiştir. Bulguların sonucuna göre yapılması en çok arzu edilen hizmet rehberlik hizmetidir. Bu hizmeti sırasıyla tarihi alanların bakımı, restorasyonu, ulaşım, çevre düzenlemeleri ve temizlik, rekreasyon ve bilgilendirme hizmetleri izlemiştir. Sonuç olarak bu çalışma; kültürel miras varlıklarının turizm amacıyla kullanılması konusunda gerçekleştirilmesi arzu edilen hizmetlerle kültürel mirasın başarılı bir şekilde yönetilmesine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kültürel Miras, Kültürel Miras Turizmi, Bergama

Abstract

Cultural heritage tourism emerged as a consequence of the utilization of cultural heritage assets for tourism purposes, transforming them into tourist attractions. The study aims to introduce the cultural heritage assets in Pergamon county and determine the services desired by the tourists during the utilization of these assets for tourism purposes. The face-to-face questionnaire technique was applied to 400 domestic and foreign tourists who visited the cultural heritage assets for tourism purposes in Pergamon county in August 2019. The demographic data were analyzed by the ratio and frequency method. The services desired by tourists were examined with the multi-response cross-tab method. The most desirable service, guidance service, was followed by maintenance, restoration, transportation, landscaping and cleaning, recreation, and information services of the historical sites, respectively. In conclusion, this study contributes to the successful management of cultural heritage with the desired services in the utilization of cultural heritage assets for tourism purposes.

Keywords: Cultural Heritage, Cultural Heritage Tourism, Pergamon

¹İzmir Katip Çelebi Üniversitesi,
Turizm Fakültesi, İzmir, Türkiye

ORCID:

S.S.: 0000-0002-0264-071X

Corresponding Author:

Seda SÜER

Email:

seda.suer@ikcu.edu.tr

Citation: Süer, S. (2021). Kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımı: Bergama ilçesi örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 479-502.

Submitted: 13.08.2021

Accepted: 08.09.2021

1. GİRİŞ

Dünya tarihi boyunca eski medeniyetlerden günümüze kadar varlığını korumuş çeşitli yapılar ve oluşumlar şimdiki toplumların kültürel miraslarını oluşturmaktadır. Kültürel miras; tarihi, toplumsal ve kültürel değerlerin günümüze yansıdığı ve toplumların geçmişleri ile kurdukları ilişkinin miras öğeleridir. Kültürel miras geçmişten günümüze miras kalan inançların, değerlerin, bilgilerin, örf ve geleneklerin aktarıldığı mülkiyet dışı varlıklar olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla kültürel miras gelecek nesillere aktarma amacıyla korunan ve saklanan geçmiş toplumlara ait çeşitli varlıkları kapsamaktadır. Tüm dünya toplumlarının ortak mirası olan kültürel miras varlıklarının korunması ve saklanması uluslararası anlaşmalar, tüzükler ve yönetmeliklerle belirli standartlara kavuşturulmuştur. Kültürel miras varlıklarının geçmişten günümüze uygun şartlarda korunması ve saklanması, bu varlıkların ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılması, tüm dünya toplumlarının bu mirastan yararlanarak ortak kültür bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Kültürel miras ve turizmin ilişkisi insanların kültürel miras varlıklarını görme, öğrenme ve deneyimle ihtiyacından dolayı yaptığı turistik faaliyetler sonucunda ortaya çıkmıştır. Kültürel miras turizmi kavramını oluşturan kültürel miras ile turizm arasında iki yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu iki yönlü ilişki, hem kültürel miras varlıklarının turizme etkisi hem de turizmin kültürel miras varlıkları üzerindeki etkileri şeklinde görülmektedir. Kültürel miras varlıklarını görmek, öğrenmek, deneyimlemek ve ziyaret etmek isteyen bireylerin seyahat etme isteği turizm faaliyetini gerçekleştirmelerine neden olur. Bu durum kültürel miras varlıklarının turizme etkisini oluşturur. Ziyaretçileri harekete geçiren kültürel miras varlıkları arasında “sit alanları (arkeolojik sit, tarihî sit, kentsel sit), mimari yapılar (anıtsal tek yapılar, tarihî konutlar, kaleler, dinî yapılar, modern mimari), tarihî yollar, savaş alanları, kutsal yerler, müzeler, parklar, mekâna bağlı kültürel çekicilikler olarak yer alırken festivaller, sergiler, galeriler, görsel sanatlar (film, tiyatro, konser), müzik ve dans (klasik, folk, modern) kültürel olaylar” bulunmaktadır (Doğaner, 2010). Bunun yanında turizmin kültürel miras varlıkları üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır.

Turizm, kültürel miras varlıklarını turizm amacıyla kullanarak bu varlıkları turizm ürünü haline getirmektedir. Turizmin önemli bir etkisi kültürel miras varlıklarını araştırarak ve tanıtarak ziyaretçilerin ilgisini çekmektir. Turizmin diğer bir önemli etkisi ise kültürel miras varlıklarının korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Turizm ve kültürel miras varlıkları arasındaki etkileşimin önemli sonuçları da bulunmaktadır. Kültürel miras varlıklarının turizm amacıyla kullanılması turizm çeşitliliği yaratarak turizm faaliyetinin tüm yıl gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Bir turizm ürünü olarak kültürel miras varlıklarından gelir elde edilmesiyle ekonomik bir faaliyet gerçekleştirilir. Kültürel miras varlıkları ortak bir mirası temsil ettiğinden dolayı dünyanın her yerinden gelen turistler ülkeye önemli miktarda döviz girişi sağlamaktadır. Kültürel miras varlıklarının turizm amaçlı kullanımı sonucu elde edilen gelirlerin ülke ekonomisine olumlu etkisi sonucu toplumun refahı artar. Turizmden elde edilen gelir ile kültürel miras varlıklarının belgelenmesine, planlanmasına ve yönetimine yeniden yatırım yapılabilir. Bu yatırımlar kültürel varlıkların sürdürülebilirliği için önemlidir (McKercher ve Cros, 2002). Kültürel miras varlıklarının öğrenilmesi ve ziyaret edilmesi sonucunda toplumdaki bireylerin eğitim ve bilgi düzeylerinin artmasıyla sosyo-kültürel gelişme sağlanır (Türker ve Yaşar, 2019). Kültürel miras varlıklarının turizm amacıyla kullanılmasının araştırıldığı bu çalışmada Bergama ilçesinde bulunan kültürel miras varlıklarının tanıtılması, yerli ve yabancı turistler için gözde bir çekim alanına dönüşmesi için arzu edilen hizmetlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2. KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM

Kültür ve miras kelimelerinden türetilen “kültürel miras” kavramının anlaşılması için öncelikle bu kelimelerin anlamlarının açıklanması gerekmektedir. Kültür kavramının içeriği çok zengin olduğundan literatürde çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Kültür; “doğanın yarattıklarına karşılık insanın yarattığı somut ve somut olmayan her şeydir” (Doğaner, 2010). Yine başka bir tanıma göre kültür; “bir ulusa, bir ülke veya ülke içinde farklı bölgelere ait, bilgi, üretim, sanat, gelenek, görenek, dil, inanç, alışkanlık, değer yargıları, giyim-kuşam gibi insanın yarattığı, öğrenilen ve yeni kuşaklara aktarılan, toplumsal, değişen, bütünleştirici özellikleri olan bir olgudur” (Doğaner, 2010). Geniş anlamıyla miras kelimesi kalıtım kelimesi ile ilişkilendirilir yani bir kuşaktan diğer kuşağa bir şeylerin aktarılmasıdır. Miras geçmişten gelen tarihi değerlerin taşıyıcısı rolünden dolayı, bir toplumun kültür geleneğinin bir parçası olarak görülür. Kültürel miras ise geçmişin izlerini günümüze taşıyan tarih boyunca çeşitli medeniyetler tarafından oluşturulmuş kültür varlıklarıdır. (Nuryanti, 1996).

Bir toplumun sahip olduğu kültürel miras o toplumun kimliğini ifade eden en önemli unsurdur. Kültürü olmayan uluslar başka milletlerin ve kültürünün etkisi altında kalarak, asıl kimliklerinden uzaklaşma riski taşırlar. Bu yüzden geçmişten günümüze kadar gelen kültürel mirasın önemi büyüktür. Kültürel miras, kültürel çeşitliliği anlamının ve insanlar arasında iletişim ve etkileşim sağlamanın bir yoludur. Barış ve karşılıklı anlayışı sağlayan politikalar geliştirmek ve insanların çeşitliliğini anlamak için bir araçtır. Bu anlamda, her toplumun farklı kültürel mirasının bulunması, bu mirasın yeni nesillere ve diğer toplumlara aktarılmasının önemi büyüktür (Aslan ve Ardemagni, 2006). Kültürel miras varlıkları geçmişte insan eliyle yaratılmış varlıklardır. Kültürel miras varlıkları “miras kentler, miras kasabalar, miras köyler, mimari miras, arkeolojik miras, endüstriyel miras, su altı kültürel mirası, miras savaş alanı, miras yollar” olarak örnek verilebilir (Doğaner, 2010). Kültürel miras turizmi, günümüzde geçmişi canlandırmak için fırsatlar sunan özel bir turizm şeklidir (Sigala ve Leslie, 2005). Kültürel miras, tanım ve kapsam olarak tarihten günümüze farklılaşarak gelmiştir. Kültürel miras ilk zamanlarda sadece anıtsal yapılarla sınırlı iken, zaman içinde kentsel ve kırsal alanları, sivil alanları ve sonrasında sanat dalları gibi soyut kavramları da kapsayarak değişmiştir (Korumaz, 2015). Kültürel miras kavramı somut ve somut olmayan kültürel miras olarak iki gruba ayrılırken, somut kültürel miras ise kendi içinde taşınır ve taşınmaz kültürel miras olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Somut kültürel miras, tarihi yerleri, binaları, anıtları ve insan eliyle yapılmış her türlü varlığı kapsayan, gelecek nesiller için korunması ve saklanması gereken eserlerdir. Bu eserler teknolojik, bilimsel, mimari ve arkeolojik eserlerdir (Can, 2009). Somut kültürel miras taşınır ve taşınmaz kültürel miras olmak üzere ikiye ayrılır. Bir kültürün sosyal, tarihsel, politik, ekonomik, teknolojik ve estetik özelliklerine ilişkin belge değeri olan her türlü taşınır varlığa verilen isimdir (Asatekin, 2004). Taşınır kültür varlığı; heykel, resim, folklorik öğeler, estetik ürünler gibi kültür öğelerinin yanı sıra bu öğelerde kullanılan her türlü malzemeyi içine alan bir ifadedir. “Taşınır kültür varlığı” olarak bilinen her öğe sahip olduğu özellikler ile kültür hakkında bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır. Örneğin, bir heykel taşınabilir bir varlık olduğu gibi aynı zamanda bir kültür ürünüdür. Bu heykel, bir taş parçasından ibaret olmayıp toplum ile ilgili birçok bilgi taşımaktadır (Gündüz, 2016). Taşınmaz kültür varlıkları, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait kültür, bilim, güzel sanatlar ve din ile ilgili bulunan veya sosyal yaşama konu olan kültürel ve bilimsel yönden özgün değer taşıyan yer altı, yer üstü ve su altındaki tüm taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmıştır (Koç, 2008). Daha çok yapı ve gruplarını içeren taşınmaz kültür varlıkları mimari, tarihsel nitelikleri ve sahip olduğu değerler açısından farklılık gösterir (Asatekin, 2004). Somut olmayan kültürel miras ise gözle görülemeyen ve elle tutulamayan fakat toplumun var olmasını sağlayan değerlerdir. Bu değerler; hikâyeler, tekerlemeler, şiirler, şarkılar, danslar, gelenekler, dil ve inanışlardır (Can,

2009). Yaşayan miras olarak da adlandırılır. Topluluklar tarafından nesilden nesile aktarılan bilgi ve becerileri, temsilleri, ifadeleri ve uygulamaları kapsamaktadır (www.unesco.org.tr). Somut olmayan kültürel miras toplum yaşamında dayanışmayı ve birlikteliği pekiştirici rol üstlenerek halkın kendi kültürüne yabancılaşmasını engeller. Onu yaşatanlar tarafından kuşaktan kuşağa aktarılırken yeniden yorumlanır ve yaratılır bu sebeple, insan yaratıcılığının ve kültürel çeşitliliğin dışavurumudur. Ayrıca farklı kültürlerin birbirlerine saygıyla ve eşitlikçi yaklaşımlarını da sağlar (Dedehayır, 2008). Somut olmayan kültürel miras destanlar, efsaneler gibi sözlü gelenek ve anlatımlar; düğün, doğum gibi şöenler ve ritüeller; kukla, karagöz gösteri sanatları; evren ve doğa ile ilgili uygulamalar; dokumacılık gibi el sanatları geleneği alanlarında ortaya çıkmaktadır.

Kültürel miras ve turizm kavramlarının bir araya gelmesinden oluşan kültürel miras turizmi, genel anlamda insanların bir bölgenin somut veya somut olmayan kültür varlıklarını, gelenek ve göreneklerini tanımak, kültürel deneyimlerini geliştirmek amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatlerdir. Kültürel miras turizmi, kültürler arasındaki farklılıklardan ortaya çıkmıştır. Kültürel miras turizmi insanların farklı kültürlere olan merak, beğeni, hayranlık duygusunu tatmin etmek, farklı kültürleri görmek, öğrenmek, yaşayarak bilgisini artırmak amacıyla yaptığı seyahatlerdir (Doğaner, 2010). Kültürel miras turizmi, insanların kültür seviyesini artırmak yeni bilgi ve deneyim kazanmak, kültürel farklılıkları öğrenmek amacıyla kültürel mekânları görmek ve kültürel faaliyetlere katılmak için yer değiştirmesidir. Kültürel miras turizmi, insanların kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için yaşadıkları yerlerden kültürel cazibesi olan yerlere gitmesi olarak da tanımlanabilir. Tarihi yapıların, eski sanat eserlerinin, eski medeniyetlere ait kalıntıların ve müzelerin görülmesi, araştırılması ve keşfedilmesi amacıyla yapılan seyahatler bireylerin bilgi ve görgülerini artırmaktadır (Toskay, 1989). McNulty ve Koff (2014) kültürel miras turizminin geçmişte veya gelecekte belirli bir grup insanın kültürel kimliğine ait önemli olan yerleri ziyaret etmeyi içerdiğini ifade etmişlerdir. Buna göre, kültürel miras turizmi, insanların tarihi veya kültürel açıdan önemli turistik yerleri ziyaret ederek, diğer kültürleri derinlemesine deneyimleyip kültürel etkinliklere katılmalarını sağlar (McNulty ve Koff, 2014).

3. ARAŞTIRMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

Bu çalışmada kültürel miras varlıklarının turizm kapsamında kullanımı sonucu turizm ürünü olarak sunulması ve kültürel miras alanının bir çekim alanı haline gelebilmesi için turistler açısından arzulanan hizmetlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla kültürel miras alanını 2019 Ağustos ayında ziyaret eden yerli ve yabancı turistlere yüz yüze anket tekniği uygulanmıştır. Toplam 400 yerli ve yabancı turiste uygulanan anket soruları SPSS 25.0 programı ile analiz edilmiştir. Anketler hem yerli hem de yabancı turistlere uygulanmak üzere Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanmıştır. Hazırlanan bu anketlerde yerli ve yabancı turistlerin demografik bilgilerini elde etmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Anket sorularında ayrıca kültürel miras varlıklar alanlarını ziyaret eden yerli ve yabancı turistlere turizm ürünü olarak sunulan alanda sağlanmasını arzuladıkları hizmetler sorulmuştur. Bu hizmetler; kültürel miras varlıklarının (tarihi alanların) bakımı, restorasyonu, rekreasyon, rehberlik, çevre düzenlemeleri ve temizlik, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri olarak belirlenmiştir. Kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanlarına yönelik hizmetler çoklu yanıt şeklinde hazırlandığından her turist birden fazla yanıt verebilmektedir. Bu yüzden bu çalışmada turistlerin ziyaret ettiği kültürel miras varlıkların bulunduğu alanlarda arzu edilen hizmetlerin ölçülmesinde çoklu yanıt analiz yönteminden faydalanılmıştır. Bunun yanında yerli ve yabancı turistlerin demografik verileri ile arzu edilen hizmetlere ait veriler çapraz tablolar yöntemi ile incelenmiştir. Böylece demografik verilerle turistlerin arzu ettikleri hizmetlerin dağılımı oranlanarak yorumlanmıştır.

4. ÇALIŞMA ALANI

Bu çalışmanın alanı, 2014 yılında 999.uncu UNESCO Dünya Mirası olarak kabul edilen ve İzmir'in ilk UNESCO Dünya Miras kenti olan Bergama antik kentidir. Bergama'nın antik dönemdeki adı Pergamon'dur. Anadolu dillerinde bulunan asıl kök –perg ve –berg ile –amo kökü Pergamon sözcüğünü oluşturmaktadır. Perg ya da Berg dağ anlamına gelmektedir. Bergan ise Yunanca kent demektir. Bergama'nın Akropol tepesi üzerinde bir dağ üzerine kurulmuş olması bu kökeni doğrulamaktadır (Emekli, 2001). Bergama tarihsel süreç içerisinde "İlkler Kenti" olarak nitelendirilmiştir. Dünyanın en dik tiyatrosu olan Akropol'e, dünyanın ilk psikiyatri hastanesi olan Asklepion'a, Hristiyanlığın ilk yedi kilisesinden bir olan St.Jean Kilisesi'ne, dönemin sayılı ılıca yapılarından Alliano'i'ye, ayrıca Osmanlı Dönemine ait konaklara, hanlara, hamamlara, camilere, çeşmelere, vb. pek çok kültürel ve tarihi değerlere sahiptir (Gülhan, 2016). Ancak Bergama'da kültürel miras turizmi ören yerleri ve müze ile sınırlı kalmaktadır. Bergama, kültürel eserlerden turizm amacıyla yeterince yararlanamamaktadır. Günlük veya yarım günlük turlarda yalnızca Akropol, Asklepion ve Müzenin gezilmesi; Kızılavlu ile Selçuklu ve Osmanlı eserlerinin turlara dahil edilmemesi, turistlerin Bergama'yı yeterince tanınmasına engel olmaktadır (Emekli, 2001).

5. ÇALIŞMA ALANINA AİT KÜLTÜREL MİRAS VARLIKLARI

5.1. Akropol

Bergama Antik kentine ait kalıntıların bulunduğu Akropol, kent merkezinin kuzeydoğusunda yüksek bir tepede kurulmuştur. Bergama'nın en çok ziyaret edilen yeri olan Akropol'ün mimari yapısı Hattuşaş'ın mimari yapısına benzemektedir. Yapılar 150 yıllık zaman içinde farklı dönemlerde yapılmasına rağmen kent düzeninin planlanması açısından eşsiz bir yerleşim merkezi olmuştur (Emekli, 2001). Akropol'de bulunan yapılar; Bergama Tiyatrosu, Bergama Kütüphanesi, Zeus Sunağı, Trajan Tapınağı, Athena Tapınağı, Demeter Tapınağı, Hera Tapınağı, Agora, Gymnasyum, Kral Sarayları, Heroon ve Arsenal'dır.

Bergama Tiyatrosu 10.000 kişilik olup, dünyanın en dik tiyatrosudur. Dionysos tapınağına giden yol sahne binasının olduğu alandan geçtiği için ahşaptan yapılan sahne binası oyun zamanı kurulup tekrar sökülüyordu. Bu özelliği ile sahne binası Hellenistik dönemin eşsiz mimari eserlerinden biri olmuştur. Athena Kutsal Alanı'nın bitişiğinde bulunan Bergama Kütüphanesi Pergamon Kraliyet Kütüphanesi olarak adlandırılmıştır. Bu kütüphanede antik kaynaklara göre 200 bin rulo kitap bulunmaktaydı. Kitap yazımı için kullanılan papirüsün, İskenderiye kütüphanesi ile Pergamon kütüphanesi arasındaki rekabetten dolayı Pergamon'a gönderilmesinin yasaklanması sonucunda, Pergamon Krallığı kitap yazımına devam edebilmek için hayvan derisinden parşömen kâğıdı icat etmiştir. Antik kaynaklara göre Pergamon Kraliyet Kütüphanesi Antonius tarafından Mısır Kraliçesi Kleopatra'ya hediye edilmiştir (www.bergama.bel.tr). Zeus Sunağı, Baş tanrı Zeus ve tanrıça Athena'ya adanmış ve II. Eumenes zamanında Galatlar'a karşı kazanılan savaşın anısına yapılmıştır. Alman Arkeolog Carl Humann'ın ortaya çıkardığı yüksek kabartmalar, II. Abdülhamit zamanında Dikili limanına oradan da Berlin'e götürülmüştür. Günümüzde Berlin'de Pergamon Müzesi'nde sergilenen yapının Akropol'de yalnız temelleri bulunmaktadır. (Eriş, 2003). Akropol'ün en önemli ve en büyük yapısı olan sunak tapınaktan çok kazanılan savaşların simgesi ve zafer anıtı olarak inşa edilmiştir (Emekli, 2001). Sunak, üzerindeki kabartmalarla Helenistik heykeltıraşlığın en başarılı örneklerinden olmuştur. Helenistik Dönem'in önemli eserlerinden olan büyük frizdeki kabartmalar Tanrılar ve Gigantlar arasındaki savaş anlatmaktadır (www.bergama.bel.tr).

Trajan Tapınağı, üç tarafı galerilerle çevrili olan tapınak Akropol'ün en yüksek yerindedir. Roma Dönemi'nde Hadrian ve Trajan için yaptırılmıştır. Tapınakta iki imparatora birden tapınılmıştır. Burada iki imparatorun da mermer heykellerinin başları bulunmuştur. Bu heykel

başları Berlin'deki Bergama Müzesi'nde sergilenmektedir. Athena Tapınağı, M. Ö. III. yüzyılda inşa edilen tapınak andezitten yapılmış olup günümüze tapınağın temellerinden bazı parçalar kalmıştır. Kentin en önemli tapınağı kadın tanrıça Athena'ya aittir. (Emekli, 2001). Demeter Tapınağı, M.Ö. III. yüzyılın ikinci yarısında Philetairos ve kardeşi Eumenes tarafından anneleri Boa'nın anısına dikdörtgen teras üzerinde inşa edilmiştir (Güngör, 2005). Yukarı gymnasyumdan gelenler bir kapıdan geçtikten sonra kurban çukuru bulunan meydana giderek ve beş basamaklı merdivenden çıkarak Demeter Tapınağı'nın girişine varıyorlardı. Tapınağın sütunları andezitten yapılmıştır (Emekli, 2001).

Hera Tapınağı, II. Attolos döneminde Tanrıça Hera için adanan tapınak Demeter tapınağının karşısında yer almaktadır. Dor düzeninde tamamen mermerden yapılan tapınak kentin antik mermer eserlerinin en eskisidir (Eriş, 2003). Agora, Akropol kentinde iki adet agora bulunmaktadır. Bunlar Yukarı Agora ve Aşağı Agora'dır. II. Eumenes zamanında inşa edilen Aşağı Agora, kentin ticaret merkeziydi. Çok yüksekte olan Yukarı Agora ise sadece devlet işlerine ayrılmıştı (Emekli, 2001). Antik Bergama kentinin alt teras, orta teras ve üst teras olmak üzere üç ayrı terasta gymnasyumunu vardır. 'Tören Gymnasyumunu' olarak ta adlandırılan yukarı gymnasyum yetişkinler için, orta gymnasyum gençler için, aşağı gymnasyum ise çocuklar içindir. Romalılar zamanında değişikliklere uğrayan gymnasyum yapıları en geç M.Ö. III. yüzyılda inşa edilmiştir. (Emekli, 2001).

Kral Sarayları, Kütüphanenin ve Athena tapınağını çeviren galerilerin doğusunda yer alan Peristyl tipinde iki büyük evdir. Ortalarında avluları bulunan evlerden küçük olanı Kral Attalos'a aittir ve sütunları ağaçtan yapılmıştır, büyük olanı ise Kral Eumenes'e aittir ve sütunları andezitten yapılmıştır (Emekli, 2001). Heroon, Helenistik Dönem'de Bergama kralları I. Attalos ve II. Eumenes'i tanrılaştırmak amacıyla andezitten yapılan kült yeridir. Burada I. Attalos'la II. Eumenes'e tapınıldığı için Heroon'a Attaleion ve Eumeneion adları da verilmiştir. Roma döneminde değişikliğe uğrayan yapı bir avlu ve bir ibadet odasından oluşmaktadır. Arsenal, Antik çağda görülen bu büyük yapılar cephane ve yiyecek deposudur. Aşağı Agorada sergilenen güller arsenallerde bulunmuştur. (Güngör, 2005).

5.2. Asklepion

Dünyanın ilk psikiyatri hastanesi olan Asklepion M.Ö. IV. yüzyılda sağlık tanrısı Asklepios adına kurulmuştur (www.bergama.gov.tr). Asklepion'un üç tarafı galerilerle çevrilidir ve doğu yanı çeşitli yapılardan oluşmaktadır. Asklepion tiyatro yapısı, tapınakları, kütüphanesi, yıkanma havuzları, kutsal çeşmesi, uyku odaları, yer altı tüneli ile döneminin en önemli tıp merkeziydi (www.kvmgm.ktb.gov.tr). Asklepion'a Roma döneminde 820 metre uzunluğunda sütunlu ve dar bir yol olan Kutsal Yol ile gidiliyordu (Emekli, 2001).

Asklepion'da tedavi yöntemi olarak psikoterapi ve fizyoterapinin çeşitli metotları kullanılmaktaydı. Su ve çamur banyoları, şifalı otlar, krem ve yağlar ile yapılan masajlar başta geliyordu. Diğer tedavi yöntemleri ise; kutsal su içirilmesi, açlık ve susuzluk kürleri, soğuk havada düzenlenen koşular, tiyatrodaki törenler, müzik eşliğinde uygulanan telkinlerdir. Ayrıca hastalar öncelikle yıkanma havuzlarında yıkıyor, uyku odalarında uykuya yatırılıyor, hastanın gördüğü rüya rahipler tarafından yorumlanıyor ve bu yorumlara göre tedavi düzenleniyordu (Emekli, 2001).

Asklepion kalıntılarında birçok eserde tıp ve eczacılığın ana simgesi olan yılan figürü göze çarpmaktadır. Bunun sebebi bir rivayete dayanmaktadır (Kuşkonmaz, 2016) Rivayete göre, Hekimler imparatoru Galen'in, iyileşmeyeceğini düşündüğü için Asklepion'a almadığı hasta intihar etmek için iki yılanın zehirlerini boşalttığı tasta içer ancak ölmez ve iyileşmeye başlar. Bunun üzerine Galen Asklepion'un simgesini çifte yılan olarak ilan eder (Hancı, 2005).

5.3. Kızılavlu

Antik Bergama'nın en büyük ve gösterişli yapısı olan Serapis Tapınağı, kırmızı tuğla kullanılarak inşa edildiği için Kızılavlu olarak adlandırılmıştır. Roma imparatoru Hadrian zamanında inşa edilen tapınak Mısır tanrıları Serapis ve İsis'e adanmıştır (Emekli, 2001). Tapınak, Bizans döneminde ana binada ilaveler ve değişiklikler yapılarak kiliseye çevrilmiştir. Aziz Johannes'e adanan bu kilisenin Hristiyanlığın yedi kilisesinden biri olduğu ileri sürülmektedir. Tapınağın kuzeyindeki yuvarlak yapı Osmanlı döneminde cami olarak kullanılmış, günümüzde ise Kurtuluş Camisi olarak hizmet vermektedir. Tapınağın yanında havra yapısı da yer almaktadır. Tapınağın zaman içinde kilise, cami ve havra olarak kullanılması üç ilahi dine ev sahipliği yaptığını göstermektedir. Bu nedenle tapınak inanç turizmi bakımından da büyük önem taşımaktadır (www.bergama.bel.tr).

5.4. Bergama Müzesi

1933 yılında İzmir valisi Kazım Dirik tarafından temelleri atılan Müze 1936 yılında ziyarete açılmıştır. Müzenin iç kısmında Bergama ve çevresindeki kazılarında elde edilen değişik dönemlere ait arkeolojik eserler sergilenirken, bahçe kısmında ise mezar taşları, yazıtlar, kabartmalar ve heykellerin bir kısmı sergilenmektedir. Etnografya salonunda ise Bergama ve yakınındaki yörelere ait halı, kilim, kumaş dokumalar vb. dokuma ürünlerinin yanında dokuma aletleri de sergilenmektedir (Emekli, 2001).

6. ÇALIŞMA ALANIYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bergama ilçesi ile ilgili literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Bergama ilçesinin turistik özellikleri (Emekli, 2003), turizm potansiyeli (Erköse, 2010), ilçenin turizm sorunları (Ataberk, 2011), SWOT analizi (Baykal vd., 2013), ilçede kültürel mirasın sürdürülebilirliği (Gülhan, 2018), destinasyon imajı (Ağıl, 2019), kültürel miras varlık değeri (Candan, 2019) ve kültürel mirasın korunması (Demirci, 2019) araştırılmıştır. Emekli (2003) çalışmasında, Bergama ile Selçuk ilçelerinin İzmir turizmindeki yeri ve önemini belirlemek için iki ilçeyi çeşitli turistik göstergeler ile karşılaştırmıştır. İki ilçe arasındaki farklılıkları neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde incelemiştir. Ayrıca kıyı olanaklarının ve turizm türleri arasında sağlanan uyumun etkisi ile iki ilçedeki turizmin gelişeceğini belirterek önerilerde bulunmuştur. Erköse (2010) çalışmasında, Bergama'nın çok fazla tarihi çekim merkezine sahip olmasına rağmen yerel paydaşların kentin turizm potansiyelinden kısmen yararlandıklarını vurgulamış, Bergama'da sürdürülebilir kültür turizmini sağlamak için, yeni kültür turizmi ürünlerinin ortaya çıkartılmasını ve Bergama-Midilli arasında yeni bir kültür yolunun oluşturulmasını önermiştir.

Ataberk (2011) çalışmasında, Ege Bölgesi'nin önemli turizm destinasyonlarından biri olan Bergama'nın, destinasyona bağlı ve dışarıdan kaynaklanan turizm sorunlarının olduğunu vurgulamıştır. Çalışmada bu sorunlar bir bütün olarak ele alınmış ve turizm coğrafyası yaklaşımıyla çözüm önerileri sunulmuştur. Baykal vd. (2013) çalışmalarında, Bergama ve Dikili ilçelerinin turizm potansiyeline sahip oldukları halde istenilen düzeye ulaşamadıklarını belirtmiş, bu iki ilçenin turizmde istenilen gelişmeyi gösterebilmeleri ve turizm pazarında rekabet gücünü artırabilmeleri için turizmde bütünleşme temelinde çeşitli ortaklıklara gitmelerinin çözüm yolu olacağını belirtmiştir. Bu amaçla çalışmada, Bergama ve Dikili ilçesinin SWOT analizi yapılmış, iki ilçe arasında turizmde bütünleşmeyi sağlayacak coğrafi özellikler (iki ilçenin komşuluğu, birbirinden farklı ve birbirini tamamlayacak doğal, kültürel, hizmet çekicilikleri) ortaya konmuş,

turizm ortaklığının sağlayacağı yararları bahsedilmiş ve bütünlük turizme ait uygulamalardan örnekler verilmiştir.

Gülhan (2018) çalışmasında, Bergama'nın kentsel kimliğinin, hızlı nüfus artışları, çarpık kentleşme, antik izlerin zamanla silinmesi, yanlış planlama gibi birçok nedenden dolayı zarar görme veya tamamen yok olma riski taşıdığını vurgulamıştır. Bergama'nın tarihi, kültürel, doğal zenginliklerinin korunarak sürdürülmesinin ülkemiz ve dünya kültürel mirasının sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Çalışmada, kentin kentsel kimliğinin varlığını ve sürdürülebilirliğini sorgulaması açısından Bergama'yı en az bir kere ziyaret etmiş teknik eğitime sahip (tekniker, teknisyen, mimar, mühendis, ekonomist, arkeolog, sanat tarihçisi vb.) 150 kişiye anketler yapılmıştır. Bergama'nın zaman içinde oluşan kentsel kimliğinin ortaya çıkarılması ve sürdürülebilirliği için çözüm önerileri geliştirilmiş, bu önerilerin sürdürülebilir kentsel kimlik sorunu yaşayan diğer kentlerde uygulanabilirliği tartışılmıştır. Ağıl (2019) çalışmasında, Bergama için sunulan imaj ile yabancı turistlerin algıladıkları imajı karşılaştırarak aradaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeyi amaçlamıştır. Destinasyonun algılanan imajının incelenmesi için 311 yabancı turistle anket yapılmıştır. Destinasyonun sunulan imajı, destinasyonun sosyal medya hesapları ve internet siteleri incelenerek ve yöneticiler ile görüşmeler yapılarak tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, Bergama için karşılaştırılan iki imaj arasında farklılıkların ve benzerliklerin olduğu gözlemlenmiştir. Bu farklar Bergama'yı ziyaret eden turistlerin bölgede vakit geçirme, harcama yapma, destinasyonu başkalarına önerme, tekrar ziyaret etme gibi niyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bir diğer çalışmada Candan (2019), Dünya Miras Listesi'ne dahil olmanın bir miras alanı üzerindeki etkileri ve oluşturabileceği değişimleri ve bu değişimlerin nedenlerini Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı üzerinden araştırmayı amaçlamıştır. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı'nın fiziksel, fonksiyonel ve sosyo-ekonomik özellikleri ile ilgili miras alanı olması, öncesi ve sonrasında toplanan veriler değerlendirilmiş, alandaki değişimler ve nedenleri araştırılmıştır. Sonrasında, ortaya konan değişimlerin uluslararası ve ulusal nedenleri ile bunların seçilen miras alanı üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Demirci (2019) ise çalışmasında, kültürel mirasın korunmasında ve aktarılmasında yerel halkın önemini vurgulamıştır. Bergama ilçesinde yaşayan yerel halkın sahip olduğu değerleri ne kadar benimsedikleri ve bu mirasın korunmasına yönelik bakış açılarını incelemek amacıyla yerel halktan 42 kişi ile görüşmeler yapmıştır. Görüşmeler sonucunda yerel halkın kültürel miras bilinci ve kültürel mirasın korunması konusundaki düşünceleri değerlendirilerek, toplumsal kimliğin önemi vurgulanmıştır.

7. BULGULAR

Bergama ilçesinde bulunan kültürel miras varlık alanlarını ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin demografik verilerini elde etmek için cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek ve aylık hane halkı gelir bilgilerini paylaşmaları istenmiştir. Yerli ve yabancı turistlerin verdikleri bilgiler SPSS 25.0 programında yararlanılarak analiz edilmiştir. Daha sonra bu veriler frekans ve yüzde dağılımları analizi ile özetlenmiştir. Bu analizlere göre turistlerin, 330'u yerli (% 82,5), 70'i ise yabancı (% 17,5) turistlerden oluşmaktadır. Cinsiyete göre veriler incelendiğinde; turistlerinin 213'ünü (%53,2) erkeklerin, 187'sini (% 46,8) ise kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir. Turistlerin medeni durum verilerine göre; 156'sının (% 39,0) evli, 244 (% 61,0) kişinin ise bekâr olduğu anlaşılmıştır. Yaş gruplarına göre ise, kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanları çoğunlukla 35-54 (%47,2) yaş arası turistlerin ziyaret ettiği belirlenmiştir. Turistlerin eğitim durumuna ait verileri incelendiğinde, çoğunluğun üniversite mezunu (%61,5) olduğu tespit

edilmiştir. Turistlerin çalışma durumuna ait verileri değerlendirildiğinde özel sektör çalışanlarının (% 41,8) çoğunlukta olduğu görülmüştür. Anket sonuçlarına göre, turistlerin büyük çoğunluğunun aylık hane halkı gelirlerinin 6501 TL ile 19000 TL (% 52,1) arasında olduğu anlaşılmaktadır. Yabancı turistler için hazırlanan yabancı dilindeki anketlerde para birimleri Avro ve Amerikan Doları olarak verilmiştir. Yabancı para birimlerinin Türk Lirasına dönüştürülmesinde T.C. Merkez Bankası'nın resmi internet sayfasında 2019 yılı Ağustos ayına ait döviz alış kurları kullanılmıştır (www.tcmb.gov.tr).

Tablo 1: Demografik Verilere İlişkin Bulgular

Cinsiyet	F	%	Medeni Durum	F	%
Kadın	187	46,8	Bekâr	156	39,0
Erkek	213	53,2	Evli	244	61,0
Yaş			Eğitim Durumu		
18 Yaş ve Altı	9	2,2	Ortaokul	15	3,8
18-34 Yaş Arası	139	34,8	Lise	59	14,7
35-54 Yaş Arası	189	47,2	Lisans	246	61,5
55 Yaş ve Üstü	53	15,8	Lisansüstü	80	20,0
Meslek			Aylık Hane Halkı Geliri		
Öğrenci	48	12,0	3000 Tl ve Altı	28	7,0
Emekli	57	14,1	3001-6500 Tl	120	30,0
Özel Sektör Çalışanı	167	41,8	6501-19000 Tl	208	52,1
Kamu Sektör Çalışanı	93	23,3	19001-37500 Tl	21	5,1
Esnaf ve Zanaatkar	35	8,8	37501 Tl ve Üstü	23	5,8

Tablo incelendiğinde turistlerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyinin yüksek olduğu, mesleki açıdan özel sektörde çalıştıkları ve yüksek gelir grubunda oldukları tespit edilmiştir. Yaş grupları değerlendirildiğinde orta yaş ve üzeri kesimin alanı ziyaret ettiği görülmektedir. Yerli ve yabancı turistlerin demografik verileri incelendikten sonra turistlerin kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzu ettikleri hizmetlerin frekans ve yüzde dağılımları analizi edilmiştir.

Tablo 2. Arzu Edilen Hizmetlere İlişkin Bulgular

İyileştirmeler	f	%
Kültürel miras varlıklarının bakımı	168	19,3
Kültürel miras varlıklarının restorasyonu	151	17,4
Rekreasyon hizmeti	103	11,8
Rehberlik hizmeti	198	22,8
Çevre düzenlemeleri ve temizlik hizmeti	114	13,1
Ulaşım hizmeti	120	13,8
Bilgilendirme hizmeti	16	1,8
Toplam	870	100

Yerli ve yabancı turistlerin ziyaret ettiği kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla sağlanması arzulanan hizmet rehberlik (%22,8) hizmetidir. Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı (%19,3), restorasyonu (%17,4), ulaşım (%13,8), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%13,1), rekreasyon (%11,8) ve bilgilendirme (%1,8) hizmetleri izlemektedir. Ayrıca elde edilen yerli ve yabancı turistlerin demografik verileri ile kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanlarda turistlerin arzu ettikleri hizmetler çapraz tablo analiz yöntemiyle incelenmiştir. Böylece demografik verilere ait bilgilerle turistlerin arzu ettikleri hizmetlerin dağılımı oranlanarak yorumlanmıştır.

Tablo 3. Uyuğa Göre Arzu Edilen Hizmetlerin Dağılımı

Uyruk	Bakım	Restorasyon	Rekreasyon	Rehberlik	Temizlik	Ulaşım	Bilgilendirme	Toplam
Yerli (%)	49,7	44,5	31,7	62,4	37,2	38,3	4,5	86,6
Yabancı (%)	8,3	7,6	3,8	5,9	2,1	3,1	1,0	13,4
TOPLAM (%)	57,9	52,1	35,5	68,3	39,3	41,4	5,5	100

Turistlerin yerli ve yabancı olmalarına göre kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda sağlanmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde aralarında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Yerli turistlerin ziyaret ettiği kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla yapılması arzulanan hizmet rehberlik hizmetinin (%62,4) verilmesidir. Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı (%49,7), restorasyonu (%44,5), ulaşım (%38,3), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%37,2), rekreasyon (%31,7) ve bilgilendirme (%4,5) hizmetleri izlemektedir. Buna karşılık yabancı turistlerin ziyaret ettiği kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda sağlanmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla arzulanan hizmet kültürel miras varlıklarının bakımındır (%8,3). Bu hizmeti sırasıyla, kültürel miras varlıklarının restorasyonu (%7,6), rehberlik (%5,9), rekreasyon (%3,8), ulaşım (%3,1), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%2,1) ve bilgilendirme (%1,0) hizmetleri izlemektedir.

Tablo 4. Cinsiyete Göre Arzu Edilen Hizmetlerin Dağılımı

Cinsiyet	Bakım	Restorasyon	Rekreasyon	Rehberlik	Temizlik	Ulaşım	Bilgilendirme	Toplam
Kadın (%)	32,4	29,7	17,6	37,6	21,7	23,8	2,8	52,1
Erkek (%)	25,5	22,4	17,9	30,7	17,6	17,6	2,8	47,9
TOPLAM (%)	57,9	52,1	35,5	68,3	39,3	41,4	5,5	100

Turistlerin cinsiyetine göre kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde bir takım farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Kadın (%37,6) ve erkek (%30,7) turistlerin ziyaret ettiği kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla yapılması arzulanan hizmet rehberlik hizmetinin verilmesidir. Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı (%32,4 ve %25,5) ve restorasyonu (%29,7 ve 22,4) hizmetleri takip etmektedir. Ancak bu sıralamanın devamında cinsiyete göre farklılıklar gözlenmiştir. Kadın turistlerde bu sıralamayı ulaşım (%23,8), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%21,7), rekreasyon (%17,9) ve bilgilendirme (2,8) hizmetleri izlemektedir. Erkek turistlerde ise sıralama rekreasyon (%17,9), ulaşım (%17,6), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%17,6) ve bilgilendirme (%2,8) hizmetleri şeklindedir.

Tablo 5. Medeni Duruma Göre Arzu Edilen Hizmetlerin Dağılımı

Medeni Durum	Bakım	Restorasyon	Rekreasyon	Rehberlik	Temizlik	Ulaşım	Bilgilendirme	Toplam
Bekâr (%)	24,5	19,0	12,1	27,6	17,2	18,6	2,8	52,1
Evli (%)	33,4	33,1	23,4	40,7	22,1	22,8	2,8	47,9
TOPLAM (%)	57,9	52,1	35,5	68,3	39,3	41,4	5,5	100

Turistlerin medeni durumuna göre kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çeşitli farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Bekâr (%27,6) ve evli (%40,7) turistlerin ziyaret ettiği kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla yapılması arzulanan hizmet rehberlik hizmetinin verilmesidir. Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı (%24,5 ve %33,4) ve restorasyonu (%19,0 ve %33,1) hizmetleri takip etmektedir. Ancak bu sıralamanın devamında medeni duruma göre farklılıklar gözlenmiştir. Bekâr turistlerde bu sıralamayı ulaşım (%18,6), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%17,2), rekreasyon (%12,1) ve bilgilendirme (2,8) hizmetleri izlemektedir. Evli turistlerde ise sıralama rekreasyon (%23,4), ulaşım (%22,8), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%22,1) ve bilgilendirme (%2,8) hizmetleri şeklindedir.

Tablo 6. Yaşa Göre Arzu Edilen Hizmetlerin Dağılımı

Yaş Grubu	Bakım	Restorasyon	Rekreasyon	Rehberlik	Temizlik	Ulaşım	Bilgilendirme	Toplam
18 yaş ve altı (%)	0,3	1,0	1,0	1,7	0,7	1,0	0,0	2,1
18-34 yaş arası (%)	22,4	18,3	11,1	26,9	13,8	15,9	1,7	36,6
35-54 yaş arası (%)	26,9	24,1	16,5	29,7	18,3	15,9	3,1	45,5
55 yaş ve üstü (%)	8,3	8,6	6,9	10,0	6,6	8,6	0,6	15,8
TOPLAM (%)	57,9	52,1	35,5	68,3	39,3	41,4	5,5	100

Turistlerin yaş gruplarına göre kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde aralarında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Tüm yaş gruplarının kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla yapılması arzulanan hizmet rehberlik hizmetinin verilmesidir (%1,7, %26,9, %29,7, %10,0). 18 yaş ve altında bu sıralama kültürel miras varlıklarının restorasyonu (%1,0), rekreasyon (%1,0), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%0,7), kültürel miras varlıklarının bakımı (%0,3) ve bilgilendirme (%0,0) hizmetleri şeklindedir. 18 ve 34 yaş arasında ise bu sıralamayı kültürel miras varlıklarının bakımı (%22,4), restorasyonu (%18,3), ulaşım (%15,9), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%13,8), rekreasyon (%11,1) ve bilgilendirme (%1,7) hizmetleri izlemektedir. 35 ve 54 yaş arasında ise bu sıralama kültürel miras varlıklarının bakımı (%26,9), restorasyonu (%24,1), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%18,3), rekreasyon (%16,5), ulaşım (%15,9) ve bilgilendirme (%3,1) hizmetleri olarak devam etmektedir. 55 yaş ve üstünde ise sıralamayı kültürel miras varlıklarının restorasyonu (%8,6), ulaşım (%8,6), kültürel miras varlıklarının bakımı (%8,3), rekreasyon (%6,9), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%6,6) ve bilgilendirme (%0,6) hizmetleri izlemektedir.

Tablo 7. Eğitime Göre Arzu Edilen Hizmetlerin Dağılımı

Eğitim	Bakım	Restorasyon	Rekreasyon	Rehberlik	Temizlik	Ulaşım	Bilgilendirme	Toplam
Ortaokul (%)	1,3	2,1	0,6	1,7	1,3	1,7	0,0	3,1
Lise (%)	6,2	6,2	4,5	9,3	5,9	6,2	0,3	13,8
Lisans (%)	35,5	31,0	21,0	40,3	23,1	25,5	4,5	61,0
Lisansüstü (%)	14,8	12,8	9,3	16,9	9,0	7,9	0,7	22,1
TOPLAM (%)	57,9	52,1	35,5	68,3	39,3	41,4	5,5	100

Turistlerin eğitim durumlarına göre kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde aralarında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Sadece ortaokul eğitimi almış olan turistlerin kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla yapılması arzulanan hizmet kültürel miras varlıklarının restorasyonudur (%2,1). Bu hizmeti sırasıyla rehberlik (%1,7), ulaşım (%1,7), kültürel miras varlıklarının bakımı (%1,3), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%1,3), rekreasyon (%0,6) ve bilgilendirme (%0,0) hizmetleri izlemektedir. Diğer eğitim gruplarında ise çoğunlukla sağlanması arzulanan hizmet rehberlik hizmetinin verilmesidir (%9,3; %40,3; %16,9). Lise eğitimi almış olan turistlerde bu sıralama kültürel miras varlıklarının bakımı (%6,2), restorasyonu (%6,2), ulaşım (%6,2), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%5,9), rekreasyon (%4,5) ve bilgilendirme (%0,3) hizmetleri takip etmektedir. Lisans eğitimi almış olan turistlerde bu sıralama kültürel miras varlıklarının bakımı (%35,5), restorasyonu (%31,0), ulaşım (%25,5), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%23,1), rekreasyon (%21,0) ve bilgilendirme (%4,5) hizmetleri takip etmektedir. Lisansüstü eğitimi almış olan turistlerde bu sıralama kültürel miras varlıklarının bakımı (%14,8), restorasyonu (%12,8), rekreasyon (%9,3), ulaşım (%25,5), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%9,0) ve bilgilendirme (%0,7) hizmetleri takip etmektedir.

Tablo 8. Çalışma Durumuna Göre Arzu Edilen Hizmetlerin Dağılımı

Çalışma Durumu	Bakım	Restorasyon	Rekreasyon	Rehberlik	Temizlik	Ulaşım	Bilgilendirme	Toplam
Çalışmıyor (%)	4,8	3,4	3,8	7,2	4,1	4,5	0,3	9,3
Emekli (%)	7,6	6,6	5,5	10,7	6,6	10,0	0,3	14,5
Özel sektör (%)	24,5	24,8	15,9	27,6	14,5	14,8	1,7	43,1
Kamu sektörü (%)	14,5	12,8	7,9	18,3	9,3	7,6	2,1	24,1
Esnaf ve Zanaatkâr (%)	6,6	4,5	2,4	4,5	4,8	4,5	1,0	9,0
TOPLAM (%)	57,9	52,1	35,5	68,3	39,3	41,4	5,5	100

Turistlerin çalışma durumlarına göre kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda verilmesini arzuladıkları hizmetler incelendiğinde aralarında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Esnaf ve zanaatkârlar dışında diğer tüm gruplara ait turistlerin kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda sağlanmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla arzulanan hizmet rehberlik hizmetinin verilmesidir (%7,2; %10,7; %27,6; %18,3). Bu hizmeti çalışmayan grupta sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı (%4,8), ulaşım (%4,5), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%4,1), rekreasyon (%3,8), restorasyon (%3,4), bilgilendirme (%0,3) hizmetleri izlemektedir. Emekli grupta ise bu sıralama ulaşım (%10,0), kültürel miras varlıklarının bakımı (%7,6), restorasyonu (%6,6), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%6,6), rekreasyon (%5,5) ve

bilgilendirme (%0,3) hizmetleri olarak devam etmektedir. Özel sektör grubunda ise sıralama kültürel miras varlıklarının restorasyonu (%24,8), bakımı (%24,5), rekreasyon (%15,9), ulaşım (%14,8), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%14,5) ve bilgilendirme (%1,7) hizmetleri takip etmektedir. Kamu sektörü grubunda ise sıralama kültürel miras varlıklarının bakımı (%14,5), restorasyonu (%12,8), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%9,3), rekreasyon (%7,9), ulaşım (%7,6) ve bilgilendirme (%2,1) hizmetleri şeklinde devam etmektedir. Buna karşılık esnaf ve zanaatkarların kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla sağlanması arzulanan hizmet kültürel miras varlıklarının bakımındır (%6,6). Bu hizmeti sırasıyla çevre düzenlemeleri ve temizlik (%4,8), kültürel miras varlıklarının restorasyonu (%4,5), rehberlik (%4,5), ulaşım (%4,5), rekreasyon (%2,4) ve bilgilendirme (%1,0) hizmetleri izlemektedir.

Tablo 9. Aylık Hane Halkı Gelirine Göre Arzu Edilen Hizmetlerin Dağılımı

Aylık Hane Halkı Geliri	Bakım	Restorasyon	Rekreasyon	Rehberlik	Temizlik	Ulaşım	Bilgilendirme	Toplam
3000 TL ve altı (%)	3,1	2,1	1,4	4,5	2,8	4,1	0,0	6,6
3001-6500 TL (%)	19,0	16,2	11,7	21,4	13,1	12,8	2,8	31,1
6501-19000 TL (%)	29,6	27,6	18,9	38,9	22,4	22,4	1,7	52,1
19001-37500 TL (%)	2,4	2,1	1,7	1,0	1,0	0,7	0,3	4,2
37501 TL ve üstü (%)	3,8	4,1	1,7	2,4	0,0	0,7	0,7	6,2
TOPLAM (%)	57,9	52,1	35,5	68,3	39,3	41,4	5,56,2	100

Turistlerin aylık hane halkı gelirlerine göre kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda sağlanmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde aralarında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. 3000 TL ve altı aylık hane halkı geliri olan turistlerin kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmet çoğunlukla rehberlik hizmetinin verilmesidir (%4,5). Bu hizmeti sırasıyla ulaşım (%4,1), kültürel miras varlıklarının bakımı (%3,1), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%2,8), restorasyon (%2,1), rekreasyon (%2,1), bilgilendirme (%0,0) hizmetleri izlemektedir. 3000-6500 TL ve altı aylık hane halkı geliri olan turistlerin kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmet çoğunlukla rehberlik hizmetinin verilmesidir (%21,4). Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı (%19,0), restorasyonu (%16,2), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%13,1), ulaşım (%12,8), rekreasyon (%11,7) ve bilgilendirme (%2,8) hizmetleri izlemektedir. 6501-19000 TL ve altı aylık hane halkı geliri olan turistlerin kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda verilmesini arzuladıkları hizmet çoğunlukla rehberlik hizmetinin verilmesidir (%38,9). Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı (%29,6), restorasyonu (%27,6), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%22,4), ulaşım (%22,4), rekreasyon (%18,9) ve bilgilendirme (%1,7) hizmetleri takip etmektedir. 19001-37500 TL ve altı aylık hane halkı geliri olan turistlerin kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda yapılmasını arzuladıkları hizmet çoğunlukla kültürel miras varlıklarının bakımındır (%2,4). Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının restorasyonu (%2,1), rekreasyon (%1,7), rehberlik (%1,0), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%1,0), ulaşım (%0,7), ve bilgilendirme (%0,7) hizmetleri izlemektedir. 37500 TL ve üstü altı aylık hane halkı geliri olan turistlerin kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda sağlanmasını arzuladıkları hizmetler incelendiğinde çoğunlukla yapılması arzulanan hizmet kültürel miras varlıklarının restorasyonudur (%4,1). Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı (%3,8), rehberlik (%2,4), rekreasyon (%1,7), ulaşım (%0,7) bilgilendirme (%0,7), çevre düzenlemeleri ve temizlik (%0,0) hizmetleri izlemektedir. Bulguların sonucuna göre yapılması en çok arzu edilen hizmet rehberlik hizmetidir. Bu hizmeti

sırasıyla tarihi alanların bakımı, restorasyonu, ulaşım, çevre düzenlemeleri ve temizlik, rekreasyon ve bilgilendirme hizmetleri izlemiştir.

8. SONUÇ

Kültürel miras varlıkları ile turizm arasındaki ilişki iki yönlüdür. Bu ilişkinin doğası gereği ortaya çıkan turistik ürün ise kültürel miras turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Kültürel miras varlıkları turizmin kaynağını oluşturarak turizme etki ederken, turizmde kültürel miras varlıklarının araştırılması, keşfedilmesi, tanıtılması, sunulması, korunması ve yönetimi ile kültürel miras varlıklarına etki etmektedir. Bu güçlü ilişkinin sonucunda kültürel miras varlıklarının turizm amaçlı kullanımı ve turistik ürün olarak turistlerin hizmetine sunulması doğal bir sonuçtur. Bunun yanında toplumların kültürel ve sosyal köklerini ifade eden kültürel miras varlıkları toplumların kökeninin ve gelişiminin anlaşılması ve gelecekteki kuşaklara aktarılması bakımından son derece önemlidir. Günlük yaşam kalitesini zenginleştiren eğitim ve keyif kaynakları haline gelen kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanlar turistler açısından doğal bir çekim merkezine dönüşmesi kaçınılmazdır. Çünkü, turistler kültürel miras varlıkları ziyaretleri sonucunda kültürel bilgilerini artırmayı, öğrenmeyi, keşfetmeyi ve çeşitli deneyimler elde etmeyi istemektedirler. Kültürel miras varlıklarının turizm amaçlı kullanımı ve turistik ürün haline gelmesi sonucu turistlerin kültürel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması amacıyla kültürel miras varlıklarının ziyaretlere uygun hale getirilmesi ve değişimler geçirmesi söz konusu olmaktadır.

Kültürel miras varlıklarını görmek, öğrenmek ve çeşitli deneyimlere sahip olmak amacıyla yapılan seyahatler sonucu ortaya çıkan kültürel miras turizminin en önemli çıktılarında biri ürün olarak sunulan kültürel miras varlıklarını ziyaret eden turistlerin hizmetleri değerlendirmeleridir. Kültürel miras varlıklarını ziyaret eden turistlerin aldığı hizmetleri değerlendirmesi ve turistlerin arzu ettikleri hizmetlerin tespit edilmesi kültürel miras varlıklarının çekiciliğini artırmaktadır. Kültürel miras turizminin görevleri arasında olan turistlerin kültürel ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanması için kültürel miras varlıklarını ziyaret eden turistlerin verilmesini istedikleri hizmetlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu görüşle, çalışmada Bergama ilçesinde bulunan kültürel miras varlıklarını tanıtmak ve bu varlıkları ziyaret eden turistlerin ziyaret ettiği kültürel miras varlıklarının bulunduğu alanda sağlanmasını arzuladıkları hizmetleri tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde Bergama ilçesinde bulunan kültürel miras varlıklarını ziyaret eden turistlerin arzu ettiği hizmetler incelendiğinde çoğunlukla rehberlik hizmetinin verilmesi olduğu tespit edilmiştir. Bu hizmeti sırasıyla kültürel miras varlıklarının bakımı, restorasyonu, ulaşım, çevre düzenlemeleri ve temizlik, rekreasyon ve bilgilendirme hizmetleri izlemektedir. Turistlerin yerli ve yabancı olmasına veya demografik verilerine göre bu sıralamada farklılıklar olsa da, arzu edilen hizmetler kümülatif olarak genel sonucu değiştirmemektedir.

Kültürel miras varlıklarının bir ürün olarak sunulması sonucu gelişen kültürel miras turizmi öncelikle kültürel miras varlıklarının korunması, saklanması ve gelecek nesillere aktarılmasında büyük rol oynamaktadır. Çünkü gelecek nesillerinde kültürel miras varlıklarından faydalanmaya ve kültürel miras varlıklarını görmeye ve öğrenmeye hakkı vardır. Ayrıca bu hak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde belirtilen "kültürel yaşama katılım hakkının" kapsamında bulunan bir haktır. Kültürel miras varlıklarının bir çekim merkezi olmalarının yanında korunması, saklanması ve gelecek nesillere aktarılmasında kültürel miras varlıklarını ziyaret eden turistlerin alana ait arzu ettikleri hizmetlerin tespit edilip bu isteklerin yerine getirilmesi ile kültürel miras varlıklarının korunması ve saklanması ihtiyaçları bir nebze de olsa yerine getirilmiş olur. Özellikle turistlerin arzu ettikleri hizmetler arasında olan kültürel miras varlıklarının bakımı, kültürel miras varlıklarının restorasyonu, çevre düzenlemeleri ve temizlik hizmetleri bu ihtiyaçların varlığını

ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde kültürel miras varlıklarının turizm amaçlı kullanımı sonucu ortaya çıkan kültürel miras turizminin üç önemli misyonu bulunmaktadır. Bu misyonlardan birincisi, kültürel miras varlıklarının keşfedilmesi ve tanıtılması; ikincisi turistler açısından kültürel miras varlıklarında verilmesi arzulan hizmetlerin sağlanması ve son olarak da kültürel miras varlıklarının korunması, saklanması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Kültürel miras turizminin ve kültürel miras varlıklarının önemini vurgulandığı, turizm ve kültürel miras varlıkları arasındaki iki yönlü ilişki sonucunda ortaya çıkan ürüne ait turistler açısından arzulan hizmetlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmanın turizm literatürüne ve sektörüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağıl, Ö. G. (2019). Sunulan ve Algılanan Destinasyon İmajı: Bergama Örneğinde Bir Araştırma. (*Yüksek Lisans Tezi*) İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.
- Aslan, Z. ve Ardemagni, M. (2006). *Introducing Young People to the Protection of Heritage Sites and Historic Cites: A Practical Guide for School Teachers in the Arab Region*. Amman: UNESCO Amman Office.
- Asatekin, G. (2004). *Kültür ve Doğal Varlıklarımız; Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?* Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Ataberk, E. (2011). Bergama Turizminde Yaşanan Sorunlara Turizm Coğrafyası Yaklaşımıyla Çözüm Arayışları, *Uluslararası Bergama Sempozyumu*, Bergama, İzmir, 592-604.
- Baykal, F., Emekli, G., Atabek, E. ve Şüdaş, İ. (2013). *Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımıyla Dikili ve Bergama'yı Bütünleştirme Potansiyeli*. Bergama: Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- Can, M. (2009). *Kültürel Miras ve Müzecilik*. [Elektronik versiyon]. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Candan, A. (2019). Assessment of Changes in World Heritage Sites: The Case of 'Pergamon And Its Multi-Layered Cultural Landscape' (*Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Middle East Technical University Master of Science in Conservation of Cultural Heritage in Architecture Department.
- Dedehayır, H. (2008). Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve Yaşatmak: Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik, *Tarihi Kentler Birliği Dergisi*, 16: 18-25.
- Demirci, G. (2019). Kültürel Mirasın Aktarılmasında ve Korunmasında Yerel Toplumun Etkisi: Bergama Örneği. (*Yüksek Lisans Tezi*). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Doğaner, M. S. (2010). Kültürel Miras Turizmine Giriş, Ders Notu: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Emekli, G. (2001). *Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri*. [Elektronik versiyon]. Bergama: Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- Emekli, G., (2003). Kültür Mirasının Kültürel Turizm Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi, *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu*, İzmir, 43-49.
- Eriş, E. (2003). *Bergama Tarihinde İnanç Coğrafyası*. [Elektronik versiyon]. Bergama: Bergama Kültür ve Sanat Vakfı.
- Erköse, G. P. (2010). Improving Cultural Tourism in Bergama: An Analysis of the Potential for New Cultural Tourism Products in Bergama including a Cultural Route between Mytilene and Bergama. (*Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Koç University Arts in Anatolian Civilizations and Cultural Heritage Management.
- Güngör, Y. (2005). Bergama Krallık Kültü. [Elektronik versiyon]. Bergama: Bergama Kültür ve Sanat Vakfı.

Kültürel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanımı: Bergama İlçesi Örneği

- Gündüz, Y. (2016). Kültürel Miras Açısından İnanç Turizmi: Türkiye Örneği. (*Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi Anabilim Dalı.
- Gülhan, D. (2016). Sürdürülebilir Kent ve Kentsel Kimlik Örnekler: Birgi ve Bergama. (*Doktora Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Çevre Ana Bilim Dalı.
- <https://www.bergama.bel.tr/> [Erişim Tarihi: 20.02.2020].
- <https://www.bergama.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 20.02.2020].
- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 18.12.2019].
- https://www.tcmb.gov.tr/kurlar/201908/Aug_tr.html [Erişim Tarihi: 15.03.2020].
- <https://www.unesco.org.tr/> [Erişim Tarihi: 18.02.2018].
- Hancı, İ. H. (2005). Yılan Hikayesi, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 14 (8): 6-9.
- Koç, Z. (2008). *Taşınmaz Kültür Varlıkları ile İlgili Temel Kavramlar*. İçinde Taşınmaz Kültürel Miras Yönetimi ve Mali Teşvikler. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Korumaz, S.A.G. (2015). Kültürel Miras Yönetiminde Karar Destek Sistemlerinin Kullanımına Yönelik Bir Model Önerisi. (*Doktora Tezi*). Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı.
- Kuşkonmaz, Ş. M. (2016). Bergama'da İki Bin Yıllık Bir Hastane ve Bir Hekim: Asklepion ve Galen, *Konuralp Tıp Dergisi*, 8 (2): 147-150.
- McKercher, B. ve Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York: The Haworth Hospitality Press.
- McNulty, R. ve Koff, R. (2014) Cultural heritage tourism. Washington, DC: Partners for Livable Communities.
- Nuryanti, W. (1996). Heritage and Postmodern Tourism, *Annals of Tourism Research*, 23 (2): 249-260.
- Sigala, M. ve Leslie, D. (2005). *International Cultural Tourism: Managemet, Implications and Cases*. Oxford: Elsevier Butterworth Heinemann.
- Türker, N. ve Yaşar, Z. (2019). Batı Karadeniz Bölümü Antik Kentlerinin Kültürel Miras Turizmi Açısından Değerlendirilmesi, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 1-26.
- Toskay, T. (1989). *Turizm: Turizm Olayların Genel Yaklaşım*. İstanbul: Ders Yayınları.

Resim 1. Bergama Tiyatrosu

Resim 2. Bergama Kütüphanesi Kalıntıları

Resim 3. Zeus Sunağı Kalıntıları

Resim 4. Trajan Tapınağı Kalıntıları

Resim 5. Athena Kutsal Mahalli

Resim 6. Demeter Tapınağı Kalıntıları

Resim 7. Yukarı Gymnasyum Kalıntıları

Resim 8. Kral Sarayları Kalıntıları

Resim 9. Heroon Kültü

Resim 10. 3500 Kişilik Tiyatro

Resim 11. Asklepion Kutsal Yol

Resim 12. Kutsal Çeşme

Resim 13. Uyku Odaları

Resim 14. Tünel

Resim 15. Yılanlı Sütun

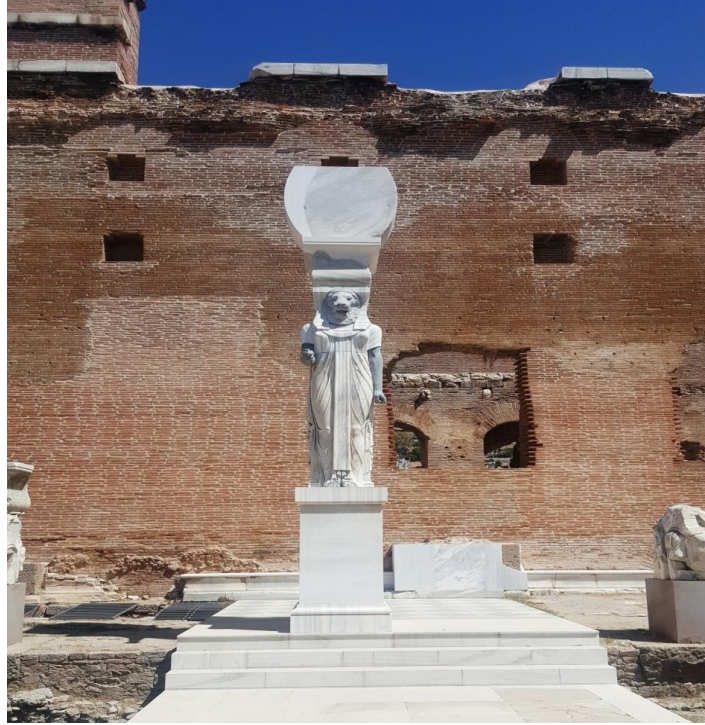
Resim 16. Kızılavlu

Resim 17. Kızılavlu

Resim 18. Kızılavlu

Resim 19. Kızılavlu'daki Mısır Tanrıçası Sekhmet

Resim 20. Bergama Müzesi (müze.gov.tr)

Kırsal Mirasın Korunması ve Yerel Turizm: Foça Kozbeyli Örneği

Conservation of Rural Heritage and Local Tourism: Case of Foça, Kozbeyli

Umut Devrim TUNCA¹, Eti AKYÜZ LEVİ²

¹İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu
İzmir, Türkiye

²Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık
Bölümü, İzmir, Türkiye

ORCID:

U.D.T.: 0000-0002-5420-3925

E.A.L.: 0000-0003-3113-686X

Corresponding Author:

Umut Devrim TUNCA

Email:

umut.genc@kavram.edu.tr

Citation: Tunca, D, U. ve Akyüz Levi, E. (2021). Kırsal mirasın korunması ve yerel turizm: Foça Kozbeyli örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 503-525.

Submitted: 13.08.2021

Accepted: 08.09.2021

Özet

Kırsal miras alanları, doğal çevre, geleneksel konut dokusu ve sosyal unsurlarıyla birlikte bütüncül olarak korunması gerekli kültürel peyzaj niteliği taşımaktadır. İçinde bulunulan teknoloji ve iletişim çağında, gelişen ve değişen ekonomik, sosyal ve kültürel parametreler ile yoğun ve hızlı kentleşme gibi etkenler kırsal alanlarda da değişime yol açmaktadır. Öte yandan, geleneksel dokusunu koruyan ve yerel yaşam biçimlerini sürdüren yerleşimler, kent yaşamından uzaklaşmak isteyenler için cazibe merkezleri durumuna gelmiştir. Tüm bu etkenler kırsal mirasın korunmasında çok yönlü sorunlara sebep olmaktadır. Çalışmanın amacı, kırsal yerleşimlerde gerçekleştirilen koruma çalışmalarının ne ölçüde sürdürülebilir nitelikte olduğunu sorgulamak ve yerel turizmin koruma faaliyetlerine olumlu-olumsuz etkilerini irdelemektir. İzmir ili, Foça ilçesi, Kozbeyli Mahallesi, koruma altına alınmış geleneksel dokuya sahip olmasının yanı sıra yerel turizmin de etkisiyle son yıllarda değişim sürecine girmesi sebebiyle çalışma alanı olarak seçilmiştir. Kentsel sit alanında, tescil tarihinden günümüze dek fiziksel çevredeki değişim ortaya konularak, yerel turizm işletmeleri, konum, işlev ve tarihi çevreyle olan ilişkileri bağlamında incelenmiştir. Elde edilen veriler, alanın miras değerleri, yerleşimdeki sorunlar ve potansiyelleri açısından irdelenerek, yerel turizmin kırsal koruma çalışmalarında etkin bir araç olarak kullanılması bağlamında değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kırsal Miras, Kırsal Koruma, Kültürel Peyzaj, Yerel Turizm, Kozbeyli

Abstract

Rural heritage sites are cultural landscapes that require holistic conservation of the natural environment, vernacular buildings, and social values. The change of economic, social, and cultural parameters, as well as growing urbanization in the technological age, cause several changes in rural environments. Besides, vernacular settlements have become centers of attraction for urbanites. These also cause multifaceted problems for conservation. The aim of the study is to question the effectiveness of existing applications on sustainable conservation of rural settlements and to scrutinize the positive-negative effects of local tourism. İzmir, Foça, Kozbeyli has been chosen as the case study area, as it's registered as a conservation site and has been affected by local tourism for the last several years. In this research, the changes in the physical environment of the village, beginning from the registration year till today are put forward, and local tourism units are analyzed regarding their location, function, and relation with the historical

environment. These data are scrutinized according to heritage values, problems, and potentials of the settlement, and evaluated in the context of utilizing local tourism as an efficient tool for rural heritage conservation.

Keywords: Rural heritage, Rural Conservation, Cultural Landscape, Local Tourism, Kozbeyli.

1. GİRİŞ

Günümüzde kırsal miras alanları doğal ve yapılı çevre değerleri ile ekonomik, sosyal, kültürel unsurlar açısından çok yönlü sorunlarla karşı karşıya ve tehdit altındadır. Hızlı kentleşme, teknoloji ve iletişim çağının getirdiği yenilikler, kırsal alanlar üzerindeki etkilerini küresel ölçekte göstermektedir. Bununla birlikte, kent yaşamının olumsuzluklarından uzaklaşmak isteyenlerin kırsala olan ilgisi artarken, geleneksel dokusunu ve doğal çevresini koruyan yerleşimler, günübirlik ziyaret, tatil ya da ikincil konut arayışı ile yerel turistler için cazibe merkezleri durumuna gelmiştir. Bu durum, değişim sürecinde olan kırsal yerleşimlerde miras değerlerinin korunması bağlamında farklı zorlukların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bu çalışmada, söz konusu etkenler ve sorunlar dikkate alınarak, kırsal mirasın günümüzde ilgili yasal düzenlemeler ile hangi ölçüde korunduğunun irdelenmesi ve yerel turizmin koruma faaliyetlerine olumlu-olumsuz etkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda, İzmir ili Foça ilçesi, Kozbeyli Mahallesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Yerleşimin geleneksel mimari miras değerleri, doğal çevresi ve manzarası ile son yıllarda yerel gastronomi turizmi bağlamında ilgi odağı olması alan seçiminde etkili olmuştur. Kentsel sit alanı niteliğindeki yerleşimde 2013 yılında başlayan koruma amaçlı imar çalışması kapsamında yapılmış olan analizler ile günümüzdeki veriler karşılaştırılarak, yerleşimdeki değişim ortaya konulmuştur. Yerel turizme hizmet eden işletmeler, konum, işlev ve tarihi çevreyle ilişkileri bağlamında incelenerek, alanın korunması üzerindeki etkileri irdelenmiştir.

Çalışmada, kırsal mirasın korunmasında güncel sorunlar, değişim süreci, ilgili yasal düzenlemeler bir arada ele alınarak, örnek alan çalışması kapsamında turizmin korumada bir araç olarak kullanılabilmesi için öneriler sunulmaktadır.

2. KIRSAL MİRAS ve TURİZM

Kırsal kavramının yerleşimin nüfusu ile mi, geçim kaynağı ile mi, yoksa oluşan sosyal çevrenin bütünlüğü ve “biz” ruhu ile mi ilgili olarak kullanıldığı konusu tartışılmaktadır. Geçmişte köy olarak nitelendirilen ancak 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile mahalle statüsüne dönüştürülen kırsal alanlar özünde bazı nitelikleri barındırmaktadır. Bu kimi araştırmacı tarafından nüfus ile sınırlandırılırken, kimilerince tarım ve hayvancılığa dayalı geçim olarak vurgulanmaktadır. Öte yandan belki de bunlardan daha da önemlisi, yerleşimde yaşayan bireylerin burada oturan herkesin sorumluluğunu hissetmesi, bir başka ifade ile “biz” ruhunun varlığıdır.

OECD ve EUROSTAT tarafından nüfus yoğunlukları esas alınarak kır-kent ayrımı belirlenmektedir. İlk olarak 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu ile Ülkemizde köy tanımı, “nüfusu iki binden aşağı yurtlar” şeklinde yapılmıştır (URL-1). Ancak kırsalın nüfus üzerinden tanımlanmasının yeterli olmadığı bazı araştırmacılar tarafından da vurgulanmıştır. Bu konuda Özensel (2015: 46), kırsal yerleşimlerin başlıca özelliklerini “yerleşim yerlerinin sayısı, nüfus değeri ve yoğunluğu, nüfusun homojenliği, mesleki farklılaşma ve iş bölümü, çevresel faktörler, toplumsal mobilite ve tabakalaşma, toplumsal ilişkiler, göçün yönü” şeklinde ifade etmektedir.

Kırsal yerleşmelerin özellikleri, nüfus/nüfus yoğunluğu, ekonomik faaliyetler, çevre ile olan ilişki, sosyal ilişkiler, kültürel değerler olarak belirtilebilir (Genç, 2020). Kırsal alanlar, yere özgü mimarileri, yaşam şekli, gelenek, görenekleri, yerel sanatları gibi unsurlarla kendilerine özgü nitelik yansıtırlar. Bu bağlamda kırsalın korunması, yeri karakterize eden değerlerinin sürdürülebilir kılınmasıdır. Bu değerler, geleneksel mimari, doğal güzellikler, tarihi ve kültürel değerler yanı sıra

somut olmayan kültürel miras bağlamında değerlendirilebilecek yerel sanatlar, gelenek, görenekler gibi unsurları da içermektedir. Tüm bu değerlerin bütüncül korunması, somut ve somut olmayan kültürel mirası, insanı, yaşamı, taşınır ve taşınmaz değerleri ile o yerin geleceğe aktarımıdır.

Kırsalın kültür varlığı olarak görülmesi ise, yüzyıllar öncesine uzanmaktadır. “Dünyada kırsal mimarinin kültür varlığı olarak tanınması sürecinin 1790 yılında Karl Viktor von Bonstetten’in çiftlik evlerinin geçmiş kültürün somut verileri olarak, bir parkta toplanması fikriyle başlamış olduğu düşünülmektedir” (Eres, 2013: 457).

Tarihsel süreçte kırsal kavramının ülkemizde ve yurtdışındaki durumuna bakıldığında, kavramın 20. yüzyıldaki çeşitli uluslararası tüzüklerde geçtiği, zaman zaman konunun öneminin görülüp bu bağlamda toplantılar düzenlendiği belirtilebilir.

Kavrama değinen uluslararası tüzüklerden 1964 Venedik Tüzüğü’nün birinci maddesinde, “Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar” ifadesi yer almaktadır (URL-2).

1975 Amsterdam Deklarasyonu’nda ise, “Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapıları ve çevreleri değil, tarihsel ve kültürel özellikleri olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir” şeklinde kavramın geçtiği görülmektedir (URL-3).

Kırsal ifadesine yer verilen başka birçok tüzüğün de varlığına karşın ülkemizde konu yasalarda yer bulmamıştır. Günümüzde geçerli olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 3386 ve 5226 sayılı yasalarla değişiklikler içeren son durumuna göre mevzuatta “kırsal sit” ifadesine yer verilmemektedir. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi’nde (2013), “kırsal sit, yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerle birleşerek oluşturduğu, korunacak değerler taşıyan kırsal alanlardır” şeklinde tanımlanmaktadır (URL-4).

Turizm, kırsalın kalkınması ve gelişiminde araç olarak görülen bir olgudur. Ancak yerleşimin gelişim ve sürdürülebilirliğine katkı sağlarken, dokunun özgün niteliklerinin korunarak geleceğe aktarımı konusunda duyarlı olunmalıdır.

Kırsal turizm, “kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür” (Soykan, 1999: 68). Avrupa Birliği tarafından kırsal turizm “Tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek amacıyla olan turistlere, beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek, içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünü” şeklinde tanımlanmaktadır (EC, 1999:151).

Kırsal turizm, doğa turizmi, doğa mirası, çiftlik turizmi, doğal alan turizmi, doğaya dayalı turizm, rekreasyonel turizm, yeşil turizm, ekoturizm, köy turizmi, dağ turizmi, yayla turizmi gibi çeşitli kavramları içeren bir şemsiye turizmdir. Dolayısıyla kırsal turizm birçok turizm çeşidi ile bütünleşmiş, onlarla iç içedir. Sürdürülebilir turizm ve alternatif turizm kapsamında da yer alır. Yeri karakterize eden özelliklere bağlı olarak içerdiği alt turizm türleri farklılıklar yansıtır.

Kırsal turizmde amaç, ziyaretçilerin yerin ruhunu hissetmesi, atmosferini yaşaması, deneyimlemesi, yerel değerleri görüp tanınmasıdır. Kırsal turizm, yerin doğal güzellikleri yanı sıra geleneksel mimari dokunun da korunmasına yardımcı olur. Ancak diğer turizm türlerinde olduğu gibi bunda da turizmin araç olduğu, yere özgülüğün ve dokunun özgünlüğünün korunmasının öneminin can alıcı nitelik yansıttığı unutulmamalıdır.

Kırsal turizmin gelişimi, yerin fiziksel ve yaşamsal sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkı sağlar. Bu bağlamda, yerin altyapı, sağlık, eğitim gibi hizmetlerinin iyileştirilmesi; yerel halkın ek gelir sağlamasıyla ekonominin canlanması; yerleşimin sosyal açıdan gelişmesi; kente göçün engellenmesi; gerçekleştirilecek yerel etkinliklerle yerleşimin tanınırlığı ve canlılığının artırılması; yaşam kalitesinin yükseltilmesi gerçekleşebilir. Erzincan, Kemaliye Mahallesi'nde yapılan koruma – onarım çalışmaları, somut ve somut olmayan kültürel mirasın bir bütün olarak değerlendirilmesi ve yaşatılması bağlamında örnek olarak gösterilebilir (Resim 1 ve 2).

Resim 1. Koruma – Onarım Çalışmaları, Kemaliye

Resim 2. 'Mani Yolu', Kemaliye, Erzincan

Kırsal turizmle yerleşimlerin yaşatılarak korunması bağlamındaki örnekler incelendiğinde farklı yaklaşımlar görülmektedir. Bu bağlamda:

- Ekomüze olarak değerlendirme,
- Ekoköy olarak düzenleme,
- Kırsala yeni bir kimlik kazandırarak yerleşimin sürdürülebilirliğini sağlama,
- Yavaş şehir olarak yaşatma,
- Soylulaştırma belirtilebilir.

Kültürel mirasın kendi bağlamında yaşatılarak korunmasını esas alan ekomüze yaklaşımı somut kültürel miras unsurları yanı sıra gelenek, görenekler, yerel sanatlar gibi somut olmayan değerler ve insanı ile yerleşimi sürdürülebilir kılmaya yöneliktir. Bazen doğa, bazen geleneksel doku, bazen maden kaynakları gibi unsurlar, ya da bunların bütüncül şekilde birlikteliği yere özgü değerleri oluşturmaktadır. Dünya'daki çarpıcı örnekler bağlamında Skansen ve Alsace Ekomüzeleri belirtilebilir. Türkiye'den de Mudurnu Hüsamettindere Köyü ekomüzesi örneklenabilir.

Ekoköy, sosyal, kültürel, ekolojik, ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak üzere katılımcı süreçlerle oluşturulan, niteliklerine göre kuruluş yöntemleri ve hitap ettikleri topluluk farklılaşan, bilinçli, geleneksel veya kentsel bir topluluktur. Ekoköyler, çok büyük çeşitlilik göstermekteyse de, benzerlikler de yansıtırlar. Dini ve ruhani, geleneksel, bir yere özgü gibi farklı niteliklere sahiptirler. Bununla birlikte, ekoköylerde halkın katılımı, atık geri dönüşümü, yerel organik gıda üretimi, tüketimi, su kaynaklarının artırılıp yeniden kullanımı, eğitim merkezi niteliği gibi ilkelerin benimsenip uygulandığı görülmektedir. Dünya'daki çarpıcı örnekler bağlamında «Ekoköylerin anası» olarak nitelenen Findhorn (İskoçya), insanların birliğine adanmış ideal bir kasaba denemesi olan Auroville (Güney Hindistan) örneklenabilir (Akyüz Levi ve Tunca, 2021).

Kırsalın yaşatılması ve sürdürülebilir kılınması bağlamındaki yaklaşımlardan biri de, yeni bir kimlik kazandırılmasıdır. Gül kenti Isparta yanında yer alan Burdur kentindeki köyde yaşayan bir girişimcinin Fransa'da gördüğü lavanta tarlalarını burada oluşturma girişimi köyün dokusunun

yaşatılması yanı sıra yerleşimin yeni bir kimlik kazanması ve turizmi araç olarak kullanıp ekonomik kalkınmasının sağlanması bağlamında bir örnek olarak belirtilebilir (Resim 3).

Resim 3. Isparta, Kuyucak köyü, lavanta tarlaları

Günlük yaşamın yoğunluğu ve stresinden uzaklaşma, sakin bir ortamda yaşama, beslenme ve yaşam açısından da bu ilkeyi benimsemeye yönelik yavaş şehir hareketi 1999 yılında İtalya’da kurulmuş, uluslararası yavaş şehir tüzüğü ile belirlenmiş Belediyeler Birliği hareketi olup; Dünya’da ve Türkiye’de çok sayıda örneği vardır. Türkiye’de Sığacık, Taraklı, Gökçeada; İtalya’da Amelia; İspanya’da Begur; Norveç’te Levanger bu konuda örneklenebilir.

Geleneksel dokuların korunmasında fiziksel sürdürülebilirlik yanı sıra yaşamsal sürdürülebilirliği de sağlamak, bir başka ifade ile yerleşimi sosyal çevresi, insanı ile birlikte korumak önem taşımaktadır. Özellikle son dönemlerde kentin yoğun yaşamı, trafiğinden uzaklaşmak ve stresini atmak üzere kentten köye sürekli olmasa da göç eden ve kısmen buralarda yaşayan gruplar vardır. Soylulaştırma koruma bağlamında ve özellikle sosyolojik açıdan benimsenen bir yaklaşım değildir. Ancak kentten kıra kısmen veya sürekli yaşamak üzere göç edenler yerin ruhunu zedelemeyen, yerel halkın değerlerine uygun bir yaşam tarzı benimsediklerinde, yani o alana entegre olabildiklerinde yerleşimin yaşatılarak korunması olanaklı olmaktadır.

Yerin tüm değerlerini değiştirerek, yaşam standartlarını yükselterek yerli halkı yabancılaştırarak sosyal çevrenin tümü ile değişimine neden olan ancak fiziksel sürdürülebilirliğin sağlandığı yaklaşımlar ise, kimliği yok edici olarak değerlendirilebilir. Alaçatı bu bağlamda örneklenebilir.

Kırsal turizm kapsamında yerin özelliklerine göre farklı aktiviteler odak niteliği yansıtmaktadır. Karadeniz Bölgesi’nde yayla turizmi, Kapadokya yöresinde köy düğünleri, yerin konum ve niteliğine bağlı olarak doğa yürüyüşü, kayak, yamaç paraşütü, rafting gibi sportif uğraşlar, bazı alanlarda geleneksel deve güreşleri, geleneksel dokusu ile çarpıcı alanların gezilmesi gibi. Hangi yaklaşım ile sürdürülebilirliği sağlanırsa sağlansın, turizmin korumada araç olduğu unutulmamalı, denge noktasına dikkat edilmesi, yerin özgün kimlik ve dokusunun bozulmaması, yerleşimdeki doğal atmosferin korunması kaçınılmaz bir gereklilik olarak benimsenmelidir.

2.1. Kozbeyli Mahallesi

İzmir ili Foça ilçesine bağlı Kozbeyli Mahallesi, şehir merkezine 60 km uzaklıkta, İzmir Çanakkale anayolu ile bağlantılı olan Foça ve Yeni Foça yollarını birbirine bağlayan kuzey – güney hattı üzerinde yer almaktadır (Resim 4). Şaphane dağı eteklerine kurulmuş olan yerleşim, dağın kuzeydoğu yönüne bakan eğimli arazisi üzerinde olup Gencelli Körfezi'ni gören deniz manzarasına hâkim konumdadır (Resim 5).

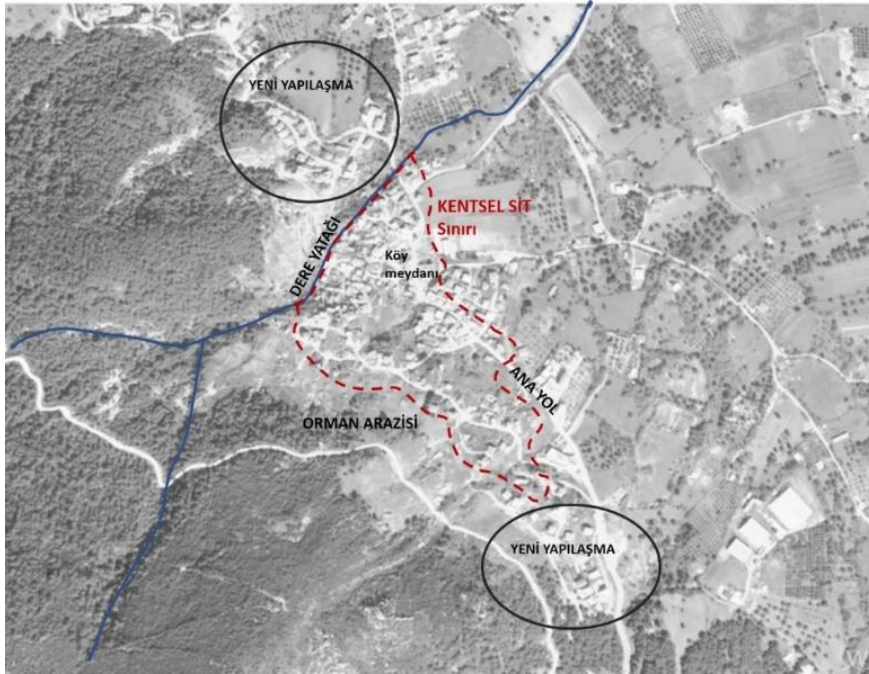

Resim 4. Kozbeyli'nin Konumu

Resim 5. Kozbeyli Genel Görünüm ve Manzarası

Yerleşim, kuzeybatı yönünde Pınarderesi, güney yönünde orman arazisi ile sınırlıdır (Resim 6, 7, 8). Doğu yönünde zeytin ağaçlarının ve tarlaların bulunduğu düz arazi yerleşimden ana yol ile ayrılmaktadır. Güney ve kuzey yönlerinde ise, köyün uzantısı niteliğinde yeni yapılaşma alanları mevcuttur.

Resim 6. Yerleşimi Sınırlandıran Unsurlar

Resim 7. Orman arazisi

Resim 8. Pınarderesi kenarındaki oyun alanı

Yerleşimin bağlı olduğu Foça'da 1913 yılında toplam nüfus 7000 iken, ilçede yaşayan 5500 kişinin Rum olduğu belirtilmektedir (Aksu, 1985). Foça ve çevresinde çok sayıda Rum yerleşimi olmasına karşın, Kozbeyli Türk köyü olarak kurulmuş; Rumlar daha sonra gelmiş ve Kurtuluş Savaşı sonuna kadar yirmi – yirmi beş hane olarak yerleşmişlerdir (Yurttaş, 2001). Mübadele döneminde köydeki Rumlar Yunanistan'a giderken, çoğunluğu Limni Adası'ndan olan göçmenler Kozbeyli'ye gelip yerleşmişlerdir. Köyün güneybatı yönünde, yamacın üst kotlarında yer alan bölge, yerel halk tarafından Rum mahallesi olarak anılmaktadır.

Kozbeyli nüfusunun 1980-2020 yılları arasındaki değişimine bakıldığında, 2000-2007 yılları arasındaki dönem dışında nüfusun artış eğiliminde olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Kozbeyli Mahallesi'nin Nüfusundaki Değişim

Yıl	1980	1985	1990	2000	2007	2009	2012	2015	2018	2020
Toplam Nüfus	367	419	503	610	553	549	565	627	626	689

Yurttaş (2001), 20 yıl öncesindeki çalışmasında geçmişte köyde var olan tarımsal üretimlerden bağcılık ve tütüncülüğün sürdürülmediğini ancak zeytinciliğin süregelen en önemli geçim kaynağı olduğunu belirtmektedir. Günümüzde ise, Foça Kaymakamlığı İlçe Gıda ve Tarım Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre Kozbeyli'de iki adet zeytinyağı fabrikası bulunmaktadır (İlçemizde tarım potansiyeli, b.t). Özellikle süt üretimine yönelik küçük ve büyükbaş hayvancılık da benzer şekilde yöre halkının geçiminde yer tutmaktadır. Yanı sıra, bölgede hububat, baklagiller ve sebze üretimi yaygın olarak görülmektedir (Çınar ve diğer., 2012). Bununla birlikte son yıllarda artış gösteren yerel turizm de halkın geçim kaynaklarından biri olmuştur.

2.1.1. Yerleşim Dokusu ve Kırsal Miras Değerleri

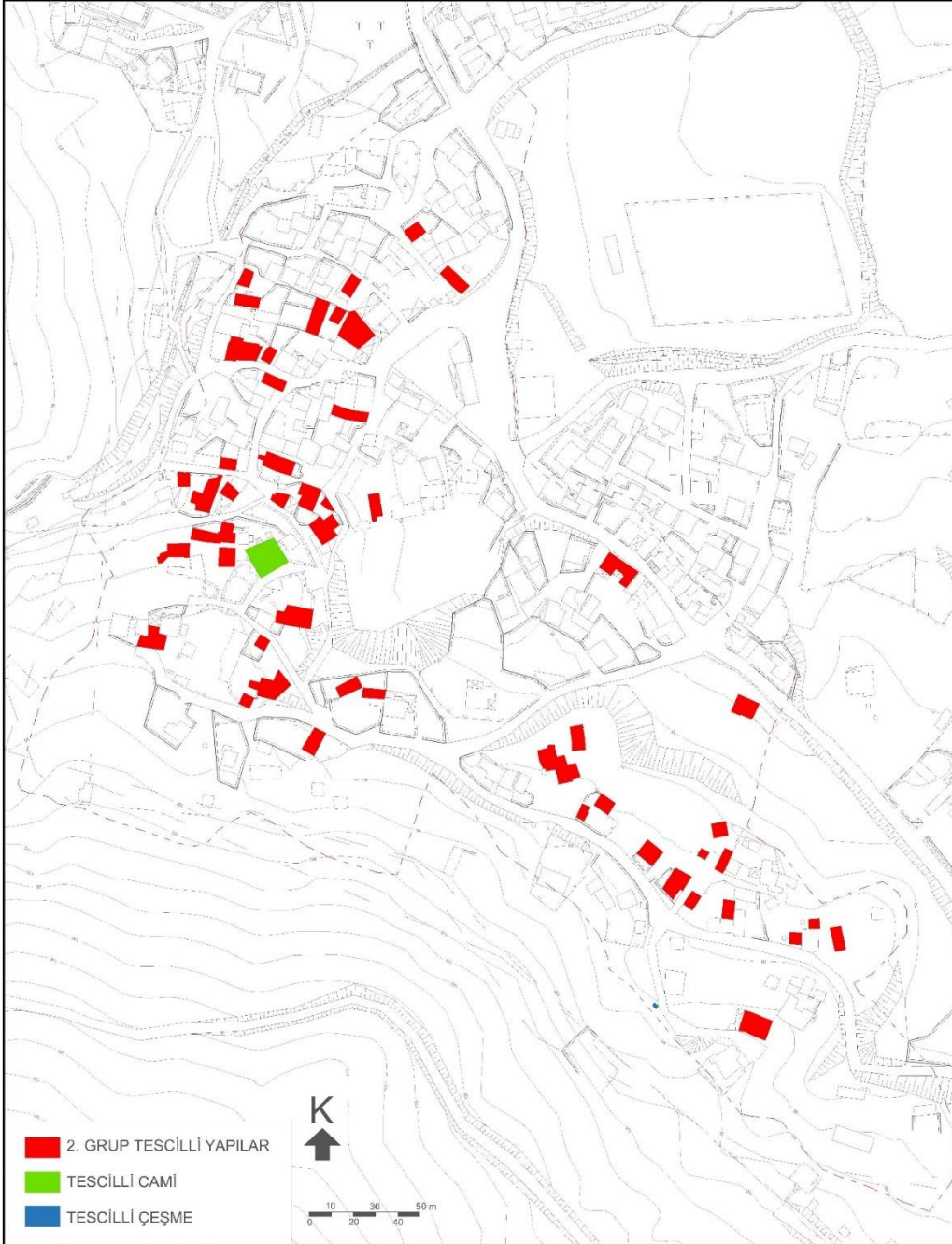
Kozbeyli Mahallesi, İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu (KVKK) Bölge Müdürlüğü'nün 03.12.2003 tarihli 12209 sayılı kararı ile kentsel sit alanı olarak belirlenmiş ve 05.08.2003 tarihli karar ile 25 adet taşınmaz kültür varlığı tescillenmiştir. Günümüzde 51 adet tescilli taşınmaz bulunmaktadır (Şekil 1). Tescil listesinde sivil mimarlık örnekleri dışında bir cami (Resim 9), iki çeşme (Resim 10), bir ocak ve bir mezarlık vardır. Mezarlık ve bir adet çeşme, köy yerleşiminin kuzeyinde, kentsel sit alanı sınırlarının dışında yer almaktadır. KAİP çalışmaları 2013 yılından bu yana sürmekte olup, alanda geçici yapılaşma koşulları geçerlidir.

Resim 9. Köy Camii

Resim 10. Tescilli Çeşme

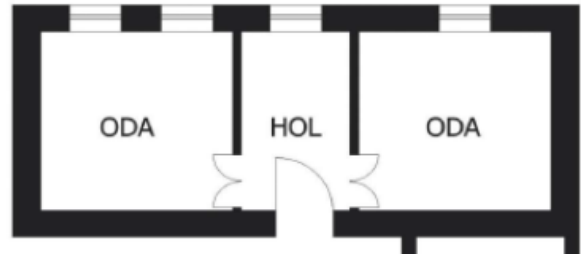

Şekil 1. Kentsel Sit Sınırı ve Tescilli Yapılar

Eğimli araziye göre şekillenmiş yerleşimde, dar sokaklar, yapı beden duvarları ve bahçe duvarları ile sınırlanmıştır. Çoğunlukla tek ve iki katlı yapılardan oluşan geleneksel konut dokusunda belirgin bir tipoloji bulunmamakla birlikte yaygın olarak kullanıldığı görülen iki plan şeması dikkat çekmektedir. Orta hol ve her iki yanında birer odanın bulunduğu simetrik plan şeması, çok sayıdaki yapıda yaşam alanını oluşturmaktadır (Resim 11, Şekil 2). İki katlı yapılarda alt katlar, depo işlevindeyken, üst kata ulaşım yapının bulunduğu arazinin eğimine bağlı olarak, yapı içinden bir merdivenle ya da yapı dışındaki farklı kottaki bir giriş ile sağlanmaktadır. Diğer yaygın plan şeması ise, kule ev biçiminde inşa edilmiş olan ve çoğunlukla Rum Mahallesi olarak anılan bölgede yer alan, alt katta sağır duvarlı, üst katta ise az açıklıklı tek bir odanın bulunduğu yapı tiplerinde görülmektedir (Şekil 3). İçlerinde en çok bilineni, köy camisinin batısında yer alan ve yerleşime adını veren Kuzu Bey'in adıyla anılan kuledir (Resim 12).

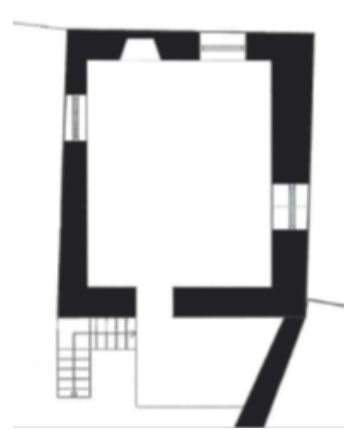
Resim 11. Orta Hollü Yapı Örneği

Şekil 2. Orta Hollü Plan Şeması

Resim 12. Kuzubeyi Kulesi

Şekil 3. Kule Ev Tipi Plan Şeması

Mahallede kamulaştırılarak restorasyonu tamamlanmış iki yapı bulunmaktadır. Bunlardan biri, köy meydanında yer alan konut yapısı olup kullanıma açılmamıştır (Resim 13). Diğerisi ise, yerleşimin üst kotunda bulunan Çapkınoğlu Konağı ve Meyhanesi'dir; ancak sürekli olarak kullanılmamaktadır (Resim14).

Resim 13. Köy Meydanındaki Yapı

Resim 14. Çapkınoğlu Meyhanesi

Yerleşimin güneybatı yönündeki üst kotlarda çok sayıda terk edilmiş, harabe durumunda, bazıları tescilli yapı vardır (Resim 15). Bununla birlikte tescilli olmamasına karşın, bu yapılarla uyumlu olan ve doku bütünlüğünü sağlayan çok sayıda yapı da bulunmaktadır (Resim 16, Şekil 4).

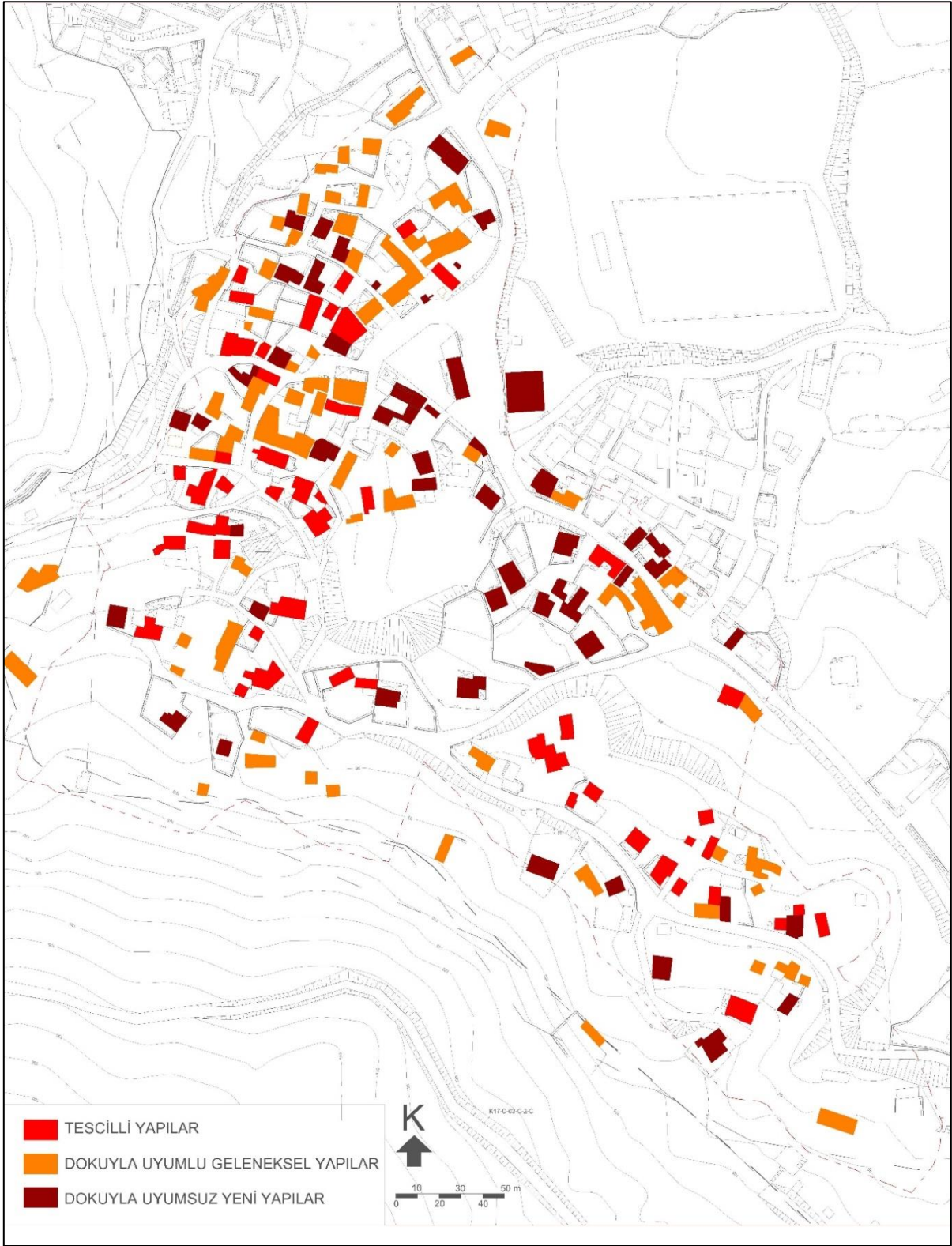
Resim 15. Alandaki Tescilli Harabe Yapılar

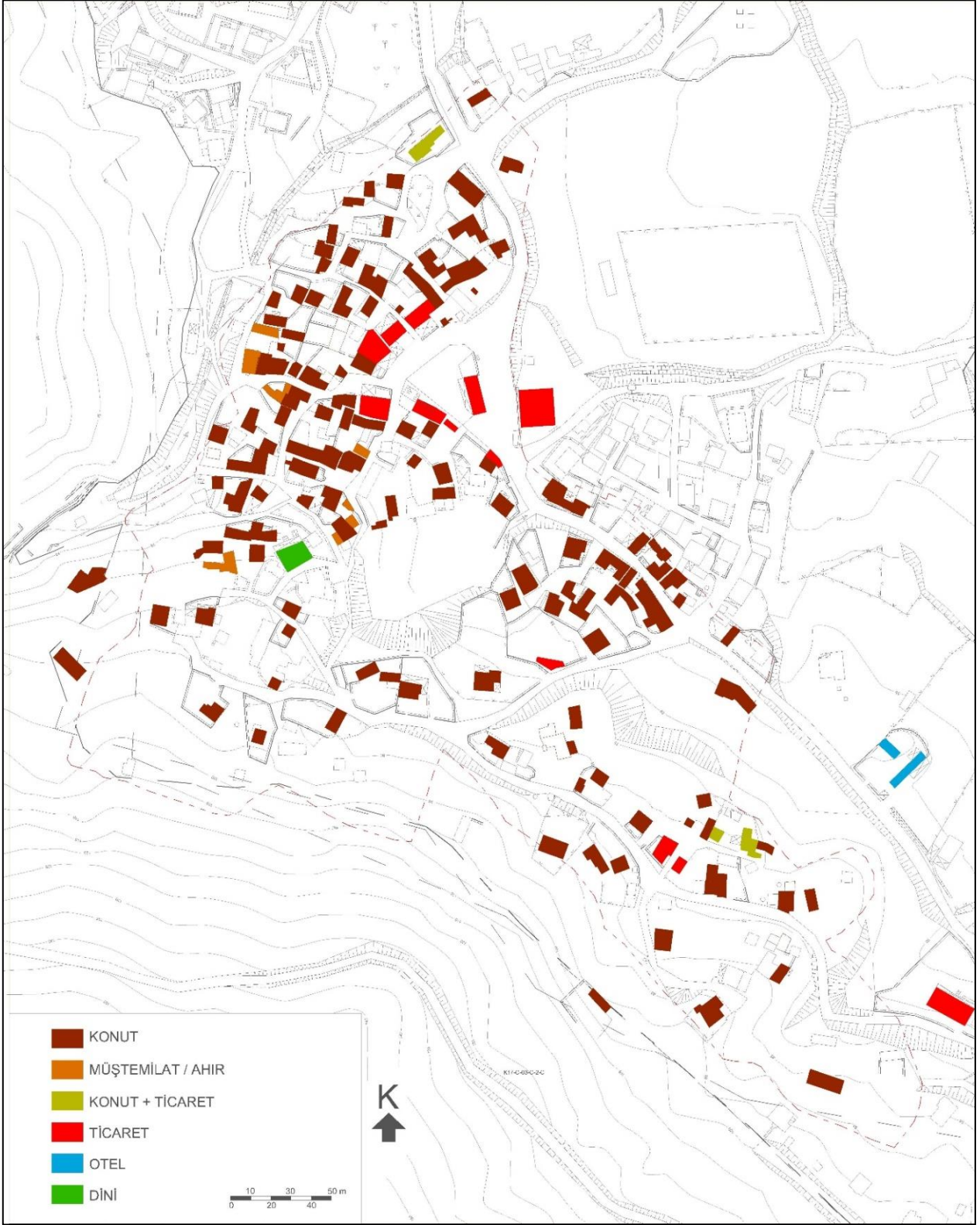
Resim 16. Tescilli Olmayan Yapı Örneği

Arazi kullanımına bakıldığında, yerleşimde konut işlevinin öne çıktığını, ticaret yapılarının ise köy meydanı çevresinde yer aldığını söylemek mümkündür (Şekil 5).

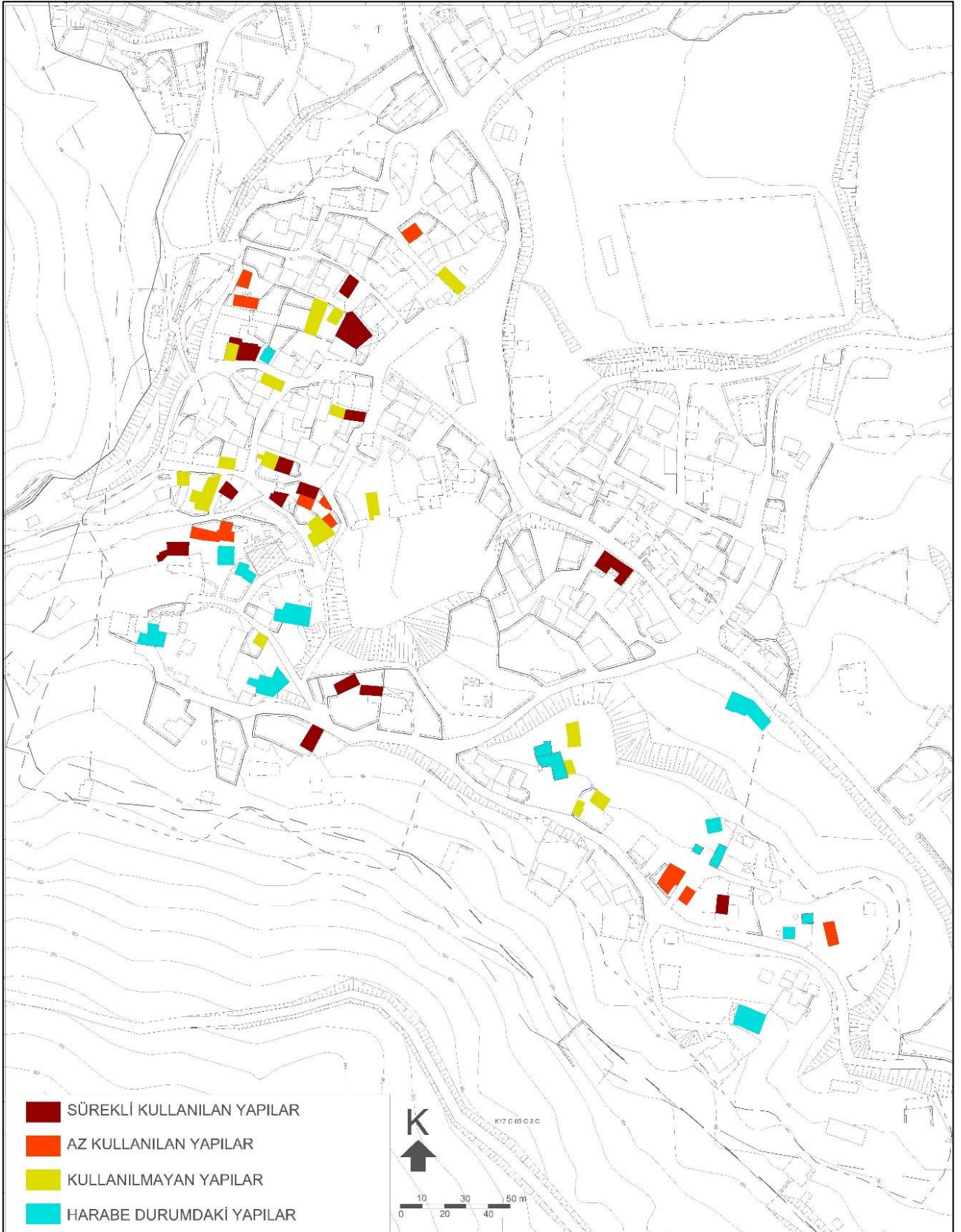
2013 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları kapsamında arazi kullanımı, kat adedi, yapım sistemi, doluluk boşluk, yapısal durum, tescil durumu, sokak döşemesi, bina büyüklükleri, parsel büyüklükleri, TAKS dağılımının incelendiği doku analizleri yapılmış ve envanter çalışmasıyla birlikte yayına aktarılmıştır (Çınar ve diğer., 2012). 2019 yılında ise doktora tez çalışması kapsamında tescilli yapılar, arazi kullanımı, yapısal durum ve kullanım durumu analizleri yenilenerek geçmiş verilerle karşılaştırılmış ve altı yıllık süreçteki değişim ortaya konulmuştur.

Şekil 4. Tescilli Yapılar İle Tescilli Olmayan Dokuyla Uyumlu ve Uyumsuz Yapılar

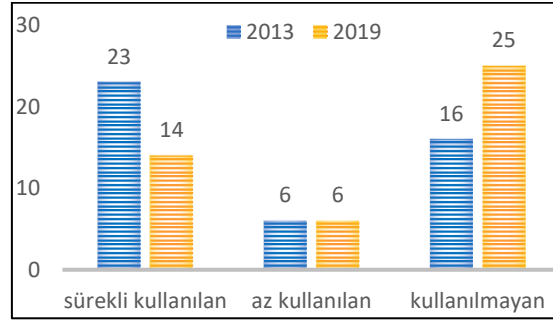

Şekil 5. Arazi Kullanım Analizi, 2019

Şekil 6. Tescilli Yapıların Kullanım Durumlarının Analizi, 2019

Tescilli yapıların kullanım durumlarının bu süreçteki değişimine bakıldığında, sürekli kullanılanların azaldığı, terk edilenlerin ise arttığı görülmektedir (Resim 17, Şekil 6 ve 7).

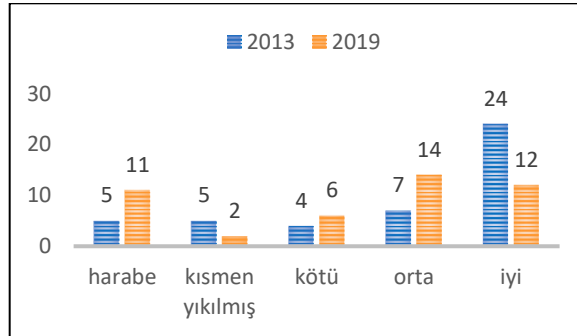

Şekil 7. Tescilli Yapıların Kullanım Durumlarının 2013 – 2019 Yılları Arasındaki Değişimi

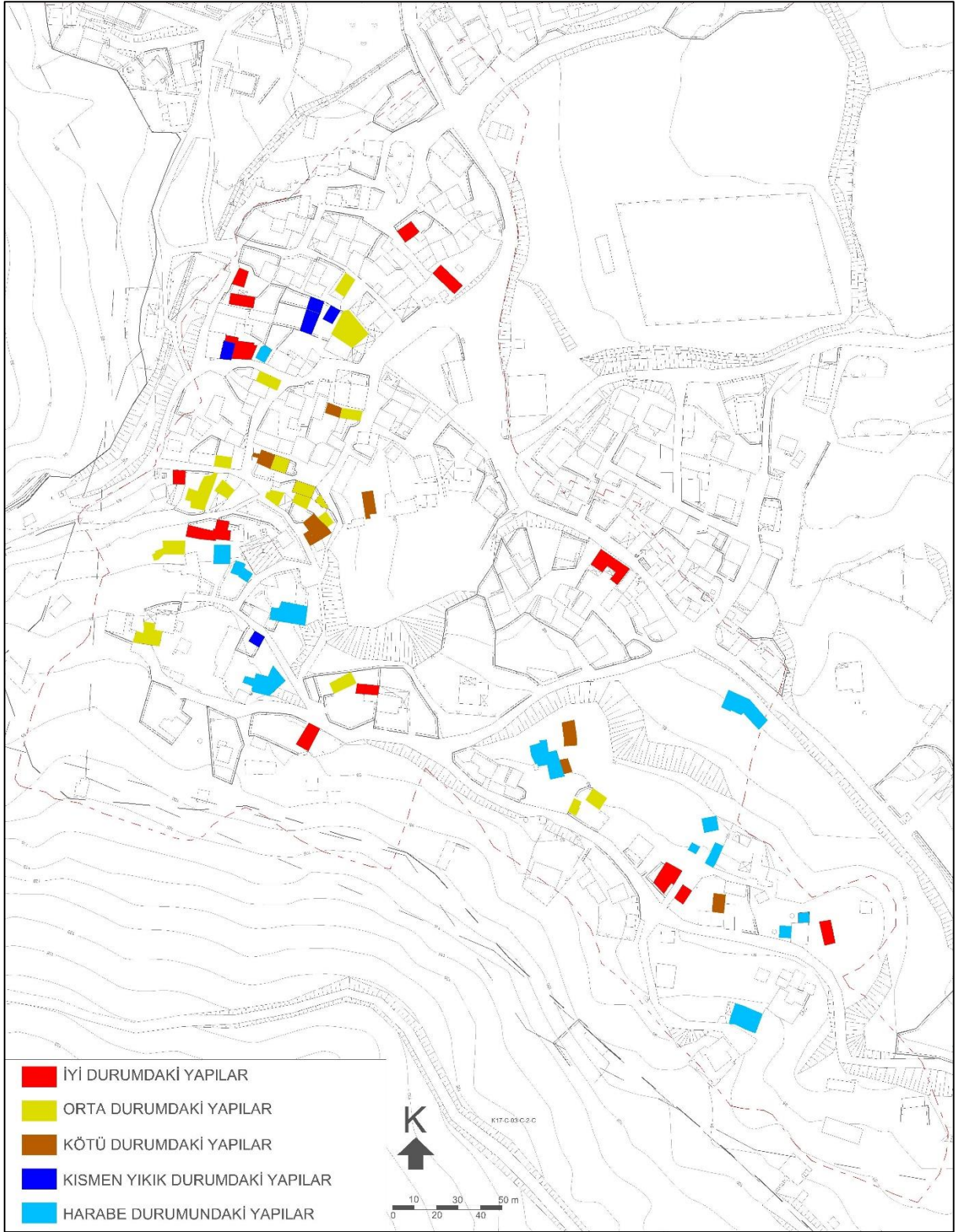

Resim 17. 2013 Yılından Sonra Terk Edilmiş Tescilli Yapılara Örnekler

Tescilli yapıların yapısal durumlarına bakıldığında, 2013 yılı sonrasında harabe yapı sayısında artış olduğu, iyi durumdakilerin ise yarı yarıya azaldığı görülmektedir. Bu doğrultuda genelde terk edilmeye ve bakımsızlığa bağlı olarak yapılardaki bozulmaların sürekli arttığını söylemek olanaklıdır (Resim 18, Şekil 8 ve 9).

Şekil 8. Tescilli Yapıların Yapısal Durumlarının 2013 – 2019 Yılları Arasındaki Değişimi

Şekil 9. Tescilli Yapıların Günümüzdeki Yapısal Durumları

Kırsal Mirasın Korunması ve Yerel Turizm: Foça Kozbeyli Örneği

Resim 18. 2013 Yılından Günümüze Harap Duruma Gelmiş Tescilli Yapılara Örnekler

Tablo 2. Tescilli Yapıların 2013-2019 Yılları Arasındaki Kullanım ve Yapısal Durumlarındaki Değişim

NO	TESCİL TARİHİ	PARSEL NO	İŞLEV	KULLANIM		YAPISAL DURUM	
				2013	2019	2013	2019
1	5.08.2003	1007	kamusal	-	-	Y	I
2		969	konut	+	+	I	I
3		925	T+K	+	+	I	O
4		781	ticaret	x	x	I	I
5		906	konut	+	+	I	O
6		794	konut	-	x	KY	I
7		1114	T	x	x	I	I
8		818	konut	+	+	I	O
9		819	konut	+	+	I	I
10		908	konut	x	-	I	I
11		933	konut	+	+	I	O
12		827	konut	+	+	I	I
13		864	konut	-	-	I	KY
14		862	konut	x	x	I	I
15		859	konut	-	-	H	H
16		890	konut	x	-	I	O
17		897	konut	x	-	I	O
18		888	konut	x	-	K	K
19		871	konut	+	+	I	O
20		957	konut	x	x	I	I
21	16.07.2014	884	konut	+	+	I	O
22	22.04.2015	843	konut	-	-	H	O
23		861	konut	+	+	I	O
24		1167-920	konut	x	x	I	I
25		923-1135	konut	-	-	O	H
26		868	konut	x	-	O	K
27		870	konut	+	+	I	O
28		873	konut	+	+	O	O
29		883-1140	konut	-	-	O	K
30		993-1143	konut	x	-	I	K
31		11.02.2016	769-770	konut	-	-	K
32	783		konut	+	+	O	K
33	792		konut	-	-	KY	H
34	802-1165		konut	x	-	O	O
35	807		konut	-	-	KY	H
36	813-815-1184		konut	-	-	H	H
37	816		konut	x	-	O	K
38	852-853-854		konut	-	-	H	H
39	866 - 867		konut	-	-	H	H
40	869		konut	+	+	I	O
41	907		konut	x	-	I	O
42	964		konut	-	-	K	H
43	26.06.2019	915	konut	+	+	I	I
44		916	konut	-	-	KY	KY
45		1147	konut	-	-	K	H

Not: (T: ticaret; K+T: konut+ticaret; +: sürekli kullanılan; x: az kullanılan; -: kullanılmayan; I:iyi; O: orta; K:kötü; KY: kısmen yıkılmış; H: harabe)

Tablo 3. Anket Verileri

ANKET BİLGİLERİ									
	YERLEŞİMİN ADI:	KOZBEYLİ		İL: İZMİR		İLÇE: FOÇA			
	ANKET ÇALIŞMASI YAPILAN KİŞİ SAYISI		21	ANKET İLE BİLGİ ALINAN TOPLAM KULLANICI SAYISI			50		
DEMOGRAFIK BİLGİLER	Cinsiyet	Erkek	20	K	30				
	Yaş grupları	18 yaş altı	3	18 - 34	6	35 - 49	5	50 - 64	15
		65 - 79	11	80 ve üstü	10				
	Doğum yeri	Kozbeyli	31	İzmir	14	İzmir dışı	5		
	Kozbeyli'de yaşama süresi	1 yıldan az	0	1 - 4yıl	1	5 - 9 yıl	12	10 yıl üzeri	37
	Kozbeyli'ye nereden geldiği	İzmir içi	17	Ege B.	0	diğer	3		
	Kozbeyli'ye yerleşme sebebi	doğum yeri	28	eğitim	2	aile	7	kentten kaçış	6
		evlilik	4	Limni'den göç	3				
EĞİTİM	Kozbeyli'den göç etme nedenleri	eğitim	0	çalışma	2	evlilik	16	köyden kaçış	0
		ilkokul	29	ortaokul	2	lise	2	okumamış	3
EKONOMİK BİLGİLER		önlisans	1	lisans	4	lisansüstü	1	öğrenci	7
	Çalışma düzeyi	çalışan	8	emekli	21	ev hanımı	14	öğrenci	7
	Çalışma yeri	Kozbeyli	6	Aliağa	3	İzmir	0	şehirdışı	0
	Konut mülkiyeti	mülk sahibi	21	kira	0				
	Başka konut mülkiyeti	Kozbeyli	3	İzmir	8	yok	7	İstanbul	1
	Araç sahipliği	otomobil	10	minibüs	0	kamyonet	0	kamyon	0
		traktör	1	motorsiklet	1	at arabası	0	diğer:	0
	Geçim kaynağı	tarım	0	hayvancılık	0	ticaret	0	turizm	0
		emekli maaşı	10	çalışan	1				
	Önceki geçim kaynakları	tarım	10	hayvancılık	10	ticaret	0	turizm	0
		çalışan	5	serbest	1	devlet memuru	1		
	Tarım arazisi mülkiyeti	var	6	yok	6				
İşletilen tarım arazisi	mülk sahibi	5	kira	0	yok	6			
Yetiştirilen ürünler	zeytin	3	pamuk	0	üzüm	0	narenciye	0	
	ekin	2	sebze	0	diğer:	0			
Yetiştirilen hayvanlar	büyükbaş	3	küçükbaş	0					
SOSYAL	Mahalle dışına çıkma sıklığı	haftada birkaç	0	haftada bir	4	onbeş günde bir	1	ayda bir	0
		yılda birkaç	0	gerektiğçe	15	hiç	1		
	Mahalle dışına çıkma sebebi	Alışveriş	8	Kamu hizmetleri	0	Akraba ziyareti	12	Sağlık	6
YERLEŞİME İLİŞKİN	Mahalle Statüsünden haberdar olma	haberdar	19	haberi yok	2				
	Belediye çalışmalarından memnuniyet	memnun	5	memnun değil	12	kararsız	4		
	Yerleşimdeki sorunlar	altyapı	0	ulaşım	4	geçim kaynakları	0	kente göç	0
		eğitim	1	sosyal faaliyet	0	ikincil konut alımı	0	kentten göç	1
		sağlık	2	düzensiz yapı	0	dini tesis	0	otopark	7
		spor alanı	0	kamusal alan	0	köy içi yollar	2	diğer	5
Günübirlik turizmden memnuniyet	memnun	16	memnun değil	3	kararsız	2			
GELENEKSEL KONUTA İLİŞKİN	aynı evde oturan kişi sayısı	1 - 2 kişi	14	3 - 4 kişi	5	5 - 6 kişi	1	7 ve fazlası	1
	geleneksel evde yaşama süresi	1 yıldan az	1	1 - 4yıl	1	5 - 9 yıl	2	10 yıl üzeri	17
	Evdeki oda sayısı	1 oda	0	2 oda	7	3 oda	11	4 oda	2
	Altyapı	elektrik	21	su	21	kanalizasyon	21		
	Isınma sistemi	soba	16	klima	2	kalorifer	2	şömine	1
	Isınma sistemi yeterli mi?	evet	21	hayır	0	kararsız	0		0
	Mutfak konumu	bahçede	6	müştemilatta	2	zemin katta	13	yaşam katında	0
	Tuvalet konumu	bahçede	8	müştemilatta	0	zemin katta	13	yaşam katında	0
	Konfor koşullarından memnuniyet	evet	16	hayır	2	kararsız	2		
	Geleneksel yapıda oturmaktan memnuniyet	evet	17	hayır	1	kararsız	3		
	Yeni bir eve taşınmak isteği	evet	1	hayır	18	kararsız	2		
	SİT öncesinde yapılan onarımlar	basit	10	kapsamlı	2	yok	8	eklentî	1
	SİT sonrası yapılan onarımlar	basit	5	kapsamlı	3	yok	12	eklentî	1
	Yapılmak istenen onarımlar	basit	2	kapsamlı	4	yok	15		
KORUMA ALGISI	Tarihi bir dokuda bulunmaktan memnuniyet	evet	21	hayır	0	kararsız	0	fikri yok	0
	Eski yapılar korunmalı mı?	evet	21	hayır	0	kararsız	0	fikri yok	0
	SİT alanından haberdar	evet	17	hayır	4				
	SİT alanı olmasından memnuniyet	evet	10	hayır	5	kararsız	2	fikri yok	4
	KAİP süreci bilgisi	var	6	yok	15				
	KAİP halk toplantısına katılım	evet	2	hayır	3	haberi yok	16		
	SİT alanın korunmasını sağlıyor mu?	evet	8	hayır	5	kararsız	1	fikri yok	7
	TESCİL yapının korunmasını sağlıyor mu?	evet	8	hayır	5	kararsız	1	fikri yok	7
	Koruma Kurulu çalışmalarını olumlu mu?	evet	2	hayır	2	kararsız	3	fikri yok	14
	Restorasyon prosedürleri bilgisi	proje	7	Kurul	6	uygulama	4	denetim	4
ONARIM	Restorasyon hibe / fon bilgisi	Kültür B.	0	TOKİ	0				

Çalışma kapsamında, tescilli yapılarda yaşayan kullanıcılarla anket çalışması da gerçekleştirilmiştir. 21 hane sahibi ile yapılan görüşme ile 50 kullanıcının bilgilerine ulaşılmıştır. Bu sayede, kullanıcıların demografik bilgileri, eğitim durumları, ekonomik düzeyleri, sosyal faaliyetleri, yerleşime ilişkin düşünceleri, yaşadıkları geleneksel konutun konfor koşullarıyla ilgili düşünceleri, koruma algıları ve proje-onarım yardımlarına ilişkin bilgi düzeyleri belirlenmiştir (Tablo 3).

2.2. Kozbeyli'nin Koruma ve Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi

Alanda yapılan incelemeler ve gözlemler ile anket çalışması sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda yapılan tespit ve değerlendirmeler, başlıklar altında Tablo 4'te aktarılmaktadır. Bu kapsamda, yerleşimde nüfusun çoğunluğunun yaşlı bireylerden oluştuğu, eğitim seviyesinin düşük olduğu, ana geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılık olmadığı belirtilebilir. Geleneksel konutların ise genç nüfusun konfor beklentilerine yanıt vermediği, çoğunluğunun terk edildiği, yaşlı bireylerin vefatı sonrasında çoklu mülkiyet sorununun ortaya çıktığı ve bakımsız kalan yapıların gün geçtikçe daha harap duruma geldiği görülmektedir. Bununla birlikte, kullanıcılar, KAİP çalışmaları ile restorasyon proje ve uygulamalarına verilen destekler konusunda bilgi sahibi değildir.

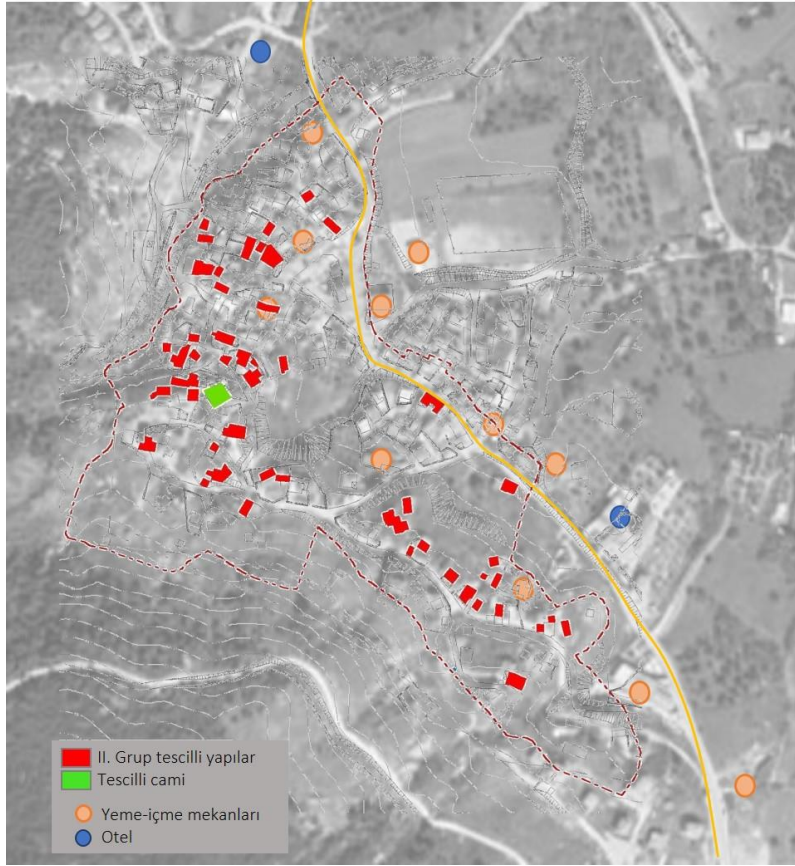
Tablo 4. Yerleşimle ilgili genel tespitler

GENEL TESPİTLER	
Demografik	Yetişkin ve yaşlı bireylerden oluşmaktadır. Genç nüfus, iş olanakları dolayısıyla kente göç etmiştir.
Eğitim	Kullanıcıların eğitim düzeyi çok düşüktür. Ancak mahallede kalan az sayıdaki genç, ortaokul ve lise düzeyinde eğitimlerine devam etmektedir.
Ekonomik	Ana geçim kaynağı tarım – hayvancılık değildir, ancak zeytin bahçeleri mevcuttur. Halkın küçük bir bölümü, günübirlik turizme yönelik olarak açılan kafe, kahvaltı salonu, lokanta ve az sayıdaki konaklama tesisini işletmektedir.
Geleneksel Konutlara ilişkin tespitler	Çok sayıda konut günümüzde kullanılmamaktadır. Yapılar harap durumda olup terk edilmektedir. Yaşlı bireylerin aidiyet duygusu yüksektir, genç nüfus yeni yapıları tercih etmektedir. Yapılmış onarımların çoğunluğu yapıların özgün niteliklerine zarar vermiştir.
Koruma algısına ilişkin tespitler	Kullanıcıların tamamı geleneksel dokunun korunması gerektiğini düşünmektedir. Kullanıcıların bir bölümü alanın sit olmasından memnun değildir. KAİP süreciyle ilgili kullanıcıların birçoğunun bilgisi bulunmamaktadır.

Yerleşim, son yıllarda ulaşım kolaylığı, manzarası ve doğal çevresi ile günübirlik turizmin ilgi odaklarından biri durumuna gelmiştir. Yerel halkın bir bölümü, bu sektöre hizmet veren kafe, kahvaltı salonu gibi yeme-içme mekânlarının sahibi ya da çalışanı durumundadır. Kozbeyli'de günümüzde 12 adet kafe, üç adet butik otel bulunmaktadır. Verilen hizmetler bakımından değerlendirildiğinde, gastronomi ağırlıklı olduğu görülmektedir. Ancak, Foça ilçesi ve çevresindeki benzer pekçok tesisten farklı bir hizmet sunulmadığı belirtilebilir. Yerel ve organik ürün olarak sunulan zeytin, bal, reçel, köy ekmeği, gözleme gibi yiyeceklerin tümü 'köy kahvaltısı' adı altında, günümüzde neredeyse turistik her bölgede yer almaktadır. Dolayısıyla, Kozbeyli'ye özgü, yerel bir hizmetten söz etmek mümkün değildir.

Yerleşim hafta içinde belirli bir oranda ancak hafta sonu, özellikle pazar günleri yoğun ilgi görmektedir. Geçim kaynakları kısıtlı olan yerel halk, ekonomik bağlamda bu durumdan memnun olmakla birlikte, ana yolda oluşan yoğun trafik ile köy meydanı ve çevresindeki otopark yetersizliğini önemli sorunlar olarak vurgulamaktadır. Anayolun doğusunda kalan alt kottaki bölümde düzenlenen otopark alanı, ziyaretçilerin mekânların yakınına park etme isteği dolayısıyla yeterince kullanılmamaktadır.

İşletmelerin alanda anayol yakınında ya da meydan çevresinde konumlandıkları görülmektedir (Resim 19). Bu durum, ziyaretçilerin hizmete daha kolay erişimini sağlamakla birlikte, yerleşimin geleneksel dokusunun ve diğer niteliklerinin farkına varılmasına engel olmaktadır. Gelen ziyaretçiler, yeme-içme mekânının yakınına park etmekte ve yalnızca orada vakit geçirerek geri dönmektedir. Köy meydanı ve anayol üzerinde yoğunluk varken, geleneksel dokunun bulunduğu alanın ıssız kaldığı belirtilebilir.

Resim 19. Kentsel Sit Alanı ve Çevresindeki Turizm Tesisleri

Anayol üzerinde yer alan işletmelere ait reklam tabelalarının çokluğu ve düzensizliği de dikkat çekicidir. Bu görsel olumsuzluğun yanı sıra, ana yolun her iki yanında ve meydan çevresinde düzensiz yapılaşmanın olması da yerleşimin özgün dokusunun algılanmasına engel olmaktadır (Resim 20).

Resim 20. Tabelalar ve Meydan Çevresindeki Düzensizlik

Tarihi dokunun günümüzdeki durumu ve yerel turizmle ilgili veriler bir arada değerlendirildiğinde aşağıdaki tespitlere ulaşılmaktadır:

- Yeme içme mekânları tarihi dokuda yer almamaktadır.
- Tescilli yapıda bulunan yalnızca bir işletme vardır.
- Ziyaretçiler işletme önlerine park etmekte ve alanı gezmemektedir.
- Yerleşimin geleneksel dokusuna ilişkin farkındalık çok azdır.
- Yerleşim, manzarası ve açık hava olanakları için tercih edilmektedir.
- Turizm yerleşimin geleneksel dokusunun korunmasına katkı sağlamamaktadır.

Bu kapsamda, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın henüz tamamlanmamış olmasının olumsuz etkilerini de vurgulamak gerekmektedir. Onaylı bir planın bulunmaması dolayısıyla, uzun yıllardır yerel yönetim tarafından kapsamlı bir çalışma yapılamamıştır. Geçerli olan geçici yapılaşma koşulları, ancak yapılacak onarım ve yeni yapı projelerine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla, gerek alt yapı, gerekse sokak, meydan, çevre düzenlemeleri gibi konularda gelişim sağlanamamıştır.

2.3. Kozbeyli'de Koruma ve Yerel Turizm İlişkisinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Yerleşimde yapılan araştırma ve gözlemler sonucunda belirlenen sorunlar ve potansiyeller Tablo 5'te bir araya getirilmiştir. Yerleşimin konumu, ulaşım kolaylığı, doğal çevresi, manzarası, tarihi dokusu, geleneksel üretim olanakları gibi potansiyellerine karşın, demografik yapı, iş olanaklarının kısıtlılığı, evlerin bakımsızlığı, belediye hizmetlerinin yetersizliği gibi çok sayıda sorun gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, yerleşimin potansiyellerinin geliştirilmesi ve sorunların çözümlenerek sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için koruma politikalarının ve turizm stratejilerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Tablo 5. Yerleşimde Tespit Edilen Sorunlar ve Potansiyeller

SORUNLAR	POTANSİYELLER
Yaşlı nüfus,	Konum (merkeze yakınlık, ana yol üzerinde bulunma),
İş olanaklarının yetersizliği,	Doğal çevre,
KAİP çalışmalarının tamamlanmaması,	Deniz manzarası,
Köy tüzel kişiliğinin kaldırılmış olması ve belediye hizmetlerinin yeterli olmaması,	Geleneksel konut dokusu, tarihi çevre,
Mahalle içindeki yolların düzenlenmemiş olması,	Restore edilebilecek mevcut konut stoku,
Evlerin bakımsız ve harap olması, güvenlik sorunu bulunması,	Tarımsal üretim olanakları,
Belediye temizlik hizmetlerinin yetersizliği,	Gastronomi turizmi dışında diğer turizm alanlarında gelişme olanakları (Ekoturizm, Kültür turizmi, Doğa turizmi vb.)
Foça'ya direkt ulaşım olmaması,	Bölgesel turistik rota içerisinde yer alma olanağı.
Pınarderesi kenarındaki alanın pis olması ve güvenlik sorunu bulunması,	
Özellikle hafta sonları trafik yoğunluğu ve otopark sıkıntısı yaşanması,	
Ziyaretçi yoğunluğu sebebiyle gürültü – kalabalık olması,	
Turizmin geleneksel dokunun korunmasına katkı sağlamaması.	

ICOMOS Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nde (1999) kültürel mirasın korunmasında turizmin araç olarak kullanılmasına yönelik ilkeler şöyle sıralanmaktadır:

- *İç ve uluslararası turizm kültürel alışveriş konusunda önde gelen araçlardan biri olduğuna göre, koruma ev sahibi topluluğa ve ziyaretçilere yerel kültürel mirasla doğrudan temas kurmaları ve onu anlamaları için iyi yönetilen fırsatlar sunmalıdır.*
- *Kültür Mirası Alanları ile turizm arasındaki ilişki dinamiktir ve çatışan değerler söz konusu olabilir. Bu ilişki günümüz ve gelecek kuşaklar için sürdürülebilir bir biçimde yönetilmelidir.*
- *Kültür Mirası Alanları için yapılan Koruma ve Turizm Planlaması, ziyaretçi deneyiminin kayda değer, memnun edici ve keyifli olmasını sağlamalıdır.*
- *Ev sahibi topluluklar ve yerli halk koruma ve turizm için yapılacak planlamaya katılmalıdır.*
- *Turizm ve koruma etkinlikleri ev sahibi topluluğa yarar sağlamalıdır.*
- *Turizm teşvik programları Doğal ve Kültürel Miras değerlerini korumalı ve geliştirmelidir.*

Koruma Alanlarında Sürdürülebilir Turizm için Avrupa Tüzüğü'nde (European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas, EUROPARC Federation) ise, her koruma alanının farklı olduğu belirtilerek, stratejik programların yerel düzeyde ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Genel ilkeler ise şöyle sıralanmaktadır:

- *Doğal ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi,*
- *Turizm deneyiminin kalitesinin geliştirilmesi,*
- *Toplumun farkındalığının arttırılması,*
- *Alana özel turizm aktivitelerinin geliştirilmesi,*
- *Tüm paydaşlar için bilgilendirme ve eğitim programları düzenlenmesi,*
- *Yerel halkın yaşam kalitesinin desteklenmesi ve korunması,*
- *Yerel düzeyde sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması,*
- *Turist sayısının kontrol edilmesi*

Sıralanan ilkelerde temel yaklaşım, turizm aracılığıyla yerin niteliklerinin korunabilmesi için, koruma ve turizm dengesinin sağlanması ve yerel düzeyde stratejilerin geliştirilmesi gereksinimidir. Bu doğrultuda, Kozbeyli Mahallesi'nin yere özgü değerleri, sorunları ve potansiyelleri değerlendirilerek geliştirilen öneriler başlıklar altında aşağıda sıralanmaktadır.

Koruma amaçlı imar planı süreci:

- Yerel halkın planlama aşamasına katılımının sağlanması,
- Yere özgü sürdürülebilir koruma ve turizm stratejilerinin geliştirilmesi,
- Yalnızca tescilli yapıların değil dokunun bütüncül olarak korunmasına yönelik karar geliştirilmesi.

Yerleşim geneline ilişkin düzenlemeler:

- Trafik akışının düzenlenmesi,
- Otopark alanı yapılması,
- Yaya yollarının iyileştirilmesi,
- Altyapının iyileştirilmesi,
- Köy meydanının düzenlenmesi,
- Foça'ya toplu taşıma ile ulaşım sağlanması.

Doğal çevre düzenlemeleri:

- Pınarderesi'nin temizlenmesi ve iyileştirilmesi,
- Dere kenarındaki alanın düzenlenmesi (eski hamam kalıntısı, lahit, çocuk oyun alanı),
- Yerleşimi sınırlandıran orman arazisinin ağaçlandırılması.

Dokuya ilişkin düzenlemeler:

- Terk edilmiş yapıların korunması için strateji geliştirilmesi,
- Harabe durumundaki yapıların 'açık hava müzesi' kurgusu ile sağlamlaştırılması ve düzenlenmesi,
- Dokunun algılanmasını engelleyen niteliksiz eklenti, tabela vb. unsurların düzenlenmesi,
- Restore edilmiş ancak kullanılmayan yapılara kamusal işlev verilmesi,
- Tarihi çeşmelerin işler duruma getirilmesi.

Sürdürülebilir koruma ve turizm ilişkisinin sağlanması:

- Ziyaretçilerin tarihi doku farkındalığının artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılması
- Gezi rotası belirlenmesi,
- Doku içinde de ilgi çekici aktivite ve hizmet alanları oluşturulması.
- Gastronomi turizmi dışında alanın diğer turizm çeşitlerindeki potansiyellerinin değerlendirilmesi (fotosafari, doğa yürüyüşü, doğa keşif gezileri gibi etkinlikler),
- Yerleşimin geçmişinde var olan ardıl kalmış yerel sanatlar, gelenekler vb. canlandırılması,
- Yerel ürün ve değerlerin ön plana çıkartılması,
- Tarihi doku içinde de konaklama hizmeti sunulması,
- Yerin ruhunun canlandırılmasının hedeflenmesi,
- Turizmin olumsuz etkilerine karşı önlemler alınması,
- Turizm hizmetlerinin kalitesinin ve çeşitliliğinin artırılması,
- Kültürel aktivitelere yer verilmesi,
- Tarihi dokunun ve yerleşimin doğal güzelliklerinin tanınırlığını arttırmak açısından kültürel etkinlikler (bağ bozumu festivali, zeytin festivali vb.) düzenlenmesi.

SONUÇ

Kozbeyli Mahallesi'nin 2003 yılında kentsel sit alanı statüsüne alınmasına karşın, günümüze dek gerek KAİP bulunmaması gerekse turizm hizmetlerinin yönetilmemesi dolayısıyla koruma ve turizm ilişkisi sağlanamamıştır. Bu durum sosyal, kültürel ve fiziksel sorunlar olarak yerleşimde etkisini göstermektedir.

Mevcut işletmeler, yerleşimin kültürel ve doğal potansiyeline karşın, yakın çevrede yer alan çok sayıdaki yeme-içme mekânından farklı bir hizmet sunmamakta, yerel halkın bir kısmına

ekonomik katkı sağlamanın ötesinde, yerleşimin gelişimi ve korunmasında herhangi bir olumlu etki yaratamamaktadır. Aksine, yoğun günübirlik ziyaretlere bağlı olarak çeşitli olumsuzluklardan söz etmek mümkündür.

Kozbeyli Mahallesi'nde geleneksel dokunun korunmasında yerel turizm faaliyetlerinin bir araç durumuna getirilmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla, yerel yönetim, yerel halk ve turizm işletmecilerinin işbirliğiyle planlamanın yapılması, stratejilerin belirlenmesi, fiziksel düzenlemelerin yapılması ve yerin ruhunu canlandıracak, yerel değerleri ön plana çıkartacak uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aksi durumda, tarihi dokunun terk edilmesi ve harap olması sürececek, günümüzde yoğun olan turist ilgisinin de gün geçtikçe azalması ile ekonomik katkısı ortadan kalkacaktır.

Yerleşimin özgün değerleriyle geleceğe aktarılması ve yerel turizmin bu bağlamda bir araç olarak değerlendirilmesi için, koruma planlaması sürecinin katılımcı yaklaşımlarla yürütülmesi ve sürdürülebilir turizm-koruma ilişkisinin kurulmasına yönelik adımların hızla atılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksu, Ü. (1985). *Foça Yarımadası Tarihsel Gelişimi, Tarihsel Mimari Dokunun Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler, Eski Foça'dan Bir Restorasyon Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akyüz Levi E, Tunca U. D. (2021). Hacı Ömerli Terk Edilmiş Bir Köyü Yeniden Canlandırma Bağlamında Ekoköy Önerisi. *2nd International Baku Conference on Scientific Research*, 1, 447-462.
- Çınar, A. K. ve DüNDAR, B. ve Genç, U. D. ve Çakmak, C. ve Erkarlan, Ö. (2012) İzmir Foça Kozbeyli Mahallesi kırsal mimarlık envanteri. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 10, 107-149.
- Eres, Z. (2013). Türkiye'de geleneksel kırsal mimarinin korunması: tarihsel süreç, yasal boyut, K.K. Eyüpgiller ve Z. Eres, (Ed.), *Prof.Dr. Nur Akın'a Armağan – Mimari ve Kentsel Koruma* (1. Baskı) içinde 457-469, İstanbul: YEM Yayınevi.
- European Commission (EC) (1999), *Towards Quality Rural Tourism*, Enterprise Directorate General, Brussels: Tourism Unit.
- Genç, U. D. (2020) *Kırsal Yerleşimlerin Koruma Sorunsalının İrdelenmesi ve Model Geliştirilmesi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özensel, E. (2015). *Türkiye'de kırsal yapıların dönüşümü: kır sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Soykan, F. (1999). Doğal çevre ve kırsal kültürle bütünleşen bir turizm türü: kırsal turizm, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10: 67-75.
- URL 1 – Köy Kanunu 1.3.442.pdf (mevzuat.gov.tr) [Erişim 19.5.2021]
- URL 2 – Venedik Tüzüğü http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf [Erişim 19.5.2021]
- URL 3 – Amsterdam Bildirgesi http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf [Erişim 19.5.2021]
- URL 4 – ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0605852001542305046.pdf [Erişim 19.5.2021]
- Yurttaş, H. (2001). *Foça Kozbeyli*. İzmir: Top Yayıncılık.

“Organize İşler” Filminde İdeolojinin İnşası

The Construction of Ideology in the Movie “Organize İşler”

Mevlut Can KOÇAK¹, Olgun KÜÇÜK²

Özet

İdeoloji, içinde yaşanılan toplumun yapısı ve siyasal düzenine yön vermektedir. Sinema, ideolojinin aktarılmasında önemli role sahip olabilir. İnsanlar bir dizi veya filmi izlerken genellikle savunmasız durumdadır. Bir komedi filmi izleyip sadece güldüğünü ve eğlendiğini sanan izleyici, ideolojik bir aygıt tarafından etkilendiğinin farkında dahi değildir. Çalışmada “ideolojik film eleştiri” yöntemi kullanılarak “Organize İşler” filmi, diyalog ve sahneler bazında çözümlemeye tabi tutulmuştur. Süre olarak fazla olmamakla birlikte şiddetin kiteselliği ve kullanılan sıra dışı yöntemleri dikkat çekicidir. Şiddetin yoğun gösterimi ve sıradanlaştırılması izleyicinin dünyaya karşı kendisini zayıf görmesine yol açabilecektir. İyi insanlar filmde genellikle büyük sorunlarla uğraşır gösterilirken, kolay ve müreffeh bir hayat süren kötü insan temsillerine fazlaca yer verilmiştir. Kötülük problemi bağlamında düşünüldüğünde, iyi olmanın insana mutluluk ve huzur getiremediği düşüncesi varlığını hissettirmektedir. Eğitimli ve donanımlı olmanın toplumsal yaşamda bir avantaj olmadığı düşüncesi de bazı bölümlerde betimlenmiştir. Filmin bu türden mesajları izleyiciye toplumsal hiyerarşinin belirlenmesinde bilgi ve kültürün belirleyici bir unsur olmadığını eklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kitle İletişim, Sinema, İdeoloji

Abstract

Ideology gives direction to the structure and political order of the society in which we live. Cinema can play an important role in conveying ideology. People are often vulnerable while watching a TV show or movie. The viewer, who watches a comedy movie and thinks she is just laughing and having fun, is not even aware that she is being influenced by an ideological device. In this context, the movie “Organized İşler” was analyzed on the basis of dialogue and scenes. Although it is not long in terms of duration, the massiveness of the violence and the extraordinary methods used are remarkable. Intense display and routinization of violence may cause the audience to see themselves as weak against the world. While good people are often shown dealing with big problems in the film, there are many portrayals of bad people who lead easy and prosperous lives. When considered in the context of the problem of evil, the thought that being good does not bring happiness and peace to people makes its presence felt. The idea that being educated and equipped is not an advantage in social life has also been described in some sections. Such messages of the film suggest to the audience that knowledge and culture are not important factors in determining the social hierarchy.

Keywords: Mass Communication, Cinema, Ideology

¹Karabük Üniversitesi, Türker İnanoğlu İletişim Fakültesi, Karabük, Türkiye

²Karabük Üniversitesi, Safranbolu Şefik Yılmaz Dizdar MYO, Karabük, Türkiye

ORCID:

M.C.K.: 0000-0002-9496-0541

O.K.: 0000-0002-9471-3540

Corresponding Author:

Mevlut Can KOÇAK

Email: mevlutcankocak@gmail.com

Citation: Koçak, M. C. ve Küçük, O. (2021). “Organize İşler” filminde ideolojinin inşası. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 526-537.

Submitted: 01.05.2021

Accepted: 09.09.2021

1. GİRİŞ

İdeolojinin geçmişten günümüze kadar pek çok tanımı yapılmıştır. İdeolojiyi tek bir tanıma sıkıştırma çalışmaları ise genellikle başarısız olmuştur. Bunun nedeni “ideoloji” kelimesinin farklı anlamlardan oluşmasıdır. Günümüzde en yaygın kullanılan ideoloji tanımları ise şu şekilde sıralanabilir (Eagleton, 2015: 17-18):

- “Toplumsal yaşamda anlam, gösterme ve değerlerin üretim sürecidir”
- “Özneye belirli bir konum sunan şey”
- “Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi”
- “Sistematik şekilde çarpıtılan iletişim”
- “Dilsel ve olgusal gerçekliğin birbirine karıştırılması”
- “Toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç”

Freeden (2011: 7-9) ideolojiyi duygusal tepkiler oluşturan bir sözcük olarak görür. Ona göre ideoloji, içinde yaşadığımız toplumsal ve siyasal dünyaya yön verir. İdeolojiler insan hayatının merkezinde yer almaktadır. Bu yüzden insanlar ideolojilerden kendilerini ayrı tutmaz, tutamaz. İçinde yaşanılan dünya anlamlar dünyasıdır. Birey bu dünyadan anlamlar çıkarmaktan kendini alıkoyamaz.

Raymond Williams, ideoloji için “belirli bir sınıf ya da gruba özgü inançlar sistemi” diyerek ideolojiyi sınıfsal olarak konumlandırmıştır. Williams, fikirlerin ve anlamların oluşmasında ve yayılmasında ideolojinin baskın rol oynadığını savunur. Ona göre ideoloji, bilimsel ve doğru bilgiyle çelişecek bir özelliğe sahiptir. Bu yüzden ideoloji, yanlış fikirler ve aldatıcı inançlar sistemi içine de dâhil edilebilir (akt. Fiske, 2017: 288).

Yukarıda verilen ideoloji ile ilgili tanım listesine daha pek çok tanım eklenebilir. İdeoloji ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında birbiriyle çok bağdaşmadıkları görülmektedir. Bunun nedeni ise bireysellikten kaynaklanır; hiç kimse kendi ideolojisini ideolojik olarak görmez (Eagleton, 2015: 18).

İdeoloji kavramının tarihsel sürecine bakıldığında 18. yüzyıl sonlarında Fransa’da ortaya çıktığı görülmektedir. Kavram o zamandan günümüze gelinceye kadar sürekli olarak değişime uğramıştır. Kimi zaman çarpıtılmış, kimi zaman yeniden formüle edilmiştir. Özellikle siyasal ve toplumsal araştırmacıların söylemlerine ideoloji kavramını eklemeleri ideolojinin gündelik dile girmesini sağlamıştır (Thompson, 2013: 10).

Fransız Devrimi’ni kaleme alan Antoine Destutt de Tracy, fikirler üzerine bütünlükçü bir çalışma ortaya koymayı amaçlamıştır. Görgül bakımından, eylem ile düşünce ideallerini bir temele oturtarak aktarmak istemiştir. Bu sayede fikir bilimi ve fikirlerin bilinci bir temele dayandırılacaktı. Tracy, ileriki süreçte bu düşüncesinde önemli yol kat etti ve Fransa’da olguculuk anlayışının ön plana çıkmasını sağladı. Böylece toplumsal incelemelere olanaklı hale gelmesine katkı vermiş oldu. Destutt de Tracy’nin amaçladığı şey bir yerde ideolojinin profesyonel anlamda incelenmesi konusunda imkân oluşturmuştur (Freeden, 2011: 7-9).

De Tracy, ideoloji’yi “düşünceler bilimi” olarak görmüş, siyasal ve toplumsal anlamı da içine katarak genişletmeyi tasavvur etmiştir. İdeoloji kavramının yanında mantık, düşünsel yetiler, dilbilgisiyle ilgili veçhelere ve deneysel biçimlere katkıda bulunmuştur (Thompson, 2013: 43-44).

Günümüze gelindiğinde, gündelik hayata giren ideolojiye yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan birinde ideoloji yanlış bilinç olarak değerlendirilmektedir. İdeoloji, bireylerin bilincindeki bir yanılsama, hayatın gerçekliğinin bozulmuş ve çarpıtılmış durumudur. Diğer bir yaklaşım ise “egemen ideoloji” anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayış sistemin çatışmalı yapısını korumaya yöneliktir. İdeoloji kavramını daha çok hegemonya kavramı

ile ilişkilendirilir. Üçüncü yaklaşımda ise “dil” üzerine yoğunlaşmıştır. Yani, düşüncelerin ve değerlerin yayılmasında ve bunların sabitlenmesinde söylem ön plana çıkmıştır (Sancar, 2008: 7-8).

2. İDEOLOJİNİN KİTLESEL AKTARIMI

Medya içeriklerinin mevcut iktidar ideolojisine aykırı bir bakış açısına sahip olması çok görülen bir durum değildir. Bu bakımdan medya temsilleri ile gerçeklik her zaman birbiriyle örtüşmemektedir. Medya, yaşam temsillerinin üretilmesi ve yayılması noktasında genellikle ideolojik yapının dışına çıkamamaktadır. Ekonomi politik çıkarlar daima ön planda tutulmaktadır (İnce ve Koçak, 2018: 1971).

Eleştirilen yaklaşımların ön plana çıkardığı konulardan biri de ideoloji ve medya ilişkileridir. Ekonomi Politik, Kültürel Çalışmalar ve Yapısal Yaklaşımlar üzerine yapılan araştırmalarda ideoloji-medya temelli pek çok inceleme bulunmaktadır (Dursun, 2014: 23). Marx, Lenin, Lukacs, Gramsci, Althusser ve başka düşünürler ideoloji kavramı ile ilgili benzeşen ve tamamıyla birbirinden farklı görüşler ortaya koymuşlardır (Thompson, 2013: 47). Örneğin Hegel, Marx ve Lukacs gibi düşünürler genel olarak ideoloji kavramını doğru-yanlış bilinç ve çarpıtma anlamları üzerinden açıklamışlardır (Eagleton, 2015: 19).

“Yanlış bilinç” kavramı Marx’tan bu yana tartışılmaktadır. Tartışmalar daha çok egemen sınıfın düşüncesine yöneliktir. Egemen düşüncüyü inşa edenler maddi gücü ellinde bulunduran kimselerdir. Yani, üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar düşüncelerin de yayıcısıdır; fakat yayılan bu düşünce/düşünceler gerçeklikten uzaktır. Kapitalist yapı içerisinde nasıl ücret eşitsizliği varsa aynı şekilde düşüncenin üretiminde de bir eşitsizlik bulunmaktadır. İdeoloji içerisinde baskın bir sınıf egemenliği vardır (Durand, 2015: 92-94). Bu sınıfsal egemen toplum, toplumsal yaşamda öyle bir baskın hale gelmiştir ki bireyin başarıları sistemin başarıları olurken bireyin başarısızlıkları kendisinden kaynaklı görülmektedir. Egemen güç bireyi iyice pasifleştirmiştir.

Marx’a göre insanların toplumsal yaşamda birtakım istek ve ihtiyaçları vardır fakat yanlış bilinç bu istek ve ihtiyaçları görmesini engeller. İnsanlar bir türlü gerçeklere ulaşamamaktadır. Kişi ancak doğru bilinçlenme için adım attığı takdirde gerçeklere ulaşabilecektir (Fromm, 2016: 41).

Marx, ideolojiyi yanlış bilinç üzerinden açıklarken aynı zamanda ona mesafeli de durmuştur. Marx, kendi asıl amacının bilimsel yasaların keşfi olduğunu belirtir. Hatta aydınlara, “ideoloji yapmayın çünkü ideoloji filozofların ve hayalci sosyalistlerin işidir” der. Asıl yapılması gereken işin ise keşif olduğunu aktarmıştır (Şeriati, 2018: 48). Marx, bu düşüncesiyle aklın önemine vurgu yapar. Onun bu görüşü daha sonra pek çok batı Marksist tarafından eleştirilecek ve ideoloji merkezli çalışmaların sayısı artacaktır.

Özellikle bir Marksçı kuramcı olan Gramsci ideoloji üzerine fazlaca analizler yapmıştır. Her ne kadar Marksçı bir gelenek içerisinde olsa da ideolojiyi ele alış biçimi Marksçı anlayıştan farklılık da göstermektedir. İdeoloji kavramını hegemonya üzerinden anlatmayı tercih eder ve bunu yaparken de egemen söylemin sadece ekonomi üzerinden gerçekleşmeyeceğini vurgular (Freeden, 2003: 32). Bu durum Markizimdeki ekonomik indirgemeci anlayışa mesafeli durduğunu da göstermektedir. Üst yapının unsurları, ideolojilerin oluşmasına ve yayılmasına da hizmet etmektedir. Egemen ideoloji bu aygıtların önemini farkındadır.

Baskın sınıf kendi iktidarını oluştururken bunu sadece fiziksel güçle sınırlandırmaz. Bunun yanında ideolojik ve kültürel aygıtlara da başvurur. Bu nedenle toplumda azınlıkta kalan bir sınıf, geniş kitleleri yönetebilmektedir. Azınlık grup hegemonyayı oluştururken kitle iletişim araçlarına da başvurur. Böylece çoğunluk yönlendirilebilmektedir (akt. Yaylagül, 2014: 109-

110). Egemen söylemin topluma yayılmasında medya baskın bir araçtır. Pek çok söylem, ideolojiler ekseninde gerçekleştirilmektedir (Sine Nazlı ve Kalafat Çat, 2019: 113).

Gramsci’ ye göre fiziksel şiddet yerine sömürülecek sınıfların sessizce boyun eğmesini sağlayacak kurumların kullanımı çok daha önemlidir. Bireyin sessizce boyun eğmesini sağlayacak kurumlar içerisinde okullar, dernekler, kiliseler ve gazeteler yer almaktadır (Anderson, 2016: 125).

Althusser, Gramsci gibi ideolojik aygıtlar yardımıyla egemen sınıfın görüş ve düşüncelerinin toplumun her alanına sirayet ettiğini ifade etmektedir. Ahlak ve sanat dahi bundan nasibini almıştır. Özne, seçimlerinde özgür olduğunu düşünür fakat pek çok kararı dışsal yönlendirmeler ile almaktadır (Althusser, 2003: 93).

Adorno’ya göre kitlelerin köleleştirilmesinde ideoloji önemli rol oynamaktadır. İdeolojik yapı içerisinde insanlar kendine yapılan kötülüğün farkına dahi varamaz (Adorno, 2011: 64). İdeoloji, inanç ve eylemler üzerine etki eder. İdeolojinin aktarılmasında ise medyanın önemli bir rolü bulunmaktadır (Giddens, 2008: 651). Özellikle sinema kullanılarak ideolojiler geniş kitlelere yayılmaktadır. İnsanlar eğlenirken bir taraftan da ideolojik saldırılara maruz kalmaktadır. En acısı da eleştirel yaklaşımdan yoksun çoğu birey bu saldırılar karşısında savunmasızdır.

Hayatın günlük işlerinden yorulan bireyler, ciddi programlardan ziyade eğlenceli vakit geçirmelerini sağlayacak hikâyelere yönelmektedir. Böylece hayatın realitesinden kaçış imkânına erişirler (Oskay, 2001: 80). Oysa insanlar bir dizi veya bir film izlerken en savunmasız haldedirler. Sürekli olarak ideolojik söylemlere mazur kalırlar. İzlediğinin sıradan bir dizi veya film olduğunu sanarlar ama bir ideolojik aygıt izlenmektedirler. İzledikçe pasifleştirilir fakat pasifleştirildiğinin farkına dahi varamazlar. Pasifleşen bireyin her tarafını TV dizileri, haberler ve sinema filmleri sarmıştır. Özellikle ABD’de ideolojilerin aktarılmasında sinema fazlasıyla kullanılmıştır. Japonların ötekileştirildiği pek çok film dolaşıma sokulmuştur. 1993 yılında Yönetmenliğini Philip Kaufman’ın yaptığı “The Rising Sun” adlı sinema filmi mafya ile Japon mevcudiyeti ilişkisi üzerine kurulmuştur. Film Japon toplulukları organize suç şebekeleri ile ilişkilendirilmektedir. Özellikle Japon topluluklarına karşı son derece dikkatli olunması gerektiği aksi halde Amerikan ekonomisinin zarar görebileceği vurgulanmaktadır (akt. Uluç, 2009: 76). Yine, Hollywood filmlerinde egemen söylem her zaman ön plandadır. Hangi şirket üretirse üretsin son tahlilde filmler egemen ideolojilere hizmet etmektedir. İçerikler farklı gözükse de her şey standartlaşmış bir yapı üzerinden aktarılır (Kırel, 2010: 309). Gerçekler ve hayaller benzeşen kurgularla bir araya getirilir (Topçuoğlu, 1996: 171).

İdeolojiler benzeşen kurgular ile izleyicilere aktarılır. En sıradan görüne bir film üzerinden dahi ideoloji yayılır.

Sinema seyircisi ideolojik filmlerden etkilenmekte ve kendine sunulan dünyayı içselleştirmektedir. Bu durum ideolojik bir koşullanmaya da neden olmaktadır (Özden, 2004: 169). İzleyiciler, sinema üzerinden içselleştirilmiş bir ideoloji ile dünyaya bakar duruma gelmektedir.

3. “ORGANİZE İŞLER” FİLMİ

“Organize İşler” filmi, “Beşiktaş Kültür Merkezi Film” tarafından 2005 yılında çekilmiştir. Yapımcılığını Necati Akpınar’ın üstlendiği filmin senaryo yazarı ve yönetmeni Yılmaz Erdoğan’dır. Filmin süresi 1 saat 44 dakikadır. “Filmin çekimleri 26 mekânda ve yaklaşık 50 günde tamamlanmıştır. Organize İşler filminde 70’i profesyonel olmak üzere toplam 1700 kişi rol almıştır. Filmin kamera arkasında ise 150 kişilik ekip çalışmıştır” (organizeisler.blogspot.com.tr). Film gösterime girdiği zaman sinemalarda 2 milyon 418 bin 623 seyirciye ulaşmıştır (arsiv.sabah.com.tr).

Filmde rol alan önemli oyuncular şunlardır:

Asım	Yılmaz Erdoğan
Süpermen Samet	Tolga Çevik
Nuran	Demet Akbağ
Yusuf Ziya	Altan Erkekli
Umut	Özgü Namal
Üzeyir	Erdal Tosun
Tugay	Tuncer Salman
Silvio	Öner Erkan
Nilüfer	Ebru Akel
Nergis	Başak Köklükaya
Nazlı	Berfin Erdoğan
Müslüm	Cem Yılmaz

Filmin ana karakterlerinin özellikleri şöyledir:

Asım / Yılmaz Erdoğan: Filmin en önemli karakteridir. Başında bulunduğu çetesıyla hırsızlık, dolandırıcılık ve şantaja varıncaya kadar her türlü kirli işin içindedir. Ayrıldığı eşinden küçük bir kızı vardır. Eşi ondan ayrıldıktan sonra bir diş hekimi ile birlikte yaşamaya başlamış ve kızını da yanına almıştır. Asım, otoparktan bozma çete binasında sevgilisi ve ekibi ile birlikte yaşamaktadır. Filmde çapkın bir tip olarak ta gösterilmiştir. Sevimli bir karakterdir fakat kanunsuz işlere bulmuştur.

Samet / Tolga Çevik: Aslen Çanakkale / Evreşeli, genç ve başarısız komedyen Samet rolündedir. Kendi güçsüz görüntüsüne tezat oluşturacak şekilde Süpermen kılığında gösteri yapmaya çalışmaktadır. Hayata tutunamayıp intihar girişiminde bulunmuştur. Kader arkadaşı Asım'ın tüm ısrarlarına rağmen onun çetesine ısınmamış, daha ilk işinde başarısız olmuştur. Filmde, Ocak ailesiyle birlikte "topluma ve kanunlara saygılı iyi insan" tiplemesindedir.

Ocak Ailesi: Toplumun omurgası olan orta sınıf temsilcisi, kanuna - nizama saygılı, "düzgün aile" dedirtecek bir örnektir. Filmin akışı içinde dolandırılmanın verdiği olumsuz duygularla illegal insanların yöntemlerini kullanmak zorunda da kalmışlardır.

Üzeyir, Tugay, Silviyo Üçlüsü: Kendi başlarına pek önem arz etmeyen Asım'ın çetesinin en önemli elemanlarıdır. Tüm hukuksuz işler bu adamların kontrolünde gerçekleşir.

Müslüm: Cem Yılmaz'ın canlandırdığı mafyatik, paralı ve zevk-i sefa içinde bir hayat süren karakterdir. Geniş bir malikâne, güzel kadınlar, eli silahlı adamları ve kendi psikopat görüntüsüyle filme damgasını vurmuş bir roledir. Güçlü ve kötü karakter olarak yansıtılmaktadır.

Çekimleri İstanbul'da geçen ve tanıtım amaçlı havadan görüntülerin bol bol kullanıldığı filmin hikâyesi ise şöyledir:

Film özünde bir "Süpermen" (Tolga Çevik) bir düzgün aile (Ocak ailesi) bir mafya (Cem Yılmaz ve avanesi) ve bir çetenin (Yılmaz Erdoğan ve ekibi) hikâyesidir.

Sıradan, naif bir genç olan ve kötü günler geçiren Samet (Tolga Çevik) komedyenlik yapıp sahneye çıktığı ve başarısız olduğu Süpermen kıyafetiyle harabeyi andıran evinde umutsuz

hayatına son vermek için intihar etmektedir. Tam bu sırada birkaç sokak yanında hırsızlık çetesinin reisi Asım (Yılmaz Erdoğan) çapkınlık için girdiği evde yakayı ele verince mahallelinin hüşmindan korunmak için tabana kuvvet kaçarak Süpermen Samet’in izbe dairesine sığınıp canını kurtarır. Böylece komik bir rastlantı sonucu Asım ve Samet birbirlerinin hayatını kurtarmış olurlar. Asım, Taksim’in arka sokaklarındaki bir otoparkta hırsızlıkla geçinen kalabalık ekibi ile yaşamaktadır. Kader arkadaşı Samet’i de bu illegal suç çetesine dahi etmeye çalışır.

Ocak ailesi, anne akademisyen Nuran (Demet Akbaş) baba, yazar Yusuf Ziya (Altan Erkekli) ve İngiliz Filolojisi bölümünden yeni mezun kızları Umut’la (Özgü Namal) kendi hallerinde, sıradan bir yaşam sürmektedir. Süpermen Samet’in hırsızlık çetesine katıldığı günlerde Ocak ailesinde de işler pekiyi gitmemektedir. Nuran Hoca’nın çantası çalınmış, Yusuf Ziya’nın yeni kitabı ilgi görmemiş ve Umut iş görüşmesi için gittiği mafya Müslüm Bey’in malikânesinden bozuk bir ruh haliyle eve dönmüştür.

Kötü geçen günün sonunda evde toplaşan aile hiç ummadıkları bir sürprizle karşılaşır. Baba Yusuf Ziya’nın kimsenin ilgisini çekmeyen kitabı Avrupa Birliği tarafından satın alınmış ve karşılık olan 20 Bin Euro’luk çek postayla eve gönderilmiştir.

Diğer yandan Samet’in monte edilmeye çalışıldığı çete araba çalıp satmaktadır. Ocak ailesi kitap için gelen parayla kızlarına bir araba almak isterler. Fakat tesadüf bu ya, Asım’ın çetesinin çalıntı aracını satın alırlar. Üstelik daha ilk günden yapılan polis çevirmesinde arabaya el konulur.

Tüm uğraşlarına rağmen polisten umudunu kesen aile, çeteden intikamlarını kendi zekâlarını kullanarak almak isterler. Çaldıkları arabaları gazeteyle ilan vererek satan çeteyi arayıp, başka bir araç için randevulaşırlar. Samet’in çetede ilk illegal işi bu arabayı Ocak ailesine satma girişimi olmuştur. Umut, araç için ayarlanan buluşma yerine annesi ile birlikte gelir, fakat Samet gelince annesi ortaya çıkmaz. Umut araç için Samet’in yanına gittiğinde Samet’in dünyası değişir. Kıza âşık olduğu için eli ayağı birbirine dolaşır ve parasını daha sonra ödersiniz diyerek arabayı Umut’a bırakarak çetenin otoparkına döner.

Samet’in bu davranışı çete tarafından hoş karşılanmaz ve tehdit edilir. Samet ertesi gün Umut’la tekrar buluştuğunda ise her şeyi itiraf eder. Bu buluşmada bir süre sohbet eden iki genç birbirlerinden hoşlandıklarını ima ederler. Her ikisi de bu buluşmadan hoş duygularla ayrılır.

Hırsızlık çetesinden bir şekilde intikam almayı kafalarına koymuş olan Ocak ailesi bu amaçlarına ulaşmak için âşık Samet’i kullanmaya karar verirler. Samet’le buluşan Nuran Hanım ve Umut, Müslüm’ün çetesinin kendilerini dolandırdığı söyleyip çalıntı arabayı kendilerine satan Asım ve adamlarını Müslüm’ün malikânesine yönlendirirler.

Samet sevgilisini kıramaz ve Asım’dan yardım ister. Hesapta ailenin gasp edilen parasını almak için mafya Müslüm’ün mekânına giderler. Durumun farkına vardıklarında ise çok geç kalmışlardır. Ocak ailesi için yüklü bir çek imzalamak dışında yedikleri dayak da yanlarına kar kalmıştır.

Bu olaydan sonara Asım ve çetesi illegal işlere tövbe ederler. Asımın eski eşi geri döner, Samet ile Umut’un serüveni de kaldığı yerden devam eder.

4. ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Örnekleme ve Yöntemi

Filmler gösterime girdikleri salonlar dışında televizyon ve internet üzerinden de uzun yıllar ve defalarca izlenebilmektedir. Böylelikle izleyicinin zihninde daha uzun süre etkinliğini koruyabilmektedir. Her bir film ayrı bir hikâyeye aktarıcısı işlevi görmekte içeriğindeki toplumsal ilişki kalıpları, şiddet, nefret gibi unsurlar ile sembolik mesaj aktarımında bulunmaktadır.

Bu çalışmada ideolojik film eleştiri yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşımın temeli ise Marksist kurama dayanmaktadır. Filmler İdeolojik yaklaşım çerçevesi üzerinden analiz edilmektedir (Özden, 2004: 165). Bunun için incelenen sahnenin içeriği- diyalogları verilir burada izleyici üzerinde etkili olabilecek düşünce tespit edilmiştir. Sahnelerdeki anlatım ve diyaloglar üzerinden filmin toplumda ne gibi düşünceler oluşturmaya çalıştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmanın evreni sinema filmleridir. Örneklem olarak seçilen ise “Organize İşler” filmidir. Film vizyona girdiği dönemde milyonlarca kişi tarafından izlenmiştir (<https://boxofficeturkiye.com>). Film ardından televizyon ve internet ortamında da izleyiciye sunulmuştur. Şiddet sahneleri, rollerdeki demografik dağılım, toplumsal ilişkiler ve hiyerarşik yapıyı ortaya koyması bakımından ideoloji bağlamında incelenmeye değer bulunmuştur.

4.2. Filmin Analizi

4.2.1. Filmde Şiddetin Temsili

Filmin ilk sahnesi yoğun şiddet görüntüsüyle başlamaktadır. Asım (Yılmaz Erdoğan) ve çetesi gördükleri fiziksel şiddet sonrası kanlar içinde ve delirmiş yüz ifadeleriyle gösterilmiştir. Ters kurgu yöntemiyle filmin sonu başında gösterilmiş, dozu kaçırılmış şiddet tüm çıplaklığıyla aktarılmıştır.

Filmin ilk sahnesinde suça bulaşmış insanlara başka illegal grup tarafından verilen ceza çarpıcı bir biçimde yansıtılmıştır. TV programlarındaki ekme üzerine uzun süreli çalışmalar yapmış olan Gerbner (2014: 23) bu çalışmalarla programlarda şiddet gösteriminin sebeplerini açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, bu türden sahnelerin sıklıkla ve vurgulu biçimde gösterilmesi günlük yaşamda suça karışmış insanlara otorite tarafından verilecek cezaların sıradan halk gözünde makul gösterilmesi düşüncesidir. Böylelikle toplum güvenlik gerekçesiyle hayatlarında bir takım kısıtlamalar olmasını da mazur görebilmektedir.

1. Saat 30. Dakika:

Ocak ailesinin oyununa gelip Müslim Bey’in malikânesine giden Asım ve çetesi burada acımasız bir şiddetle karşılaşır.

At ahırında golf topuyla uygulanan dayak inanılmaz biçimde şiddet içermekte ve dehşet tüm açıklığıyla yansıtılmaktadır.

4.2.2. Adalet ve Adaletin Sağlanmasında Toplumsal Sınıflar Arasındaki Eşitsizlik

2. Dakika:

Filmin girişinde radyocu Cem Aslan’ın İstanbul görüntüleri eşliğinde seslendirdiği haber metni şöyledir:

“Hırsızlarla kapkaççılar İstanbul’u bölgelere ayırdılar. Birbirlerinin bölgelerine giren hırsızlar ve kapkaççılar yine hırsızlar tarafından yakalanıp dövüldükten sonra polise teslim ediliyor.”

Yukarıdaki ifadelerden suçlularla mücadele edilemediği hatta suçluların kendi yöntemleriyle adaleti sağladıkları anlaşılmaktadır. Toplumda suçluların gerekli biçimde cezalandırılmadığı, başına buyruk bir düzen kurdukları düşüncesi yansıtılmaktadır.

10. Dakika:

Asım’la Samet yemekte sohbet etmektedir.

Samet: İzin verirseniz size bir soru sorabilir miyim? Siz ne iş yapıyorsunuz?

Asım: Serbest meslek, ama çok serbest.

Diye cevaplamıştır.

Görüldüğü gibi hırsızlık çetesi elebaşı Asım, normalde utanılacak bir durumu pervasızca ve alaylı bir şekilde dile getirmektedir. Sahnede rahatlıkla hırsızlık yaptığını söylemesi bu olumsuzluğu sıradanlaştırmaktadır.

10. Dakika, 44. Saniye:

Caddede yürüyen bir kadının çantası kapkaççılar tarafından gasp edilmektedir. Kadının attığı bir kaç çığlık dışında caddede değişen pek bir şey olmamış, çevredeki insanlar bu duruma tepki göstermemişlerdir.

Hırsızlar kalabalık bir caddede güpegündüz haydutluk yapacak cesareti kendilerinde bulabilmektedir. Üstelik toplum bu duruma tepki vermeyecek kadar duyarsızlaşmış, başıma bir şey gelir endişesiyle olayla ilgilenmemiştir. İnsanların adli vakalara ve suçlara karşı duyarsızlaştırıldığı yansıtılmaktadır. Bu aynı zamanda adalet sistemine karşı duyulan güvensizliği ve insanların içindeki korkuyu da yansıtmaktadır.

12. Dakika:

Laboratuvarda ders anlatan Nuran Hoca (Demet Akbaş) ders bitiminde çantasının çalındığını fark eder. Buna karşın üzülme dışında bir şey yapamamıştır. Bir sonraki sahnede markette bu olayı kocasına anlatırken devleti kastederek “Önleyemiyorsanız bari bir sisteme bağlayın. Hırsız kutuları. Belediye bunu yapabilir mesela. Sayın hırsız parayı aldıktan sonra lütfen kimlikleri şu belediyemizin hırsız kutularına bırakın!” demektedir.

Nuran Hoca kocasına olayı anlatırken suçluların bulunabileceğine dair bir umudu olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Suçluların yaptıklarının yanına kar kalacağı ve çalınan bir şeyin bir daha geri gelmeyeceği düşüncesi bu sahnede ortaya konmaktadır. Yine burada da adalet sistemine karşı inceden bir eleştiri yer almaktadır.

46. Dakika:

Nuran Hoca, satın aldıkları ve çalıntı olduğu için el konulan araçtan kaynaklanan mağduriyetle ilgili polisle telefonda konuşmaktadır. Konuşmadan Nuran Hanım’ı tatmin eden bir sonuç çıkmaz. Hattın öbür ucundaki memur neredeyse “aklınız olaydı da dolandırılmasaydınız” demeye getirmiştir. Kısacası yapacak hiçbir şey yoktur. Nuran Hanım telefonu kapatırken durumu kızına şu manidar cümleyle özetler: “Günün birinde boğaz köprüsünü de çalacaklar ve yapacak hiçbir şey olmayacak.”

Filmin bu sahnesinde olası bir mağduriyet durumunda polise başvurmanın beyhude bir çabadan başka bir anlam ifade etmediği düşüncesi ağır basmaktadır.

52. Dakika:

Nuran Hoca, hırsızlık çetesi üyesi Samet’in getirdiği arabayı istemeyerek te olsa alan kızı Umut’la tartışırken, “Polisten sadece bizim korkuyor olmamız ne acayip değil mi?” demektedir.

Bu diyalog ile illegal işlere bulaşan mafya ve çete yapılarının polisten asla çekinmediği ama sıradan insanların polis ve kanundan sonuna kadar çekindikleri ortaya konmaktadır. Sıradan suçsuz insanların değersiz görüldüğü, önemsenmediği eleştirisi de yer almaktadır.

58. Dakikadan İtibaren:

Yusuf Ziya: Allah Allah, sonunda nereye varacaksınız, ben bunu anlayamıyorum.

Umut: Paramızı geri alacağız.

Yusuf Ziya: Az önce o konu kapanmadı mı? Buluşma fikri güzel ama polise de haber vereceğiz.

Nurhan Hoca: Yakalatacağız adamları yani.

Yusuf Ziya: Evet Hoca Hanım, normal de bu değil mi zaten.

Nurhan Hoca: Valla benim memleketin normalleriyle aram iyi değil şu sıra. Durup dururken çantamın çalınması da normal, evde insanlar varken eve hırsızın girmesi de normal, hatta trafik çevirmesi sırasında insanın arabasının çalınması bile normal. Her şey Yusuf Ziyaçığım, gayet normal, bir tek bizim paramızı geri almak için bir şeyler yapmaya çalışmamız anormal. Öyle değil mi?

Yusuf Ziya: Polise gitmekten başka hiç bir çaremiz yok.

Nurhan Hoca: Tamam! Polise gidersek paramızı geri alabilecek miyiz? Ben bunu soruyorum.

Bütün mesaj Nurhan Hanım'ın son cümlesinde gizlidir. Evet, polise gitseler bile paralarını geri alamayacaklarına inanmamaktadır. Sıradan insanların mağduriyetlerin giderilmesi konusunda güvenlik güçlerinden yeterli destek bulunmadıkları yine bu sahne üzerinden de seyirci ile paylaşılmıştır.

1 Saat 17. Dakika:

Lokantada Samet'le buluşan Umut ve annesi Nuran, burada çeteye kaptırdıkları paralarını kurtarabilmek için ondan yardım isterler.

Bu sahnede sıradan insanların mağduriyetlerini gidermede devlet otoritesinin zaman zaman yetersiz kalması ve oluşan adalet boşluğunun doldurulması için kanunsuz yapılanmalardan medet umulabildiği gösterilmektedir. Toplumsal yapının boşluk kaldırmadığı legal yapıların boş bıraktığı alanların illegal yapılar tarafından doldurulduğu yansıtılmaktadır.

4.2.3. Kötülük Problemi ve İyiler - Kötüler Karşılaştırması

11. Dakika:

Yusuf Ziya Ocak, imza günü için gittiği kitabevinde masa başında yalnız olarak oturmaktadır. Maalesef kendisini ziyaret eden hiçbir okur yoktur. O esnada yazarın yanından geçen bir kitabevi görevlisi masanın üzerindeki boş çay bardağını işaret ederek: "Ya Kiraz abla, şu boşu alsana, adamın çayı bitmiş" şeklinde onu hafife alan bir ifade kullanmıştır.

Filmdeki diğer sahnelerden anlaşıldığına göre Türkiye'de kimsenin ilgi göstermediği bu kitap, Avrupa Birliği tarafından satın alınmaya değer görülmüştür. Burada yansıtılan sahnede ise önemli bir yazarın kitabevi görevlisi tarafından aşağılandığı anlaşılmaktadır. Bilgili-donanımlı bir yazar toplum gözünde bir önem arz etmemekte düşüncesi yansıtılmaktadır.

13. Dakika:

Ocak ailesinin kızı Umut'un iş görüşmesi için gittiği mafya Müslüm'ün villasında şöyle bir konuşma geçer:

Müslüm: Hangi Okulu bitirdim demiştiniz?

Umut: İngiliz filolojisi, birincilikle. Yani, ben bunu pek söylemek istemiyorum da annem söyle diyor, yoksa ikinci de iyi çocuktuktu.

Müslüm: Filoloji nedir?

Umut: İngiliz Dili ve Edebiyatı.

Müslüm: İngiliz dili yeterli bizim için.

Mekân ve tavırlarıyla adeta bir imparatoru andıran ve paraya hükmettiği her halinden belli olan Müslüm daha Filolojinin ne manaya geldiğini bilmemekte, fakat bu cehaleti onun lüks içinde güçlü bir hayat yaşamasına asla engel teşkil etmemektedir. Oysa bölümünü birincilikle bitiren, yabancı dil bilmek gibi önemli bir avantaja sahip olan Umut, bu sahnede Müslüm karşısında adeta ezilmektedir.

33. Dakika:

Çalıntı olan aracın Ocak ailesine kolaylıkla satılmasıyla başlayan ve aracın polis tarafından el konulmasıyla biten sahne.

Bu sahnede görece cahil bir hırsızın tahsilli, kariyer sahibi iki yetişkini kolayca aldatabileceği betimlememektedir. Tahsil yapmış kimselerin dahi kolayca avlanabilecek kimseler olduklarını yansıtmaktadır.

4.2.4. Diğer Değerlendirmeler

1 Saat, 12. Dakika:

İstanbul, Eminönü’nde Haliç manzaralı güzel bir restoranda yemek yerlerken Samet Asım’a dönerek: “Asım abi teşekkür ederim her şey için. Aslında ben senin hayatını kurtarmış sayılmam, ben sana kapıyı açmasaydım bir başkası mutlaka açardı, ama sen benim kapımı gelip çalmasaydın başka kimse çalmazdı anlıyor musun” demektedir.

Filmin bu sahnesinde İstanbul gibi büyük metropollerde insanların bazen ne kadar yalnız ve çaresiz kalabilecekleri gözler önüne serilmektedir. Böylelikle gittikçe bireyselleşen ve yalnızlaşan toplumun da bir fotoğrafı çekilmektedir.

1 Saat, 12. Dakika:

Samet, Üzeyir’e dönerek: “Üzeyir abi sen dilsiz değilsin, niye hiç konuşmuyorsun?” diye sorar. Bu soruya karşılık Üzeyir’in verdiği cevap ise şöyledir: “Bir ara çok konuştum. Hiç faydasını görmedim, bıraktım.”

Üzeyir, bu sözüyle esasında konuşmanın her zaman sorunları çözmek için faydalı bir yol olmadığı dillendirilmektedir.

1 Saat, 14. Dakika:

Asım, İstanbul silüetli ayrılık sahnesinde Samet’e şu cümlelerle nasihatte bulunur:

“Bak oğlum, insanların da aynı arabalar gibi bir rölantisi var. Rölantin sağlam olacak, ne çok hızlı ne çok yavaş. Her ortama uyacaksın, ne lazımsa onu olacaksın. Hani bazı hayvan vardır, gider durduğu yere benzer bakalemun hesabı...”

Asım karakterinin yukarıda yer alan sözleri bir anlamda toplumsal yapının da fotoğrafını çekmektedir. Bireyin toplum içinde var olmasının ne kadar güç olduğu ortaya konmaktadır. Kişi ya topluma ayak uydurup olmadığı bir “ben”i oynayacak ya da toplum tarafından dışlanacaktır. Medya içerikleri diziler ve filmler de insanın olması gereken kişiyi tarif etmekte, onun yaşam ideolojisini şekillendirmektedir.

5. SONUÇ

“Organize İşler” filmi, içindeki sahne ve diyaloglarla sıradan halkın yaşam doyumu anlamında dezavantajlı olduğunu betimlemektedir. İlegal işlere bulaşmış kimseler sıradan hakla göre daha mutlu bir hayat sürdürebilmektedir. Adaletin sağlanması noktasında da sıradan insanların kanunsuz insanlara göre daha dezavantajlı durumda olduğu izleyiciye aktarılmaktadır. Filmdeki karakol sahnesinde ve polisle yapılan telefon görüşmelerinde bu düşünce verilmektedir.

Şiddet sahneleri film içinde az yer kaplamakla birlikte dozunun çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle at harasındaki sahnede çok yoğun fiziksel şiddet uygulanmaktadır. İzleyicilerin bu sahnelerin etkisiyle dışarıda hayatın ürkütücü olduğu, bu türden şiddet olaylarının kendi başlarına da gelebileceği duygusuna kapılma ihtimali olduğu düşünülebilir. Böylelikle toplumsal düzenin sağlanması adına otorite tarafından yapılacak kısıtlamaların halk tarafından benimsenmesi de kolaylaşacaktır.

İyi insanlar filmde genellikle büyük sorunlarla uğraşiyor gösterilirken, kolay ve müreffeh bir hayat süren kötü insan temsillerine fazlaca yer verilmiştir. Böylelikle iyi olmanın insana mutluluk ve huzur getiremediği düşüncesi varlığını hissettirmektedir. Filmde yansıtılan bu durum izleyici üzerinde “ben zaten iyi olduğum için ne yapsam da bu kötülerin sahip olduğu müreffeh yaşam standardına ulaşamam” elimdeki imkânlara şükredip oturduğum yerde oturursam en azından başıma kötü şeyler gelmez düşüncesini oluşturmaktadır.

Eğitilmiş ve donanımlı olmanın toplumsal yaşamda bir avantaj olmadığı düşüncesi de bazı sahnelerde göze çarpmaktadır. Özellikle Umut’un iş görüşmesi ve çalıntı arabanın Ocak ailesine satılması gibi sahnelerde işlenen görüş; “bilgili ve donanımlı olmanız sizin bir adım önde olacağınız anlamına gelmez, cahil sanıp hakir gördüğünüz insanlar, yeri gelince sizin patronunuz olur, önemsiz gördüğünüz kimseler de sizi aldatırlar”, şeklindedir. Filmin bu türden mesajlarında toplumsal hiyerarşinin belirlenmesinde bilgi ve kültürün belirleyici bir unsur olmadığı düşüncesi ağırlık kazanmaktadır.

“Organize İşler” filmini izleyen bireyler, iyi olmanın her zaman işe yaramadığı, mafyanın ve çetelerin illegal işlerinin hayatın bir gerçeği olduğu, sorunları çözmek için yargı ve polisin yeterli olamayabileceği düşüncesine kapılabilir. Ayrıca kendini yetiştirmiş olmanın, toplumsal hiyerarşide öne geçmek için en belirleyici unsur olmadığına da kendini inandırabilir.

KAYNAKÇA

- Adorno, W. T. (2011). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*. (Çev. Nihat Ülner - Mustafa Tüzel-Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Anderson, P. (2016). *Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler*. (Çev. Bülent Aksoy). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Dursun, Ç. (2014). *TV Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eagleton, T. (2015). *İdeoloji*. (Çev. Muttalip Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freeden, M. (2003). *İdeoloji*. (Çev. Hakan Gür). Ankara: Dost Yayınları.
- Fromm, E. (2016). *Marx’ın İnsan Anlayışı*. (Çev. Kaan H. Ökten). İstanbul: Say Yayınları.
- Gerbner G. (2014). *Medyaya Karşı*. (Çev. Güneş Ayaş, Veysel Batmaz, İsmail Kovacı) Ayrıntı Yayınları
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Çev. Şebnem Pala Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- İnce, M , Koçak, M . (2018). Rus Savaş Uçağının Düşürülmesi İle İlgili Yayınlanan Haberlerde Söylem Ve İdeoloji . *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 7 (3) , 1969-1999.
- İrvan, S. (2017). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (Çev. Süleyman İrvan). Ankara: Pharmakon Yayınları.
- Kırel, S. (2010). *Kültürel Çalışmalar ve Sinema*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Oskay, Ü. (2001). *İletişimin ABC’si*. İstanbul: Der Yayınları.
- Özden, Z. (2004). *Film Eleştirisi: Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Eleştirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sancar, S. (2008). *İdeolojinin Serüveni*. Ankara: İmge Kitabevi.

“Organize İşler” Filminde İdeolojinin İnşası

- Sine Nazlı, R. & Kalafat Çat, A. (2019). 24 Haziran Erken Seçimlerinin Gazete Haberlerindeki Söylem Çözümlemesi. *Global Media Journal*, vol.10, 113-145.
- Şeriati, A. (2018). *Marksizm*. Ankara: FEER Yayınları.
- Thompson, B. J. (2013). *İdeoloji ve Modern Kültür*. (Çev. İdil Çetin). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Topçuoğlu, N. N. (1996). *Basında Reklam ve Tüketim Olgusu*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Uluç, G. (2009). *Medya ve Oryantalizm*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Yaylagül, L. (2014). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

İnternet Kaynakları

- <http://www.organizeisler.blogspot.com.tr/> (Erişim tarihi: 13.01.2016)
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/01/28/gun96.html> (Erişim tarihi: 13.01.2016)
- <https://boxofficeturkiye.com/film/organize-isler--2005221> (Erişim tarihi: 05.10.2020)

Building Past Landscapes for the Future: Landscape Biography of a Wetland

Geçmiş Peyzajları Gelecek için İnşa Etmek: Bir Sulak Alanın Peyzaj Biyografisi

Huriye Simten SÜTÜNÇ

¹Siirt University, Faculty of Agriculture, Siirt, Turkey

ORCID: 0000-0002-0149-9953

Corresponding Author:

Huriye Simten SÜTÜNÇ

Email:

simten.sutunc@siirt.edu.tr

Citation: Sütüncü, H. S. (2021). Building past landscapes for the future: Landscape biography of a wetland. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 538-550.

Submitted: 17.08.2021

Accepted: 01.09.2021

Abstract

Landscape biography is an analysis of the long-term changes, spatial transformations, values, and the complex interaction between social and economic developments in a particular region from prehistoric periods to the present. As an essential part of human life, landscapes have the potential to absorb moments, memories, and thoughts. Human existence and personal life cycles also contribute to this process. In this research, it is revealed biographically how landscape-human-space (wetland-Lake Bafa) and time characteristics shaped, changed, and transformed each other in the long-term (*longue durée*). For this purpose, the biographical database of Lake Bafa and its surroundings was created by processing historical maps and data using Geographical Information Systems. The data were first separated according to their periodic characteristics and mapped by making trend and density analyses. As a result, the connection of a wetland landscape with the past and the present is revealed biographically, and predictions are made for the future. With these predictions, the long-term changes of the landscape were examined and the importance of the biographical approach not only for landscape architects but also for different professional disciplines that would contribute to this work was emphasized. The results of this research will contribute to cultural heritage in terms of establishing the connection of wetlands and other landscapes to the past and the management of the future.

Keywords: Landscape, Landscape biography, Long term (*Longue Durée*), Lake Bafa, Wetland, Past landscapes.

Özet

Peyzaj biyografisi, belirli bir bölgenin tarih öncesi dönemlerinden bugüne kadar geçen süre içerisinde uzun dönem değişimlerinin, mekânsal dönüşümler, değerler, sosyal ve ekonomik gelişmelerin birbiriyle olan ilişkileri arasındaki karmaşık etkileşimin üzerinde yoğunlaşarak analiz edilebilir şekilde değerlendirilmesidir. İnsan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olarak peyzajlar, insan yaşamındaki anları, anıları ve düşünceleri özümseme potansiyeline sahiptir. Bu özümsemeye insanın varlığı ve kişisel hayat döngüleri de katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada; peyzaj-insan-mekân (sulak alan-Bafa Gölü) ve zaman özelliklerinin birbirlerini uzun dönemde (*longue durée*) nasıl biçimlendirdikleri, değiştirdikleri ve dönüştürdükleri biyografik açıdan ortaya konulmuştur. Bu amaçla; Bafa Gölü ve çevresinin biyografik veri tabanı tarihsel haritaların ve geçmişe yönelik verilerin Coğrafi Bilgi Sistemleri ortamında işlenmesiyle oluşturulmuştur. Veri tabanındaki sayısal veriler ilk önce dönemsel özelliklerine göre ayrılmış, eğilim ve yoğunluk analizleri yapılarak

haritalandırılmıştır. Sonuçta, bir sulak alan peyzajının geçmiş ve bugünle bağlantısı biyografik olarak ortaya konulmuş ve gelecek için öngörülerde bulunulmuştur. Bu öngörülerle peyzajın uzun dönem değişimleri irdelenmiş, biyografik yaklaşımın sadece peyzaj mimarları için değil, bu çalışmaya katkı koyacak farklı meslek disiplinleri için de önemi vurgulanmıştır. Bu araştırmanın sonuçları bundan sonraki çalışmalarda hem bir sulak alan peyzajının hem de farklı peyzajların geçmiş ve gelecekle bağlantısının kurulması ve geleceğinin yönetilmesi konusunda kültürel mirasla ilgili çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Peyzaj, Peyzaj biyografisi, Uzun dönem (Longue Durée), Bafa Gölü, Sulak alan, Geçmiş peyzajlar.

1. INTRODUCTION

1.1. Landscape Biography Approach

Landscape biography is an analysis of the *longue durée* (long-term) changes of a given region from prehistoric times to the present, focusing on the complex interaction between of the spatial transformations, values, social, and economic developments in relation to each other (Kolen, Renes, & Hermans, 2015; Roymans, Gerritsen, Van der Heijden, Bosma, & Kolen, 2009; Sütünç, 2017). Natural, cultural and ecological processes change and transform landscapes as a result of the effects created by various dynamics. Describing these changes biographically provides a more comprehensive understanding of the landscape and each unit that composes it through time-based layers. From a social perspective, landscape biography aims to integrate historical landscape research with landscape planning, landscape design, city planning, and public participation (Sütünç, 2018). The concept of "Biography" has come to the fore, as the long-term history of the spaces and the interrelationships between the social-natural dimensions of the landscape remain in the background of researches, interpretations and intellectual reflections. The reason why this concept became popular in Europe in the 1990's is that addresses two main problems in landscape research (Crumley, Kolen, de Kleijn, & van Manen, 2017; Kolen & Renes, 2015; Sütünç, 2018). These are;

- Dividing the work area into multiple, specialised sub and unusual sections and the second is,
- The nontrivial link between landscape research and landscape planning.

Landscape architects, archaeologists, historical geographers, architectural historians, morphologists, cultural historians, and historical ecologists have evaluated different parts of the historical environment from different perspectives without any cooperation between them. Historical geographers did not consider the medieval period periodically in their studies, but focused on the early modern age and the modern landscape. Archaeologists, on the other hand, usually specialise in a single period such as the late Prehistoric or Roman Period. As a result of this subdivision, the long-term history of the spaces and the mutual relationships between the social and natural dimensions of the landscapes have resolved the above-mentioned issues (Kolen et al., 2015; Sütünç, 2018). The study, which is considered as one of the benchmarks of the above-mentioned approaches belongs to Meinig (1979). Since this study also includes a publication by Samuels (1979), it is considered the basis of "Biography" studies and presents metaphors of human geography. With the term of "biography", Samuels (1979) drew attention to the specific role if individuals in shaping landscapes. Meinig (1979) also showed that the landscape is related to the perception of the viewer and therefore the vision of the landscape emerges according to the desire, interest and inclination of the person who perceives it. This topic was expanded a few years later by Cosgrove (1984/1998), who contributed to the development of the new cultural geography (Mead, Cosgrove, & Daniels, 1989). In 1996, Danish-American geographer Olwig (1996), re-introduced the "true" nature of the landscape by detailing his research on the foundations of the landscape concept. Landscape has been desired to be handled by different professional disciplines in various periods. Landscape archaeology, as one of the sub-branches of archaeology, has received the closest attention from archaeologists (Sütünç, 2018).

1.2. Cultural Heritage, Longue Durée (Long-Term), and Landscape Biography

Cultural heritage is the result of active decisions by a group of individuals, for personal, social, political, and economic reasons, about what consider to be culturally important and what they want to preserve and pass on to future generations (Hupperetz, 2015). Cultural heritage is a part of our individual/social memory. Creating a perceptible value in terms of quality of life and environment, giving a sense of belonging and meaning of cultural heritage are the most important contributions it provides in a globalisation world. In addition, cultural heritage makes an important contribution to the planning of public space, making people aware of pluralism, authority, and originality (Hupperetz, 2015). The most important contribution of the international heritage sites that have reached to present is that they provide information about the actions of the generations who lived in the past, their perception of the landscape with these actions and how they shaped it. According to Ingold (2000), landscapes tells us a chronological story of life and settlement. It reveals the lives and times of our ancestors and previous generations that have been displaced in their formations over generations. Perceiving the landscape is, therefore, performing the act of remembering and remembering is more than recollecting an internal image in memory, but more than perceptually relating to an environment loaded with the meaning of the past. It is inevitable that this meaning attributed to the landscape will give a role to some authorities belonging to landscape architects, archaeologists, and historians. From this point of view, biographical approaches created for landscapes and spaces seem promising. Because in this way, it is possible to link social memory with the long-term, from the micro-histories of places to their large-scale developments and to integrate the experience and the process (Hupperetz, 2015).

Longue Durée (Long-Term) is a term used by the French Annales School to express their approach to history in historical writings, giving priority to long-term historical structures/situations over events. The long-term approach includes social scientific methods such as the evolution of the economic history into general history in the interwar period. The long-term was developed and continued by Braudel and Matthews (1982); Braudel and Reynolds (1995) in the second half of the century (Sütüncü, 2018). With the idea of multiple-temporality, Braudel and Matthews (1982); Braudel and Reynolds (1995) emphasized the importance of long-term. The long-term is not a socially structured word, but a fixed attribute of the social system. The long-term is a historical relationship that provides an open an empirical approach that envisages large-scale historical change and the theoretical re-structuring of the long-term. The concept converges to physical geography representing a very slow but stable temporal rhythm, denoting a rather slow passing historical time. It takes shape at the interface (physical space and human space) of human social action with the natural physical world. The long term is a unifying element in human history. According to Braudel and Matthews (1982), human history is shaped by long-term structures. People make their own history in space and time. The condition and limiter of this history is the planet we live on. For this reason, the concept created emphasizes the physical characteristics of the world, geography, natural resources, landscape, material processes, and culture. At the same time, the *longue durée* is a historical cognition and analysis tool that provides the basis for Braudel and Matthews (1982) thought of history and historical social science (Sütüncü, 2018). The long-term allows for the creation of classes in the analytical and practical field to form a comprehensive social and analytical unit that allows inquiry. In this flexible, dynamic, and open approach, the purpose of inquiry should be understood not only as objects with characteristics, but also as communities that structure and shape relationships that are constantly adapting to certain historical processes around the world and from one to another (Annales, 1989). In this respect, the establishment of relational categories (long-term, conjuncture, event, material life, commercial economy, principle, etc.) and defining the relations between time and space are the keys to analysis and interpretation. For this reason, the long-term re-defines the transfer of intellectual heritage with a different methodological approach and explanation logic after 19th century. According to Braudel and Reynolds (1995), the product of our

long-term mind is not duration, but the fragmented state of duration (Sütünç, 2018). Another element included in the relational classes in the long-term evaluations was the landscape. The interpretation of the landscape in direct connection with human actions has given birth to the landscape biography approach. The most important feature that distinguishes landscape biography from other approaches dealing with the past periods is that does not finish the landscape at a single point in the past, but carries the past landscape to the future with the understanding of public participation. In this respect, landscape biography is at an important point in the transfer of the cultural heritage created by the past communities to the future.

In this study, how landscape-human-space and time features shape and transform a wetland biographically in the long-term was evaluated with the landscape biography approach. For this purpose, a biographical database was created using historical datasets. Periodical features and then their biographical connections were established. As a result, the connection of a wetland landscape with its past and present has been biographically presented and suggestions have been made for its future management. With these suggestions, the long-term changes and transformations of the landscape were examined, it was emphasized that the biographical approach is a multi-disciplinary approach and the importance of the contribution of different professional disciplines to this approach, especially in studies on heritage management.

2. MATERIAL and METHODS

2.1. Material

The main material of the research is Lake Bafa Nature Park and the ancient cities Latmos and Herakleia in its vicinity (Figure 1). Reference is made to the studies of the Peschlow-Bindokat (1996, 2015); Peschlow-Bindokat and Posamentir (2011) who worked for 25 years in Latmos, Herakleia, and Beşparmak Mountains. Lake Bafa Nature Park is bordered by Muğla-Milas in the southwestern part and Aydın-Söke in the northern part. Lake Bafa was declared as a Nature Park on 08.07.1994, with the decision of the Council of Ministers, along with the wetland and its surroundings, with an area of 12.281 hectare (Ministry of Environment and Forestry, 2007; Sütünç, 2018).

Figure 1: Lake Bafa and Border of Antique Cities

Latmos is a region with a very rocky terrain on the slopes of the Beşparmak Mountains and there are traces of settlement from many different periods in this region. These settlement traces date from prehistory to the Ottoman Period. The earliest testimonies of religious life in Latmos are Prehistoric rock paintings and traces of settlement. In the 2nd mill. BC, Latmos was within the territory of the Hittite Empire. Carians, who were driven to the interior by the Ion uprising on 1000 BC, are one of the most important communities that embraced this region. It was abandoned in 300 BC approximately and replaced by Herakleia. The newly established city is connected to its neighbours by a road network made of paving stones and also connected to the main roads in the Menderes and Marsyas valleys (Peschlow-Bindokat, 1996, 2015; Peschlow-Bindokat & Posamentir, 2011).

Other pre-Roman settlements and sanctuaries on the mountain are near the present-day villages of Karakaya, Güzeltepe, and Bağarcık. Herakleia and Latmos were somewhat neglected during the Roman Imperial Period. On the other hand, in the Middle Ages, Mount Latmos became a centre of monastic life and returned to life. Many monasteries, churches, defensive structures and settlement remains and caves decorated with frescoes from this period provide the best evidence of this. With the advances of Turkish tribes from the end of the 11th century, the crosses had to leave Latmos from time to time, and after a new revival period, the monasteries were definitively abandoned at the end of the 13th century. The most important proof that the people who lived here throughout history benefited from the area they had in very different ways, are the two marble quarries located on the shore of the lake and operated in the Ancient Period. Of these, those to the east of Lake Bafa belong to Herakleia, and those to the south belong to Miletus (Peschlow-Bindokat, 1996, 2015; Peschlow-Bindokat & Posamentir, 2011).

Pleistarchus, who took a large part of Caria under his rule at the beginning of the 3rd century BC, made Herakleia the capital of the lands he ruled. The city was then called Pleistarcheia, after the Macedonian general. After his death, the name of the city was changed to Herakleia. With its location at the rear end of the Latmos gulf, Herakleia was the last stop of the ships coming from the west, and the beginning of the highway extending into the Caria Region. Thus, it had a certain importance due to being both a port city and a place of transfer of goods. The development of the city coincides with the Hellenistic Period. During the Roman Imperial Period, the city lost its former importance. Herakleia reveals itself as a typical Hellenistic Period city, unlike Latmos, the settlement of Caria, which exhibits a natural development with its regular city plan and more impressive appearance. There are other public and religious buildings around the big agora in the city centre; the houses are mostly built on slopes. The testimonies of the modest construction activities of the Roman Imperial Period, such as a small bath and water tank, hardly change the face of the Hellenistic city. While the people of the city were moving from the first settlement to the new settlement, the old city was razed to the ground and served as a quarry providing building materials to be used in the construction of the newly established city. The complete destruction of the old settlement cannot be explained for a practical purpose, such as the reusability of the removed building material. Pleistarchus, faced the resistance of the people of Latmos against the settlement policy he determined for the new city, and forced the people of the city to move to the new settlement as a result of the forcible destruction of their places of residence. In this way, it also prevented the people from returning to their old settlements (Peschlow-Bindokat, 1996, 2015; Peschlow-Bindokat & Posamentir, 2011).

2.2. Methods

According to Kolen, Renes, and Bosma (2016), there are five operational principles for using landscape biography as research approach. The first is, landscape biography is historicizing the landscape and it aims understanding the evolution of landscape from the prehistoric to the present day. So, this can be combined different and multiple ways to reveal how the landscape constructed

in the past. Secondly, landscape biography does not necessarily start from an exact period of time. Landscape is understood as a continuum or succession of transformations, which the past is experienced in ever different ways. Thirdly, landscape biography is not an approach applied by a specific professional discipline, in essence, it adopts cooperation with different professional disciplines. Fourthly, landscape biography moves from point of view of dwelling. Therefore, the key point of landscape biography is how local people construct and shape their landscapes through time with their own ideas and identities. Fifthly, landscape biography does not methodically focus on the retrospective analysis of landscapes today, but rather on the multi-dimensional aspects of landscapes.

The method applied in the study area (Sütüncü, 2018), taking into account the above principles, will show how intensively the landscape around Lake Bafa and its surroundings was used through historical periods and how this density changed and transformed the wetland and its surrounding landscape. For this purpose, in the first stage, historical data from various sources were collected and separated according to their periods such as Prehistoric, Antiquity, Roman/Byzantine, Ottoman, and Present) and a biographical database was created. In the second stage, density analyses were applied using the data in this database. How and why these periods are determined is explained below.

- Prehistoric Period (8000-3000 mill. BC): The emergence of prehistoric rock paintings in the Beşparmak Mountains.
- Antiquity (3000 mill. BC-5th BC): The first traces of settlement in and around Lake Bafa, Alexander the Great's recapture of the region from the Persians and the establishment of Latmos as the capital of Caria.
- Roman/Byzantine ((5th – 13th AD): A short period of stagnation, the invasion of the Goths and the abandonment of the marble quarries in the region.
- Ottoman Period to the Present (13th AD – Present): The region first passed to the Menteşe Beylic and became a part of Ottoman Empire, after the population loss and the settlement in Kapıkırı village by nomads after a long period.

The purpose of the trend and density analyses is; to determine the location and direction of structural density in periods. Directional distribution and Kernel density calculations, which are statistical calculation methods, were used for the analysis of periodic and spatial density. It is aimed to answer these questions:

- What is the place of the structural density periodically?
- In what direction does this density move?
- What could be the reason for the displacement of the density?

Kernel density estimation is a fairly general approach to density calculation as it does not require any prior knowledge to calculate the density function.

3. RESULTS and DISCUSSION

3.1. Prehistoric Period

The rock paintings found in the Beşparmak Mountains by Peschlow-Bindokat (1996) reveal the history of the wetland and its surroundings. It shows that it is dated to 8000 mill. BC. In this period, the pressure of the people on the landscape in the region is almost non-existent (Knipping, Müllenhoff, & Brückner, 2008). Prehistoric inhabitants preferred to take advantage of the rocky structure of the Beşparmak Mountains rather than the wetland (Figure 2). This is due to the fact that Lake Bafa has salty water features due to its connection with the Aegean Sea and to be protected from dangers according to seasonal conditions. It can be interpreted as that the communities in the region benefit from streams and rivers, not salty water, in order to maintain their vital activities.

However, the drawing of the God of Air and Rain, depicted in the Karadere Cave in the Chalcolithic Period (second half of 4000 mill. BC), also shows that the communities living in the region at that time knew the positive effect of meteorological events such as rain, snow on agricultural production and engaged in agricultural production (Peschlow-Bindokat, 2015). Although the pressure of people between 8000 mill. BC-4000 mill. BC on the landscape was not felt, the first traces of settlement and vegetation change began to appear in the Miletus peninsula during the Chalcolithic Period. But after 3000 mill. BC (Early Bronze Age), a decrease in settlement density and a renewal of vegetation was observed in the region (Knipping et al., 2008). A wave of change at this point is very interesting. Manning (1997) stated that natural disasters and climate change may have had an impact in this period, and that this wave of change may have also had effects on the civilisations in the region.

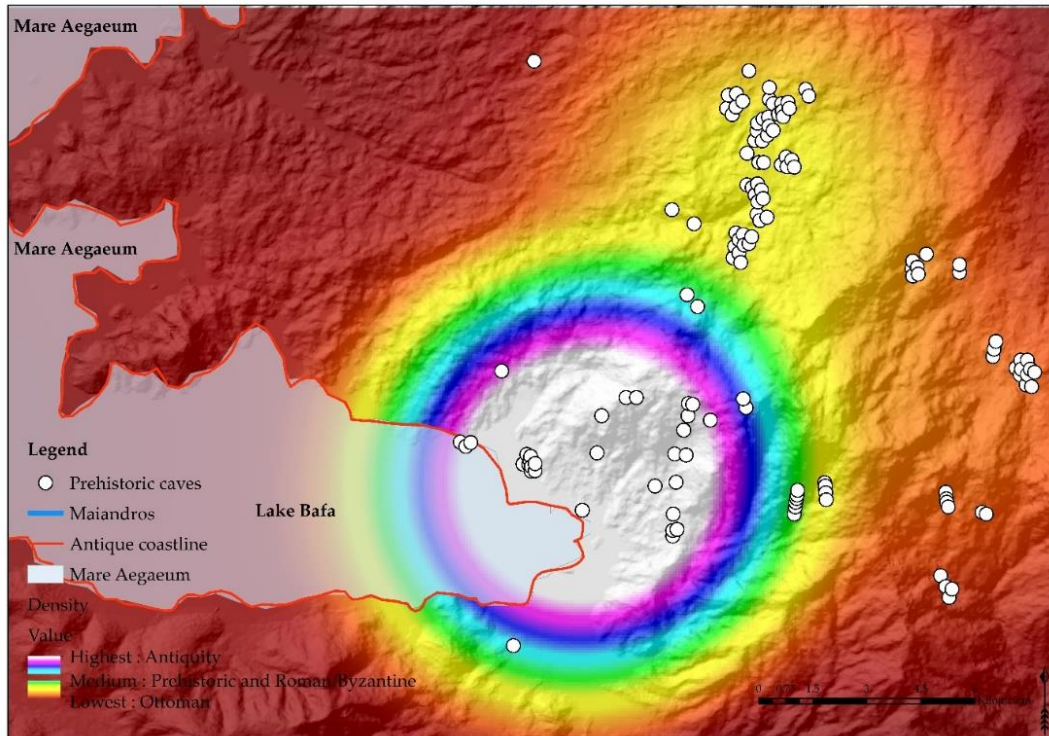

Figure 2: Prehistoric Caves Around Lake Bafa and Besparmak Mountains

3.2. Antiquity

As a result of the density analyses done, the most intense period around the wetland was experienced between 1900-1200 BC. This period is the settlement period of the Mycenaean civilisation and the most intense human impact on the landscape (Knipping et al., 2008). This intensity has also manifested itself in Lake Bafa and its surroundings. The Mycenaean brought the goat to the region and the extraordinary increase in settlement activities had negative effects on the landscape. The fact that the Hittite Empire was active in the region in the same period also supported this density. Especially with the Ionian uprising, the Carians who were driven from the coasts to the interior, they settled in the Latmos region to the east of Lake Bafa in 1000 BC. and created a new living spaces are also contributed greatly to the change and transformation of the landscape around the wetland. (Knipping et al., 2008; Peschlow-Bindokat, 2015; Sütünc, 2018). This rate of structuring triggered the Büyük Menderes to function as a sediment trap, and the connection between Büyük Menderes and the Aegean Sea started to break as of 1500 BC. The new city, Herakleia, which was built by Pleistarchus, appears as a city established to show Pleistarchus' ambitions and power, both economically, politically and militarily, with other cities of the period (Sütünc, 2018). The best indicator of this is the easy construction of the road network, which is extremely difficult and costly to build. The road network, one of the power shows of Pleistarchus, can be observed even today.

According to Latmos, Herakleia also differs a lot in terms of city plan. The Hippodamia plan, which is one of the most well-known urban practices of the Hellenistic Period, could be implemented in Herakleia, even if not completely. An agora in the centre, a parliament building within the complex created in connection with this structure, a bath/palaestra, sanctuaries, defence structures-especially the walls- outside formed the character of this new city. In Latmos, on the other hand, a very scattered settlement pattern has been applied (Figure 3). In addition, agriculture came to the fore in this period and products such as olives, honey, figs, grapes, and marble were exported (Peschlow-Bindokat, 2015; Sütüncü, 2018).

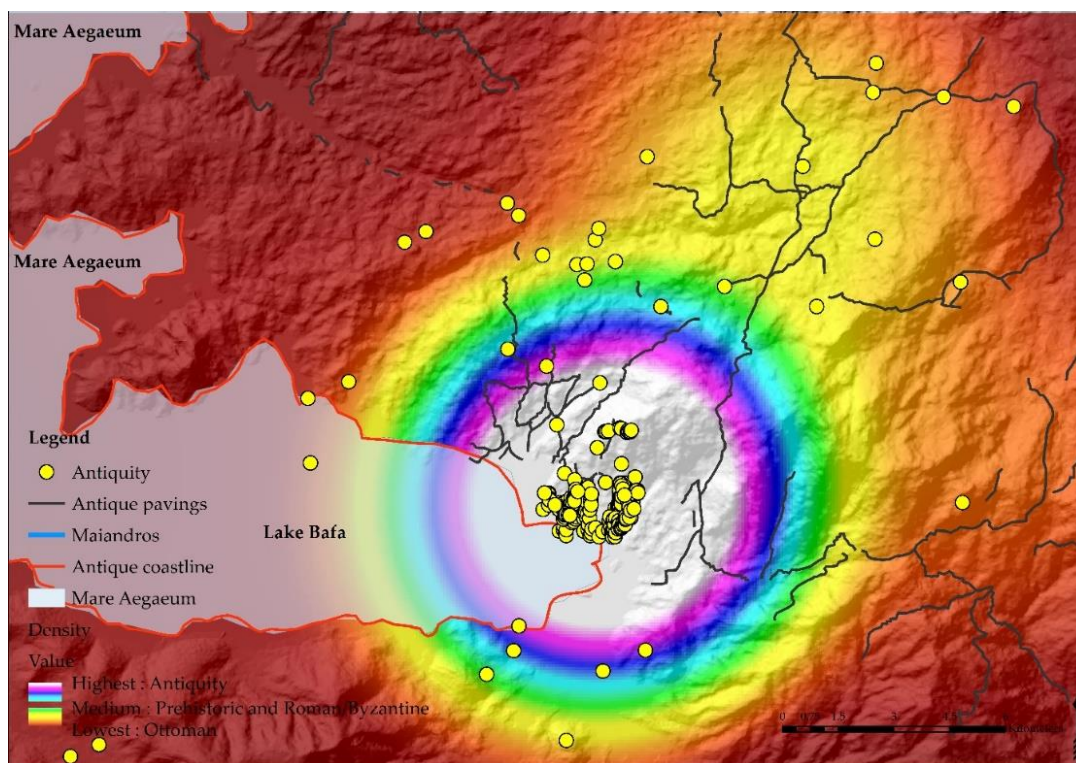

Figure 3: Hellenistic Period settlements around Lake Bafa

3.3. Roman/Byzantine

Especially the Roman Empire and Byzantine Period, although it was a shining period for some cities in the Caria Region, this was not valid for Herakleia, which existed in the same period. It was unfortunate for Herakleia that the inner parts of the city were surrounded by mountainous lands and the connection between the Aegean Sea and the Lake Bafa was cut off due to the sediments accumulated by the Büyük Menderes (Knipping et al., 2008; Müllenhoff, Handl, Knipping, & Brückner, 2004). In these two periods, the existing buildings in the city were used as they are, and the damaged ones were repaired and continued to be used. The fact that the landscape was under intense pressure on other periods and its transformation as a result showed itself in this period as well. Intensive use of marble quarries, in particular, has increased the sediment inflow to Lake Bafa and accelerated the erosion process. The Goths invasion in 258-262 AD also had a negative impact on the wetland and its surroundings, and the population began to decrease rapidly (Figure 4). According to sources (Knipping et al., 2008; Peschlow-Bindokat, 1996, 2015; Peschlow-Bindokat & Posamentir, 2011), the time between 6.-8. century AD was generally a period of decline due to the invasion of Persians and Arabs. It is seen that settlement and land use activities intensified again in the following centuries. In the 10th century AD, there was an intense population increase in the region once again and it lived in prosperity.

3.4. Ottoman Period

The population decline, which started in previous periods, continued in this period as well. Lake Bafa and its surroundings, which first passed to the Menteşe Beylic, later took place within the borders of the Ottoman Empire (Peschlow-Bindokat, 2015). Unfortunately, the wetland and its surroundings did not attract enough attention in the Ottoman Period (Figure 5).

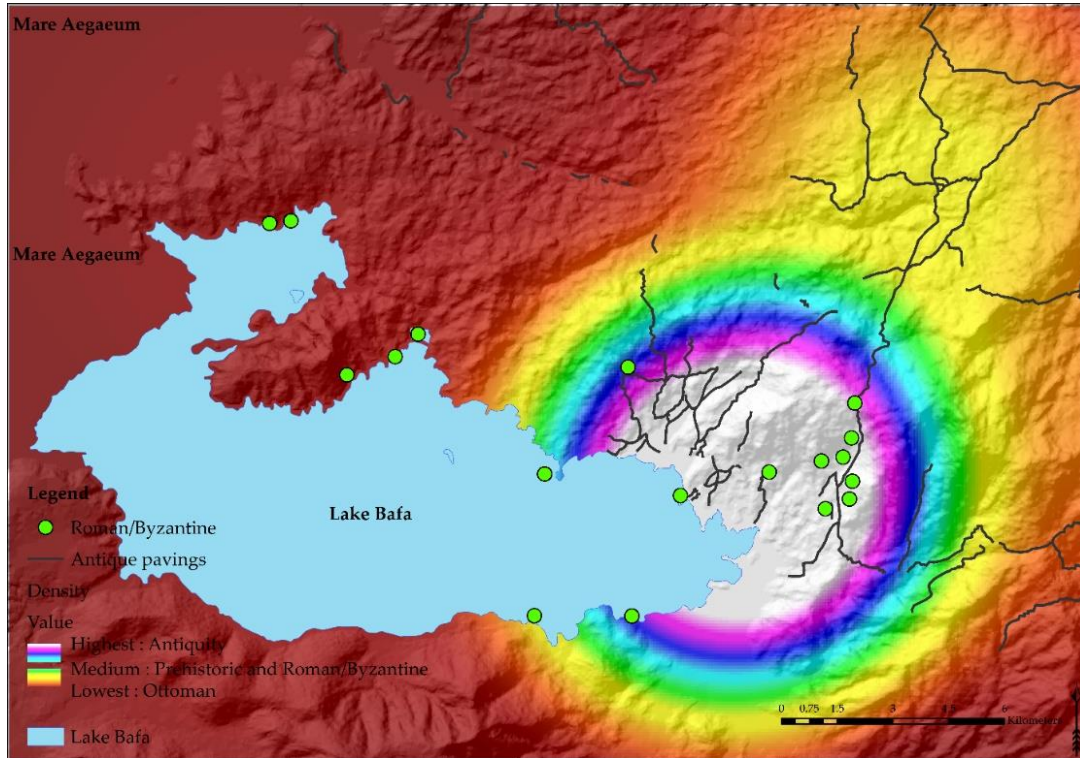

Figure 4: Roman Imperial/Byzantine Period Settlements Around Lake Bafa

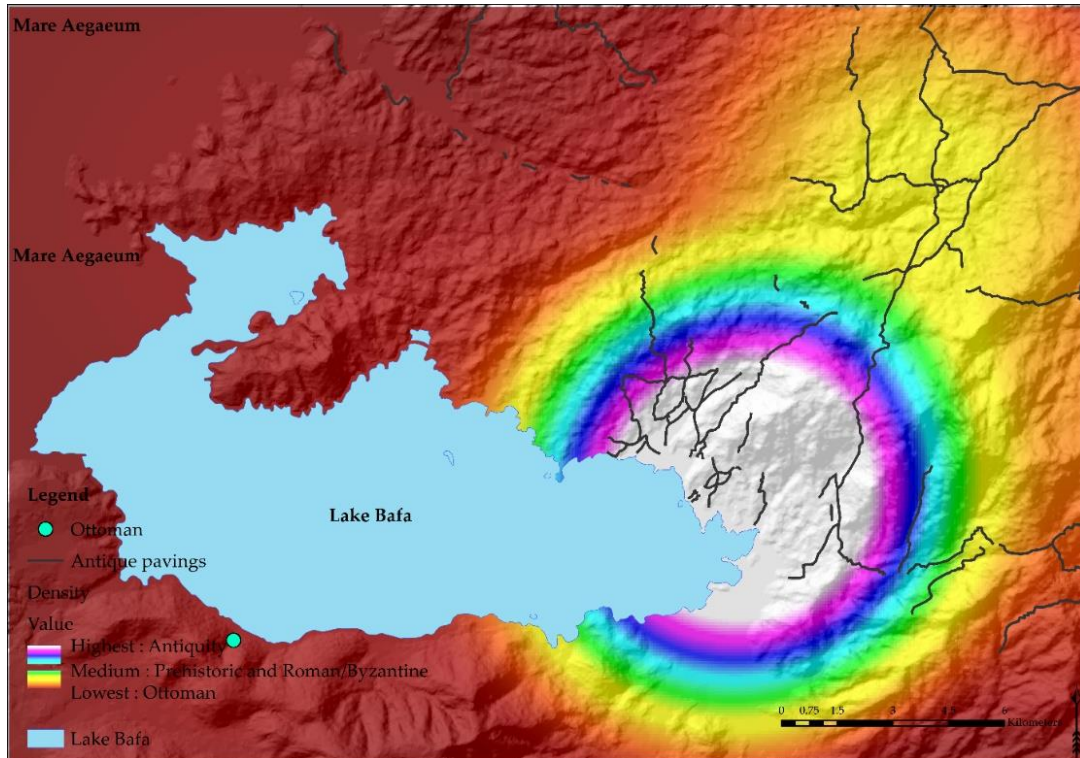

Figure 5: Ottoman Period settlements around Lake Bafa

The best evidence of this is a caravanserai and a cistern on the Söke road. Then, no settlement was seen in the region until many years (approximately 200 years from today). The nomads who came to the region established a Turkish village called Kapıkırı here.

3.5. Present Day

Nomads from the Taurus Mountains established their first settlements in the city centre, which was a settlement in the Ancient Period. Adhering to the grid plan system of the Ancient Period, they resolved the land divisions among themselves with equal parcels (Distelrath, 2011). Due to the increasing needs as time progressed, the settlement dynamics of the region continued unplanned. There is Kapıkırı village on the shores of Lake Bafa today, where Herakleia was located in the Ancient Period (Figure 6). Since this village is among the ancient ruins, the traces of the city of Herakleia have reached the level of extinction. Many ruins belonging to the ancient city remained under private land ownership. When necessary, the remains were broken up and used as additional material during the construction of new structures. The people of the village today mainly earn their living from agriculture. Honey production, olive farming, and fishing (eel) in Lake Bafa are other sources of income. In addition, they have small and large cattle and grazing areas. Today, irrigated agriculture is carried out on the sediment areas deposited Büyük Menderes. Tourism has developed as an additional source of income. Family-run hostels are located on the shore and south of the lake. The development of all settlements together with modern structures is a reflection of the social development of the people in the rural areas. It is clearly seen that the natural harmony of nature and rural settlement, which grows by intertwining with each other, is in danger of gradually disappearing.

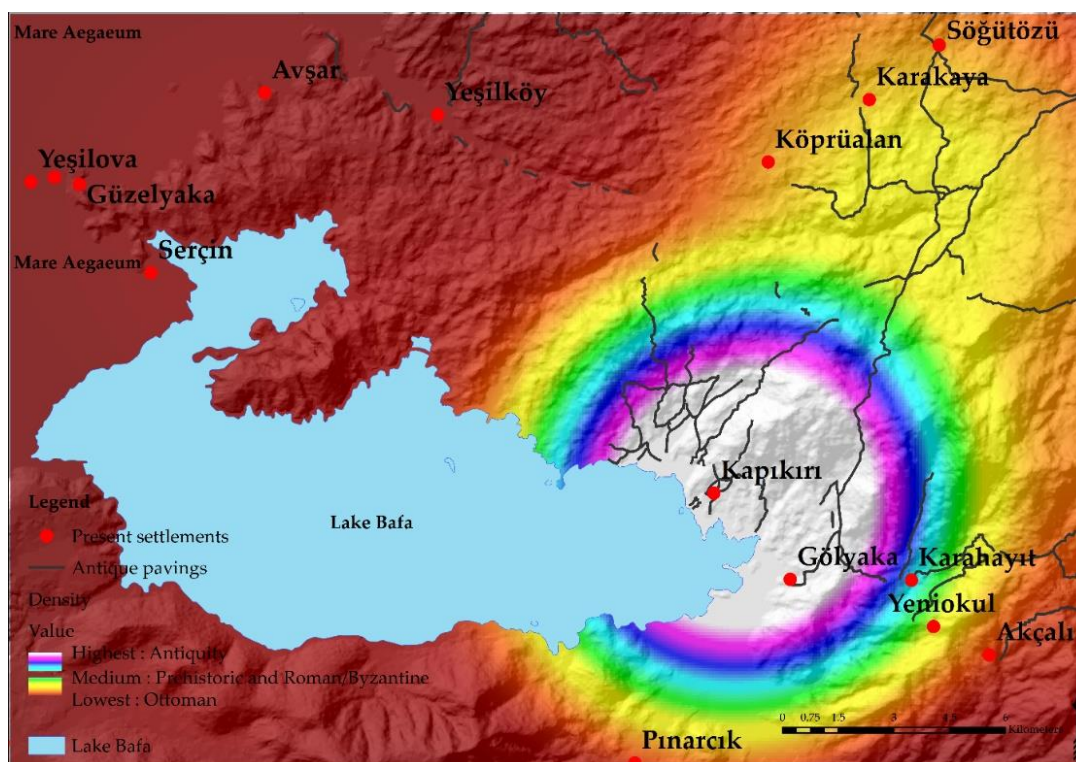

Figure 6: Present settlements around Lake Bafa

4. CONCLUSIONS

4.1. Protection Issues

As a result of the study, wetland and its surroundings, which are protected as a Nature Park, need statuses with increased protection degrees. The ancient cities of Latmos and Herakleia on the coast and the Beşparmak (Latmos) Mountains, which draw a quite different natural landscape with the unplanned growth of Kapıkırı village, are under the threat of mining. For this purpose, on 30.01.2016, Aydın Cultural Heritage Preservation Regional Board took the Beşparmak Mountains under protection with the decision numbered 4491 (Figure 7).

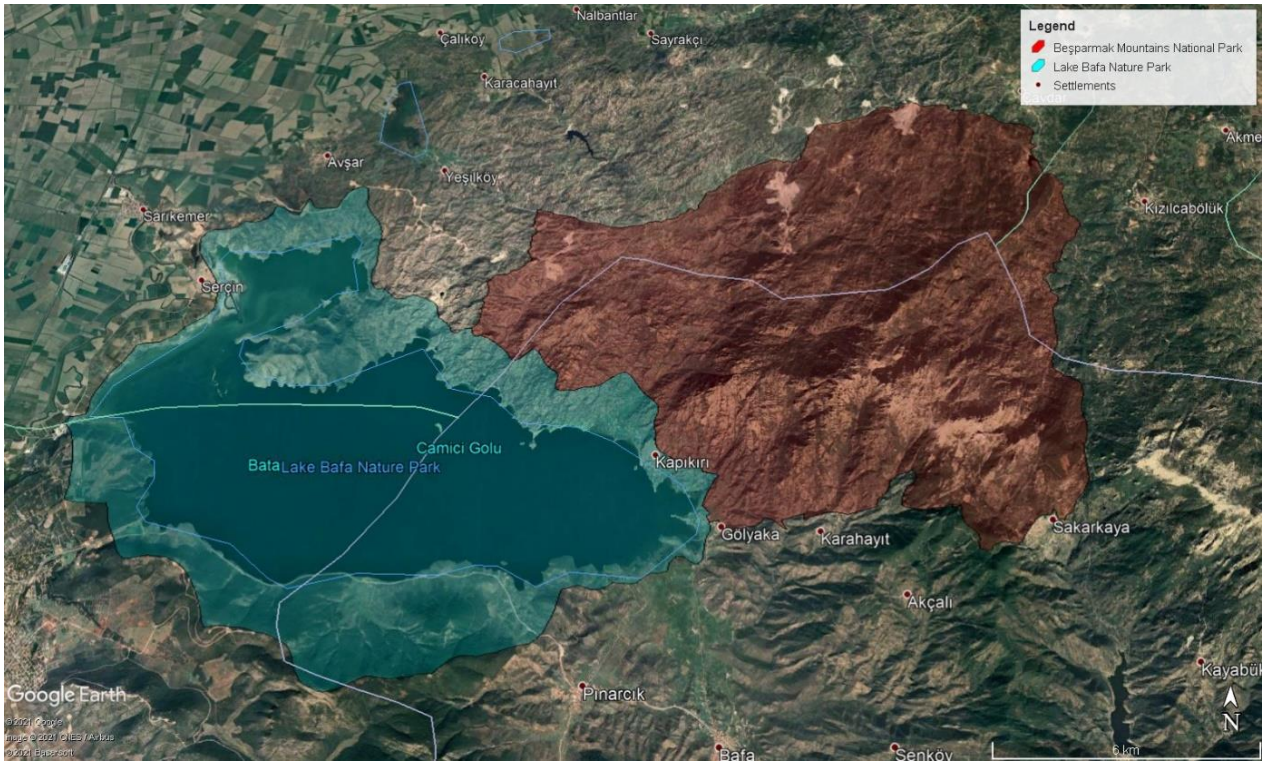

Figure 7: Protected area borders of Beşparmak Mountains and Lake Bafa (Ministry of Culture and Tourism, 2015).

The Beşparmak Mountains, which have been considered sacred to every community without exception since Prehistory, have brought together very different landscapes with their extremely different rocky structure. A total of 1050 rock paintings have been found at 350 different points over 25 years by the German archaeologist Peschlow-Bindokat (1996, 2015); Peschlow-Bindokat and Posamentir (2011). It is a fact that should not be overlooked that there are many undiscovered and unrecorded rock paintings in the Beşparmak Mountains at an altitude of approximately 1400 meters. This protection boundary surrounding the Beşparmak Mountains is valid for a part of the Lake Bafa Nature Park and the part of the Beşparmak Mountains within the borders of Aydın province. Until now, no protection boundary has been established for the part of the Nature Park and Beşparmak Mountains within the borders of Muğla province. It is suggested that the same conservation work be carried out by the Muğla Cultural Heritage Preservation Regional Board and combined with the protection areas determined within the borders of both provinces to form a "holistic landscape protection border".

It is also among the suggestions that this border should be transformed into the "landscape biography border" and evaluated with the landscape biography approach of both regions. This will contribute to the future of both Lake Bafa and Beşparmak Mountains. It will also be beneficial for the future management of landscape biography by preparing archaeological, ecological and cultural phase plans for Kapıkırı village and its nearby settlements, which are shaped in the middle of the ancient cities of Herakleia and Latmos on the shore of Lake Bafa, and to control the changes/transformations that these settlements will bring about in the future landscape.

4.2. Using Landscape Biography Approach for Heritage Studies

Landscape biography naturally contributes to heritage studies with its methodological long-term approach. Landscape biography finds its way into local and regional planning policy, integrating landscape and heritage knowledge with planning and design. While doing this, it attaches importance to the participation of the people who have created their own landscapes in their own region in this process. Due to its multi-disciplinary approach, it takes an active role in

transferring the heritage to future generations in a sustainable and meaningful way by making use of the expertise of different professional disciplines. In the field study carried out by the author in and around Lake Bafa in 2017, it was observed that the historical structures remained under the sediment load by Büyük Menderes, apart from human pressure. The biggest risk that observed is extremely weak and indifferent protection of this cultural heritage, which is part of the Caria Region. Landscape as included in the European Landscape Convention, to which our country is also a party, has been expressed as an expression of the diversity of the cultural and natural heritage shared in common and as a part of people's identities. Therefore, landscape biography is one of the most up-to-date approaches that can contribute to heritage conservation studies.

REFERENCES

- Annales, L. (1989). Tentons L'Expérience. *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 44(6), 1317-1323. doi:10.1017/S0395264900063083
- Braudel, F., & Matthews, S. (1982). *On history*. Chicago: University of Chicago Press.
- Braudel, F., & Reynolds, S. (1995). *The Mediterranean and the Mediterranean world in the age of Philip II: Volume I* (Vol. I). California, USA: University of California Press.
- Cosgrove, D. (1984/1998). *Social formation and symbolic landscape*. London: Croom Helm.
- Crumley, C. L., Kolen, J. C. A., de Kleijn, M., & van Manen, N. (2017). Studying long-term changes in cultural landscapes: outlines of a research framework and protocol. *Landscape Research*, 42(8), 880-890. doi:10.1080/01426397.2017.1386292
- Distelrath, A. (2011). *Siedeln und Wohnen in einer Ruinenstätte: Ein denkmalpflegerisches Konzept für Herakleia am Latmos*. Istanbul: Ege Yayınları.
- Hupperetz, W. (2015). The Cultural biography of a street: Memory, cultural heritage and historical notion of the Visserstraat in Breda, the Netherlands (1200-2000). In J. Kolen, H. Renes, & R. Hermans (Eds.), *Landscape biographies: Geographical, historical and archaeological perspectives on the production and transmission of landscapes* (pp. 439). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Ingold, T. (2000). *The Perception of the environment: Essays on livelihood, dwelling and skill*. London: Routledge.
- Knipping, M., Müllenhoff, M., & Brückner, H. (2008). Human induced landscape changes around Bafa Gölü (western Turkey). *Vegetation History and Archaeobotany*, 17(4), 365-380. doi:10.1007/s00334-007-0132-8
- Kolen, J., Renes, H., & Bosma, K. (2016). Landscape biography: Methods and methodology. In D. B. A. v. d. Brink, H. Tobi, S. Bell (Ed.), *Research in landscape architecture: Methods and methodology* (pp. 120-135). New York: Routledge.
- Kolen, J., & Renes, J. (2015). Landscape biographies: Key issues. In J. Kolen, J. Renes, & R. Hermans (Eds.), *Landscape biographies: geographical, historical and archaeological perspectives on the production and transmission of landscapes* (pp. 21-41). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Kolen, J., Renes, J., & Hermans, R. (2015). *Landscape biographies: Geographical, historical and archaeological perspectives on the production and transmission of landscapes* (J. Kolen, J. Renes, & R. Hermans Eds.). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Manning, S. W. (1997). *Cultural Change in the Aegean c.2200BC*, Berlin, Heidelberg.
- Mead, W., Cosgrove, D., & Daniels, S. (1989). The Iconography of landscape: Essays on the symbolic representation, design and use of past environments. *The Geographical Journal*, 155, 129.
- Meinig, D. W. (1979). *The Interpretation of ordinary landscapes: Geographical essays*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Ministry of Culture and Tourism, C. a. N. H. P. B. (2015). *Decision No: 4491*. Aydin: Ministry of Culture and Tourism, Cultural and Natural Heritage Preservation Board Retrieved from <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/47110,karar4491.pdf?0>
- Ministry of Environment and Forestry, a. (2007). *Long Term Development Plan of Lake Bafa Nature Park*. Ankara: General Directorate of Nature Conservation and National Parks
- Müllenhoff, M., Handl, M., Knipping, M., & Brückner, H. (2004). The evolution of Lake Bafa (Western Turkey) - Sedimentological, microfaunal and palynological results. 1.
- Olwig, K. R. (1996). Recovering the substantive nature of landscape. *Annals of the Association of American Geographers*, 86(4), 630-653.

- Peschlow-Bindokat, A. (1996). *Der Latmos: Eine unbekannte Gebirgslandschaft an der türkischen Westküste* (v. P. Zabern Ed.). Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.
- Peschlow-Bindokat, A. (2015). *A Carian mountain landscape: Herakleia on the Latmos - City and environment*. Istanbul: Homer Academic Bookstore.
- Peschlow-Bindokat, A., & Posamentir, R. (2011). *Herakleia am Latmos und seine Umgebung*. Retrieved from Ankara:
- Roymans, N., Gerritsen, F., Van der Heijden, C., Bosma, K., & Kolen, J. (2009). Landscape biography as research strategy: The Case of the South Netherlands project. *Landscape Research*, 34(3), 337-359. doi:10.1080/01426390802381185
- Samuels, M. (1979). The biography of landscape: Cause and culpability. In D. W. Meinig (Ed.), *The interpretation of ordinary landscapes: Geographical essays* (pp. 272). Oxford/New York: Oxford University Press.
- Sütüncü, H. S. (2017). A new research approach for past landscapes: Landscape biography. In R. Efe, M. Zencirkıran, J. Wendt, A., Z. Tümsavaş, H. Ünal, & B. Borisova (Eds.), *Current Trends in Science and Landscape Management* (pp. 91-99). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Sütüncü, H. S. (2018). *Bir sulak alanı biçimlendiren çok katmanlı dinamiklerin peyzaj biyografisi yaklaşımıyla araştırılması: Bafa Gölü örneği* (PhD Yayınlanmamış doktora tezi (Unpublished PhD dissertation)). Ankara University, Ankara.

Çeşme Kalesi'nin UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi İlgisindeki "Ceneviz" Dönemine Metodolojik Bir Yaklaşım*

A Methodological Approach to the "Genoese" Period of Çeşme Castle in the UNESCO World Heritage Tentative List Context

Hasan Sercan SAĞLAM

Özet

UNESCO Dünya Miras Listesi gibi küresel bilinirliğe sahip bir listeleme, mimari mirasın korunma sürecini olumlu etkileyebileceği gibi anıtların uluslararası tanınırlıkta birer kültür destinasyonu haline gelmesini de sağlayabilmektedir. Mimari mirasın korunması için elzem düzenlemelerin yapılması yanında, bu anıtların tarihi yönden tanımlayıcı tematik algıda değerlendirilip nitelikli ve belirli bir mimari bağlama oturtulması da büyük önem arz etmektedir. Lakin mimarlık ve bağlantılı bilimsel disiplinlerin kapsamındaki incelemeler koruma sürecinde arka planda kalabilmektedir. Bu da literatürde muğlaklıklara neden olmakta ve hatta ilgili anıtların tutarsız tematik kimliklerle hatalı tanımlanmasına neden olarak UNESCO sürecine dahi yansıtılabilmektedir. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun başvurusuyla Çeşme Kalesi 2020'de "Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimleri" başlıklı dosyaya dahil edilerek UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'ne alınmıştır. Buna karşın tema ile anıt arasında mimarlık tarihi açısından kritik tutarsızlıklar söz konusudur. Bu araştırmada Çeşme Kalesi UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi bağlamında birincil kaynaklar yoluyla etraflıca ele alınarak bilimsel olarak günümüze değin varsayımdan öteye geçememiş, iddia konusu "Ceneviz" kimliğine dair metodolojik bir irdeleme ortaya konmuştur. Bulgular, Çeşme Kalesi'ne yönelik Ceneviz ilgisinde somut hiçbir verinin bulunmadığını göstermekte ve yalnızca Osmanlı dönemini işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Cenevizliler, Ege Denizi, Kale, Mimarlık Tarihi, Savunma Yapıları, UNESCO

Abstract

The UNESCO World Heritage List, as a reputable global classification, may positively affect the preservation and promotion of architectural heritage as cultural destinations with international recognition. Nevertheless, together with essential regulations, studying such monuments through a historical framework and placing them into a thematic architectural context have vital importance. However, studies on architecture and relevant scientific disciplines are occasionally omitted during conservation processes. Through confusion in the literature, the monuments may be identified with ambiguous, even inaccurate thematic identities that can affect a UNESCO listing process. With the submission of the Turkish National Commission for UNESCO dated to 2020, Çeşme Castle became a part of the

¹Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS), Centre d'Études Supérieures de Civilisation Médiévale (CESCM), Poitiers, Fransa

ORCID:

H.S.S.: 0000-0002-6621-0436

Corresponding Author:

Hasan Sercan SAĞLAM

Email:

saglam.h.sercan@gmail.com

Citation: Sağlam, H. S. (2021). Çeşme Kalesi'nin UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi ilgisindeki "Ceneviz" dönemine metodolojik bir yaklaşım. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 551-568.

Submitted: 13.08.2021

Accepted: 20.09.2021

*Bu çalışma 24-26 Mayıs 2021 tarihinde düzenlenen 2. Turizmde Mimarlık ve Kültürel Miras Kongresi'nde (ITCAC21) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

submission entitled "Trading Posts and Fortifications on Genoese Trade Routes from the Mediterranean to the Black Sea" and added to the UNESCO World Heritage Tentative List. Yet, there are critical inaccuracies between the theme and the monument in the architectural history context. In this research, Çeşme Castle was studied through primary sources in terms of the UNESCO listing. A methodological discussion was made about the alleged "Genoese" identity that the literature merely displayed only through some assumptions so far. The findings indicate no solid evidence about any Genoese relevance for Çeşme Castle and only point to the Ottoman period.

Keywords: *Genoese, Aegean Sea, Castle, Architectural History, Fortifications, UNESCO*

1. GİRİŞ

Mimari miras, tüm insanlığa ait kültürel miras değerlerinin önemli bir parçasıdır. Savunma yapıları gibi esas işlevini zamanla kaybederek atıl duruma düşmüş mimari anıtlar, gerekli koruma müdahaleleri yanında aktif bir fonksiyon kazandırılmak suretiyle sürdürülebilir şekilde korunmaya çalışılmakta, bu doğrultuda da müze ve benzeri kültürel fonksiyonlar ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla mimari koruma çerçevesinde fiziksel müdahaleler ile yeni işlev kazandırma arasında pragmatik bir ilişkiden söz etmek mümkündür. İlintili olarak ulusal ölçekte alınması lazım gelen koruma kararlarının yanında UNESCO Dünya Miras Listesi ile Dünya Miras Geçici Listesi gibi uluslararası bilinirlik ve saygınlıktaki sınıflandırmalara dahil edilmek, kültürel mirasın korunması sürecine hiç şüphesiz olumlu etki etmektedir (Türker vd., 2016). Böylelikle, bahis konusu anıtların tüm dünyada bilinirliğe sahip birer kültürel cazibe merkezine dönüşmesine katkı sağlanmaktadır. Yine de korumanın ilk ve en önemli adımının aslında "bilmek" olduğunun altı çizilmelidir.

Yasal düzenlemeler ve saha çalışmaları, mimari mirasın korunması sürecinde nispeten göz önündeki safhalar olsa dahi ilgili anıt eserlerin öncelikle tek bir döneme indirgenmek yerine uzun yaşamlarının (*longue durée*) bir bütün olarak irdelenmesi, bunların tanımlı bir tematik bağlam kapsamında anlamlandırılması ve somut verilerle desteklenen bir kontekste oturtulması, bilimsel açıdan büyük önem arz etmektedir. Özellikle de mimarlık tarihi ve ilintili bilimsel disiplinlerin ilgisindeki araştırmalara, koruma sürecinde kimi zaman gerekli öncelik verilmemekte ve oldukça temel düzeydeki bilgiler bile basitçe birtakım ikincil kaynaklara dayandırılmakta, veya birincil kaynaktan yoksun yüzeysel gözlem ve tespitlerle geçilebilmektedir. Tüm bu faktörler bir araya geldiğinde ise en başta literatürde muhtelif zıtlıklar doğmaktadır. Buna paralel olarak popüler algı yanlış yönlendirilmekte ve mimari mirasın hatalı kimliklerle tanımlanmasına sebep olmaktadır. Karar alıcı yasal mercileri de hiyerarşik sırayla etkileyebilecek bilgi karmaşası, bir UNESCO başvurusunu dahi temelden şekillendirebilmektedir.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun "Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimleri" başlıklı başvurusuyla 2013'te Foça, Çandarlı, Sinop, Amasra, Akçakoca ve Yoros kaleleri yanında Galata Kulesi, UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'ne dahil edilmiştir. Daha sonra 2020'de bu gruba Çeşme Kalesi ile Güvercinada Kalesi ve Kuşadası Şehir Surları eklenmiştir (UNESCO, 2020). Buna karşın UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından başvuruda karar kılınmış "Ceneviz" eksenli tema ile iki aşamada geçici listeye eklenmiş savunma yapılarının bazıları arasında kritik tutarsızlıklar ve eksiklikler söz konusudur (Sağlam, 2018). Bu araştırmada, listedeki tahkimatlardan Ege kıyısındaki Çeşme Kalesi, UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi bağlamında iddia konusu "Ceneviz" mimari kimliği ilgisinde ilk kez detaylıca irdelenmiş ve metodolojik bir tartışma ortaya konmuştur. Öyle ki, bu kaleye tamamen varsayımsal şekilde addedilmiş Ceneviz dönemi, literatürde bugüne dek bilimsel açıdan hiçbir zaman tam anlamıyla ortaya konamamış ve yalnızca birtakım zayıf temelli stilistik kabullere dayandırılmış; diğer taraftan yine de mimarlık tarihi perspektifinden aydınlığa kavuşturulmadan yinelenerek muğlak şekilde süregelmiştir (Sağlam, 2018).

Güncel olarak UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'ne bir "Ceneviz" kalesi olarak eklenmesiyle de tekrardan gündeme gelmiş ve literatürde Çeşme Kalesi'nin Osmanlı dönemine

ilişkin tarihi argümanların önüne geçerek hem akademide hem de kamuoyunda popülerlik kazanmıştır. Netice itibarıyla Çeşme Kalesi tüm uzun yaşamına karşın henüz disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınamamış, tarihi ve mimari argümanlar arasında köprü kurulamamıştır. Kalenin yapısal evreleri, işlevsel mimari detayları ve en önemlisi de dönemsel özellikleri bir bütün olarak ele alınmadan farazi stilistik yorumlar yapılmıştır.

Bu araştırmada arşiv belgeleri, kartografik çalışmalar (portolan) ve kronikler gibi birincil kaynaklara kıyaslamalı olarak başvurulmuş, ayrıca yeni mimari analizler yoluyla bunlar desteklenmiş ve Çeşme Kalesi mimarlık tarihi bağlamında bir kontekste oturtulmaya çalışılmıştır. Başlıca bulgulara göre Çeşme yerleşimi ile Çeşme Kalesi'nde muhtemel bir Ceneviz hakimiyetine yönelik somut hiçbir veri yoktur. Çeşme'ye dair tarihi veriler en erken 15. yüzyıl ortasına tarihlenmekte, kale ilgisindeki mimari veriler ise ancak 16-18. yüzyılları işaret etmektedir. Ayrıca bunların tamamı Çeşme'de yalnızca Osmanlı hakimiyetini teyit etmektedir. Açıkça topçu kalesi olarak inşa edilmiş ve sonraki dönemlerde yine bu doğrultuda onarım ve eklemeler görmüş Çeşme Kalesi, yalnızca top teknolojisi ile tahkimatlar arasında literatürde detaylıca irdelenmiş ve ancak 15. yüzyılın sonlarında başlayan ilişki göz önüne alındığında, Batı Anadolu'daki Ceneviz dönemine kıyasla bir geç dönem yapısıdır.

2. ÇEŞME KALESİ'NİN İDDİA KONUSU "CENEVİZ" DÖNEMİ DEĞERLENDİRMESİ

İtalya'nın kuzeybatısındaki Cenova merkezli Cenevizliler, bölgenin Venedikliler, Pisalılar ve Amalfililerle birlikte dört büyük denizci şehir devletinden biriydi. 11. yüzyılın başında bağımsızlığını kazanmış Cenova, 19. yüzyılda İtalyan siyasi birliği kuruluncaya değin deniz ticareti ve finans gibi alanlarda Avrupa'nın nüfuzlu devletlerinden olmuştur (Benvenuti, 1977). Ege kıyılarındaki ticari etkinlikleri yine 11. yüzyıla kadar uzansa da bu doğrultuda Bizanslılardan ilk imtiyazlarını 1155'te elde etmişlerdir (Penna, 2012).

1261 Nymphaion Anlaşması'yla Bizanslılar, Cenevizlilerle ittifak kurmuşlar ve kendilerine yeni imtiyazlar sunmuşlardır. Bunlar, Batı Anadolu'da Anaia, Smyrna ve Adramytteion'da, adalarda ise Midilli ve Sakız'da ticari koloni kurma hakkını da içermekteydi. Lakin Cenevizliler yalnızca bunlarla sınırlı kalmamış; başka yerlerde de koloniler kurup ticaret yapmışlardır ki Foça ve Yenifoça en önemlilerindedir. Bu esnada Bizanslı Palaiologos hanedanıyla yakın ilişki kurmuş Cenevizli Gattilusio ailesi Midilli'de (1354) ve Enez'de (1376) Ceneviz Cumhuriyeti'nden bağımsız iki hanedan lordluğu kurmuştur. Ege kıyılarındaki Ceneviz hakimiyetini Osmanlılar 14-16. yüzyıllarda kademeli olarak ortadan kaldırmıştır. Kolonilerden Foça 1455'te, Midilli 1462'de ve nihayet Sakız 1566'da fethedilmiştir (Balard, 1978). Bu çerçevede Çeşme'nin ve Çeşme Kalesi'nin çeşitli iddialara konu olmuş "Ceneviz" dönemi, bu bölümde incelenmiştir.

2.1. Çeşme Kalesi'nin Mimari Tanımı

Çeşme ilçesi, İzmir'den Sakız Adası'na doğru uzanan yarımada'nın batı ucunda, doğal bir limanda yer almaktadır. Çeşme Kalesi, İzmir'e bağlı ilçenin tarihi yerleşim merkezinin sahil kesimindedir. Çeşme Körfezi'nin içerisinde bulunan ve batı yönünde doğrudan Sakız Adası ile ana yerleşimi Sakız'a bakan Çeşme Limanı'na hakim bir konumda yer almaktadır. Doğu - batı doğrultulu ve kabaca dikdörtgen biçimli kale, yaklaşık 85 x 130 metre ölçülerindedir. İç kale ve dış kale şeklinde iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunları, karaya bakan üç taraftan kuşatan iki aşamalı bir hendek çevrelemektedir. Dik bir yamaca inşa edilmiş Çeşme Kalesi, doğuya doğru kademeli olarak yükselmektedir. Dolayısıyla batı ve doğu cepheleri arasında kayda değer bir kot farkı mevcuttur.

Dış kaleye giriş güneyden olup hendek üzerinden bir köprü yoluyla sağlanmıştır. Tonozlu, dörtgen planlı ve korunaklı kapı birimi geçilince kuzeybatısında, bu kez iç kaleye açılan ve yine benzer yapıda ikinci bir kapı birimi vardır. Kalenin mevcut inşa kitabesi, bu ikinci kapının

üzerindedir. İç kale mescidi de aynı birimin üzerine konumlandırılmıştır. Dış kalenin sur hattı kuzey, doğu ve güney cepheler boyunca düzenli payandalarla desteklenmiştir. Burayı kara tarafı boyunca çevreleyen yaklaşık 9 metre genişlikteki hendeğin yalın bir dış duvarı (*contrescarpe*) vardır.

İç kale, orta hizada dirsek yapan ve kuzey - güney doğrultulu bir bölme duvarıyla ikiye ayrılmıştır. Aralarında geçişi sağlayan kemerli kapı güney uçtadır. İç kalenin doğu köşelerinde, daire planlı ve üçer katlı iki burç bulunmaktadır. Kubbe tonozlar tarafından taşınan platform biçimli seğirdim kotlarına dışa doğru genişleyen top mazgalları (*embrasure*) yerleştirilmiştir. Zemin kat ve birinci katlarındaki top mazgalları ise dışa doğru daralmaktadır. İç kalenin kuzey cephesindeki iki burç, kapı birimleri gibi dörtgen planlıdır. Zemin katlarında birer adet dışa daralan top mazgalı vardır. Doğu köşelerdeki dairesel burçlar ve dörtgen giriş birimleri haricinde, iç kale ve dış kalenin kara tarafına dönük üç cephesi boyunca uzanan tüm sur hattı, seğirdim kotu tüfek mazgalı dandanlara sahiptir.

İç kalenin batı köşelerinde dörtgen planlı, masif yapı ve yüksekçe iki burç bulunmaktadır. Mahzen görünümü iç mekanları, merkezdeki payelerden duvarlara uzanan kemerler yoluyla bölünmüş tonozlu birimlerden oluşmaktadır. Burçların seğirdim kotundaki dörtgen platformlara, dışa genişleyen top mazgalları ve dar tüfek mazgalları yerleştirilmiştir. Burçların arasındaki batı cephesi boyunca, yine dışa genişleyen top mazgallarına sahip genişçe ve platform biçimli bir top tabyası (*terre-plein*) oluşturulmuştur. Bu platformun altında, doğu - batı doğrultulu dikdörtgen mahzenler bulunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Çeşme Kalesi'nin Batıdan Görünümü (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı)

İç kalenin batı cephesinin dışında, sahile bakan bir ön sur (*fausse braie*) mevcuttur. Köşelerindeki daire planlı burçların iç mekan örtüsü kubbe biçimindedir ve üzerlerinde birer platform oluşturulmuştur. Buralara yerleştirilmiş dışa genişleyen ve kemerli top mazgalları, burçların seğirdim kotunu dıştan dolanan ve taş konsollarla desteklenmiş tuğladan bir sıra kemer dizisi yoluyla kısmen dışa taşırılmıştır. Burçların zemin kotunda ise bu kez dışa daralan top mazgalları bulunmaktadır. Burçların arasındaki iç ve dıştan yarım daire kesitli payandalarla desteklenmiş ön sur hattının da yine seğirdim kotunda dışa genişleyen, zemin kotunda ise dışa daralan top mazgalları vardır (Şekil 2-3). Kale, günümüzde müze olarak hizmet vermektedir.

Şekil 2-3. Ön Surdaki Köşe Burçları

2.2. Çeşme Kalesi'nin Yapısal Evreleri

Kalede başlıca üç tip duvar işçiliği gözlemlenmiştir ve bunlar da dört ana evreyle bazı onarımları işaret etmektedir (Şekil 4-5);

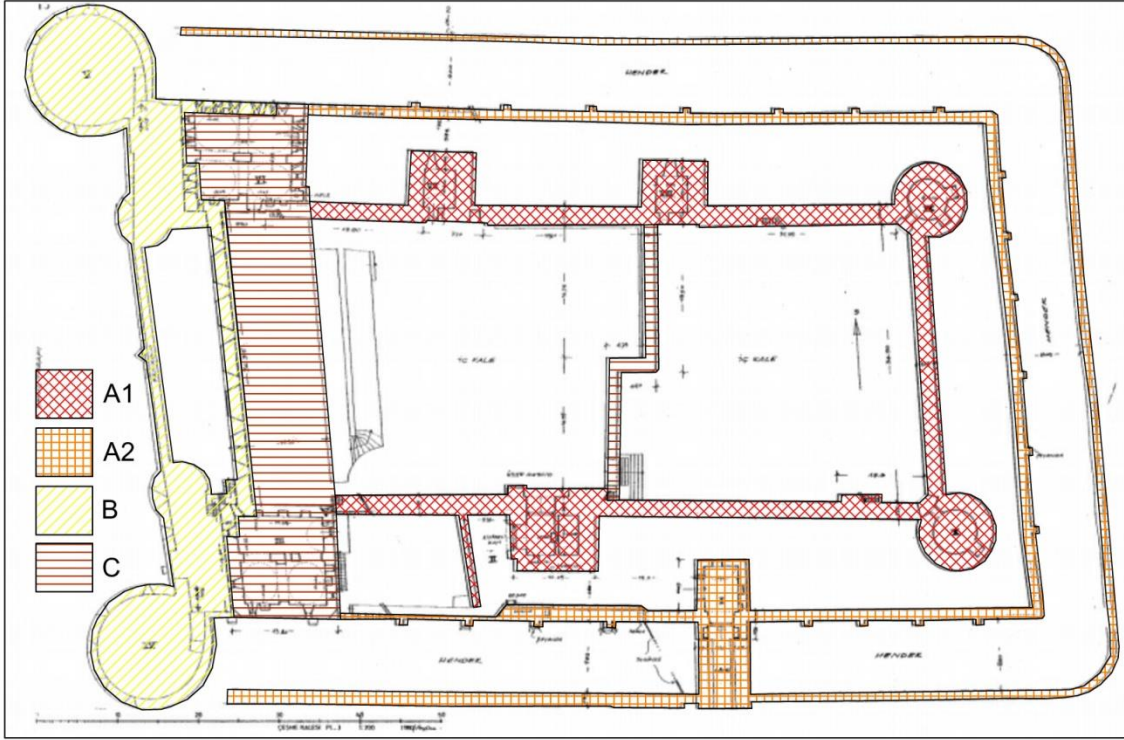
Evre A1 - A2: İç kale ve dış kalenin kara tarafındaki üçer cephesi orta - küçük boyutlu, kabaca yontulmuş ve köşeleri yumuşatılmış kareye yakın formda molozlarla meydana getirilmiştir. Belli belirsiz düzende taş sıraları oluşturulmuş, oldukça ufak ve yassıca moloz kırıklarıyla yatayda ve dikeyde sıkça tesviyeler yapılmıştır. Derz kalınlıkları düzensizdir. Krem renginin hakim olduğu cepheler ağırlıklı olarak bir tür kireçtaşındandır ki yerelde "peynir taşı" olarak anılmaktadır. İnşa tekniği sonucu surların sırt kısmı, dış cepheye kıyasla daha itinalı ve düzenli yapıdadır. Duvar işçiliklerinde belirgin bir farklılık tespit edilememesine karşın dış kale, iç kalenin karaya dönük top mazgallarını yakın mesafeden bütünüyle bloke ederek işlevsiz kılmıştır. Bu mazgallar da sonradan örülerek kapatılmıştır. Dolayısıyla iç kale ve dış kale, birbirini takip eden iki ana evre (A1 - A2) teşkil etmektedir. Çağdaş görünümlü hendek dış duvarı ve dolayısıyla hendek de aralarındaki savunma kurgusu uyumu nedeniyle A2 evresiyle ilintili olmalıdır.

Evre B: Dış kalenin tüm sahil bölümü, iç kalenin batı cephesinin ön tarafı ve buradaki masif burçların kısmen temel bölümü, oldukça karışık tip ve renkte molozlardan inşa edilmiştir. Orta - küçük boyutlu parçalardan meydana getirilmiş duvarlarda çok küçük taşlar dahi değerlendirilmiştir. Molozlarda belirgin köşeli, yatay dikdörtgen form hakimdir. Koyu sarı renkli kumtaşından parçaların sık kullanımı ve gri - kahverengi tonlu molozlar dikkat çekmektedir. Herhangi bir sıra oluşturmayan bol harçlı bir duvar örgüsüdür. Düzensiz aralıklı derzlerde kimi bölümlerde tuğla parçaları kullanılmıştır. Hendek dış duvarının kuzeybatı bölümündeki onarım ve iç kale mescidinin kuzeybatı köşesine bitişen taşıyıcı masif ayak da bu evreyle çağdaş görünümündedir.

Evre C: Bir önceki evreye (B) ait temellerin üzerinde yükselen iki masif burç ve yine aynı evreye ait iç kale batı cephesine arkadan eklenerek aynı zamanda platform biçimli top tabyasını da oluşturmuş sıra mahzenler, krem rengi yerel kireçtaşından oldukça homojen biçimde inşa edilmiştir. Nispeten iyi taş işçiliğine sahip parçalar, yassıca dikdörtgen belirgin bir formdadır. Düzenli taş sıralı ve derzli örgüde dış köşeler daha iri parçalardan muntazam yapıdadır. Ayrıca cephelerde, kare iskele deliklerine ardışık aralıklarla sıkça rastlanmaktadır. İç kalenin bölme duvarı da bu evreye aittir.

Kalede birçok kısmi ölçekli onarım ile ara evre de belirlenmiştir. Örneğin dış kale giriş birimi ve sur hattından buraya bitişen bölümler, düzgün işlenmiş iri kireçtaşı blokların tuğlalarla çerçeveslendiği itinalı bir işçilikle yeniden inşa edilmiştir. Buraya bağlanan asma köprü de sonradan sabit bir köprüyle değiştirilmiştir. İç kale ve dış kalenin karaya dönük tüm dandanlarının arası,

bunlara benzer bir duvar işçiliğiyle doldurularak yarık biçimli tüfek mazgallarına çevrilmiştir. A1 - A2 evrelerini takip eden çağdaş bir onarım görünümündedir. İç kale kuzeydoğu burcu dış cephe orta hizasında, kaba yontu ve irice kireçtaşı parçaların yine tuğlalarla çerçeveselendirildiği bir örgü mevcuttur. Benzer bir onarım dış kale kuzeybatı burcunun güneybatı cephesinde de vardır. İç kale doğu cephesi köşe burçlarının seğirdim kotları, ufak molozlarla tümünden onarılmıştır. Güneydekinde nispeten düzenli yatay sıralar, kuzeydekinde ise düzensiz parçaların yassı taş kırıkları ve tuğlalarla çevrelediği iki ayrı işçilik gözlemlenmiştir. İç kale mescidinin cepheleri, kaba yontu ve küçük boyutlu kireçtaşından kagir yapıdadır ki kale genelinden farklılaşmaktadır. Mimarisi itibariyle Çeşme'deki 19-20. yüzyıl sivil mimarlık örnekleriyle benzeşmektedir.

Şekil 4. Kalenin Planı ve Başlıca Mimari Evreleri

Şekil 5. Farklı Duvar İşçiliklerinden Örnekler

2.3. Çeşme Kalesi'nin Tarihine Yönelik Mevcut Argümanlar

Çeşme Kalesi'nin yalnızca 1508-1509 tarihli inşa kitabesini baz alan Yüksel, yapının bir Osmanlı inşası olduğu görüşündedir (Yüksel, 1983). Kalenin aynı şekilde sadece bir Osmanlı dönemi yapısı olduğu kanısındaki Baykara ise bu argümanını, inşa kitabesi haricinde iki tarihi veriye daha dayandırmaktadır. İlki, Venediklilerin 1472 ve 1501 Çeşme saldırılarına yönelik aktarımlarda "bir kaleden bahsedilmemesi"; ikincisi de kalenin "yeni bir inşa" olduğunu belirten 1509 tarihli Osmanlı arşiv kaydıdır (Baykara, 1990).

15-16. yüzyıl Osmanlı kalelerinin, gelişen top teknolojisiyle değişen tahkimat sistemlerini incelemiş ve bu çerçevede kısaca ele aldığı Çeşme Kalesi'nin farklı mimari evrelerini belirlemiş Holmes, iç kalenin tahminen II. Mehmed dönemi, dış kaleyle sahildeki dairesel burçların ise kitabeden ve benzer örneklerden yola çıkarak II. Bayezid dönemi olabileceğini öne sürmüştür. İç kalenin batı cephesindeki masif ve dörtgen biçimli burçlarla aralarındaki geniş top tabyasının yine benzer örneklerden yola çıkarak en geç evre olduğunu ve 1770 Çeşme Deniz Muharebesi'nde dahi kullanıldığını iddia etmiştir (Holmes, 2012).

Çeşme Kalesi'ni herhangi bir kaynağa başvurmaksızın gözlemlemiş Stringa, buranın üç ana evreye sahip olduğu görüşündedir. Sakız Kalesi'nin kuzeybatı cephesinin merkezindeki burç ile Çeşme Kalesi'nin sahile bakan dairesel burçları arasında, top mazgallarını dışa taşıran sağır kemer dizileri üzerinden stilistik bir benzerlik kurmuştur. Buradan yola çıkarak, sahile bakan ön surun tahminen bir geç 15. yüzyıl - erken 16. yüzyıl Ceneviz inşası olarak Çeşme Kalesi'nin en eski kısmı olduğunu öne sürmüştür. Buna dayanak olarak ayrıca Coriolano Cippico'nun 1472'de Çeşme'ye dair "*castello*" ifadesini göstermiştir. Dış kalenin kara tarafındaki üç cephesinin ikinci evre, iç kalenin tamamınınsa en son evreyi oluşturduğunu iddia etmiştir ki tahminen 17. yüzyıl Osmanlı inşalarıdır (Stringa, 1982). Aslında Çeşme Kalesi'nin bir Ceneviz yapısı olduğuna dair yüzeysel iddialar en erken 19. yüzyılın başına tarihlenmektedir (MacFarlane, 1829). Cenevizliler ilgisinde hiçbir bilimsel veri ya da kaynağa dayandırılmamış bu anonim argüman, Aktepe tarafından da kısaca yinelenmiştir (Aktepe, 1993).

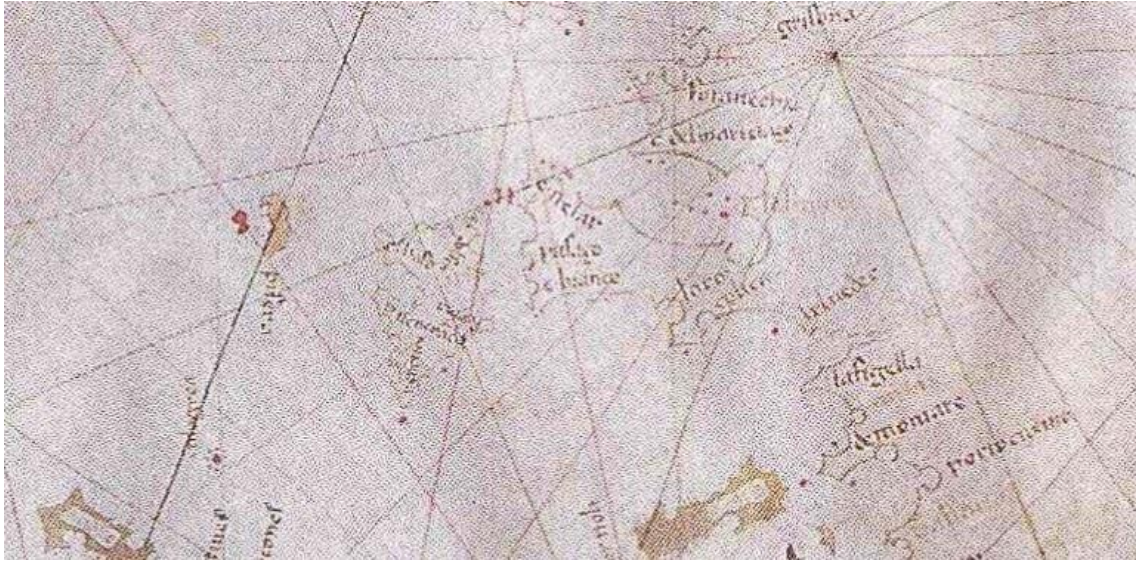
Herhangi bir birincil kaynağa ve mimarlık tarihi literatürüne başvurmadan, tamamen stilistik ve izlenimsel bir yaklaşımla Çeşme Kalesi'ni değerlendirmiş ve bu çerçevede bölge tarihini de yeniden yorumlamış Özyiğit, yapının bütünüyle bir Ceneviz inşası olduğu kanaatinde (Özyiğit, 2017). 2020'de UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi dosyasında Çeşme Kalesi ilgisindeki "Ceneviz" argümanları da literatürdeki diğer çalışmalar yok sayılarak sadece kendisinin ifadelerine dayandırılmıştır (UNESCO, 2020). Türkiye'deki en iyi korunmuş Ceneviz kalesi olarak betimlenmiş Çeşme Kalesi'nin, sahile bakan dairesel burçlarındaki mazgalları destekleyen dekoratif kemer dizisi, yine Sakız Kalesi'nin yukarıda değinilen bölümüyle kıyaslanarak bir "Ceneviz stili" olarak öne sürülmüştür. İç kalenin batısındaki masif burçlarda yer alan kemerli pencerelerle içten dışa genişleyen mazgalların da farazi bir koşullanma ile Ceneviz stilinde olduğu iddia edilmiştir ki bu stil Osmanlılara yabancı olarak tanımlanmıştır. İç kalenin platform biçimli batı sur hattının ve iç kalenin doğu köşelerindeki dairesel burçların üzerlerindeki içten dışa doğru genişleyen mazgalların da Ceneviz stilinde olduğu ifade edilmiştir. Kaledeki içten dışa doğru daralan mazgalların ise Osmanlı stilinde ve sonradan değiştirilmiş mazgallar olduğu ileri sürülmüştür. İç kalenin batısındaki masif burçların ve bölme duvarının üzerindeki çokça "barbakan deliği" de iddiaya göre Ceneviz kale mimarisinin karakteristiğidir. Netice olarak, varsayımına göre Çeşme Kalesi 1425-1450 dolaylarında Cenevizliler tarafından inşa edilmiştir. 1501-1508 arasında Osmanlıların eline geçerek 1508-1509'da yalnızca küçük çaplı onarımdan geçirilmiştir. Zira kalenin kitabesindeki sözde "*Hisârı ayn-ı cedîd kıldı bünyâd*" ifadesi de halihazırda mevcut bir kalenin onarımını ifade etmektedir (Özyiğit, 2017). Farklı araştırmacılara ait tüm bu tarihi ve mimari argümanlar; özellikle de Coriolano Cippico'nun çarpıtılmış ifadeleri ve kitabenin hatalı aktarılmış ilgili bölümü, ilerleyen bölümlerde irdelenmiştir.

2.4. Birincil Kaynaklarda Çeşme ve Çeşme Kalesi

Klasik Antik Dönem kaynaklarında Erythrai (günümüzde Ildırı) yakınlarında bahsi edilen Casystes / Cyssus ve Boutheia liman yerleşimleri, lokalizasyon olarak her ne kadar Çeşme şeklinde tahmin edilse de bunu doğrulayacak bir kalıntıya rastlanmamıştır (Baykara, 1990; Talbert, 2000). Çaka Bey'in yaklaşık 1090 tarihli Sakız seferinde, Smyrna'dan yola çıkıp bir müddet karadan ilerledikten sonra denize açıldığı konum için Anna Komnene, anonim "anakara" ifadesini

kullanmaktadır (ὁ δὲ Τζαχάς τὴν ἡπειρον καταλιπὼν) (Komnene, 1839). Aydınoğlu Umur Bey'in 1329-1330 Sakız seferinde ise emrindeki birliklerin yine anakaradan ilerleyip adaya geçtikleri yeri de Enverî 1456 itibariyle kısaca "Çeşme" olarak belirtmektedir (Mélikoff, 1954). Dolayısıyla Çeşme ancak Geç Ortaçağ sonlarında ortaya çıkmaktadır.

Batı Avrupa menşeli 229 adet 13-16. yüzyıl denizcilik haritasını (portolan) British Library eski harita sorumlusu Tony Campbell irdelemiş ve tarihi yer adlarını modern yerleşimlerle eşleştirmiştir. Akdeniz'den Karadeniz'e başlıca tüm demir atma yerleri ve liman yerleşimlerinin gösterildiği bu Batı Avrupa kartografik kaynaklarında Çeşme, 15-16. yüzyıllar itibariyle "Passaggio" (Geçiş) şeklinde işaretlidir (Campbell, 2015). Hemen karşısındaki Sakız Adası'na bir geçiş yeri teşkil etme ilgisinde anlamlı bu isme ilk olarak, yaklaşık 1446 tarihli Giacomo Girolodi portolan haritasında "pas..o" (?) şeklinde rastlanmaktadır (Biblioteca Ambrosiana, S.P., 2, 39). 1470 tarihli Nicolò Nicolai portolanında ise "pas.go" kısaltmasıyla gösterilmiştir (Hispanic Society of America, K06) (Şekil 6).

Şekil 6. Nicolai Portolanında (1470) Çeşme ve Çevresi (Hispanic Society of America)

Mesafeleri ve coğrafi betimlemeleri de içeren düzyazı formatındaki denizcilik kılavuzlarında, en erken Dimitrios Tagias'ın esasen Venedik menşeli daha eski bir kaynağa dayanan 1573 tarihli Grekçe portolanında ortaya çıkan Çeşme, Akburun'a 3 mil mesafede ve "Περάτα" (Perata = Limit / Uç sınır) adlı bir liman olarak ifade edilmiştir (Delatte, 1947).

Ceneviz noter belgelerinde Çeşme'ye dair önemli bilgiler mevcuttur: Noter Bernardo de Ferrari'nin 8 Temmuz 1450 tarihli üç kaydına göre bu kez "Sakız'a Geçiş Yeri" olarak anılan Çeşme, Türk topraklarındadır (*in partibus Turchie videlicet ad Passagium Chii*). Burada Cenevizli tüccarlar da faaldir ve bu üç kayıta, Çeşme'den iç kesimlere devam eden umumi yol üzerinde ve denize 1 mil mesafedeki meşeliğin altında, sol tarafta bir "çeşme" bulunduğu belirtilmektedir ki sağında da meşeliğe bir patika vardır (*qui distat a mare per miliare unum circa videlicet prope stratam publicam sub arboribus ilicis existentibus in dicta loco prope fontem ipsa fonte existente a parte sinistra eundo recto tramite ad dictas arbores*) (Argenti, 1958). Ticaret rotası üzerinde, tüccarlara bir referans noktası olmuş ve 1450'deki varlığıyla bölgedeki en eski yapılardan bu meçhul çeşme, "Çeşme" adı ilgisinde ayrıca irdelenmelidir.

Ceneviz Cumhuriyeti adına 1346-1566 arası Sakız Adası'nı idare etmiş Maona teşkilatının arşiv belgeleri de Çeşme'den bahsetmektedir: 8 Nisan 1451 tarihli bir Maona belgesine göre Çeşme, Türk topraklarında olup (*in Turchia, videlicet in Passaggio*) yine bu dönemden bir diğer Maona belgesine göre de Çeşme'yi kapsayacak şekilde Karaburun ile Akburun arasındaki tüm bölge Türk toprağıdır (*ad loca Turchie, intra tamen cavum Blancum et cavum Stellari, videlicet ad Passagium et totam*

Turchiam). Her iki belge, bu bölgeyle Ceneviz kontrolündeki Sakız arasındaki ticaretin gümrük vergisine tabi olduğunu vurgulamaktadır. 8 Ocak 1480 tarihli bir diğer Maona belgesinde, Podestà Edoardo Giustiniani ve Sakız Maona valisi, sultanın tebaası Türklere ait tüm malların Birgicek (günümüzde Birgi Köyü) yöresinin devamındaki Çeşme üzerinden (*quecumque merces Turcorum et alliorum quorumvis subditorum prefacti domini Teucris que ad Passagium Chii conducentur postquam fuerint citra locum Birgigich*) Sakız Limanı'na ulaştırıldığı anda gümrük vergisine tabi olduğunu beyan etmişler ve dış ticaret vergi tahsilatına dair 19 Nisan 1465 tarihli kuralları emsal göstermişlerdir (Rovere, 1979). Cenevizli Iacopo Promontorio de Campis, Çeşme üzerinden Türk topraklarına ticari girişin (*entrata di Turchia ordinaria*) Türkler tarafından vergiye tabi tutulduğunu (*Comercio di Passagio di Chio*) ve bu sayede hazineye gelir sağlandığını yaklaşık 1475 itibarıyla belirtmektedir (Babinger, 1956).

En erken 15. yüzyılın ortasına (yak. 1454-1455) ait bir Osmanlı tahrir defterinde ismine rastlanan Çeşme, bu dönemde Aydın iline bağlı 54 hanelik küçük bir kıyı yerleşimidir. Limanının (*Limon-ı Çeşme*), Ayasuluk Limanı'yla beraber *kıst* tutarı 37.000 akçedir. 1467-1468'ye gelindiğinde 62.000 akçeye yükselen ilgili gelir 1473-1477 döneminde ise 116.033 akçe olmuştur (Baykara, 1990; Pfeiffer-Taş, 2014; Erdoğan, 2015).

1463-1479 Osmanlı-Venedik Savaşı kapsamında 1472'de, Pietro Mocenigo komutasındaki Venedik donanmasının Çeşme saldırısının tanığı Coriolano Cippico Latince eserinde, Türk topraklarında yer alan ve Ceneviz kontrolündeki Sakız'la aralarında yoğun ticari ilişki bulunan bir sahil köyü (*vicus*) şeklinde tanımladığı Passaggio'nun, herhangi bir savunmadan mahrum olduğu (*sine praesidio*) üzere Mocenigo tarafından özellikle bir hedef olarak belirlendiğini; karaya çıkartma yapan bir piyade birliği karşısında sakinlerinin korkup civardaki dağlara kaçtığını; dolayısıyla kolayca ele geçirilerek baştan aşağı yağmalandığını ve ateşe verildiğini aktarmaktadır (Cippico, 1544). Eserinin İtalyanca çevirisinde ise yukarıdaki ifadeler aslına uygun şekilde sırayla "*casale*" ve "*senza alcuna custodia*" şeklindedir (Cippico, 1570).

1495'e tarihlenen Henricus Martellus Germanus portolanında Çeşme, "*Passagio*" adıyla ve köy görünümünde basit bir yerleşim olarak resmedilmiştir (British Library, Add MS 15760, f.35r). 1499-1503 Osmanlı-Venedik Savaşı kapsamında 1501'de, Venedik donanması tarafından Çeşme'ye bir saldırı daha düzenlenmiştir. Dönemin tanığı İbn-i Kemal (Kemalpaşazâde), deniz kıyısında bir kasaba olarak tanımladığı Çeşme'nin iskelesine Venediklilerin çıkartma yaptığını; yine bu iskele mevkiinde Türklerle, piyade ve süvarilerin katıldığı çetin bir çarpışmanın yaşandığını; bu esnada Çeşme kadısının dahi şehit düştüğünü ve galip gelen Venediklilerin Çeşme'yi yağmalayıp ateşe verdiklerini aktarmaktadır (Baykara, 1990).

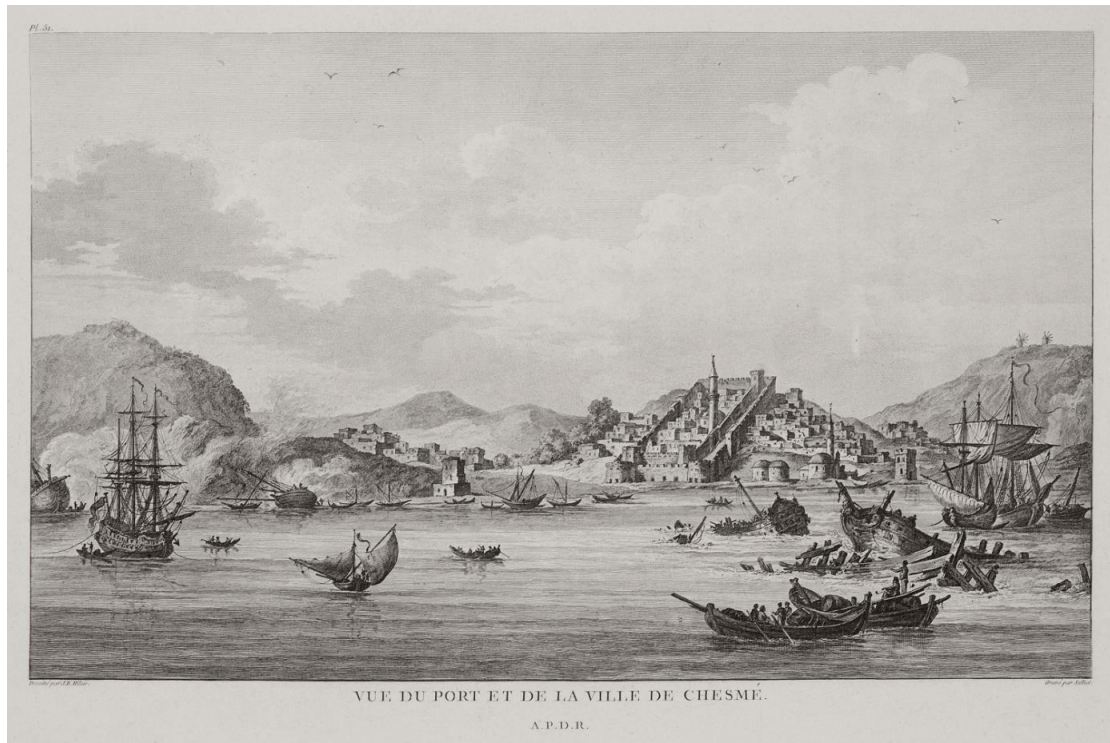
İç kalenin giriş biriminin üzerinde yer alan inşa kitabesi, kalenin II. Bayezid'in emriyle Mîr Haydar tarafından 1508 dolaylarında yaptırıldığını aktarmaktadır: "*Bî-emri Sultan Bayezid bin Muhammed Han | Hisarı Mîr Haydar kıldı bünyâd | Müverrih dedî tarih Hoş-âbâd 913*" (Boran, 2001). Kapı biriminin altındaki çeşmeye yerleştirilmiş Arapça kitabe ise kalenin mimarını belirtmektedir: "*Banâ hâdîh' il-kal'ata mîmâr | Mehmed bin Ahmed bin Muallim*". 1671'de Evliya Çelebi'nin gördüğü inşa kitabesinin, kendisi tarafından Seyahatnâme'de aktarılan metnindeki "*Mîr Haydar*" ifadesinin Osmanlıcadan transkripsiyonunu, bazı modern yayınlar hatalı şekilde "*ayn-ı cedîd*" olarak gerçekleştirmiş ve inşa kitabesinin halihazırda mevcut kaleye yönelik bir tamir kitabesi sanılmasına neden olmuştur. Lakin ilgili bölüm, kalede halen mevcut kitabede de açıkça "*Mîr Haydar*" şeklindedir ve eser bir inşa kitabesidir (Baykara, 1990). Ocak-Şubat 1509 tarihli iki Osmanlı defter kaydı da kalenin bu dönemde Osmanlılar tarafından inşa edildiğini teyit etmektedir. Bunlardan birinde kaleye yönelik "*nev-bina kerde est*" (yeni bina edilmiştir) tabiri bunun bir diğer göstergesidir (Baykara, 1990). Çeşme Kalesi'nin ilk kartografik gösterimleri olarak, Pîrî Reis'in 1525 tarihli ve bir tür portolan olan Kitâb-ı Bahriye'sinde "*Kal' a-i Çeşme*" ismiyle sembolik şekilde resmedilmiştir (BNF,

Supplément turc 956, f.86r). 16. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Grekçe ve anonim Lucca portolanında ise yukarıda aktarılan "Perata" adlı bir liman ve kaledir (Tolias, 1999).

Çeşme Kalesi'ni 1671'de gören Evliya Çelebi, buranın II. Bayezid tarafından 914'te (1508-1509) inşa edildiğine değinmekte ve yukarıda aktarılan kitabesini paylaşmaktadır. Ayrıca kalenin günümüzde hala mevcut bazı mimari özelliklerini kısaca betimlemektedir. Bunun yanında bir zaman Venediklilerin kaleyi boş bulup istila ederek yağmaladıklarını, demir kapılarını söktüklerini, giderken de birtakım bölümlerini yıkıp tahrip ettiklerini ifade etmektedir. Sonra Sakız Adası muhafızı Ak Mehmed Paşa, Çeşme Kalesi'ni onarmış ve güçlendirmiştir. Demir kapıları yenilenmiş, duvarları beyaza boyanmış, hendeği temizlenip derinleştirilmiş, ayrıca sahilde limana bakan kısmına iki büyük top tabyası inşa edilmiştir. Her birine onar adet top ve mahzenlerine de yeterli barut konmuştur. Daha sonra Venedikliler Çeşme'ye yine saldırmışlar fakat bu kez başarısız olmuşlardır (Evliya Çelebi, 2011).

Ak Mehmed Paşa, Evliya Çelebi'nin de şahsen tanıdığı çağdaşdır ve 17. yüzyıl ortalarında idari görevlerde bulunmuş bir devlet adamıdır (Evliya Çelebi, 2011; Konyalı, 1971). Dolayısıyla 1671'de Evliya Çelebi'nin Çeşme Kalesi'ne yönelik tarih belirtmeden fakat Ak Mehmed Paşa merkezinde anlattığı hadiseler esasen 1645-1669 Osmanlı-Venedik Savaşı kapsamında, 1647-1659 döneminde yaşanmıştır. Öyle ki, Gianbattista Grimani emrindeki Venedik donanması 1647 yazında Çeşme'ye saldırmış ve burayı yağmalamıştır. 1659 başlarında bu kez Francesco Morosini'nin komutasındaki Venedik donanması, Çeşme'ye bir saldırı daha düzenlemiştir (Setton, 1991).

Osmanlı arşiv belgelerinde Çeşme Kalesi'nin 18-19. yüzyıllarına dair birtakım bilgiler mevcuttur. 1770 Çeşme Deniz Muharebesi sonrası H. 29.12.1184'de (15.04.1771), Çeşme Kalesi'nde Sakız Adası muhafızı İvaz Ağa tarafından yeni bir top tabyası inşa edilmiştir. Buranın muhafazası için Suğla Sancağı mütesellimi İlyaszade ile emrindeki 500 asker görevlendirilmiştir (BOA, AE.SMST.III, 21-1408; AE.SMST.III, 21-1409; C.AS., 423-17558). Nihayet Marie-Gabriel-Florent-Auguste de Choiseul-Gouffier'in 1782 tarihli gravüründe Çeşme Kalesi, ana hatları itibariyle günümüzdeki görünümündedir (Şekil 7). İç kale mescidi ise H. 02.04.1298 (04.03.1881) tarihinde bir onarımdan geçmiştir (BOA, İ.ŞD., 53-2988).

Şekil 7. 1782'de Çeşme Kalesi (Choiseul-Gouffier, 1782)

2.5. Toplar Karşısında Kale Mimarisi ve Top Mazgallarının Fonksiyonu

Top teknolojisinin statik tahkimatlar üzerindeki yıkıcı etkisinin en çarpıcı yansımalarından 1453 Konstantinopolis Kuşatması'nı takip eden süreçte, kent surları ve kaleler bu yeni saldırı türüne direnebilecek şekilde yenilenmeye başlanmıştır. Yatay açıyla yaklaşan top güllerinin tüm tahrip gücüne maruz kalacak düz cephelerden ziyade bunları sektirecek aşağı doğru genişleyen eğri cephelerle burçlarda dairesel ve çokgen formlar öne çıkmıştır. Surların dibini savunan tepe mazgalları, aşağı eğimli cepheler nedeniyle fonksiyonunu yitirerek dekoratif bir uygulamaya dönüşmüştür. Mancınıklara karşı iç kesimleri koruyan yüksek kule ve surlar, top güllerine karşısında kolay hedeflere dönüştüğünden yükseklikleri alçaltılmış ve duvar kalınlıkları artırılmış, böylelikle daha basık ve masif yapılara dönüştürülmüştür. Tahkimatlarda, kendi toplarını bulundurup etkin kullanmaya yönelik düzenlemelere de gidilmiştir. Seğirdim kotlarında kemerli ve açılı top mazgallarıyla donatılmış, ağır silahları taşıyabilecek sağlamlık ve genişlikte platformlar oluşturularak kaleler top tabyalarına dönüştürülmüştür. Birimler arasında silah ve mühimmat seviyatının kolaylığı için sur ve kuleler arasındaki yükseklik farkı azaltılmış, hatta eşitlenmiştir. Top teknolojisi karşısında zorunluluktan doğmuş ve bu döneminin karakteristiğini yansıtan tüm bu özellikler, mimarlık tarihi literatürüne göre kesin olarak 1450 sonrasında başlamış ve ancak 15. yüzyılın son çeyreğiyle beraber tanımlı bir sistematığe oturtulabilmiştir (Anderson, 1984; Guedes, 1979; Lepage, 2002; Stokstad, 2005).

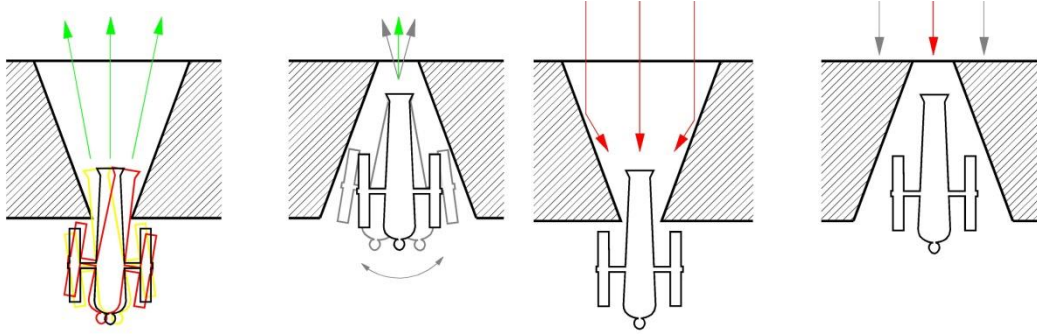
Yukarıda tanımlanan topçu kalelerinin Anadolu ve Trakya kıyılarındaki en erken örneklerini, aslında bu yeni saldırı teknolojisini o dönemlerde en iyi bilen ve etkin kullanan devletlerden Osmanlılar bizzat yapmıştır. Bunlar da Rumelihisarı ve Anadoluhisarı'nın top tabyası birimleri ile Kilitbahir Kalesi ve Kale-i Sultaniye (Çimenlik Kalesi) olup II. Mehmed döneminde, 1452-1462 arası inşa edilmiştir. Kilitbahir ve Çimenlik kaleleri 16. yüzyılın ortasında I. Süleyman tarafından güçlendirilip topçu kalelerine özgü mimari yapıları birer evre daha kazanmıştır. Yıldız plan ve üçgen formlu açılı top tabyaları, Avrupa genelinde ancak 16. yüzyılla beraber yaygınlaşmaya başlamıştır (Holmes, 2012; Özgüven, 1997).

Çeşme Kalesi'nde de mevcut, dışa doğru genişleyen veya daralan kemerli açıklıklar top mazgallarıdır. Yarık biçimindeki ok ve tüfek mazgallarından farklılaşmaktadır. Mimarlık tarihi literatürüne göre 15. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış ve takip eden yüzyıllarda yoğun kullanım görmüştür. Menno van Coehoorn, Bernard Forest de Bélidor ve Sébastien Le Prestre de Vauban gibi 17-18. yüzyıl askeri mühendislerinin bu konuda bilimsel çalışmaları olmuştur. Top mazgallarının dışa doğru genişleyen veya dışa doğru daralan iki tipte olmasının arkasında yatan bilimsel gerekçeler, 17-19. yüzyıl top tabyası inşa kılavuzları ve tematik ansiklopedilerinde tüm teknik yönleriyle irdelenmiştir.

Dışa genişleyen top mazgalları, kıyı tahkimatlarının özellikle seğirdim kotunda kullanılmaktaydı. Bu mazgallar sayesinde toplar, ön tarafa çok daha geniş bir açıyla hükmetmekteydi ve gemi gibi hareketli hedeflere karşı bir yandan öbür yana doğrultulmak suretiyle art arda nişan alınabilmekteydi. Ayrıca atış esnasında namludan çıkan şiddetli tahrip gücü ve yanma gazları etkin şekilde tahliye edilmekteydi. Böylelikle yüksek kalibreli topların kendi tahkimatına zararı önlenmekteydi. Öte yandan sur hattının gövdesi boyunca daha alt kotlarda mevzilendirilen toplar içinse takriben yalnızca namlunun genişliğinde ve gemi lombarı benzeri dar mazgallar tercih edilmekteydi (De Quincy, 1726; De Ville, 1628; Du Fay, 1693; Ozanam, 1694; Rees, 1819; Robertson, 1754).

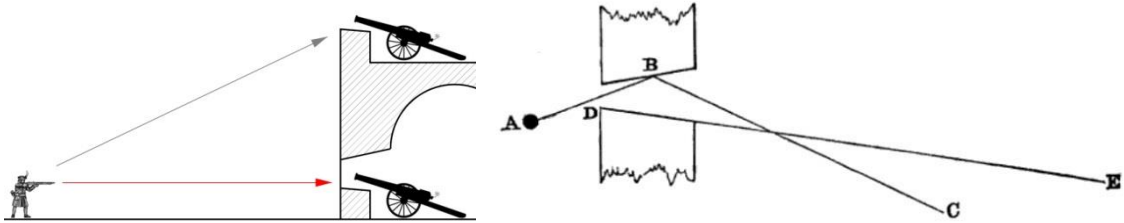
Dışa genişleyen top mazgallarındaki toplar, sabit haldeyken yalnızca kundağın tekerlekleri yardımıyla bile yan yönlere hızla ve zahmetsizce doğrultulabilir, böylece hareketli hedeflere karşı avantaj sağlanabilirdi. Bu tip mazgallar saldırı yönüyle avantajlı olsa da savunma bakımından önemli bir dezavantaja sahipti ve bu yüzden kolayca tahrip edilebilirdi. Top mazgalları dışa

daralan biçimde yapıldıklarında ise savunma açısından avantajlı olurlardı fakat bu sefer mazgala konuşlandırılmış topu yan yönere doğrultmak için kundağıyla beraber bir bütün olarak hareket ettirmek gerekirdi ki bunun da olanaksızlığı nedeniyle sadece düz atış mümkündü (Şekil 8) (Muller, 1764).

Şekil 8-9. Dışa Genişleyen ve Daralan Top Mazgallarının Saldırı ve Savunma Özellikleri

Dışa genişleyen mazgalların yukarıda değinilen dezavantajını (dolayısıyla dışa daralan mazgalların avantajını), 19. yüzyılda yapılmış atış testleri ve gözlemler detaylandırmaktadır. Bu mazgalara düşman topçu ve piyade birlikleri tarafından yapılacak yataya paralel atışlar, dışa genişleyen yan yüzeylere isabet etse dahi yansıma açısı nedeniyle ve tahkimattan kopacak parçalarla beraber doğrudan mazgalın içine odaklanacak ve savunuculara büyük dezavantaj oluşturacaktır. Örneğin bu tip bir mazgala direkt yapılmış 42 atıştan 40'ı yan yüzeylerden içe sekmiş ve bahis konusu dezavantajın oranı yaklaşık %95 olarak belirlenmiştir. Dahası, topun görüş açısının tamamen dışındaki düşman birlikleri dahi bu yan yüzey sektirmesi nedeniyle mazgalın içine tehdit oluşturabilmektedir (Şekil 9-11) (Straith, 1833; Totten, 1857; Wilford, 1858).

Şekil 10: Top Mazgallarında Kot ve Savunma İlişkisi

Şekil 11. Top Mazgalının Görüş Açısı (DE) Dışından Sekerek Gelebilecek Bir Düşman Atışı Güzergahının (CBA) Şematik Gösterimi (Wilford, 1858)

Netice itibariyle top mazgalları ilgisinde en başta da belirtildiği gibi, genellikle seğirdim kotunda uygulanmış dışa genişleyen tip, saldırı yönünden avantajlıdır ve özellikle de gemi gibi hareketli hedeflere karşı etkindir. Yan yüzeylerinden sekerek içe doğru yönelecek yataya paralel düşman atışlarına maruz kalma dezavantajını, yüksekteki konum kısmen bertaraf etmektedir. Daha alt kotlarda kullanılmış dışa daralan tip, yataya paralel düşman atışlarına daha fazla maruz kalacağı üzere, dışta yan yüzeylere sahip olmayan dehliz görünümlü yapısıyla savunma bakımından avantajlıdır ve saldırı yönü ikinci plandadır.

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

Portolanlar ve arşiv belgeleri gibi birincil kaynaklara göre Çeşme'de (Batı kaynaklarında *Passaggio / Passaggio di Chio / Perata*) bir yerleşim ancak 1446'dan itibaren teyit edilebilmektedir. 1454-1477 tarihli Osmanlı ve 1450-1480 tarihli Ceneviz arşiv belgeleri, yaklaşık 54 hanelik küçük bir kıyı yerleşimi görünümündeki Çeşme'de ve Çeşme Limanı'ndaki Türk hakimiyetini açıkça ortaya koymaktadır. 15. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle, Cenevizli Maona kontrolündeki Sakız Adası ile Osmanlı toprağı Urla Yarımadası, bir deniz hududu ve çeşitli gümrük kuralları yoluyla birbirinden

ayrılmış iki farklı politik yapı teşkil etmektedir. Kurallar çerçevesinde Cenevizli ve Türk tüccarlar iki yakada da faaliyet göstermişlerdir. Anadolu yakasında bir Ceneviz hakimiyetine dair hiçbir veri olmadığı gibi kaynaklar bunun aksini göstermektedir. Arşiv belgelerinde Çeşme'de bir kaleden söz edilmediği gibi 1472 Venedik saldırısında Amiral Pietro Mocenigo'nun, herhangi bir savunması olmadığı için Çeşme'yi kasıtlı olarak hedef seçmesi de bunu desteklemektedir. Dönemin tanıkları Coriolano Cippico ve Kemalpaşazâde tarafından aktarılan 1472 ve 1501 Venedik saldırılarının taktiksel gelişme ve sonuçlanma şekli de burada herhangi bir kale olmadığının kanıtıdır. Kale, Osmanlı ve Grek portolanlarında ancak 16. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmaktadır ki 1508-1509 tarihli Osmanlı kayıtları da bununla tutarlıdır. Dahası, planı itibarıyla dört ana evreye sahip Çeşme Kalesi'nde mevcut ön sur (*fausse braie*), top tabyası (*terre-plein*) ve top mazgalı (*embrasure*) gibi yapıyla bütünleşik bölümler, ilgili evrelerin tamamının top teknolojisiyle doğrudan ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu yüzden de Çeşme Kalesi mimarlık tarihi literatürüne göre 15. yüzyılın sonlarından daha erkene tarihlenemez. Bu süreçte ve devamında Çeşme'deki Osmanlı hakimiyeti kesin olduğu üzere hem tarihi hem de mimari verilere göre Çeşme Kalesi bütünüyle bir Türk yapısıdır ki pragmatik motivasyonla yapılmış bir sahil topçu kalesidir. Seğirdim kotlarında saldırı yönünden avantajlı dışa genişleyen top mazgalları, daha alt ve zemin kotlarında ise savunma yönünden avantajlı dışa daralan top mazgalları kullanılmıştır. Bunların çalışma prensipleri de 17-19. yüzyıl teknik çalışmalarında irdelenmiştir.

İç kalenin karaya dönük üç cephesini oluşturan Evre A1'in, yine bu bölümdeki inşa kitabesine göre 1508-1509'da inşa edilmiş ilk kısım olduğu anlaşılmaktadır. Buraya ait top mazgallarını işlevsiz kılmış, dış kalenin karaya dönük üç cephesiyle hendek dış duvarını oluşturan Evre A2 ise duvar işçiliği bakımından benzerliği nedeniyle tahminen yine 16. yüzyıl eklemeleridir. Her iki evreye ait açık dendanlar ise benzer işçilikle daha ileri bir tarihte doldurularak tüfek mazgallarına çevrilmiştir. Evre B'nin, iç kalenin yalnızca batı cephesinin ön kısmına yönelik bir yeniden inşa ve buranın önüne, köşelerde dairesel planlı top tabyalarına sahip bir ön sur eklemesi olduğu gözükmektedir. Bu da Evliya Çelebi'nin 1647 Venedik saldırısı sonrası ve 1659 Venedik saldırısı öncesine yönelik aktardığı, Venedikliler tarafından bir bölümü yıkılmış kalenin Ak Mehmed Paşa tarafından onarılması ve sahil bölümüne iki büyük top tabyası inşa ettirmesi ifadeleriyle örtüşmektedir. Dolayısıyla Evre B, 1647-1659 arasına tarihlenmektedir. Bu evreye sonradan eklenmiş, başlıca iç kalenin batı cephesinde geriye doğru oluşturulmuş geniş ve alt bölümü mahzenli top tabyası ile buna yanlardan hizmet eden masif burçlardan müteşekkil Evre C, arşiv kayıtlarına göre kaleye 1771'de inşa edilmiş yeni top tabyası olabilir. Bu esnada iç kale, bir bölme duvarıyla ikiye ayrılmıştır. İç kale mescidi ise mimarisi ve bir Osmanlı arşiv belgesine göre günümüzdeki görünümüne 19. yüzyılın sonunda kavuşmuştur. Kalede kısmi ölçekli birçok onarım mevcuttur ve her halükarda yapısal evreleri daha detaylı bilimsel çalışmalarla yeniden ele alınmalıdır.

Bu bağlamda Çeşme Kalesi'ni yalnızca tarih metodolojisiyle ele alıp ilk inşasını 1508-1509'a tarihlemiş Baykara (1990) ve Yüksel (1983) isabetli çıkarımda bulunurlarken kaleyi yüzeysel bir şekilde Ceneviz dönemine tarihlemiş MacFarlane (1829) ve Aktepe (1993) yanılmışlardır. Kalenin başlıca yapısal evrelerini Osmanlı tahkimat mimarisi bağlamında tutarlı bir şekilde belirlemiş Holmes (2012) ise tarihi kaynaklara neredeyse hiç başvurmadığı üzere bunları ancak benzer örnekler üzerinden üstünkörü yorumlayabilmiştir. Kalenin farklı mimari evrelerini kısaca tespit etmiş Stringa (1982) ise ön sur köşe burçlarıyla Sakız Kalesi'nin kuzeybatısındaki bir burçta bulunan dekoratif sağır kemer dizileri arasında kurduğu stilistik benzerliğe takılı kalarak Çeşme Kalesi'ni bir 15-16. yüzyıl Ceneviz inşası olarak değerlendirmiştir. Halbuki aynı uygulama, tamamı Osmanlı inşası Selanik Beyaz Kule, Topkapı Sarayı Bâbüsselâm ve Babakale Kalesi'nde mevcut olduğu üzere bir "Cenevizlilik" göstergesi değildir. Sakız Kalesi'ndeki ilgili burç ise bir top tabyası olarak günümüzdeki görünümüne ancak 1475 sonrasında kavuşmuştur (Mamaloukos, 2012). Bu bağlamda her yönüyle bir topçu kalesi olan Çeşme Kalesi, bu tür kalelerin 15. yüzyıl sonlarından itibaren inşa

edildiği dönemler boyunca Çeşme'deki tek egemen güç Osmanlılar olduğu üzere Cenevizlilerle ilişkilendirilemez. Cippico'nun 1472'deki ifadelerinin İtalyanca çevirisinde, Çeşme'ye dair küçük kırsal yerleşim anlamında kullanılmış "casale" sözcüğünün "castello" (kale) şeklinde tahrifi ise Stringa'nın (1982) bir diğer hatası olmuştur ki Cippico'nun orijinal Latince ifadesi "vicus" (köy) şeklindedir.

Birincil kaynakları, mimarlık tarihi literatürünü ve hatta yapısal evreleri dahi tamamen ihmal ederek yalnızca stilistik ve izlenimsel bir yaklaşımla Çeşme Kalesi'ni tümünden 15. yüzyılın ilk yarısına tarihlemiş Özyiğit (2017) ise yapının her şeyden önce bir topçu kalesi olduğunu atlamıştır. Dahası, 15. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber top teknolojisi karşısında ortaya çıkmış ve aslında bu dönemin en çarpıcı örneklerinden Kilitbahir ve Çimenlik kalelerinde dahi bolca mevcut mimari özellikler Cenevizlilerle özdeşleştirilmiştir. Dışa genişleyen veya daralan top mazgalları, topçuluk ve topçu kalelerine dair bilimsel arka plan dikkate alınmayıp biçimsel algıyla değerlendirilmiştir. Oysa stilistik tercihten ziyade 15. yüzyılın ikinci yarısında gelişen savaş teknolojisinin mimariye yansımaları olan bu mazgallar, enternasyonal düzeyde benimsenmiştir. Çeşme Kalesi'nin halen mevcut kitabesine yönelik Evliya Çelebi'nin modern transkripsiyonu kaynaklı tahrifli ifadenin baz alınması ve "barbakan delikleri" tabiri ile istinat duvarı drenajlarıyla karıştırılan düzenlemenin de yine Cenevizlilerle özdeşleştirilmesi, diğer hatalar olmuştur. Halbuki bu düzenleme, Ortaçağ savunma yapılarında sıkça kullanılmış iskele kirişi yuvalarıdır (*putlog hole*) (Baillie-Hislop, 2016). II. Mehmed'in 1466'da yaptırdığı Elbasan Kalesi'nde mevcutken Ceneviz inşası ilk evre Galata Surları'nda yoktur ve Cenevizlilere özgü bir stil değildir (Sağlam, 2018). Tüm yetersizliğine karşın Özyiğit'in (2017) çalışması, UNESCO sürecinde Çeşme Kalesi'ne dair başvuru tek kaynak olmuş ve oldukça farklı sonuçlara sahip diğer bilimsel araştırmalar dikkate alınmamıştır.

4. SONUÇ

Mevcut tüm tarihi ve mimari veriler ışığında bütünüyle bir Osmanlı topçu kalesi olan ve yine bu çerçevede onarımlar görmüş Çeşme Kalesi'ne yönelik 19. yüzyılda başlamış ve esasen hiçbir dayanağı olmayan hatalı bir "Ceneviz kalesi" algısı söz konusudur. Dahası, disiplinler arası kapsamda yeni ve detaylı bir irdeleme yapılmaksızın, hatta mevcut literatür dahi bir bütün olarak kritik edilmeden; birincil kaynak ve mimarlık tarihi literatüründen yoksun şekilde bilimsel yönden yetersiz tek bir çalışmanın izlenimsel çıkarımları baz alınarak Çeşme Kalesi UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından Dünya Miras Geçici Listesi'ne Ceneviz ilgisinde aday gösterilmiştir ve UNESCO tarafından da bu başvuru onaylanmıştır.

Hiyerarşik bir silsile sonucu gelişmiş yukarıdaki süreç hem bilimsel hem de kültürel miras imajı bakımından kritik bir yanılaşa sebep olmuş, Osmanlı topçu kalesi mimarisinin özgün ve çok evreli örneklerinden Çeşme Kalesi, Cenevizlilere atfedilmiştir. Oysa kesin olan yegane husus, Cenevizli tüccarların Türk kontrolündeki Çeşme'de 1450-1475 dolaylarında bulunduğudır. Benzer bilimsel muğlaklıklar ve yüzeysel "Ceneviz" argümanları, geçici listedeki Akçakoca Kalesi, Güvercinada Kalesi ve Kuşadası Şehir Surları için de mevcuttur. Bu ilgideki tahkimatlar, metodolojik bağlamda bu makalede uygulandığı üzere birincil kaynaklara ve teknik çalışmalara başvurularak; en başta disiplinler arası kapsamdaki bilimsel araştırmalarla incelenmelidir.

UNESCO Dünya Miras Listesi yolunda Çeşme Kalesi'ne yönelik gerekli düzeltmeler bir an önce yapılmalıdır. Diğer yandan ihmal edilmiş Enez Kalesi, Trabzon Güzelhisar ve Galata Surları gibi Ceneviz dönemleri birincil kaynaklarla sabit tahkimatlar, UNESCO sürecinde esas olarak dikkate alınmalıdır ve Ceneviz ilgisindeki bahis konusu başvuru tekrardan kurgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aktepe, M. M. (1993). Çeşme. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 8, 287-288). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Anderson, W. (1984). *Castles of Europe from Charlemagne to the Renaissance*. Hong Kong: Omega Books.
- Argenti, P. P. (1958). *The Occupation of Chios by the Genoese and Their Administration of the Island, 1346-1566* (Cilt 3), *Notarial Deeds*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Babinger, F. (1957). Die Aufzeichnungen des Genuesen Iacopo de Promontorio - de Campis über den Osmanenstaat um 1475. Münih: Bayerischen Akademie der Wissenschaften.
- Baillie-Hislop, M. J. (2016). *Castle Builders, Approaches to Castle Design and Construction in the Middle Ages*. Barnsley: Pen & Sword.
- Balard, M. (1978). *La Romanie Genoise*. Cenova: Atti Della Societa Ligure Di Storia Patria.
- Baykara, T. (1990). Çeşme Kalesi. *Belleten*, 54(210), 603-630.
- Benvenuti, G. (1977). *Storia della Repubblica di Genova*. Milano: Mursia.
- Cippico, C. (1544). *Coriolani Cepionis Dalmatae De Petri Mocenici Imperatoris Gestis Libri Tres* (Ed. Wenger, C. & Köchlin, M.). Basel: Robert Winter.
- Cippico, C. (1570). *Delle Cose Fatte da M. Pietro Mocenigo Capitano Generale di Mare della Serenissima Signoria di Venetia Libri Tre, Di Coriolan Cepione Dalmato*. Venedik: Domenico ve Giovanni Battista Guerra.
- Biblioteca Ambrosiana (Milano) S.P., 2, 39 (Port VII; I 96 Sup. S.P. II, 1), *Giacomo Girolodi portolanı (yak. 1446)*. 10 Haziran 2021 tarihinde adresinden erişilmiştir: <https://medea.fc.ul.pt/view/chart/1783>
- Bibliothèque nationale de France (BNF), Département des Manuscrits, Supplément turc 956, *Pîrê Reis, Kitâb-ı Bahriye (1525)*. 10 Haziran 2021 tarihinde adresinden erişilmiştir: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b6000438h>
- Boran, A. (2001). *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescidleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- British Library, Add MS 15760, *Henricus Martellus Germanus, Insularium illustratum (1495)*. 10 Haziran 2021 tarihinde adresinden erişilmiştir: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Insularium_Illustratum
- Campbell, T. (2015). *Portolan Chart Toponymy Full Table Revised*. 10 Haziran 2021 tarihinde adresinden erişilmiştir: <http://www.maphistory.info/PortolanChartToponymyFullTableREVISED.xls>
- Choiseul-Gouffier, M. G. F. A. (1782). *Voyage pittoresque de la Grèce* (Cilt 1). Paris.
- De Quincy, C. S. (1726). *Maximes et Instructions sur l'Art Militaire*. Paris: Saint Jacques.
- De Ville, A. (1628). *Les Fortifications du Chevalier*. Lyon: Irenée Barlet.
- Delatte, A. (1947). *Les Portulans Grecs* (Cilt 1). Liège: Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Liège.
- Devlet Arşivleri Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), AE.SMST.III, 21-1408, H-29-12-1184.
- — —, AE.SMST.III, 21-1409, H-29-12-1184.
- — —, C.AS., 423-17558, H-29-12-1184.
- — —, İ.ŞD., 53-2988, H-02-04-1298.
- Du Fay, A. (1693). *Manière de fortifier selon la méthode de M. de Vauban*. Paris: Jean-Baptiste Coignard et Fils.
- Erdoğan, M. A. (2015). *Aydınili Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme), Tımar ve Yaya Yoklaması Defteri Parçaları İle Birlikte*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Evliya Çelebi (2011), *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam* (9. Kitap, 1. Cilt, ed. Kahraman, S. A.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Guedes, P. (1979). *The Macmillan Encyclopedia of Architecture and Technological Change*. Londra & Basingstoke: The Macmillan Press Ltd.
- Hispanic Society of America (New York), K06, *Nicolò Nicolai portolanı (1470)*. 10 Haziran 2021 tarihinde adresinden erişilmiştir: <https://medea.fc.ul.pt/view/chart/538>
- Holmes, D. N. S. (2012). *The Independently Fortified Tower: An International Type in Ottoman Military Architecture, 1452-1462* (Yayımlanmamış doktora tezi). Princeton University.
- Komnene, A. (1839). *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Annae Comnenae Alexiadis* (Cilt 1, ed. Schopen, L.). Bonn: Impensis Ed. Weberi.
- Konyalı, İ. H. (1971). Çeşme, Çeşme'de Kanuni'nin Eşsiz Bir Kitabesi, Çeşme Kervansarayı. *Vakıflar Dergisi*, 9, 163-171.
- Lepage, J. D. (2002). *Castles and Fortified Cities of Medieval Europe: An Illustrated History*. Jefferson & Londra: McFarland.
- MacFarlane, C. (1829). *Constantinople in 1828: A Residence of Sixteen Months in the Turkish Capital and Provinces* (Cilt 1). Londra: Saunders ve Otley.
- Mamaloukos, S. (2012). Οι οχυρώσεις του Κάστρου της Χίου από τον 7ο έως το 19ο αιώνα στα πλαίσια της εξέλιξης της οχυρωματικής τέχνης στην περιοχή του Αιγαίου. Kavnadia, A. (Ed.). *Η Οχυρωματική Αρχιτεκτονική στο Αιγαίο και ο Μεσαιωνικός Οικισμός Αναβάτου Χίου. Πρακτικά* (299-312). Chios: Alfa Pi.
- Mélikoff, I. (Ed.) (1954). *Le Destân d'Umûr Pacha - Düsturnâme-i Enverî*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Muller, J. (1764). *A Treatise Containing the Practical Part of Fortification*. Londra: A. Millar.
- Ozanam, J. (1694). *Traité de fortification, contenant les methodes anciennes & modernes pour la construction & la deffense des places*. Paris: Jean Jombert.
- Özgülven, H. B. (1997). *Barut ve Tabya: Rönesans Mimarisi Bağlamında Fatih Sultan Mehmed Kaleleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Özyiğit, Ö. (2017). *Phokaia I - Kent Duvarları ve Restorasyonu*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Penna, D. (2012). *The Byzantine Imperial Acts to Venice, Pisa and Genoa, 10th - 12th Centuries*. Lahey: Eleven International Publishing.
- Pfeiffer-Taş, Ş. (2014). Suggestions as to the Localization of the Harbour of Ayasuluk and the Italian Settlement during the Aydınoğulları Dynasty from a New Perspective. Sariyannis, M. (Ed.), *New Trends in Ottoman Studies* (1087-1107). Resmo: Girit Üniversitesi.
- Rees, A. (1819). *Embrasure. The Cyclopaedia; Or, Universal Dictionary of Arts, Sciences, and Literature* (Cilt 13). Londra: Longman, Hurst, Rees, Orme, & Brown.
- Robertson, J. (1754). *The Elements Of Navigation; Containing the Theory and Practice with All the Necessary Tables: To which is Added, A Treatise of Marine Fortification*. Londra: J. Nourse.
- Rovere, A. (1979). *Documenti della Maona di Chio*. Genova: Atti della Società Ligure di Storia Patria.
- Sağlam, H. S. (2018). *Urban Palimpsest at Galata & An Architectural Inventory Study for the Genoese Colonial Territories in Asia Minor* (Yayımlanmamış doktora tezi). Politecnico di Milano.
- Setton, K. M. (1991). *Venice, Austria, and the Turks in the Seventeenth Century*. Philadelphia: American Philosophical Society.
- Stokstad, M. (2005). *Medieval Castles*. Westport & Londra: Greenwood Press.
- Straith, H. (1833). *A Treatise on Fortification, Deduced from Established Principles, with Observations on the Increased Effects of Artillery*. Croydon: William Annan.
- Stringa, P. (1982). *Genova e la Liguria nel Mediterraneo*. Genova: Segip Editrice.

Çeşme Kalesi'nin UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi İlgisindeki "Ceneviz" Dönemine Metodolojik Bir Yaklaşım

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İzmir Çeşme Müze Müdürlüğü. 10 Haziran 2021 tarihinde adresinden erişilmiştir <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44103/izmir-cesme-muze-mudurlugu.html>
- Talbert, R. J. A. (2000). *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*. Princeton: Princeton University Press.
- Tolias, G. (1999). *The Greek Portolan Charts, 15th-17th Centuries*. Atina: Olkos.
- Totten, J. G. (1857). *Report on the Effects of Firing with Heavy Ordnance from Casemate Embrasures: and Also the Effects of Firing Against the Same Embrasures with Various Kinds of Missiles*. Washington: Taylor & Maury.
- Türker, N., Selçuk, Ş., & Özyıldırım, A. (2016). Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 1-13.
- UNESCO (2020). *Trading Posts and Fortifications on Genoese Trade Routes from the Mediterranean to the Black Sea*. 10 Haziran 2021 tarihinde adresinden erişilmiştir: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>
- Wilford, E. N. (1858). Remarks on Casemated Batteries in general, and their special application to Sea Defences. *Minutes of Proceedings of the Royal Artillery Institution*, 1, 12-20.
- Yüksel, İ. A. (1983). *Osmanlı Mimârîsinde II. Bâyezid, Yavuz Selim Devri: (886 - 926)*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.

Türkiye’de Turizm ve Gastronomi Alanında Menü ile İlgili Araştırmaların Bibliyometrik Analizi*

Bibliometric Analysis of Research on Menu in Tourism and Gastronomy in Turkey

Duran CANKÜL¹, Mert ÜNAL²

Özet

Bu çalışmada Türkiye’de turizm ve gastronomi alanında menü konusu ile ilgili gerçekleştirilen araştırmaların bibliyometrik analizinin yapılması amaçlanmıştır. Menü konusu ile ilgili yapılan araştırmaların bir araya getirilmesi, okuyucuda yeni fikirleri oluşturması, bakış açılarının geliştirmesi, eksiklikleri ortaya koyması ve okuyucuya ışık tutması açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın kapsamını menü ile ilgili yazılan makale, tez, bildiri ve kitap oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında menü konusu ile ilgili ilk yayının yapıldığı tarihten 2020 yılı sonuna kadar yapılan tüm araştırmalar incelenmiştir. İncelemeler Ekim 2020 ile Ocak 2021 tarihleri arasında YÖK Akademik veri tabanı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında ulaşılan çalışmalar araştırma türüne göre çeşitli parametreler açısından bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Elde edilen analiz sonuçlarına göre ilk çalışma otuz yıl önce gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 2015 yılına kadar yapılan çalışmaların çok yetersiz olduğu bu yıldan itibaren ise yapılan çalışmalarda önemli bir artış olduğu görülmektedir. Diğer taraftan sonuçlar en fazla çalışma yapılan araştırma türünün bildiri ve makale olduğunu ve çalışmalarda konu olarak çoğunlukla menü planlama üzerine odaklanıldığını menü fiyatlandırma, menü analizi, menü tasarımı, menü maliyeti konularında ise çok sınırlı çalışmaların yapıldığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Gastronomi, Menü, Bibliyometrik Analiz

Abstract

In this research, it is aimed to carry out a bibliometric analysis of studies on the subject menus in tourism and gastronomy in Turkey. It is important to bring together research on the subject of the menu to create new ideas for the reader, to develop perspectives, to reveal deficiencies, and to shed light on the reader. Accordingly, the document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used in the research. The scope of the research consists of articles, thesis, papers, and books written about menus. Within the scope of the research, all studies on the subject of menus from the date of the first publication to the end of 2020 were examined. The examinations were carried out between October 2020 and January 2021 using the YÖK Academic database. The studies obtained within the scope of the research were subjected to bibliometric analysis in terms of various parameters according to the type of research. According to the analysis, the first study was carried out thirty years ago. In addition, it is seen that the studies carried out until 2015 were very insufficient, and there has been a significant

¹Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Turizm Fakültesi, Eskişehir, Türkiye
²Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye

ORCID:

D.C.: 0000-0001-5067-6904

M.Ü.: 0000-0003-0138-968X

Corresponding Author:

Duran CANKÜL

Email:

durancankul@hotmail.com

Citation: Cankül, D. ve Ünal, M. (2021). Türkiye’de turizm ve gastronomi alanında menü ile ilgili araştırmaların bibliyometrik analizi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 569-576.

Submitted: 20.08.2021

Accepted: 29.09.2021

*Bu araştırma 2. Turizmde Mimarlık ve Kültürel Miras Kongresi (ITCAC’21)’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

increase in the studies conducted since this year. On the other hand, the results show that the most studied type of research is papers and articles and that the studies mostly focus on menu planning. Very few studies have been done on menu pricing, menu analysis, menu design, and menu cost.

Keywords: Tourism, Gastronomy, Menu, Bibliometric Analysis

1. GİRİŞ

Yiyecek içecek endüstrisinin gelişim göstermesinde, çeşitli araç ve gereçlerin rol aldığı bilinmektedir. Bu araç ve gereçlerin en önemlisi işletmelerin kimliği niteliğinde olan menüdür (Gustafsson, 2004; Altınel, 2009; Özdemir ve Çalışkan, 2013). Menü; içerisinde barındırdığı unsurlarla beraber, yiyecek ve içecek işletmelerinin bir çok alanına rehberlik etmektedir (Jones ve Mifli, 2001; Hansen vd., 2005; Özdemir ve Çalışkan, 2013). Yiyecek ve içecek işletmeleri menüler doğrultusunda, işletmenin konseptini, kullanılan ekipmanlarını, ürün maliyetlerini, ürün fiyatlarını, çalışan sayılarını belirlemekte ve müşteriyle iletişimini sağlamaktadır (Dapson vd., 2008; Altınel, 2009). Yiyecek ve içecek işletmeleri; ürünlerin fiyatlanması, menünün planlanması, menünün analizi, menünün maliyet kontrolü ve menü tasarımı bağlamında menü yönetimi boyutlarından faydalanmaktadır (Jones ve Mifli, 2001; Withdraw ve Kotschevar 2007; Altınel, 2009; Özdemir ve Çalışkan, 2013; Temizkan ve Cankül, 2019). Menü yönetimi boyutları; menü planlama, menü tasarımı, menü analizi, menü fiyatlandırma ve menü maliyet kontrolü şeklinde sınıflandırılabilir (Withdraw ve Kotschevar, 2007; Altınel, 2009; Özdemir ve Çalışkan, 2013; Temizkan ve Cankül, 2019). Menü yönetimi içerdiği boyutlar ve yiyecek-içecek işletmelerindeki konumu nedeniyle üzerinde durulması gereken önemli bir konudur (Özdemir ve Çalışkan, 2013). Dolayısıyla konu ile ilgili yapılan araştırmalarda üzerinde çok daha fazla durulan boyutların veya daha az eğilim gösterilen boyutların belirlenmesi ve menü yönetimi ve boyutları ile ilgili yeni eğilimler açısından araştırmacıların fikir sahibi olması önemlidir. Bu doğrultuda çalışmada amaç, Türkiye’de turizm ve gastronomi alanında menü konusu ile ilgili yapılmış olan makale, tez, bildiri ve kitapların bibliyometrik analizini yapmaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Menü ve Menü Yönetimi

Menü TDK’ya göre yemeklerin bulunduğu liste olarak ifade edilmektedir (Tdk, 2018) ve yiyecek ve içecek işletmelerinde sunulan yeme-içme hizmetlerinin listelendiği araç konumundadır (Johns ve Kivela, 2001; Özdemir, 2012) Menü bir nevi işletmelerin kimliği niteliğini taşımakta, ayrıca müşteri, yönetici ve personele rehberlik etme özelliği bulunmaktadır (Gustafsson, 2004; Hansen vd., 2005; Altınel, 2009; Temizkan ve Cankül, 2019). Yöneticilerle müşteriler arasında iletişimi, standartları ve hizmetleri menü göstermektedir (Antun ve Gustafson, 2005; Dapson vd., 2008). Menü, yiyecek ve içecek işletmelerinde sunulan ürünlerin ve bu ürünlerin fiyatlarının listelendiği yazılı belgeleri de içine alan çok daha kapsamlı bir anlam taşımaktadır. Menü, sadece bağımsız yiyecek içecek işletmelerinde değil diğer turizm işletmelerinin içinde yer alan ilgili departmanlarında yiyecek içecek hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde verilebilmesi için menü yönetim süreci hayati bir öneme sahiptir. Bu süreç içerisinde menünün planlanması, menü analizi, menüde maliyet ve maliyet kontrolü, menüde fiyatlandırma ve menü tasarımı yer almaktadır.

Menü planlaması yiyecek ve içecek işletmesi başarısında önemli bir rol oynamaktadır (Özdemir ve Çalışkan, 2013). Menüler, yiyecek ve içecek işletmelerinde ürünleri barındırmakta ve hangi hizmetleri nasıl, ne şekilde ve kiminle alınacağına dair sorulara yöneticinin cevap vermesini kolaylaştırmaktadır (Temizkan ve Cankül, 2019). Bu bağlamda menü, işletmelerin planlaması ve tasarımı ile birlikte, ürünlerin fiyatlanması, maliyet kontrolü ve gelişimi ile bağlantılı bir unsurdur (Kwong, 2005). Ayrıca menü planlaması, yiyecek ve içecek işletmelerinin karşılaşılabileceği sorunların çözümünü kolaylaştırmakta ve yöneticilere rehberlik etmektedir (Altınel, 2009).

Menüler tasarımı, yiyecek ve içecek işletmeleri için önemli bir pazarlama aracıdır (Özdemir ve Çalışkan, 2013). Çünkü menülerin özellikleri itibariyle müşteriler üzerinde satışı artırıcı etkileri olabilmektedir (Kincaid ve Cursun, 2003; Reynolds vd., 2005). Bunlar; menü tasarımında renk kullanımları, kapak, yazı stili ve boyutu gibi özellikleri içermektedir (Altınel, 2009). Menüler tasarımlarıyla müşterilerin ilgisini çekmeyi, rahatlamalarını sağlamayı, ürünlerin kalite ve standartlarını göstermeyi amaçlamaktadır (Fikri ve Ramadhan, 2011; Cankül, 2019).

Menü fiyatlandırma, menü yönetimi içerisinde oldukça önemlidir. Müşteriler, menüde yer alan ürünlerin fiyatlarına dikkat etmektedir (Schindler ve Kibarian, 1996). Fiyatlandırılmış menülerin müşteriye kaliteyi göstermek, memnun etmek ve güven duygusu sağlamak da etkin olduğu bilinmektedir (Raab vd., 2009). İşletmeler müşterinin ilgisine göre çeşitli fiyatlandırma stratejileri uygulamaktadırlar. Bu stratejiler hem işletme karlılığı hem de pazar hakimiyeti boyutları içerisinde sınıflandırılabilir (Naipaul, 2002). Dolayısı ile menü satış fiyatlarının belirleme sürecine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Menü analizi, ürünlerin eksikliklerini görme, gerekirse çözme veya alternatif ürünleri piyasaya sürme gibi çeşitli yararları olduğu bilinmektedir (Özdemir ve Çalışkan, 2013). Menü analizi, tercih edilmeyen, az karlı olan ve maliyeti yüksek ürünlerin belirlenmesine yardımcı olmaktadır (Atkinson ve Jones, 1994). Menü analizi sonucu, sorunlu olan ürünlerin geliştirilmesi, maliyet azaltılması, porsiyon küçültülmesi ve gerekirse menüden çıkartılması gibi çözüm önerileri üretilmektedir (Kwong, 2005).

Menü, yiyecek ve içecek işletmeleri adına önemli bir maliyet kontrol aracıdır ve ürünlerin takip edilmesinde etkin bir rolü vardır (Atkinson ve Jones, 1994). Maliyet kontrolü, ürünlerin birim başına olası maliyetini belirlemekte ve denetim faktörü oluşturmaktadır. Maliyetlerin belirlenmesi, fiyatlandırma işlemi yapılması hususunda yöneticileri bilgilendirmede yardımcı olmaktadır (Morrison, 1996).

2.2. Bibliyometrik Analiz

Bibliyometrik kavramı, Latince ve Grekçe kökenli olmakla beraber "Biblion" eş değer ve "Metrikos" ölçübilimi anlamının harmanlanmasından oluşmaktadır (Sengupta, 1992). Bibliyometrik analiz tekniği ise, araştırmanın analizini kolaylaştıran ve istatistiklere dayandıran niceliksel verileri değerlendirmeye yardımcı olmaktadır. Bu analiz ile, yazar, yıl, dil, kaynakça sayısı, alıntılar, anahtar kelimeler, konular ve yöntemler gibi özellikler istatistiksel olarak sınıflandırılabilir (Köseoğlu vd., 2016). Ayrıca bibliyometrik analizler kitap, dergi, makale, bildiri ve tez gibi araştırmaların özelliklerinin incelenmesine olanak sağlamaktadır (Evren ve Kozak, 2014; Bozok vd., 2017). Bibliyometrik analiz tekniği mevcut durumu değerlendirmekte, gözlemlemekte ve ilgili disipline katkıda bulunmaktadır. Bu yöntem kim, neyi, nerede ve nasıl araştırma yaptığına dair sorulara cevap vermeyi amaçlamaktadır (Feller, 2005).

Turizm alanındaki araştırmaların artmasıyla beraber, bibliyometrik analiz tekniği ile ilgili araştırmaların öneminin de arttığı bilinmektedir. Çünkü araştırmacılar için mevcut durumu göstermesi ve konu hakkında değerlendirme yapması, bibliyometrik analiz tekniğiyle yapılan araştırmaların rehber niteliği taşımasına sebep olmaktadır (Kozak, 1994). Bu durumsa araştırmacılara kıt konuların mevcut durumunu göstermekte ve yeni eğilimlerin önünü açmaktadır. Turizmde farklı alanlarda bibliyometrik analiz tekniği kullanıldığı bilinmektedir. Bu alanlara turist rehberliği, gastronomi, sağlık turizmi, sürdürülebilir turizm ve kırsal turizm ile ilgili yapılan çalışmalar örnek gösterilebilir (Özel ve Kozak, 2012 ; Temizkan vd., 2015 ; Şahin ve Acun, 2015 ; Bozok vd., 2017 ; Sünnetçioğlu vd., 2017 ; Yeksan ve Akbaba, 2019 ; Çuhadar ve Morçin, 2020).

Turizm alanında araştırılan bibliyometrik analizlerde dergi incelemesi, tez, bildiri ve makalelere göre konunun mevcut durumunu belirlemek amaç olduğu görülmektedir. Evren ve Kozak (2014) araştırmasına göre dergilerin gelişimini incelenmiş ve Türkiye turizmin alanyazının mevcut durumunu belirlenmesi amaçlanmıştır. Tayfun vd., (2016)’de turizm alanında yüksek lisans tezlerinin gelişimini, konusunu ve eğilimini incelemiştir. Yılmaz, (2017) gastronomi alanında bildirileri yöntem, veri toplama tekniği ve görgül araştırma türünün özelliklerine göre sınıflandırmıştır. Okumuş, Köseoğlu ve Ma (2018) tarafından ise gastronomi ve yemek üzerine 16 SCI dergide yayınlanan makaleler incelenmiş, yıl, yöntem ve yayınların özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Bu bağlamda turizm ve gastronomi alanında bibliyometrik analizlerin sınırlı olduğu söylenebilir.

3. YÖNTEM

Çalışmada menü ile ilgili turizm ve gastronomi alanlarında yayınlamış makale, tez, bildiri ve kitapların belirli parametreler doğrultusunda gruplanarak bir araya getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma nitel yaklaşımla kurgulanmıştır. Nitel yaklaşım çerçevesinde veri toplama tekniği olarak doküman incelenmesi kullanılmıştır. Veri analiz yöntemi olarak da içerik analizinden yararlanılmıştır.

Çalışmada menü ile ilgili 2020 yılı dahil turizm ve gastronomi alanlarında yapılmış tüm araştırmalar incelenmiştir. YÖK Akademik veri tabanı kullanılarak gerçekleştirilen incelemeler sonucunda veriler Mayıs 2020 ile Ocak 2021 tarihleri arasında elde edilmiştir. Çalışmanın başlığında da belirtildiği üzere incelemeler sadece turizm ve gastronomi bilim alanları üzerine yapılmıştır. YÖK Akademik veri tabanında aramalar gerçekleştirilirken sadece “menü” anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Bu doğrultuda ulaşılan alanla ilgili araştırmalar (makale, tez, bildiri ve kitap) incelenmiştir.

İncelenen araştırmalar türüne göre çeşitli parametreler çerçevesinde değerlendirilmiş, elde edilen veriler yorumlanmış ve bulgular kısmında raporlanmıştır. Bütün araştırmalarda yayın yılı ortak parametre olarak belirlenmiştir. Makale araştırmalarında araştırmanın konusu, yöntemi, türü, kullanılan dil parametreleri kullanılmıştır. Tezlerde araştırmanın konusu, yöntem, düzey, parametreleri kullanılmıştır. Bildirilerde araştırmanın tamamına ulaşılamadığı için yayımlandığı kongrenin ulusal veya uluslararası olması, yazar sayısı ve unvanı parametreler olarak belirlenmiştir. Kitaplar ile alakalı parametre ise kitabın konusu şeklindedir.

4. BULGULAR

Çalışma kapsamında tezler, makaleler, bildiriler ve kitaplar incelenmiştir. Bu kaynakların dağılımı ile ilgili detaylar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Kaynaklar ve Çalışma Sayısı

Kaynaklar	Çalışma Sayısı
Makale	62
Tez	26
Bildiri	79
Kitap	9
Toplam	176

Çalışma kapsamında ulaşılan çalışmaların yıllarına göre dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Menü İle İlgili Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Çalışma Sayısı	Yıl	Çalışma Sayısı
1991	1	2010	4
1995	1	2011	3
1996	1	2012	4
1997	1	2013	5
2000	1	2014	5
2001	1	2015	17
2004	1	2016	16
2005	2	2017	19
2006	1	2018	33
2007	2	2019	25
2008	2	2020	26
2009	5	Toplam	176

4.1. Tezler

Çalışma kapsamında 26 teze ulaşılmıştır. 26 tez incelendiğinde 16 nitel (%61,5), 6 nicel (%23,1) ve 4 karma (%15,4) yöntem kullanıldığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili tez çalışmalarının yıllara göre dağılımında 1991 yılında başladığı ve günümüze kadar geldiği belirlenmiştir. Çalışmalar üzerindeki ilgi 2016 yılı itibariyle arttığı gözlenmiştir. Tezlerin 18 tanesi yüksek lisans (%69,2) ve 8 tanesi (%30,8) doktora tezidir. Bu tezlerde araştırılan konular şu şekilde dağılmaktadır;

- Menü Tasarımı 3 (%11,5)
- Menü Fiyatlandırma 3 (%11,5)
- Menü Planlama 13 (%50)
- Menü Analizi 5 (%19,2)
- Menüde Maliyet 2 (%7,3)

4.2. Makaleler

Çalışma kapsamında 62 makaleye ulaşılmıştır. Makalelerin incelenmesi sonucunda, 38 nitel (%61,2), 11 nicel (%17,7) 10 kavramsal (%16,3) ve 3 karma (%4,8) yöntem kullanıldığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili makale çalışmalarının yıllara göre dağılımına bakıldığında 2001 yılında başlamakta ve günümüze kadar gelmektedir. Ayrıca konu üzerindeki ilginin 2015 yılı itibariyle arttığı görülmüştür. Makalelerin türüne bakıldığında, 42'sinin (%67,7) uluslararası ve 20'sinin (%32,3) ise ulusal olduğu belirlenmiştir. Ayrıca makalelerin 51'i (%82,3) Türkçe dilinde ve 12'si ise (%17,7) yabancı dilde yazılmıştır.

Bu makalelerde araştırılan konular şunlardır;

- Menü Tasarımı 10 (%16,2)
- Menü Fiyatlandırma 2 (%3,2)
- Menü Analizi 8 (%12,9)
- Menüde Maliyet 1 (%1,6)
- Menü Planlama 41 (%66,1)

4.3. Bildiriler

Konuyla ilgili bildiri çalışmalarının yıllara göre dağılımında 2006 yılında başladığı ve günümüze kadar geldiği görülmektedir. Çalışmalar üzerindeki ilginin 2018 ve 2019 yıllarında arttığı söylenebilir. Bildiriler türüne göre incelendiğinde, 53 (%67,1) bildiri uluslararası ve 26 (%32,9) bildirininse ulusal olduğu tespit edilmiştir. Bildirilerin 57'si (%72,2) Türkçe dilinde ve 22'si

(%27,8) yabancı dilde yazılmıştır. Bildirilerin 43’ü (%54,4) iki yazarlı, 25’i (%31,6) üç yazarlı, 7’si (%8,9) tek yazarlı ve 4’ü dört yazarlı olarak (%5,1) gerçekleştirilmiştir. En fazla Dr. Öğretim Üyesi unvanına sahip akademisyen tarafından bildiri formatında araştırma yapılmıştır.

4.4. Kitaplar

Çalışma kapsamında YÖK Akademik veri tabanında konu ile ilgili 9 adet kitaba ulaşılmıştır. Bu kitaplarda araştırılan konuların dağılımına bakıldığında menü planlaması üzerine 5 kitap, menü yönetimi üzerine 4 kitap ve menü analizi üzerine 1 kitap yazıldığı belirlenmiştir. Konuyla ilgili ilk kitabın 2005 yılında yazıldığı 2014 yılı itibariyle artış gösterdiği görülmektedir.

5. SONUÇ

Menü konusu ile ilgili ulusal literatür incelendiğinde 62 tane makale, 79 tane bildiri, 26 tane tez ve 9 tane kitap olduğu görülmektedir. Toplamda menü ile ilgili yazılan 176 kaynağın içeriklerine bakıldığında menü planlama, menü analizi, menü fiyatlama, menü maliyeti, menü tasarımı konularında araştırmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak menü konusu ile ilgili ulusal literatürde bibliyometrik araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma ilgili alan yazındaki araştırmalardan farklı olarak Türkiye’de turizm ve gastronomi alanında menü konusu ile ilgili yapılmış olan makale, tez, bildiri, kitap ve kitap bölümlerinin bibliyometrik analizini ortaya çıkarmaktadır.

Elde edilen analiz sonuçlarına göre ilk çalışma otuz yıl önce gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 2015 yılına kadar yapılan çalışmaların çok yetersiz olduğu bu yıldan itibaren ise yapılan çalışmalarda önemli bir artışın olduğu görülmektedir. Diğer taraftan sonuçlar en fazla çalışma yapılan araştırma türünün bildiri ve makale olduğunu ve çalışmalarda konu olarak çoğunlukla menü planlama üzerine odaklanıldığını menü fiyatlama, menü analizi, menü tasarımı, menü maliyeti konularında ise çok sınırlı çalışmaların yapıldığını göstermektedir. Bu durumun çok sınırlı çalışmaların olduğu bu konular ile ilgili ciddi bir eksiklik oluşturduğu, bundan sonra menü ile ilgili yapılacak çalışmalarda araştırmacıların bu konulara yoğunlaşmasının ilgili boşluğu doldurması açısından önem taşıdığı söylenebilir.

Menü ve yönetimi içerdiği boyutlar ve yiyecek-içecek işletmelerindeki konumu açısından üzerine yoğunlaşılmasının önem taşıdığı bir konudur. Dolayısıyla çalışma sonuçlarının da ilgili araştırmacılara, menü ile ilgili üzerinde çok daha fazla durulan boyutları veya daha az eğilim gösterilen boyutları ortaya çıkarması, yeni eğilimler açısından fikir vermesi ve literatürü bir bütün olarak sunması açısından katkı vermesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Altinel, H. (2009). Gastronomide Menü Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Antun, J.M. ve Gustafson, C. M. (2005). "Menu Analysis: Design, Merchandising and Pricing Strategies Used By Successful Restaurants and Private Club." *Journal Of Nutrition in Recipe&Menu Development*, 3(4), 81-102.
- Atkinson, H. ve Jones, P. (1994). "Menu Engineering: Managing the Food service MicroMarketing Mix." *Journal of Restaurant & Food Service Marketing*, 1(1), 40-62
- Bozok, D., Kılıç, S. N. Ve Özdemir, S. S. (2017). "Turizm Literatüründe Kırsal Turizmin Bibliyometrik Analizi." *Journal of Human Sciences*, 14(1), 187-202.
- Cankül, D. (2019). "Restoranlardaki Menü Tasarım Unsurlarının Müşterilerin Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Üzerindeki Etkisi." *Turizm Akademik Dergisi*, 6(1), 249-261.
- Çuhadar, M. ve Morçin, İ. (2020). "Türkiye’de Gastronomi Turizmi İle İlgili Çalışmaların Bibliyometrik Analizi." *Journal of Recreation and Tourism Research*, 7 (1), 92-106.

- Dapson, L. R., Hayes, D. K. ve Miller, J. E. (2008). *Food and Beverage Cost Control (Fourth Edition)*, Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey. s.231.
- Evren, S. ve Kozak, N. (2014). "Bibliometric Analysis of Tourism and Hospitality Related Articles Published in Turkey." *Anatolia – An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 25(1), 61-80.
- Feller, I. (2005). "Understanding and assessing: Bibliometrics as a method of measuring interdisciplinarity." *Measurement*, 3(1), 20-23.
- Fikri, M. K. R. ve Ramadhan, A. S. (2011). "The Effect of Menu Design On Customer Purchase Intention: A Case Study Of 'Waroeng Mas Kemal' restaurant." *Journal of Business Strategy and Execution*, 3(2), 137-153.
- Gustafsson, I. (2004). "Culinary Arts and Meal Science – A New Scientific Research Discipline." *Food Service Technology*, 4 (1), 9-20.
- Hansen, K. V., Jensen, Q. ve Gustafsson I. (2005). "The Meal Experience of A La Carte Restaurant Customers, Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism." 5(2), 135-151.
- Johns, N. ve Kivela, J. (2001). "Perceptions of the first time restaurant customer." *FoodService Technology*, 1(1), 5- 11.
- Jones, P. ve Mifli, M. (2001). "Menu Development and Analysis in UK Restaurant Chains." *Tourism and Hospitality Research*, 3(1), 61-71
- Kincaid, C. S. ve Corsun, D. L. (2003). "Are Consultants Blowing Smoke? An Empirical Test of the Impact of Menu Layout on Item Sales." *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 15(4): 226-231
- Kozak, N. (1994). "Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde Yayımlanan Yazılar Üzerine Bir İnceleme." *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (Aralık): 22-33.
- Köseoğlu, M. A., Rahimi, R., Okumuş, F. ve Liu, J. (2016). "Bibliometric Studies in Tourism." *Annals of Tourism Research*, 61, 180-198.
- Kwong, L.Y.L (2005). "The application of menu engineering and design in Asian restaurants." *Hospitality Management*, 24: 91-106
- Morrison, P. (1996), "Menu Engineering in Upscale Restaurants." *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 8 (4).
- Naipaul, S. (2002). "Psychological Pricing Strategies and Consumers Response Behavior: An Empirical Investigation in the Restaurant Industry." The Ohio State University: Unpublished Dissertation.
- Okumuş, B., Köseoğlu, M. A. ve Ma, F. (2018). "Food and Gastronomy Research in Tourism and Hospitality: A Bibliometric Analysis." *International Journal of Hospitality Management*, 73, 64-74.
- Özdemir, B. ve Çalışkan, O. (2013). "A Review of Literature on Restaurant Menus: Specifying The Managerial Issues." *International Journal of Gastronomy and Food Science*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijgfs.2013.12.001>.
- Özdemir, B. (2012). "A Review on Menu Performance Investigation and Some Guiding Propositions." *Journal of Foodservice Business Research*, 15(4), 378-397.
- Özel, Ç. H. ve Kozak, N. (2012). "Turizm pazarlaması alanının bibliyometrik profili (2000- 2010) ve bir atıf analizi çalışması." *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 715- 733.
- Raab, C., Mayer, K. ve Shoemaker, S. (2009). "Price-Sensitivity Measurement: A Tool for Restaurant Menu Pricing." *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 33 (1), 93-105.
- Reynolds, D., Merritt, E. A. ve Pinckney, S. (2005). "Understanding Menu Psychology: An Empirical Investigation of Menu Design and Consumer Response." *International Journal of Hospitality ve Tourism Administration*, 6(1), 1-9.

Türkiye’de Turizm ve Gastronomi Alanında Menü ile İlgili Araştırmaların Bibliyometrik Analizi

- Schindler, R. M. ve Kibarian T. M. (1996). "Increased Consumer Sales Response through Use of 99-Ending Prices." *Journal of Retailing*, 72, 187-199.
- Sengupta, I. N. (1992). Bibliometrics, Informetrics, Scientometrics and Librametrics: An Overview, *LİBRİ*, 42(2), 75-98.
- Sünnetçioğlu, A., Yalçinkaya, P., Olcay, M. ve Mercan, Ş. O. (2017). "Turizm Alanında Yazılmış Olan Gastronomiye İlişkin Tezlerin Bibliyometrik Profili." *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2), 345-354.
- Şahin, S. ve Acun, A. (2015). "Turist Rehberliği Alanının Bibliyometrik Profili (Ulusal Turizm Kongreleri Bildirileri)." *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(34): 213-234.
- Tayfun, A., Küçükergin, F. N., Aysen, E., Eren, A. ve Özekici, Y. K. (2016). "Turizm Alanında Yazılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz." *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1(1), 50-69.
- Temizkan, S. P. ve Cankül, D. (2019). *Menü Yönetimi (1. Baskı)*, Ankara : Detay Yayıncılık. s.233.
- Temizkan, S. P., Çiçek, D. ve Özdemir, C. (2015). "Bibliometric profile of articles published on health tourism sağlık turizmi konusunda yayınlanan makalelerin bibliyometrik profili." *Journal of Human Sciences*, 12(2), 394-415.
- Türk Dil Kurumu, (2018). Erişim Adresi : <https://sozluk.gov.tr/>
- Yeksan, Ö. ve Akbaba, A. (2019). "Sürdürülebilir turizm makalelerinin bibliyometrik analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*." 3(2), 220-231.
- Yılmaz, G. (2017). "Ulusal turizm kongrelerinde gastronomi ve mutfak sanatları alanı ile ilgili yayınlanan bildiriler üzerine bir araştırma." *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 6(1), 24-39.
- Withrow, D. ve Kotschevar, L. H. (2007). *Study Guide to accompany Management by Menu (Fourth Edition)*. Published by John Willey & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey. s. 133.

UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde Ege Bölgesi Ceneviz Kaleleri

Genoese Castles of Aegean Region on the UNESCO World Heritage Tentative List

Lale YILMAZ

Özet

¹Mersin Üniversitesi, Turizm
Fakültesi, Mersin, Türkiye

ORCID:

L.Y.: 0000-0002-3767-6499

Corresponding Author:

Lale YILMAZ

Email:

laleyilmaz@mersin.edu.tr

Citation: Yılmaz, L. (2021). UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde Ege Bölgesi Ceneviz Kaleleri. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 577-596.

Submitted: 13.08.2021

Accepted: 22.09.2021

2013 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde "Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e kadar Kale ve Surlu Yerleşimler" başlığı oluşturulmuş, Türkiye'de seçilen tarihi kaleler listede yer almış ve liste 2020 yılında eklenen yapılarla güncellenmiştir. Listede Türkiye dışında uluslararası bileşen olarak Ukrayna Kırım Özerk Bölgesi'ndeki kale yapıları da bulunmaktadır. Türkiye'den İstanbul'da Yoros Kalesi, Galata Kulesi, İzmir'de Foça Kalesi, Çeşme Kalesi, Güvercinada Kalesi ve Kuşadası kent surları, Çandarlı Kalesi, Bartın'da Amasra Kalesi, Düzce'de Akçakoca Kalesi, Sinop Kalesi ulusal bileşenler başlığı altında seri adaylık dosyasında yer almıştır. Ceneviz kolonileri Orta Bizans döneminden itibaren ticaret imtiyazı edinerek başta İstanbul olmak üzere Ege ve Karadeniz'de ticaret kolonileri işleviyle kurulmuştur. Anadolu'nun kıyı bölgelerinde Bizans döneminde inşa edilen bazı kale yapıları Ceneviz yönetimine geçmiş veya Cenevizler tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bölgede Türk egemenliğinin sağlanmasıyla, Osmanlı döneminde de onarım ve yeniden inşa ile varlığını sürdüren kaleler, kültürlerarası Akdeniz mimari niteliklerini yansıtan savunma yapıları olarak günümüzde somut kültürel miras kapsamında değerlendirilmektedir. Çalışmada Ege Bölgesi'nde Ceneviz kolonilerinin egemenliğinde bulunan kalelerin somut kültürel miras ve kültürel miras turizmi kapsamında ulusal ve uluslararası nitelikleri ve önemi konu alınmıştır. Konuyla ilgili literatür araştırması gerçekleştirilmiş, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan kale ve surlu yerleşimler ile Türkiye'de belirlenen "Ceneviz Ticaret Yolu"nda yer alan kale ve surlu yerleşimler değerlendirilmiştir. Tarih boyunca Anadolu'da Cenevizli tüccarlar tarafından gerçekleştirilen ticaret faaliyeti kapsamında Türkiye kıyılarında Ceneviz kolonilerinin kurulduğu bölgelerde yer alan kaleler yoluyla Anadolu kıyılarının deniz yolu ve ticaret güzergâhında merkezi önem taşıyan Ege Bölgesi'nin Ortaçağ Akdeniz kültürüne ait somut kültürel miras varlığı tartışılmıştır. UNESCO'nun Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan "Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e kadar Kale ve Surlu Yerleşimler" tarihi bellek ve kültürel çeşitlilik bağlamında kültürel miras turizmine katkı sunmaktadır. Bu nedenle Ege Bölgesi kalelerinin bağlı bulunduğu güzergâhın yeniden canlandırılması amacıyla ulusal ve uluslararası kapsamda kültürel miras tematik tur destinasyonlarında yer almasının Akdeniz'de uluslararası kültürel etkileşimin sürdürülebilirliği bakımından yararlı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: UNESCO, Kültürel miras, Turizm, Ceneviz, Kale

Abstract

In 2013, "Trading Posts and Fortifications on Genoese Trade Routes from the Mediterranean to the Black Sea" was created in In 2013, "Trading Posts and Fortifications on Genoese Trade Routes from the Mediterranean to the Black Sea" was created for the UNESCO World Heritage Tentative List. Turkey has taken place with selected historical castles, and the list updated in 2020. Except for Turkey, as an international component, the castles of Crimea Autonomous Region, Ukraine, are located on the list. Yoros Castle, Galata Tower in Istanbul, Foça, Çeşme, Guvercinada Castle and Kusadasi city walls, Amasra Castle in Bartın, Akcakoca Castle in Duzce, and Sinop Castle took place in the nomination file as national components. Genoese colonies were established as trade colonies in the Aegean and Black Sea, especially in Istanbul, by acquiring trade privileges from the Medieval Byzantine Era. Some castles built during the Byzantine era in the coastal regions of Anatolia passed under the Genoese rule or were even rebuilt by the Genoese. The castles and the fortified settlements, which continued their existence with the restoration and reconstruction in the Ottoman era with the Turkish domination in the region, are considered tangible cultural heritage that reflects the qualities of intercultural Mediterranean architecture. The study discusses the national and international qualities and importance of the castles, which are under the domination of the Genoese colonies in the Aegean Region, within the scope of tangible cultural heritage and cultural heritage tourism. A research study on the subject has been carried out, and the castles and fortified structures in the UNESCO World Heritage Tentative List and the castles and fortified settlements located on the "Genoese Trade Route" in Turkey were investigated and compared. "Trading Posts and Fortifications on Genoese Trade Routes from the Mediterranean to the Black Sea", which is on the UNESCO's World Heritage Tentative List, contributes to cultural heritage tourism in the context of historical memory and cultural diversity. For this reason, it has been concluded that it will be beneficial for the sustainability of international cultural interaction in the Mediterranean to be promoted as a cultural heritage tourism destination at the national and international level to revitalize the route to which the Aegean Region castles are connected.

Keywords: UNESCO, Cultural heritage, Tourism, Genoese, Castle

1. GİRİŞ

Akdeniz'de liman yerleşmeleri, ulaşım ve ticaret güzergâhları tarih boyunca gelişimini sürdürerek uluslararası bir ulaşım ve ticaret alanı meydana getirmiştir. Akdeniz, bir bütün olarak göz önüne alındığında, Atlas Okyanusu'na açılan Cebelitarık Boğazı'ndan, Marmara Denizi'ne açılan Çanakkale Boğazı'na kadar sınırlandırılabilir, Ege ve Adriyatik gibi küçük denizleri de içeren, doğuda Levant sahili olarak adlandırılan bölümde Suriye, İsrail, Lübnan, güney doğuda ise Kuzey Afrika ülkeleri Mısır, Libya, Tunus, Cezayir, Fas'ın kıyılarının bulunduğu üç kıtayı kapsayan geniş bir alana sahiptir. Deniz yolu sadece ulaşım ve ticaret sürdürülmesi bakımından değil, kültürel etkileşim ve kozmopolit kentlerin oluşumunu sağlaması nedeniyle de önem taşımaktadır. Akdeniz kıyılarındaki limanlar konumları bakımından adalar ile birlikte erken devirlerden başlayarak canlı bir deniz trafiğine ve ticaret etkinliğine sahip olmuştur Yeryüzü biçimleri, kıyı şekilleri, ovaların tarıma uygunluğu, su kaynaklarının varlığı, flora ve fauna çeşitliliği, toplulukların yerleşme seçiminde başlıca etkenlerdir. Ticaret ve ulaşım etkinliği tarih boyunca Akdeniz'in bütününde, bölgesel ve bölgeler arasında belirlenmiş ve özellikle Roma döneminde belirli bir yasal düzen (*nomos nauticus*) içinde gerçekleştirilmiştir. Akdeniz'de kıyı biçimlerinin ve üretim bölgelerinin çeşitliliği uluslararası deniz ticareti erken devirlerde başlamasını sağlamıştır. Deniz ulaşımı ve taşımacılığı tüm Akdeniz'de kara yolundan daha hızlı ve daha az masraflı olduğu için tercih edilmiştir. Akdeniz boyunca batıda İspanya'nın Katalunya, İtalya'nın Cenova ve Venedik limanlarından başlayarak Doğu Akdeniz'de Levant kıyılarına ulaşan geniş bir ticaret ağından söz edilebilir. Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika ve Anadolu'nun güney kıyılarında takas yöntemiyle başlayan ticaret, paranın kullanılması, ürünlerin çeşitlenmesi ve gemilerin daha uzun yolculuklar gerçekleştirebilecek düzeye ulaşmasıyla sürdürülmüştür (Yılmaz, 2015: 15-16).

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

İtalya'nın kuzeybatısında yer alan Cenova, Ortaçağ'dan itibaren uluslararası ticari faaliyet bakımından güçlü bir liman kenti olarak kabul edilmektedir. Cenova, 12. yüzyılın başlarında bağımsız bir şehir devleti konumuna gelmiştir. Bununla beraber Cenevizler, Venedikliler ile ticari rakip konumuna ulaşarak Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz'i kapsayan geniş ticaret güzergâhında önemli liman kentlerinde koloniler kurmaya ve halihazırdaki limanları yönetmeye başlamıştır (F. 1). Osmanlı döneminde ticari faaliyetini sürdüren Cenova kenti halkı, Cenevizler olarak adlandırılmıştır (Tekin, 2010: 45). Koloniler, genellikle İtalya yönetiminin sınırlı müdahalesi ile yönetilmekteydi. Ceneviz denizciler ve tüccarlar tarafından kullanılan gemiler, şahıslar tarafından inşa edilmiş olup mülkiyetleri de şahıslara aitti. Cenevizlerin genellikle bağımsız hareket etmeleri nedeniyle, bu dönemde Ege bölgesinde belirli bir Ceneviz "politikası" oluşturulmasının zorluğuna dikkat çekilmiştir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>).

Cenevizler tarafından ticari amaçla Akdeniz'de, Ege Denizi'nde ve Karadeniz'de koloniler kurulması, Bizans döneminde kazandıkları imtiyazlar yoluyla gerçekleşmiştir. Dukas, "Bizans imparatorları tarafından Cenova'ya verilmiş olan doğudaki Chios (Sakız) Adası, Foça'nın kendisi, Galata, Amisos (Samsun), Amastris (Amasra), Kırım'daki Kefe'ye" belirli sürelerde yönetici olabilmesi için podesta ünvanı taşıyan resmi görevliler gönderilmiştir (Doukas, 2008: 145-146). Venedikliler, 1082 yılında Bizans İmparatorluğu'ndan İstanbul'da ve imparatorluk sınırları içinde vergiden muaf olarak ticari imtiyazlar almıştır. Cenova ve Pisa ise 11. yüzyılda Batı Akdeniz'de ticari faaliyetlerine başlamışlar, Doğu Akdeniz'de ilk ticari merkezlerini ise Suriye-Filistin kıyılarının I. Haçlı Seferi'nde ele geçirilmesiyle edinmişlerdir (Day, 1977: 291).

Venedik'in güçlenmesini önlemek amacıyla Bizans imparatorları tarafından Cenevizler ve Pisalılara sağlanan imtiyazlar, Bizans ticaretine yeni rakipler kazandırmıştır (Ostrogorsky, 2006: 383). İtalyan tüccarlar, Bizans ekonomisinde önemli ölçüde değişime neden olmuştur. Haliç'in ekonomik dönüşümü, Orta Bizans döneminde Ceneviz, Venedik ve Pisalılara verilen ticari imtiyazlarla gerçekleştirilmiştir. İmparator Manuel, Venedik dışındaki diğer İtalyan deniz şehirleriyle bağlantılarını güçlendirme yönünde 1169 yılında Cenova, 1170 yılında Pisa ile antlaşma yapmıştır. Ceneviz tüccarlara İstanbul'da gemileri demirleyebileceği, rıhtım ve depo alanları olan bir yerin ayrılması sağlanmıştır (Nicol, 2000: 91-92; Ostrogorsky, 2006: 360; Nicol, 2000: 91; Heyd, 2000: 215, 221-222'den akt. Çavuşdere, 2009: 277). İstanbul'da tarihi yarımada bölgesinde Sirkeci'de Neörion limanının kara tarafında geniş bir alan, Cenevizlere ait bir ticari bölge durumuna gelmiştir (Ahrweiler, 1966: 431-432).

Cenevizler ile 1261 Latin İşgali'nin ardından VIII. Mikhael Palaiologos tarafından Nymphaion'da (Nif, günümüzde Kemalpaşa) imzalanan antlaşma, Bizans yönetiminin imparatorluğun yalnızca karşı tarafa imtiyaz bahşedilen tutumunun uygulanmadığı ilk antlaşma niteliğini taşımaktadır. Bu antlaşma esasen imparatorun kendisini Venedik'e karşı güvence altına almak amacını taşımaktaydı ancak, Cenevizlerin doğuda güçlenmesine temel oluşturmuştur. Antlaşmaya göre, Cenevizler Venedik'e karşı imparatorluğa silah yardımıyla bulunacak, buna karşılık imparatorluk içinde geniş imtiyazlar, vergi ve gümrük muafiyeti edineceklerdi. İstanbul'un Latinler'den geri alınmasının ardından kendilerine ticaret alanları sağlanacaktı. Ayrıca Cenevizlere Selanik, Adramytteion, Smyrna, Girit, Negroponte, Sakız, Midilli adalarında ait mülkler ve yerleşim birimleri ayrılmıştır. Bu durum, 11. yüzyılın sonlarında Venedik'e ait bulunan ticaret üstünlüğünün Cenevizlere geçmesi anlamını taşımaktaydı (Nicol, 2000: 166, 168; Ostrogorsky, 2007: 61; Ostrogorsky, 2006: 415). Cenevizler bu antlaşmayla Karadeniz'in kuzeyinde de koloniler kurarak Bizanslı tüccarlardan daha üstün duruma ulaşmıştır. Ayrıca doğudan hububat ticareti için önemli bir üs olarak Chios (Sakız) Adası'na yerleşebilmişlerdir. Ege Denizi'nde Girit ve Eğriboz adaları Venedik egemenliğinde, Ege'nin kuzeyi ve Karadeniz ise

Ceneviz ticari egemenliğinde kalmıştır. Yine bu dönem boyunca Ege Bölgesi'nde Ayasuluğ ve Balat'da Venedik ve Cenevizlerin kontrolünde ticaret sürmüştür. Ayasuluğ'da Cenevizlerin ticari üstünlüğü, yakınında bulunan Foça ve Sakız Adası'na egemen olmaları nedeniyle gerçekleşmiştir. Foça ve Ayasuluğ'dan İtalya'da Cenova'ya ihraç edilen hububat önemli miktarlara ulaşmıştır. Foça, Ceneviz kolonisinden ayrı olarak Sakız Adası'ndaki Ceneviz kolonisi ise Türk buğdayının ihracatında etkindi (Çavuşdere, 2009: 279, 283, 285). 1156 yılında Antalya ile ticari faaliyetlerine başlayan Ceneviz tüccarları, 1191-92 yılları arasında kente yerleşmişlerdir. "de Satalia" (Antalyalı) soyadı alan Cenevizler, daha çok ipek ticaretiyle ilgilenmekteydi (Heyd, 2000: 334 n. 880 ve Jacoby, 1997: 75-76'dan akt. 2009: Çavuşdere, 2009: 55). 1267 yılında yapılan yeni bir antlaşmaya göre Cenevizlere imparatorluk sınırları içinde yeniden ticaret hakkı sağlanarak Galata onlara tahsis olunmuştur. 1294 yılında Cenevizler, Venedik ile barış antlaşması imzalamış, bunun yanı sıra Bizans yönetimi tarafından başlangıçta izin verilmemiş olmasına rağmen Galata'ya sur inşa edebilmişlerdir (Ostrogorsky, 2006: 420, 452).

Bizans yönetiminin tutumu genel olarak değerlendirildiğinde VIII. Mikhael Palaiologos'un Venedik ve Cenevizlerin güçlenmelerini önlemeye çalışmasına karşın, II. Andronikos Cenevizleri desteklediği anlaşılır. Bu dönemde Ege Denizi'nin güneyinde Venediklilerin ticari egemenliği sürmüş, Cenevizler, Kuzey Ege Adaları'nda, Marmara Denizi'nde ve Karadeniz'de güç kazanmıştır. Bunun sonucu olarak Galata, Akdeniz, Karadeniz ve bu bölgelerdeki ülkelere ait deniz yolunu kontrol etmeye başlamışlardır (Ostrogorsky, 2006: 452). Palaiologoslar döneminde Pisalılar, Cenovalılar ve Venedikliler tarafından Haliç'te ticaret etkinliği artarak sürmüş, ticaret merkezi Galata'ya taşınmıştır. Bu dönemde Haliç, bütünlüklü, geniş ve tek bir liman alanı biçiminde işlev taşımıştır (Mundel-Mango, 2000: 207). Bizans Devri'nde Cenevizler tarafından yönetilen Galata limanı gelişerek Akdeniz ile Karadeniz liman ağında yer alan Bizans başkenti Konstantinopolis'e ait en etkin ikinci limanı konumuna ulaşmıştır (Zarinebaf, 2018: 154). 4. Haçlı Seferi'nin ardından Cenevizlerin ticaret merkezleri olan diğer bölgeler Tekirdağ, Marmara Ereğlisi, Kadı Kalesi (Anaia) ise Venediklilere devredilmiştir (Çavuşdere, 2009: 278). Cenevizlerin 1341 ve 1382 yıllarında Bizans İmparatorluğu ile yeniden antlaşma imzalaması Latin tüccarların Geç Bizans Dönemi'nde güvenliklerini korumayı ve Türkler dışında tüm düşman güçlerine karşı imparatoru desteklemeyi kabul etmelerini sağlamıştır (Nicol, 2000: 246, 310).

Bizans yönetiminin Venediklilerin güçlenmesini önlemek amacıyla Cenevizlere farklı dönemlerde imparatorlar tarafından bahşedilen ticari imtiyazlar kendilerine ait ticaret güzergâhının oldukça hızlı bir biçimde gelişmesini sağlamıştır. Ceneviz aileleri Kuzey Ege ve Karadeniz'de ağırlık kazanan ticaret faaliyetine sahip güçler olarak birçok liman ve kalede egemenlik kurmuştur. Bizans ve Osmanlı güçleriyle dengeli bir siyasi ilişkiler ve antlaşmalar yoluyla kolonilerinde ticari faaliyetlerini sürdürebilmişlerdir.

Batı Anadolu'nun tahıl üretim merkezi özelliği nedeniyle burada kurulan limanlar aracılığıyla tahıl, maden gibi ürünler Akdeniz ticaretinde yer alabilmiştir. 1260-1310 yılları arasında Bizans İmparatorluğu'nun gücünü yitirmeye başladığı dönemde egemenlik boşluğu Türkmen deniz beylikleri tarafından tamamlanmıştır. Bölgedeki mücadele, tüccar çıkarlarını ve İtalyan denizci cumhuriyetleri ve batıya yayılmak amacı taşıyan Türkmenler arasında gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkmenler, Batı Anadolu'yu fethederken Cenevizler, Doğu Ege adalarını, Sakız, Midilli ve diğer adaları Bizans'ın elinden alarak işgal etmekteydi. Bu durum, Bizans'ın siyasi ve ekonomik anlamda çöküşünü hızlandırmıştır. Karesioğulları, Aydınoğulları ve Menteşe beyliklerinin sınırlarındaki bu bölgede Latin tüccarlar ile Bizans ilişkileri Türk fetihlerinin ardından Türk beylikleriyle etkileşime dönüşmüştür (İnalçık, 2005: 141-142; Fleet, 1997: 283). Osmanlıların Anadolu'da güç kazanması ve Ceneviz egemenliğinin sürdüğü bölgelere fetihler gerçekleştirmesi, Ceneviz ve Osmanlı iletişiminin başlamasına neden olmuştur.

Cenevizlerin Osmanlılar ile henüz Orhan Gazi döneminden itibaren ittifak kurdukları bilinmektedir. Cenevizler, Doğu Akdeniz’de (Levant bölgesi) 14. yüzyıldan 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar egemenliklerini korumuşlardır. Ceneviz gemileri, her yıl Cenova – Sakız Adası – İstanbul – Anadolu – Karadeniz güzergâhında ticarete devam edebilmekteydi. Cenevizler, Batı Anadolu’da Osmanlı döneminden önce var olan kolonilerini korumak amacıyla Osmanlı yönetimi ile siyasal ilişkilerini olumlu biçimde sürdürmeye çalışmışlardır. I. Murad döneminde 1385 yılında Cenevizler ve Osmanlılar arasında imzalanan antlaşmaya göre Ceneviz tüccarları Osmanlı topraklarında, Osmanlı tüccarları ise Galata’da serbest biçimde ticaret yapabileceklerdi. Osmanlılar ve Cenevizler arasında 1387 yılında imzalanan antlaşma, Osmanlı sultanı ve Cenevizler arasında düzenli bir iletişim bulunduğunu, Ceneviz görevlisi aracılığıyla tüccarlardan vergi toplanabildiğini ve söz konusu bağlantıya Osmanlılar tarafından önem verildiğini göstermektedir (Ostrogorsky, 2006: 486; Turan, 292’den akt. Bulunur, 2013: 29; Fleet, 1993: 32).

I. Bayezid’in Anadolu’da ilerleyerek Mentеше Beyliği’ni ve Aydın’ı ele geçirdiği ve İstanbul kuşatmasına hazırlandığı dönemde Cenevizler ve Hospitaller, ticari iş birliği sağlamak amacıyla Türklerle olan politik bağlantılarını düzenlemeye çalışmışlardır (Fleet, 1997: 283; Fleet, 1996: 137). P. Pallavicino (1425-1427), Sultan II. Murad’ın Cüneyd ile mücadelesinde Sakız Adası’ndan kiralanan üç kadirge ile II. Murad’ı desteklemesi erken Osmanlı döneminde Ceneviz-Osmanlı ilişkisine dair kayda değer bir örnektir (Parlaz, 2015: 219, 221).

Cenevizler, Osmanlılar ile barışçıl ilişkiler içinde İstanbul’un fethinde Galata’yı savaşız teslim etmeleri bazı tarihi kaynaklarda yer almıştır ancak bu bilginin doğruluğu tartışmalıdır. Cenevizlerin İstanbul’un Osmanlılar tarafından kuşatılması sırasında Bizans ve Osmanlı yönetimlerine yakın buldukları ve her iki güce fiili olarak yardım ettikleri kaydedilmiştir (Nicol, 2000: 385, vd.) Fetih sonrasında Cenevizler, kentte kalmayı sürdüren az sayıdaki gayrimüslim topluluk olarak ticari ve kültürel ayrıcalıklardan yararlanmışlardır. Osmanlı yönetimi tarafından Ceneviz podestası İtalya’ya gönderilerek Galata’ya kadı ve subaşı atanmıştır (Bulunur, 2013: 51). Osmanlı yönetiminde Cenevizlere ticaret serbestisi ile din ve geleneklerini sürdürmelerine izin verilmiştir. Orta Bizans döneminden itibaren yerleştikleri Galata-Pera bölgesinde ticari faaliyetlerini sürdürmeleri bu bakımdan önemlidir (Dauverd, 2015: 95). Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid döneminde Karadeniz bütünüyle fethedilerek Ceneviz kolonilerinin egemenliğine son verilmiştir. Ege ve Doğu Akdeniz’deki fetihlerle bu bölgelerdeki Venedik ve Ceneviz ticaret üstünlüğünü önlemişlerdir. Bu durumda Osmanlılar, Akdeniz’in en önemli gücü konumuna ulaşmıştır (Küpeli, 2008: 394).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma nitel bir araştırma olup Cenevizler, ticari etkinlikleri, Akdeniz ve Karadeniz’de yer alan ve Cenevizlere atfedilen yapılar konusunda detaylı literatür araştırması gerçekleştirilmiş, UNESCO ve ilgili diğer web siteleri ait bilgiler, görsel malzeme biraraya getirilerek betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilerek sonuçlandırılmıştır. Çalışma sonucunda UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’nde Ceneviz Kale ve Surlu Yerleşimler destinasyonunun önemi belirtilerek destinasyona yönelik öneriler sunulmuştur.

4. BULGULAR

4.1. Unesco Dünya Mirası Geçici Listesi’nde “Ceneviz Ticaret Yolu’nda Akdeniz’den Karadeniz’e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimler”

UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi, “her taraf devletin adaylık için göz önünde bulundurmayı düşündüğü mülklerin bir envanteridir”. UNESCO tarafından taraf devletler, sıradışı evrensel değer taşıyan kültürel veya doğal miras listesi oluşturulması için teşvik edilmektedir. Taraf devletlere ait geçici listenin oluşturulmasında çeşitli paydaşlar, alan

yöneticileri, yerel ve bölgesel yöneticiler, yerel topluluklar, sivil toplum kuruluşları ve diğer ilgili kuruluşların katılımı konusunda da cesaretlendirilmektedir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists>).

“Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e kadar Kale ve Surlu Yerleşimler”, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nin (ii) ve (iv) no'lu kriterlerini sağlayarak 14.04.2020 tarihinde kültürel kategoride listeye alınmıştır. Tanımlamalara göre listede yer alan miras, (ii) no'lu kritere göre “mimari veya teknolojiye, anıtsal sanatlarda, şehir planlamasında veya peyzaj tasarımındaki gelişmelerle ilgili olarak, dönem içinde veya dünyanın bir kültürel alanında önemli bir insani değerler değiş-tokuşu sergilemek” ve (iv) no'lu kritere göreyse “insanlık tarihindeki önemli bir aşamasını veya aşamalarını gösteren bir bina, mimari veya teknolojik topluluk veya peyzaj türünün olağanüstü bir örneği olmak”, niteliklerini taşımaktadır (<http://whc.unesco.org/en/criteria>).

UNESCO'nun tanımlamasında yer alan sıralamaya göre; Yoros Kalesi, Galata Kulesi, Foça Kalesi, Çandarlı Kalesi, Çeşme Kalesi, Amasra Kalesi, Akçakoca Kalesi, Sinop Kalesi, Güvercinada Kalesi ve Kuşadası Kent Surları ile Marmara, Ege ve Karadeniz Bölgesi'nde inşa edilen kale yapıları seçilerek geçici listede yer alabilmesi amacıyla sunulmuş ve kabul edilmiştir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468>).

UNESCO Dünya Mirası Geçici Liste'de “Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e kadar Kale ve Surlu Yerleşimler” başlığında yer alan yapılar ve özellikleriyle özgün bir güzergâh meydana getirmektedir. Ceneviz ticaretini oluşturan deniz yolu boyunca Akdeniz bölgesinden Karadeniz bölgesine kadar seçilen güzergâhta yer alan kale veya surlarla çevrili yerleşmeler belirli bir kültürün bölgeler arası izlerinin belirlendiği bir liste oluşturulmuştur. Listede Türkiye dışında konuyla ilgili uluslararası bileşen olarak Ukrayna Kırım Özerk Bölgesi'nde Sudak (Soldaia)'da yer alan kale yapı topluluğu da yer almaktadır (<https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5575>).

4.1.1. İstanbul

Osmanlı fethinden önce İstanbul'u ziyaret eden Bertrandon de la Broquiére, Üsküdar'dan Galata'ya gelmiş, buradan Haliç'i geçerek kent merkezine (tarihi yarımada) ulaşmıştır. Blakhernai (Tekfur) Sarayı'nda imparator VIII. Ioannes Palaiologos (1425-1448) tarafından karşılanmıştır. Broquiére, Galata-Pera bölgesinin Cenevizler yönetiminde olduğunu, Yahudilerin ve Rumların da burada yaşadığını, ayrıca ticaret bakımından geliştiğini, Cenevizlerin en büyük gemilerinin yaşayabildiği güzel bir limana sahip olduğunu yazmıştır. Akdeniz'de sefer yapan büyük gemiler Konstantinopolis (tarihi yarımada) limanlarına yaşayabildikleri gibi Galata-Pera kıyısındaki limana da gelebilmekteydi (Schefer, 2000: 33, 207). Buondelmonti'nin 1415-1420 yılları arasındaki gezisini kapsayan seyahatnamesinde kentin kuzeyinde Haliç tarafından ayrılan Galata'nın Cenovalılara ait olduğunu belirtmiştir (Eyice, 2017: 152-156; Dauverd, 2015: 97).

İmparator I. Aleksios döneminden III. Aleksios dönemine kadar dönemin üç büyük denizci İtalyan cumhuriyeti konumunda bulunan Venedik, Pisa ve Cenova'ya Grekçe ve Latince yazılı belgelerle ticari imtiyaz sağlanmıştır. Bu dönemde Sirkeci'den Unkapanı'na uzanan bir kıyı şeridinde sırasıyla Ceneviz, Pisa, Amalfi ve Venedik mahalleleri kendi yönetimlerindeki limanlarıyla uluslararası önemli bir ticaret merkezi durumuna gelmiştir (Özgümiş: 2004: 2-3). Cenevizler, Galata-Pera bölgesinde kurulan darphanede kendi paralarını basmışlardır. 15. yüzyıldan Milano ve Cenova duklerine ait iki altın düka günümüze ulaşmıştır. Ayrıca, 14. yüzyılın başlarında İmparator II. Andronikos tarafından Cenevizlerin kendi ağırlık sistemlerini oluşturmalarına da izin verilmiştir (Tekin, 2010: 45-77).

Cenevizlerin uluslararası ticaret kolonileri kurmaya başladıkları erken dönemlerden itibaren Bizans ve Osmanlı güçleriyle iyi ilişkileri korumaya çalıştıkları bilinmektedir. 1453 yılında

İstanbul'un Osmanlı orduları tarafından kuşatıldığı dönemde Bizanslı tarihçi Doukas, Haliç'e gerilen zinciri ve limanı korumak için Cenevizler'den kiralanmış ve tümü Chios (Sakız) limanından getirilen gemilerin Haliç'in iç tarafında sıralandığını belirtmiştir (Doukas, 2008: 236-237).

Galata'daki Ceneviz kolonisi, Bizans döneminde küçük bir İtalya görünümü taşıyan gotik biçemi yansıtan Galata Kulesi, yerleşmenin çeşitli bölümlerinde inşa edilmiş İtalyan kiliseleri ve meydanıyla, alan olarak küçük ölçekte olmasına karşın kalabalık nüfuslu ve konaklarla dolu olarak tanımlanmaktadır. Osmanlı döneminde 1460'lı yıllarda Galata'da 9000 kişiden oluşan İtalyan Katolik nüfusun yaşadığı kaydedilmiştir. Galata-Pera kolonileri aracılığıyla Cenevizler, Osmanlı ekonomisinin kültürler arası araçları durumuna gelmiştir. Cenevizlerin ticaretini gerçekleştirdiği ürünlerin başlıcaları, kumaş, deri, vaşak, tilki, kükürt, atlar, cam, keten, havyar, sandal ağacı ve sabun olarak kaydedilmiştir. Geniş bir alanı kapsayan ticaret güzergâhlarında ise Barselona, Mallorca, Bergamo, Floransa, Fransa ve Berberi sahili yer almaktaydı. Ayrıca, temel tüketim gereksinimi arpa, buğday, un, yoğurt ve tahıl gibi ürünleri sağladıkları için aranan tüccarlar durumuna gelmişlerdir. Cenevizlere ait depo yapıları ve yerleşmenin meydan alanı, 16. yüzyıla kadar değişmeden korunmuştur (Clavijo, 1928: 87, vd.'den akt. Mango, 2018: 97; Dauverd, 2015: 98, 103, 109). Galata'nın surlarla çevrili bir İtalyan liman yerleşmesinden Osmanlı başkentinin kalabalık bir mahallesine dönüşümü 800 yılı kapsayan uzun sayılabilecek bir sürecin sonucunda gerçekleşmiştir. Bu sürenin 480 yılı ise ticari limanları yöneten Ceneviz egemenliğinde geçmiştir (Mitler, 1979: 73).

4.1.2. Galata Kulesi

Galata Kulesi'nin bulunduğu alan, Galata'nın Roma dönemdeki adı incir ağaçlarının bolca yetişmesi nedeniyle Sykai (İncirlik) olarak adlandırılmıştır (Gyllius, 2000: 86). Bizans döneminde 12. yüzyıldan itibaren Cenevizlere verilen ticari imtiyazlarla Konstantinopolis'te bir yerleşme kurulmuş ve liman geliştirilmiştir. Galata semtinde tepe üzerinde çevreye egemen bir konumda inşa edilen Galata Kulesi'nin inşasına 1348 yılında başlanmış, Küçükkule Kapısı yakınındaki Sanct Nicolaus burcu üzerindeki bir yazıta göre 1349 yılında tamamlanmıştır. 1445-1446 yıllarında kule yükseltilmiştir. Galata Kulesi, Osmanlı fethinin ardından yaklaşık 7,5 metre kısaltılmıştır. 1509 depreminde surlarla birlikte Galata Kulesi hasar görmüştür. Günümüzde zeminden ikinci ve üçüncü kat seviyesinde gövdeyi saran iki kuşak bu döneme ait onarımları göstermektedir. 17. yüzyılda Evliya Çelebi tarafından 118 mimari arşın yüksekliğinde ve üzeri kurşun kaplı bir külahla örtülü olarak tanımlanmıştır. III. Selim döneminde 1794 yılı ve II. Mahmud döneminde 1831 yılında meydana gelen yangınlarında zarar görmüş, her iki olayın ardından kapsamlı bir onarım gerçekleştirilmiştir. Galata Kulesi'ne ait bronz çan, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir (Eyice, 1996: 313-316; Arseven, 1989: 67; Mitler, 1979: 74). Kulenin günümüze ulaşan üçüncü kattan itibaren üst bölümünün Osmanlı yapısı olarak kabul edilmektedir. Ancak 1509 depremi sonrası Osmanlı mimari özelliği gösteren üst bölümü bütün olarak yorumlayan görüşlerin aksine kulenin üçüncü katında yer alan tuğla kuşağın Ceneviz dönemi olarak belirlenen bölümün üzerinde birden fazla mimari evre bulunduğu işaret edilmektedir (Sağlam, 2020: 77). Bu bakımdan Galata Kulesi, Bizans-Ceneviz-Osmanlı dönemleri içinde mimari evrelerin incelenbilmesine olanak sağlayan sembolik bir yapıdır (F. 2).

4.1.3. Yoros Kalesi

Karadeniz ile Ege Denizi yoluyla Akdeniz arasındaki doğal geçit olan Boğaziçi, stratejik bir öneme sahiptir. Yoros Kalesi, İstanbul Boğazı'nın Asya yakasında, Karadeniz girişinde Anadolu Kavağı'nda bir tepe üzerine inşa edilmiş bir kale olup İstanbul'un tek Ortaçağ Bizans Kalesi olma niteliğini taşımaktadır (Yalçın, 2012: 97). Tarihçi Herodotos tarafından Kholchis'e yolculukları sırasında Argonautlar tarafından ibadet yeri olarak kaydedilmiştir. Birçok Yunan ve Roma tarihi

kaynağında "Hieron", (Kutsal Yer) olarak yer almaktadır. Mitolojideki on iki Tanrı'nın sunağı veya Zeus Ourios'un (iyi rüzgârlar) bulunduğu büyük bir tapınak, antik çağda denizciler için ortak bir sığınak ve ibadet yeri olarak kabul görmekteydi. Erken Bizans döneminde, imparator Justinianos (527-565) kalede bir vergi tahsildarı görevlendirmiştir. Yapı, Orta Bizans döneminde geniş bir duvarla güçlendirilerek kuzeyden kontrol edilmesi sağlanmıştır. Bizanslılar, Cenevizliler ve Osmanlılar, kalenin stratejik konumu için mücadele etmişlerdir. 1352 yılında bir deniz savaşının ardından ticari gemilerin geçişini yönetmek ve başkente saldırıları önlemek amacıyla Yoros Kalesi'ne Ceneviz askeri ve ticari garnizonu kurulmuştur. Yaklaşık yarım asır süren Ceneviz egemenliği nedeniyle "Ceneviz Kalesi" adıyla anılmıştır. İstanbul'un fethi sırasında kuşatma süresinde Cenevizlerin İstanbul'un savunması için Osmanlı ordusunun önemli bir garnizon yeri haline gelen Yoros Kalesi'ni kullanmasına izin verilmemiştir. 15. ve 17. yüzyıllarda birçok kez onarım görmüştür. Sultan II. Bayezid (1481-1512) döneminde asker aileleri için bir cami, hamam ve çok sayıda ev inşa edilmiştir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468>; F. 3).

4.1.4. İzmir

Ceneviz kimliği, öncelikle tüccarlık mesleği ile tanımlanmıştır. Cenevizler, Smyrna'yı Sinop, Trabzon, Caffa (Kefe) ve Tana'ya bağlayan Karadeniz'e açılan kapı olarak görerek, İstanbul'daki kolonileriyle birlikte küçük bir "deniz imparatorluğu" kurmuşlardır (Dauverd, 2015: 97). İzmir, 9. yüzyılda Bizans İmparatorluğu'na deniz yoluyla gelebilecek saldırıların önlenmesi için Bizans donanma üssü ve gemi üretimi yapılan bir tersanenin kurulmasıyla değer kazanmıştır. Kentte 10. yüzyılda kurulan Sisam Deniz Theması'nın merkezi olmasıyla birlikte ticaret artmış, Ceneviz ve Venedikli tüccarların etkinliği artmıştır. 11. yüzyıl sonlarında ise Çaka Bey tarafından fethedilmiş, burada bulunan tersanede küçük bir donanma meydana getirilmiştir (Ayönü, 2009: 2). İznik Bizans imparatoru Ioannes Vatatzes (1222-1261) döneminde Kadife Kale onarımları liman yönünde yeni bir kale inşa edilmiştir. Ceneviz kolonisinin bu dönemde ticari etkinliği artırarak ayrı bir yerleşim birimi kurmuşlardır (Baykara, 1974: 74'den akt. Ayönü, 2009: 5).

4.1.5. Foça Kalesi

İzmir'in ilçesi Foça'nın güneydoğusunda Menemen ilçesi, batısında Ege Denizi, kuzeydoğusunda Aliğa ilçesi, kuzeyinde Çandarlı Körfezi, güneyinde İzmir Körfezi yer almaktadır (Eceral ve Taciroğlu, 2017: 68; Taşcı ve Levi, 2018: 34). Yarımada üzerinde kurulmuş Foça (Phokaia), İÖ. 3000'lere dayanan tarihi boyunca Tunç Çağı, Arkaik, Klasik, Hellenistik, Roma, Bizans, Osmanlı devirlerinde yerleşmenin aralıksız sürdüğü önemli bir kıyı yerleşmesi niteliği taşımaktadır. Bizans döneminde bir süre Ceneviz ticaret kolonisi olarak Akdeniz ticaretinde yer almıştır. Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos'un Venedikliler ile 1082 yılında yaptığı antlaşma, Foça'nın Venediklilere ait bir liman durumuna gelmesini sağlamıştır. Ancak Çaka Bey tarafından 1086 yılından başlayarak Foça, Sakız, Sisam ve İzmir fethedilmiştir. Foça, 1275 yılında Bizans İmparatorluğu ile yapılan antlaşma gereği Ceneviz yönetimine verilmiştir. Cenevizler tarafından yarımada'yı çevreleyen surlarda onarım gerçekleştirilmiş ve iki kule inşa edilmiştir. Foça'nın Osmanlılar tarafından 1455 yılında fethedilmesine kadar Ceneviz kolonisi varlığını sürdürmüştür (Taşcı ve Levi, 2018: 31, 42-43). Bizanslı tarihçi Dukas'a göre, kenti inşa edenler Cenovalı (Ceneviz) aile Cattaneo'lardır. Kente Eski Foça'nın adı nedeniyle Yeni Foça adını vermişlerdir (Doukas, 2008: 144).

Doğu Akdeniz'den batıya ihraç edilen başlıca ürünler arasında şap, dericilik, eczacılık, boyacılıkta kullanılan önemli bir maddeydi. Foça'da şap işletmeleri ve ticareti Cenevizler tarafından yönetilmiştir. 1275 yılında İmparator VIII. Mikhael Palaiologos tarafından Ceneviz tüccarları Zaccaria kardeşlere şap madenleri bulunan Foça'nın yönetimini bırakmıştır. Şap işletmelerinin geliştirilmesi ve güvenliği sağlamak amacıyla Foça'nın kuzeyinde Cattaneo (1314-1331) egemenliğinde ise ikinci bir kale ve Yeni Foça kurulmuştur. Bizans İmparatoru III.

Andronikos, Saruhanoğulları ve Aydınoğulları yardımıyla 1336 yılında Yeni Foça'yı Ceneviz yönetimini sürdüren Cattaneo'dan almıştır. Cenevizler ise Amiral Vignoso komutasında 1346 yılında Eski Foça'yı ve Yeni Foça'yı Bizanslılar'dan geri almıştır. Egemenlikleri 1455 yılında Fatih Sultan Mehmed'in bölgeyi fethetmesine değin sürmüştür (Müller-Wiener, 1975, 399-420'den akt. Arıkan, 2001: 352; Parlaz, 2011: 110-111).

Piri Reis, 16. yüzyılda Osmanlı egemenliğindeki Foça'nın Yeni Foça (Foggia Nuova) bölümünde Ceneviz tüccarlarının bulunduğunu kaydetmiştir. "Eski Foça'yı (Focae Vecchia) evvela Venedik tüccarları yapmışlardır. Yeni Foça'yı (Focae Nuova) Ceneviz tüccarları yapmışlardır. (...) Ceneviz tüccarları kendi kumaşlarını ve diğer eşyalarını getirmek için bir depo yapmak üzere yer talep ederler. Böylece Yeni Foça yapıldı. Ben yazımda anlattığım şekilde Ceneviz tüccarlarının Yeni Foça'da oturduklarını gördüm. Fakat şimdi dağılıp gitmişler. Onlardan kimse yoktur." (Piri Reis, 1973: 154). Ayrıca Piri Reis, Balat (Polat) Kalesi'nde Cenevizlere ait izler bulunduğunu ve bir dönem onların egemenliğinde kaldığını belirtmiştir. Evliya Çelebi ise bölgenin Orhan Gazi tarafından fethedildiğini yazmıştır, ancak bu bilgi doğrulanmamıştır. 1329 yılında Eski Foça Bizans'a bağlanmış, Yeni Foça'da ise Ceneviz egemenliği tanınmıştır (Parlaz, 2011: 110, 112).

Foça Kalesi, 11.-12. yüzyıllara ait bir Bizans kalesi olarak tanımlanmıştır. Cenevizler tarafından devralınarak yeniden inşa edilmiştir. 1455 yılında Osmanlılar tarafından fethedilmesinin ardından yeniden inşa edilerek burçlar eklenmiştir. Girişte yer alan yazıta göre 1538-1539 yıllarında Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Sultan Mustafa Han'ın oduncusu Silahtar İskender Ağa tarafından inşa edilmiştir. Kalenin kayıkhane bölümü günümüzde etkinlik alanı olarak düzenlenmiştir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>; F. 4).

Foça'da 2012 ve 2014 yılında sürdürülen arkeolojik kazı çalışmaları sezonunda yarımada Bizans, Ceneviz ve Osmanlı dönemlerine ait kent duvarlarının restorasyonu gerçekleştirilmiştir. 2013 yılında kalede bulunan I. Ceneviz Kulesi yanındaki I. Bölümde sürdürülmüş, Ceneviz dönemine ait kent duvarı temizlik çalışmaları tamamlanmıştır (Özyiğit, 2014: 140).

4.1.6. Çeşme Kalesi

Çeşme, 14. yüzyılın ikinci yarısından sonra, Sakız Adası ile Anadolu arasında ticaret için önemli bir limanı konumuna gelmiştir. Çeşme limanının saldırılardan korunabilmesi amacıyla bir kale inşası zorunlu duruma gelmiştir. Çeşme Kalesi, Sakız adasının karşısında, denize yakın, dik bir yamaçta 11.000 m² alan üzerinde dikdörtgen planlı inşa edilmiştir. Osmanlıların fethinin ardından 1508 yılında kale onarılmış ve bazı mimari eklemeler yapılmıştır. Kale, deniz kıyısında inşa edilmiştir ancak, kıyıya yapılan dolgular ile kara alanı içinde kalmıştır. Kale, deniz yönü dışında hendeklerle çevrilidir. Deniz tarafında iki dairesel silindirik kule arkasında kare kesitli iki yüksek kule bulunmaktadır. Kalenin kara yönünde deniz yönündekilerden daha küçük iki silindirik kule daha bulunmaktadır (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>).

Çeşme Kalesi'nin deniz kenarındaki her iki silindirik kulenin de mazgalını destekleyen küçük bir dizi halindeki kemerler, Ceneviz kalelerinin karakteristik özelliği olarak belirlenmiştir. Kare biçimli yüksek kulelerde yer alan kemerli pencereler ve içeriden dışarıya açılan mazgal pencereler, Ceneviz kale mimarisinde görülmektedir. Kare şeklindeki bu iki kuleyi birbirine bağlayan duvarlarda içten dışa doğru uzanan mazgalların Ceneviz biçimini yansıttığı öne sürülmüştür. Bu mazgal biçimi Çandarlı Kalesi'nin doğu duvarlarında da belirlenmiştir. Kalenin kara yönündeki iki silindirik kulenin mazgalları Ceneviz dönemine ait olduğu öne sürülmektedir. Kale duvarlarında asimetrik yerleştirilmiş çok sayıda barbizan açıklığı, Cenevizlilerin kale mimarisinde kullanılan özellik olarak Kuşadası, Güvercinada Kalesi'nde de belirlenmiştir. Kalenin güneyinde Osmanlı döneminde bir cami inşa edilmiştir. Kalenin güney bölümündeki surların üst

bölümündeki mazgallar ise Osmanlı dönemine aittir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>; F. 5).

Evliya Çelebi, Çeşme Kalesi'nin Hoşâbâd Kalesi adıyla Sultan Bayezid tarafından inşa edildiği kaydetmiştir. Kale, deniz kıyısında bir alçak kaya üzerinde inşa edilmiştir. Kalenin batısında deniz, doğusunda bayırlı alan ve üzeri bağlarla kaplı dağ yer almaktadır. Kalenin üç tarafından hendekle çevrili olduğunu, kale içinde dizdarın da yaşadığı 50 adet toprak örtülü ev bulunduğunu yazmıştır. İç kalede II. Bayezid dönemine ait bir cami bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin aktardığı bir ayrıntı ticari üstünlüğün sağlanması amacıyla Venedikliler'in kaleyi istila etmesidir. Ak Mehmed Paşa tarafından dayanıklı olarak yeniden inşa edilmiştir. Evliya Çelebi, limanı iyi demir tutan, büyük gemilerin demirleyebildiği bir alan olarak tanımlamıştır. Liman çevresindeki cami, İbrahim Paşa tarafından yaptırılan imaret ve Mühürdar Paşa'ya ait saray yapılarını kaydetmiştir (Evliya Çelebi, 2011: 119-121).

4.1.7. Güvercinada Kalesi ve Kuşadası Kent Surları

Kuşadası, İzmir ve Çeşme'nin güneyinde, Sisam (Samos) adasının karşı kıyısında yer almaktadır. Kuşadası'nın ilk kuruluş tarihi tartışmalıdır ancak burada Yılanlı Burnu olarak adlandırılan Orta Bizans dönemine ait küçük bir yerleşme bulunduğu, 13. yüzyılın ikinci yarısında günümüzdeki alanın iskân edildiği düşünülmektedir. Bizans imparatorluğunun gerçekleştirdiği anlaşmayla İtalyan kökenli tüccarlar tarafından tarihi kaynaklarda Scala Nova / Yeni İskele adıyla anılan liman kullanılmaya başlanmıştır. Scala Nova / Yeni İskele'nin lokasyonu tartışmalıdır. Thévenot 1689 yılında (Tok, 2014: 61), Tournefort 1717 yılında yayımlanan seyahatnamesinde (Tournefort, 2013: 199), Dearborn 1819 yılında, Scala Nova olarak adlandırılan liman çevresindeki yerleşmeden söz etmiştir. Ancak Tournefort ve Dearborn tarafından Güvercinada Kalesi'nin kaydedilmemiş olması dikkat çekmektedir. Yine de Tournefort seyahatnamesinde Güvercinada kalesi ve Kuşadası limanını betimleyen gravür yer almaktadır (<https://commons.wikimedia.org/>; F. 6.). 1809-1811 yılında J. Galt, "Scala Nova, Efes limanının başındaki Nea Polis. Geniş, etrafında sağlam inşa edilmiş bir kalesi bulunan bir ticaret merkezidir" sözleriyle kaydetmiştir (Tok, 2014: 61-63). Scala Nova adını taşıyan limanın Venedik ve Ceneviz egemenliği kaydedilen Ayasuluk (güney Pamucak) olduğu tarihi harita ve belgelere dayanılarak öne sürülmüştür (Pfeiffer-Taş, 2012: 1092-1095).

Güvercinada Kalesi, Kuşadası'nın önündeki küçük ada üzerinde bulunan bir Ceneviz kalesidir. Ada, topografyaya göre biçimlendirilerek kulelerle güçlendirilmiş kale surları ile çevrilidir. Kalenin uzunluğu 350 m, en yüksek noktasındaki genişliği ise yaklaşık 200 metredir. Kuzeyde iki ve doğu ve batı tarafında birer tane olmak üzere toplam dört kulenin bulunduğu kalenin güneydoğusunda yer alan kemerli ana giriş kapısı bulunmaktadır. Kalenin ana savunma hattı, müstahkem duvarların kuzey, batı ve güneybatı bölümlerinde, düşman gemilerinin geleceği yönde yer almaktadır. Kuzeydeki sur ve kulelerin batı ve güneybatı kesimlerinde Ceneviz dönemine ait mazgal pencereler görülmektedir. Kalenin ortasında küçük bir kale bulunmaktadır. Dışa açılan mazgal pencere izleri ve konsol blokları, kalenin Ceneviz döneminde, surların inşa edildiği dönemde yaptırıldığını göstermektedir. Günümüze ulaşan ve kalede açıkça görülebilen Ceneviz biçimini yansıtan önemli özellikler görülebilmektedir. Kale, onarım çalışmaları nedeniyle değişikliğe uğramış olmasına karşın, halen Anadolu'nun Ceneviz dönemine ait sembol kalelerinden biri olarak kabul edilebilir. Kuşadası şehir surları, kale deniz kenarında düz bir düzlükte, batı yönünde ise dik bir yamaçta inşa edilmiştir. Kale, sahile paralel uzanmaktadır. Kent merkezi yaklaşık 200x200 metre ölçülerinde kare bir alan oluşturmaktadır. Kare planlı bu şehir merkezinin yanı sıra poligonal bir düzenleme izlenebilmektedir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>; F. 7).

4.1.8. Çandarlı Kalesi

Çandarlı, İzmir'in Dikili ilçesine bağlıdır. Arkaik dönemden itibaren Pitane adını taşıyan yerleşme, Çandarlı'da yer alan kalenin kesin inşa tarihi belirlenememiştir. 13. ve 14. yüzyıllarda, Cenevizler Çandarlı'yı güvenli bir ticari liman olarak kullanmışlardır. Kale, Cenevizliler tarafından restore edilmiştir. Yapıda Hellenistik dönemden devşirme malzeme kullanılmıştır. Osmanlı döneminde ise Çandarlı Halil Paşa tarafından sağlam ve korunaklı biçimde yeniden restore edilmiştir. Çandarlı Kalesi, günümüzde dikdörtgen biçiminde, beş kuleli kale, kapı ve surlarıyla oldukça iyi bir durumda korunarak ulaşmıştır (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468>; <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/gezilecekyer/candarli>; F. 8).

4.1.9. Karadeniz Bölgesi Ceneviz Kaleleri

Karadeniz'de Cenevizlere ait yerleşmeler, Kefken (Finogonya), Amasra (Amastris), Sinop (Sinope), Fatsa (Vatiza), Trabzon'a olup Karadeniz ticareti konusunda Venedik ve Ceneviz güçleri 1298 ve 1350 yıllarında iki büyük savaş olmak üzere sürekli mücadele içinde olmuşlardır. Savaşların nedeni ise Cenevizlerin Karadeniz ticaret ağının tamamına egemen olmak istemeleriydi (Ostrogorsky 1986: 486'dan akt. Eser, 2004: 176).

Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nin II. Cildi'nde Cenevizler tarafından Anadolu'nun Karadeniz kıyılarında ve kuzey Karadeniz'de inşa edilen veya bir süre Ceneviz yönetiminde kalan kale yapıları Bartın, İnebolu, Vona, Göreli, Kiliye, Trabzon, Anapa, Azak kaleleri olarak kaydetmiştir. Ayrıca, Balaklava, Tateli, Kerç, Kefe, Sudak, Menkub, İnkirman, Sarkirman, Taman kalelerinin de Cenevizler tarafından yönetildiğini belirtmiştir (Parlaz, 2011: 110, 114).

4.1.9.1. Bartın Amasra Kalesi

Amasra, Bartın ili sınırları içerisinde. 4. Haçlı Seferi'nin ardından, yardımlarının karşılığı olarak, Bizans İmparatorluğu tarafından Karadeniz'deki Cenevizlilere ticaret ayrıcalığı sağlanmıştır. Cenevizler, Kaffa'da (günümüzde Ukrayna) ve Anadolu'da Amasra'da koloniler kurmuştur.

Amasra Kalesi, Roma dönemine ait olup Bizanslılar, Cenevizler ve Osmanlılar tarafından restore edilmiştir. 14. ve 15. yüzyıllarda kaleye birkaç kapı inşa edilerek Cenevizler tarafından güçlendirilmiştir. Amasra Kalesi, "Sormagır Kalesi" ve "Zindan Kalesi" olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Sormagır Kalesi'nden "Kemere" adlı bir köprü ile Amasra'ya bağlantı sağlanmaktadır. Amasra Kalesi'nin kuzeydoğu tarafında "Büyükliman Kapısı" yer almaktadır. Kalenin batı tarafında "Küçükliman Kapısı", güney kısmında "Zindan Kapısı" bulunmaktadır. Amasra Kalesi'ne ait surlar, kuzeydoğu-güneydoğu doğrultusunda uzanmakta olup 65 metre uzunluğundadır. Güney duvarının uzunluğu 300 metre olup bu duvarda sekiz kule inşa edilmiştir. Amasra Kalesi'nin içinde bir "Ceneviz Şatosu" yer almaktadır. Yapıda Cenevizliler tarafından inşa edildiğini kanıtlayan Ceneviz arması günümüze ulaşmıştır. Günümüze ulaşan diğer armalar arasında Milan Dükü Visconti'ye ait serpantin biçimli arma ve önemli İtalyan aileleri ile şehirlerin amblemleri de yer almaktadır. Bizans İmparatorluğu'nun bu bölgedeki egemenliğini kaybetmesinin ardından Cenevizler, 1460 yılına kadar yaklaşık iki yüzyıl boyunca yönetimi sürdürmüşlerdir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>; F. 9).

4.1.9.2. Düzce Akçakoca Kalesi

Akçakoca Kalesi, Düzce ili sınırları içerisinde Akçakoca ili yakınlarında yer almaktadır. Akçakoca Kalesi, 100 metre yüksekliğindeki bir uçurumun üzerine inşa edilmiştir. Kalenin batı duvarında yarım daire biçiminde bir saçak bulunmaktadır. Güney duvarında bir burç ve avluda bir sarnıç inşa edilmiştir. Kalenin duvarları moloz taş ve tuğla örgüye sahiptir. Cenevizler,

İstanbul'daki Yoros Kalesi'nin ve Amasra Kalesi'nin inşa edilmesine katkılarını göstermek için armalarını yerleştirmişlerdir. Akçakoca Kalesi'nde kullanılan tuğla ve sıva üzerinde yapılan bazı kimyasal analiz sonuçları, yapının Yoros Kalesi ve Amasra Kalesi ile aynı dönemde inşa edildiğini göstererek Cenevizliler tarafından yönetildiği görüşünü desteklemektedir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>; F. 10).

4.1.9.3. Sinop Kalesi

Sinop, coğrafi konumu nedeniyle Karadeniz'de önemli bir liman yerleşmesi olarak kurulmuştur. Sinop Kalesi, İÖ. 8. yüzyılda Miletoslulara ait bir koloniye ait olarak tanımlanmıştır. 1261 yılında Latin İstilasının sona ermesinin ardından Cenevizler ve Venedikliler, Karadeniz bölgesinde ticari faaliyet göstermeye başlamıştır. Kale, Cenevizler tarafından restore edilerek geliştirilmiştir. Toplam burç ve duvar uzunluğu yaklaşık 2.000 metredir. Burçlar sekiz metre genişliğinde ve 25 metre yüksekliğindedir. Candaroğulları döneminde 1345 yılında Adil Beg tarafından Venedik ve Cenevizlerin Sinop'ta kolonileri sürdürmelerine izin verilmiştir. 1351 tarihli Laurentiana Haritası'nda Sinop kentinde bu dönemde bir Ceneviz kolonisinin var olduğunu gösteren bir Ceneviz bayrağı yer almaktadır. Candaroğlu Adil Bey döneminin ardından Cenevizler, Sinop'u ticaret kolonisi olarak kullanmaya devam etmişlerdir. Sinop, 13. ve 14. yüzyıllarda ana ticaret yollarında bir liman olarak önemini sürdürmüştür. Bu dönemde Suriye ve Mısır'dan gelen tüccarların Sinop'ta mola verdikleri kaydedilmiştir. Avrupa ile ticaret daha yoğunlaştığı dönemde diğer kuzey limanlarında olduğu gibi Sinop önemini artırmıştır. Cenevizler, Floransa kumaşları, sabun, cam ve değerli taşları Sinop'a getirmiş, buna karşın Sinop'tan bakır satın almışlardır. Sinop'tan geçen transit mallar tahıl, şap, balmumu ve deri ürünleri olmuştur. Sinop ile Karadeniz'in kuzeyindeki limanları arasında özellikle Kaffa limanı ile güçlü ilişkiler kurulmuştur. Bölgede ayrıca "Kayzer Koltuğu" adında Cenevizler tarafından kullanılmış bir liman bulunmaktaydı. Limanın arkasında yüksek bir kule inşa edilmiştir. Cenevizler, Sinop yakınlarında çıkarılan bakır ve getirdikleri diğer ürünleri yükledikleri liman, sanatçılar tarafından da betimlenmiştir (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>; F. 11).

4.2. Türkiye'de Ceneviz Ticaret Kolonilerine Ait Diğer Kale ve Surlu Yapılar

Ege Denizi'nde Cenovalı komutan Benedetto Zaccaria tarafından 1304 yılında Chios (Sakız) Adası ele geçirilmiştir (Ostrogorsky, 2006: 452-453). Sakız Adası Kalesi, Evliya Çelebi'nin anlatımına göre deniz kıyısında bir düz alçak yerde, kayalar üzere bir burunda yapılmış kâgir, sağlam bir hisar ve dayanıklı demir kaya biçiminde tanımlanmıştır. Deniz kıyısında olduğundan hendeği bulunmamaktadır. Kale içinde yerleşme bulunmadığını yalnızca mescid, cebehane hazinesi ve buğday ambarı yer aldığını belirtmiştir. Açık liman (mendireği bulunmayan) özelliğindeki liman alanına Fazıl Paşa tarafından kale inşa edilmiştir (Evliya Çelebi, 2011: 128-129).

Tenedos (Bozcaada) çevresinde ise Venedik ve Ceneviz donanmaları arasında mücadele gerçekleşmiştir. Cenevizler, IV. Andronikos'a yardım ederek tahta geçmesini ve adanın kendilerine bırakılmasını sağlamıştır. Ancak Tenedos, Bizans yönetimine bağlılığını 1376 yılında Venedikliler tarafından fethedilinceye kadar sürdürmüştür (Ostrogorsky, 2006: 499).

Akdeniz'de Evliya Çelebi tarafından kaydedilen Fethiye ve kalesinin Cenevizlere ait olduğunu, Mentеше Beyliği tarafından fethedildiğini, I. Murad döneminde Osmanlı sınırlarına katıldığını belirtmiştir. Kalenin burçlarında Cenevizler'den kalan yazı ve kabartmaları kaydetmiştir. Evliya Çelebi, Finike Kalesi'nin de Ceneviz yapısı olduğunu yazmıştır (Parlaz, 2011: 112). Adrasan limanının girişinde Adrasan dağları ve Ceneviz limanı (Porto Genovese) yer almaktadır. Limanın kuzeyinde Musa Dağı'nın güney uçları olarak önce Kızlar Kalesi Tepesi, üzerine ise Kızlar Sivrisi yer almaktadır. Kız Kalesi limana egemen konumdadır. Yapının Antik Çağ'da ve Ortaçağ'da bir akropol yerleşmesi bulunduğunu göstermektedir. Piri Reis'in anlatımıyla

yıldız (kuzey) yönündeki kalenin Olympos kenti girişindeki Venedik, kible (güney) yönünde ise Adrasan'daki Kızlar Kalesi'dir (Piri Reis, 1973: 285; Oral, 2012: 224-225).

Karadeniz'de ise Kastamonu'da Kinolis (Ginolu) Kalesi, Çatalzeytin ilçesinin 5 km batısında, karayolundan 400 m içeride Sürtüven Burnu olarak adlandırılan kayalık üzerinde inşa edilmiştir (Eser, 2004: 171). Evliya Çelebi, İnebolu'nun, yanı sıra Ordu'da günümüzdeki adıyla Perşembe ilçesinde yer alan "Evsâf-ı kal'a-i Vona", Vona Kalesi'nin Cenevizler tarafından inşa edildiğini kaydetmiştir. Evliya Çelebi tarafından "Evsâf-ı kal'a-i Giresin" adıyla kaydedilen Giresun Kalesi, Görele Kalesi, Trabzon'a bağlı Kiliye Kalesi'nde bir süre Ceneviz egemenliğinin bulunduğunu belirtmiştir (Parlaz, 2011: 114).

Anadolu yarımadasında ve Marmara kıyılarında yer alan kale ve surlu yapılar izlendiğinde süreç içinde Bizans, Ceneviz ve Osmanlı mimari dönüşümleri mimari bakımdan izlenebilmektedir. Ancak söz konusu yapılarda Ceneviz varlığına ilişkin en önemli izler Ceneviz armaları ve armalı yazıtlardır. Sağlam'ın araştırmalarına göre Ceneviz yazıtları, İstanbul, Galata'da 27, Amasra'da 15, Edirne, Enez'de 5 adet, İzmir Foça'da 2 adet, Gökçeada, İstanbul Anadolu kavağı Yoros Kalesi'nde 1, Trabzon'da 1 adet olarak belirlenmiştir. Ancak yazıtların bir bölümü müzelerde korunmakta, az sayıda örnek *in situ* ve önemli bir bölümü ise kayıp durumdadır (Sağlam, 2016).

5. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Uluslararası kültürel bağların kurulması ve korunmasında somut kültürel miras değerlerini içeren UNESCO listelerinin tema ve lokasyon dikkate alınarak kültürel miras turizmi bakımından değerlendirilmesi kültürlerarası bağların kurulması ve etkileşimin sürekliliği bakımından önem taşımaktadır. Peyzajlar ve kültürel miras güzergâhları kendilerine ait yönetsel gereksinimleri bulunan özgün bir kültürel peyzaj türü olarak kabul edilmektedir. Söz konusu güzergâhlar İpek Yolu, Kanada kanalları gibi çağlar boyunca kullanılan kültürel, ekonomik ve iletişim koridorlarını kapsamaktadır (McKercher ve duCros, 2002: 69-70).

UNESCO Dünya Mirası Geçici Liste'de dünya genelinde tema veya lokasyon bakımından değerlendirilen bazı kale ve surlu yapı toplulukları;

- Malta Limanları Çevresinde Şövalye Kaleleri, 19/05/1998 tarihinde geçici listeye alınmıştır (<https://whc.unesco.org/en/tentativelists/982>).
- İspanya-Portekiz-Fransa Sınırında Savunma Kaleleri, 26/06/1998 tarihinde İspanya başvurusu ile listeye alınmıştır (<https://whc.unesco.org/en/tentativelists/1021>).
- İsrail'de Haçlı Kaleleri (30/06/2000 tarihinde listeye alınmıştır (<https://whc.unesco.org/en/tentativelists/1491>).
- Lübnan'da Amel Dağı Kaleleri: Qalaat Al Chakif (Beaufort Kalesi), Qalaat Tibnin (Toron Kalesi), Qalaat Chakra (Dubieh Kalesi), Qalaat Deir kifa (Maron Kalesi), Burj Al Naoqoura (Naqoura kulesi)'nden oluşan yapılar, 11/07/2019 tarihinde listeye alınmıştır (<https://www.worldheritagesite.org/tentative/id/6435>).

Listeye seçilen yapıların ortak nitelikleri, belirlenen tema doğrultusunda, örneğin Haçlı veya şövalye kaleleri gibi, coğrafi veya mimari ortaklık göstermeleri, bir dönem belirli bir topluluk tarafından iskân edilmiş olmaları, söz konusu egemenlik dönemini yapının inşa edildiği bölgesel özellikler ile birlikte yansıtılmasının yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

"Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e kadar Kale ve Surlu Yerleşimler", günümüzde farklı bölgeleri içeren uluslararası bir güzergâh oluşturulma olanağıyla evrensel bir değere sahiptir. Akdeniz'de deniz yoluyla aktarılan kültürel değerler kapsamında belirli bir kültürü temsil eden ait somut kültürel mirasın korunması, Akdeniz deniz ticaret yolunun kültürel miras turizminin geliştirilebilmesi amacıyla uluslararası tematik bir destinasyon olarak

değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Tarihsel süreçte belirli dönemlerde Cenevizlerin egemenliğine ait kale yapıları günümüzde Akdeniz kültürünün tematik yansımaları içerdiği bakımından özgün niteliklere sahiptir.

Uluslararası kültürel bağların somut kültürel miras değerleri yoluyla gelişebilmesine katkı sunacağı düşünülen öneriler arasında;

- Akdeniz'de deniz yoluyla aktarılan kültürel değerler kapsamında belirli kültürel özelliklere ait somut kültürel mirasın belirlenmesi ve korunması,
- Türkiye'deki Ceneviz kalelerinin dünyadaki diğer Ceneviz kaleleriyle birlikte oluşturulmuş Akdeniz deniz ticaret yolunun kültürel miras turizmi kapsamında uluslararası destinasyon olarak değerlendirilerek turlar düzenlenmesi,
- Türkiye'deki diğer Ceneviz kalelerinin belirlenmesi, bilimsel araştırma, koruma ve restorasyon çalışmalarının gerçekleştirilerek Türkiye sınırları içinde Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz kıyılarını içeren kapsamlı tur destinasyonu düzenlenmesi, söz konusu programlar için turizm paydaşları, yerel yönetimler ve STK'lardan destek alınması,
- Ceneviz kültürü yoluyla Akdeniz ülkeleri tarafından ortak turizm programları geliştirilmesi yönünde adımların yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahrweiler, H. (1966). *Byzance et La Mer*. Presses Universitaires de France: Paris.
- Arıkan, Z. (2001). Kate Fleet, European and Islamic Trade in the Early Ottoman State. The Merchants of Genoa and Turkey. Cambridge University Press, 1999. *The Journal of Ottoman Studies*, XXI, (H. İnalçık, N. Göyünç, H. W. Lowry, İ. Erünsal, K. Kreiser, A. A. Şentürk Ed.). Enderun Kitabevi: İstanbul.
- Ayönü, Y. (2009). İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, IX, (1), 1-8.
- Baykara, T. (1974). *İzmir Şehri ve Tarihi*. y.y.: İzmir.
- Bulunur, K. İ. (2013). Osmanlı Galatası (1453-1600). (*Basılmamış Doktora Tezi*). Sakarya Üniversitesi: Sakarya.
- Clavijo, R. G. (1928). *Embassy to Tamerlane*. (G. le Strange Çev.). Routledge: Londra.
- Çavuşdere, S. (2009). *Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar*. Tarih Okulu, IV, 53-75.
- Çavuşdere, S. (2009). *Ege'de Türk-İtalyan Hububat Ticareti (13.-14. Yüzyıllar)*. Tarih Araştırmaları Dergisi, 28, (46), 275-303.
- Dauverd, C. (2015). Cultivating Differences: Genoese Trade Identity in the Constantinople of Sultan Mehmed II, 1453-81. *Mediterranean Studies*, (23), 2, 94-124.
- Day, G. W. (1977). Manuel and the Genoese: A Reappraisal of Byzantine Commercial Policy in the Late Twelfth Century. *The Journal of Economic History*, (37), 2, 289-301.
- Dearborn, H. A. S. (1819). *A Memoir on the Commerce and Navigation of the Black Sea and the Trade and Maritime Geography of Turkey and Egypt*. II: Boston.
- Doukas. (2008). *Tarih: Anadolu ve Rumeli*. (B. Umar Çev.). Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- Eceral Özelçi, T., Taciroğlu, A. (2017). Doğal ve Tarihi/Arkeolojik Değerlere Sahip Kentsel Kıyı Yerleşimlerinin Planlama Sorunu: Foça Örneği. *Meltem, İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, 2, 68-84.
- Eser, E. (2004). Kinolis (Ginolu) Kalesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (21), 2, 171-194.
- Evliya Çelebi (2011). *Seyahatname*. (S. A. Kahraman Haz.). 9. 1, YKY: İstanbul.
- Eyice, S. (1996). Galata Kulesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 13, 313-316.
- Eyice, S. (2017). *Yabancıların Gözüyle Bizans İstanbul'u*. Yeditepe: İstanbul.

- Fleet, K. (1997). Ottoman Grain Exports from Western Anatolia at the End of Fourteenth Century, *Journal of the Economic and Social History of Orient*, (40), 3, 283-293.
- Fleet, K. (1996). Turkish-Latin Relations at the End of the Fourteenth Century. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, (49), 1/2, 131-137.
- Fleet, K. (1993). The Treaty of 1387 between Murad I and the Genoese. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, (56), 1, 13-33.
- Galt, J. (1813). *Letters from the Levant: Containing Views of the State of Society, Manners, Opinions and Commerce in Greece and Several of Principal Islands of the Archipelago*, (haz.) T. Cadell, W. Davies, London.
- Gyllius, P. (2000). *İstanbul Boğazı*. (E. Özbayoğlu Çev.). Eren Yayıncılık: İstanbul.
- Heyd, W. (2000). *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*. (E. Z. Karal Çev.). TTK: Ankara.
- İnalçık, H. (2005). *Akdeniz ve Türkler*. *Doğu-Batı*, 34, 133-169.
- Jacoby, D. (1997). *Silk Crosses the Mediterranean. Le vie del Mediterraneo. Idee uomini, oggetti (Secoli XI-XIV)*, (G. Airdi Ed.): Genova 19-20.04.1994, Genova.
- Kislinger, E. (2016). *Neorion und Prosporion – die alten Häfen am Goldenen Horn. Die byzantinischen Häfen Konstantinopels*, (F. Daim Ed.). Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums: Mainz, 91-97.
- Küpeli, Ö. (2008). *Osmanlılar ve Doğu Ticaret Yolları Üzerine (XV.-XVII. Yüzyıllar)*. Prof. Dr. Necmi Ülker'e Armağan, (N. N. Kara, L. Daşdemir, Ö. Küpeli Haz.). Meta Basım: İzmir.
- Mango, C. (2018). *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*. (G. Çağalı Güven Çev.). 4. Baskı, YKY: İstanbul.
- McKercher, B., du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. Routledge: New York, London.
- Mitler, L. (1979). The Genoese in Galata: 1453-1682. *International Journal of Middle East Studies*, (10), 1, 71-91.
- Mundel-Mango, M. (2000). The Commercial Map of Constantinople. *Dumbarton Oaks Papers*, 54, 189-207.
- Müller-Wiener, W. (1975). Kuşadası und Yeni Foça Zwei Italienische Grünungsstädte des Mittelalters. *Istanbul Mitteilungen*, 25, 399-420.
- Nicol, D. (2000). *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*. Sabancı Üniversitesi: İstanbul.
- Oral, M. (2012). Antalya Kız / Oğlan Kuleleri. *Belgi*, 3, 223-230.
- Ostrogorsky, G. (2006). *Bizans Devleti Tarihi*. (F. Işıltan Çev.). TTK: Ankara.
- Ostrogorsky, G. (2007). Bizans İmparatoru ve Hiyerarşik Dünya Düzeni. *Cogito*, 17, 7. Basım, 51-67.
- Özyiğit, Ö. (2014). 2013 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları. (H. Dönmez Haz.). 36. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2, 139-164, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: Gaziantep.
- Özyiğit, Ö. (2016). 2014 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları. (A. Özme Haz.). 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1, 585-602, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: Erzurum.
- Parlaz, S. (2015). XV. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlılar ve Cenevizliler (1400-1450). 1. *Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi*, 04-05 Mayıs 2015, Saraybosna, (H. Kara Ed.), Denizli, 219-224.
- Pfeifer-Taş, Ş. (2012). Suggestions as to the Localization of the Harbour of Ayasuluk and the Italian Settlement During the Aydınoğulları Dynasty from a New Perspective. *20th CIÉPO Symposium New Trends in Ottoman Studies*, Rethymno, Crete, Greece, 27 June – 1 July 2012, 1087-1107.
- Piri Reis (1973). *Kitâb-ı Bahriye*. (Y. Semenoğlu Haz.). Tercüman Yayınları: İstanbul.
- Sağlam, H. S. (2016). Anadolu'daki Armalı Ceneviz Yazıtları. *Orta Çağ'da Anadolu'da Kültürel Karşılaşmalar: 12.15. Yüzyıllarda Anadolu'da İtalyanlar Sempozyum Bildirileri*, 13 Mayıs 2016, (F. Yenişehirlioğlu Haz.), (A. B. Kırıcı, M. Türkyılmaz, B. N. Öz, Ed.) Koç Üniversitesi, Vekam: Ankara.

- Sağlam, H. S. (2020). Galata Kulesi'nin Ceneviz Dönemine Yönelik Bir Yeniden Değerlendirme. *Yıllık 2: Annual of Istanbul Studies*, 53-80.
- Schefer, Ch. (2000). (Haz.), *Bertrand de la Broquière'in Denizaşırı Ziyareti*. (İ. Arda Çev.), Eren Yayıncılık: İstanbul.
- Tekin, O. (2010). İstanbul'un Tarihini Sikkelerden Okumak Tarih Boyunca İstanbul'da Sikke Darbı ve Sikkeler. *Tarihi İçinde İstanbul, Uluslararası Sempozyum 14-17 Aralık 2010, Bildiriler*, (D. Hut, Z. Kurşun, A. Kavas Haz.). 45-77, İstanbul.
- Thévenot, J. De (1689). *Voyage the Thévenot au Levant*. y.y.: Paris.
- Tok, E. (2014). Kuşadası, Güvercinada Kalesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXIII, 2, 61-83.
- Tournefort, J. P. (2013). *Tournefort Seyahatnamesi*. 4. Basım, (S. Yerasimos, Ed.). (A. Berktaş, T. Tunçdoğan, Çev.). Kitap Yayınevi: İstanbul.
- Yalçın, A. B. (2012). Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2010 Yılı: Kazı, Koruma-Onarım Çalışmaları, 33. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 3, (H. Dönmez, Ö. Ötgün Haz.), Kültür ve Turizm Bakanlığı: Ankara.
- Yılmaz, L. (2015). Bizans Devrinde Likya Bölgesi Liman Yerleşmeleri. (*Basılmamış Doktora Tezi*). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Zarinebaf, F. (2018). Feeding Istanbul: The Merchants of Galata and the Provisioning Trade. *Mediterranean Encounters*, California. (2021, Haziran 01). <http://www.jstor.com/stable/10.1525/j.ctv2n7dwz.12>

İnternet Kaynakları

- "Amel Dağı Kaleleri: Qalaat Al Chakif (Beaufort Kalesi), Qalaat Tibnin (Toron Kalesi), Qalaat Chakra (Dubieh Kalesi), Qalaat Deir kifa (Maron Kalesi), Burj Al Naoqoura (Naqoura kulesi)". (2021, Mayıs 15). <https://www.worldheritagesite.org/tentative/id/6435>
- Çandarlı Kalesi. (2021, Mayıs 12). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/gezilecekyer/candarli>.
- Foça Kalesi. (2021, Mayıs 12). <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>
- Geçici Listeler. (2021, Mayıs 15). <http://whc.unesco.org/en/tentativelists>
- Haçlı Kaleleri. (2021, Mayıs 15). <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/1491>
- İspanya - Portekiz - Fransa Sınırında Savunma Kaleleri. (2021, Mayıs 15). <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/1021>
- Malta Limanları Çevresinde Şövalye Kaleleri. <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/982>, Erişim tarihi: 15.05.2021.
- The Criteria for Selection. (2021, Mayıs 15). <http://whc.unesco.org/en/criteria>.
- UNESCO, Trading Posts and Fortifications on Genoese Trade Routes from the Mediterranean to the Black Sea. (2021, Mayıs 12). <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/6468/>.
- UNESCO, Trading Posts and Fortifications on Genoese Trade Routes from the Mediterranean to the Black Sea. (2021, Mayıs 12). <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5575/>.

Görsel Malzeme Kaynakları

- Bartın, Amasra Kalesi. (2021, Haziran 12). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bartın/gezilecekyer/amasra-kalesi>
- Ceneviz Cumhuriyeti. (2021, Haziran 01). https://tr.wikipedia.org/wiki/Ceneviz_Cumhuriyeti#/media/Dosya:Repubblica_di_Genova.png
- Çandarlı Kalesi. (2021, Haziran 01). <https://www.izmir-dikili.bel.tr/tr/candarli-kalesi>
- Çeşme Kalesi, İzmir. (2021, Haziran 01). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44103/izmir-cesme-muze-mudurlugu.html>

Düzce, Akçakoca Kalesi. (2021, Haziran 01). <https://www.arkeolojikhaber.com/galeri-duzcedeki-ceneviz-kalesi-373/sayfa-3/>

Foça Kalesi, İzmir. (2021, Haziran 01). https://www.foca.bel.tr/video_galeri-10-PHOKAIA_VE_UNESCO_D%C3%9CNYA_K%C3%9CLT%C3%9CR_M%C4%B0RASI_GE%C3%87%C4%B0C%C4%B0_L%C4%B0STES%C4%B0NDE_FO%C3%87A_KALES%C4%B0.aspx

Galata Kulesi, İstanbul. (2021, Haziran 01). <https://www.tarihiistanbul.com/tarihi-galata-bolgesi-ve-galata-kulesi>

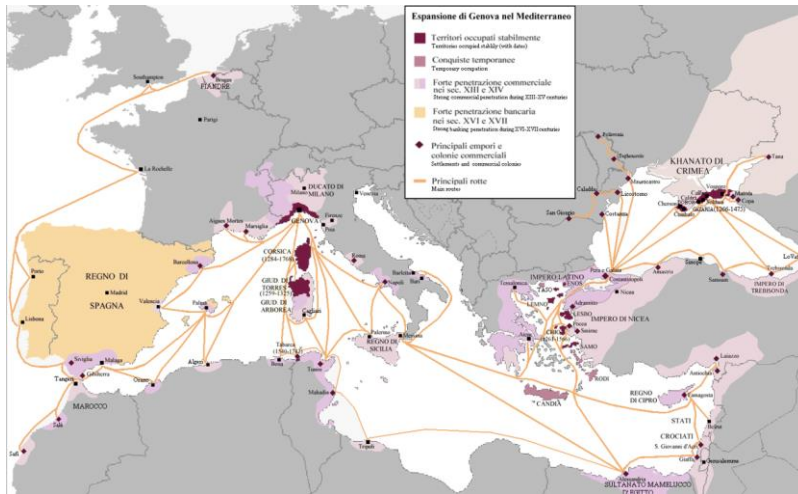
Kuşadası, Güvercinada Kalesi. (2021, Haziran 01). <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64456/guvercinada-kalesi.html>

Scalanova, Veue de Scalanova proche de Smyrne – Tournefort Joseph Pitton de – 1717. (2021, Haziran 12). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Veue_de_Scalanova_proche_de_Smyrne_-_Tournefort_Joseph_Pitton_De_-_1717.jpg#/media/File:Veue_de_Scalanova_proche_de_Smyrne_-_Tournefort_Joseph_Pitton_De_-_1717.jpg

Sinop Kalesi. (2021, Haziran 12). <https://sinopkulturturizmi.files.wordpress.com/2014/06/a3.jpg>

Yoros Kalesi. (2021, Haziran 12). <https://www.beykozgundem.com/kultur-ve-sanat/yoros-kalesinin-buyuleyici-manzarasi-h18751.html>

Fotoğraflar

F. 1. Akdeniz'de Ceneviz egemenliği, (<https://tr.wikipedia.org>)

F.2. Galata Kulesi, İstanbul, (<https://www.tarihiistanbul.com>)

F. 3. Yoros Kalesi, İstanbul, (<https://www.beykozgundem.com>)

F. 4. Foça Kalesi, İzmir, (<https://www.foca.bel.tr>)

F. 5. Çeşme Kalesi, İzmir, (<https://kvmgm.ktb.gov.tr>)

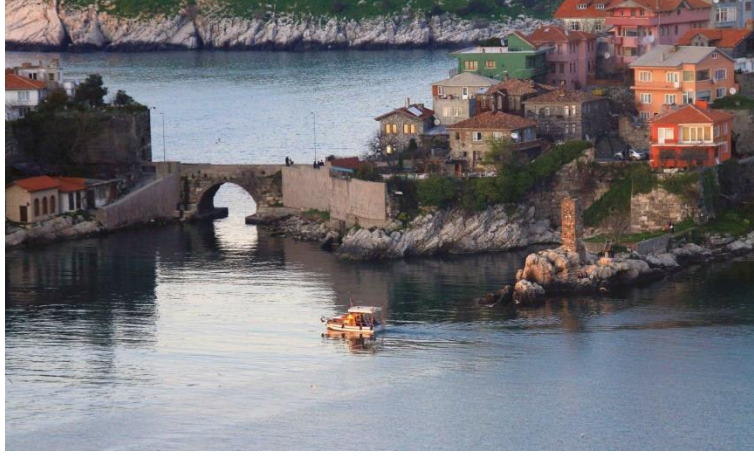
F. 6. Scalanova, Tournefort, (<https://commons.wikimedia.org>)

F. 7. Kuşadası, Güvercinada Kalesi, (<https://aydin.ktb.gov.tr>)

F. 8. Çandarlı Kalesi, (<https://www.izmir-dikili.bel.tr>)

F. 9. Bartın, Amasra Kalesi, (<https://www.kulturportali.gov.tr>)

F. 10. Düzce, Akçakoca Kalesi, (<https://www.arkeolojikhaber.com>)

F. 11. Sinop Kalesi, (<https://sinopkulturturizmi.files.wordpress.com>)

Turizmde Bir Pazarlama Aracı Olarak Oyunlaştırma Gamification as a Marketing tool in the Tourism

Nihan GARİPAĞAOĞLU-UĞUR¹, Orhan AKOVA²

¹İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği A.B.D. Doktora Programı, İstanbul, Türkiye

²İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü İstanbul, Türkiye

ORCID:

N.G.U.: 0000-0003-2390-6940

O.A.: 0000-0001-7740-2938

Corresponding Author:

Nihan GARİPAĞAOĞLU UĞUR

Email:

nihan.ugur@hotmail.com

Citation: Uğur-Garipağaoğlu, N. ve Akova, O. (2021). Turizmde bir pazarlama aracı olarak oyunlaştırma. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 597-613.

Submitted: 09.07.2021

Accepted: 22.09.2021

Özet

Oyunlaştırma, diğer disiplinlerde kullanılmakla birlikte, turizm alanındaki kullanımları daha yenidir. Oyunlaştırma son dönemde marka bilinirliğini arttırılabilmesi nedeniyle turizm pazarlama faaliyetleri içerisinde de kullanılmaktadır. Oyun oynamak rekreasyonel bir aktivite olup, oyuncuların motivasyonları turizm pazarlamacıları için turizm ürününü tanıtmak amacıyla kullanılmaktadır. Oyunlaştırma aynı zamanda turistik bir destinasyon bilinirliğini arttırmak için kullanılabilir. Çalışmanın amacı, oyunlaştırmanın turizmle ilişkisini ve oyunlaştırma uygulamalarının turizme etkisini ortaya koymaktır. Araştırmada konunun önemini ve kavramlar arasındaki ilişki ve etki düzeyini anlamak için ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu amaca yönelik olarak ulusal ve uluslararası alan yazında oyunlaştırma ve turizm ile ilgili araştırmalar taranmıştır. Sonuçlar oyunlaştırma uygulamalarının turizm pazarlaması ve marka bilinirliği açısından fayda sağladığı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Oyunlaştırma, Turizm İşletmeleri, Turizm Pazarlaması, Oyuncu Motivasyonu, Rekreasyon Aktivitesi

Abstract

Gamification is commonly used in other disciplines, while it is newly utilized in the tourism sector. Gamification is also recently used in tourism marketing; it is used to enhance the experience of participants. Gaming is a recreational activity, and the motivations of gamers are used by marketers to connect and promote tourism products to gamers. Gamification is also used to improve the awareness of a touristic destination. The purpose of the study is to show the connection between gamification and tourism. In this research, secondary sources were used to understand the importance of the topic and the level of connection and impact between concepts. For this purpose, studies on gamification and tourism have been searched in national and international literature. The research is built on other studies in the literature. The results show that gamification applications provide benefits in terms of tourism marketing and awareness of the brands used.

Keywords: Gamification, Tourism Management, Tourism Marketing, Gamer Motivation, Recreational Activities

1. GİRİŞ

Boş zaman çalışma ve kişisel ihtiyaçlardan bağımsız olan zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır. Turizm alan yazınında boş zaman ve serbest zaman kavramları (leisure time) rekreasyonel faaliyetlerin geçirildiği zaman dilimi olarak kullanılmaktadır. Kurar ve Baltacı (2014) boş zamanı (leisure) insanın mesleki, ailevi, toplumsal ve hayatını devam ettirmek için gerekli olan görevlerinden arta kalan ve kendi isteği doğrultusunda faaliyetler yapabileceği zaman dilimi olarak tanımlamıştır. Akyüz ve Turkmen (2016) rekreasyon faaliyetlerinin boş zamanda gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. İnsanın çalışma zamanı dışında kalan, rekreasyonel faaliyetlere ayrılan zaman "serbest zaman" yada "boş zaman" olarak ifade edilebilmektedir (Demir & Demir, 2014).

Rekreasyon insanın boş zamanını değerlendirdiği fiziki ve sosyoekonomik aktivitelerdir (Sevil, 2012). Yayla ve Çetiner (2019) çalışmasında rekreasyon faaliyetlerinin insanın boş ve serbest zamanında, kendi isteği ile yaptığı faaliyetler olarak tanımlamıştır. İnsanlar serbest zaman faaliyetlerinde bulduklarında kendilerini daha mutlu ve özgür hissetmektedirler. Kişilik özellikleri boş zaman faaliyetleri seçiminde en belirleyici etmenlerden birisidir. Kendisine uygun rekreasyonel faaliyeti gerçekleştiren kişinin motivasyonu ve aldığı haz daha fazla olacaktır (Yurcu, Kasalak ve Akıncı, 2018). Oyun oynamak da bir boş zaman faaliyetidir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların boş zamanlarında bilgisayarlarında oynadıkları oyunlar, tablet ve mobil oyunlara dönüşmüştür.

Oyun teorisi bireyler ve kurumlar arası müzakere, çatışma ve işbirliği konuları matematiksel modelde incelemektir. Elde bulunan veriler dâhilinde karar vermek ve tercihte bulunmayı içerir. Kişiler arası iletişim ve etkileşim sonucu olanları inceler (Aktan ve Bahçe, 2013). İnsanlar interaktif oyunları oynarken, sanal dünyada birbirleriyle iletişim halindedirler. Oyunun kendilerine sunduğu seçenekler arasında çeşitli tercihleri yaparlar. Oyuncunun seçenekler içerisinde en fazla fayda sağlayabileceğini tercih etmesi oyun teorisinin konusudur (Uysal, Gülmez ve Çubukcu, 2017). Oyun kavramı bilinirliği olan ama tanımı zor bir kavramdır. Avedon ve Sutton-Smith (1971), Crawford (1984) gerçekliği temsil eden kurallı bir ortamda, insanların interaktif olarak iletişim halinde olduğu, gruplar arası çatışmanın ve sonuçta kazanan grubun üstün ve güven içerisinde olduklarını söylemişlerdir. Huizinga (2000) için oyun, kendi kuralları, gizli sosyal bağları olan, gönüllülük esasına göre katılımın sağlandığı, resmi olmayan aktivitedir. Salen, Tekinbaş ve Zimmerman (2004) oyuncuların yapay bir çatışma ortamında, belirli kurallar dâhilinde, skor elde ettiklerini belirtmişlerdir. Juul (2010), Seaborn ve Fels (2015) oyunların, kural, çeşitlilik, skor, sanal dünyada değeri olan kazanımlar sağladığı, oyuncunun gayret sarf edip, yatırım yaptığı, pazarlık edebildiği ve gerçek hayatını dahi etki altına aldığını belirtmişlerdir. Oyun içerisinde oyuncular haricinde "game master" ve "administrator" diye adlandırılan oyun yöneticileri bulunur. Bu yöneticiler vasıtasıyla sanal dünya idare edilir, görevler tanımlanır, etkinlikler düzenlenir. Oyuncuların birbiriyle etkileşime geçmesini sağlayacak sanal bir dünya yaratılır.

Bilgisayarda veya mobil ortamda oynanan oyunlar, görsel olarak üç boyutlu ve oyuncuların birbiriyle etkileşim içerisinde oldukları bir ortam sunar. Gerçek zamanlı oynanan oyunlar içerisinde çeşitli etkinlikler düzenlenir ve oyuncular arkadaşlık kurarlar (Xu, Tian, Buhalis, Weber ve Zhang, 2016). İlk başlarda bilgisayarda canlı olarak oynanan oyunlar, mobil teknolojisi geliştikçe, telefonlardan canlı olarak oynanmaya başlanmıştır. Tüm dünyadan bağlanan oyuncular, birbirleriyle interaktif bir şekilde iletişim kurabilmekte, grup kurabilmektedir. Cep telefonlarıyla oyuna bağlanan oyuncular, gerçek zamanlı olarak diledikleri her yerden oyuna katılabilmektedir. Bilinirliği yüksek ve ciddi oyunlar, oyunun gelişimini kullanıcıların davranışlarına göre ayarlarlar. Oyunculardan aldıkları bilgiye göre oyunu şekillendirirler. Oyuncuların davranış kalıplarına, düşünme tarzlarına, ilgilerine göre oyunu şekillendirir ve oyuncuları daha fazla oyun içerisinde kalmaya iterler. Bilgisayar ve mobil cihazlardan bağlanarak oynanan oyunlarda ve

uygulamalardaki unsurlar diğer disiplinlerin de dikkatini çekmiştir. Böylece eğitim, sağlık ve turizm alanlarında, oyunlar için kullanılan uygulamalar kullanılmaya başlanmıştır (Xu, Buhalis ve Weber, 2017). Oyunlaştırma uygulamalarını Nike Plus spor yapma isteğini arttırma amaçlı kullanmıştır. Uygulamayı kullanan kişi, kendi skorunu takip ederken aynı esnada diğer kullanıcılarla da rekabet halindedir. Güvenlik eğitimi amaçlı kullanılan “Ajan4141” isimli oyun ile güvenlik denetimi yapılabilmektedir. Elidor TV dizisi içerisine ürün yerleştirmiş ve akıllı telefonlarla yerleştirilmiş olan ürünün yakalanmasına yönelik oyun tertiplemiştir. Teknosa sosyal medya üzerinden hedef kitesini “like savaşlarına” davet etmiştir (Bahçeci & Uşengül, 2018).

Farklı disiplinler tarafından da kullanılan oyun uygulamaları için “Oyunlaştırma” (Gamification) kelimesi ilk olarak, oyun tasarımcısı Neick Pelling tarafından 2002 yılında kullanılmıştır. Neick Pelling video oyun konseptini, sosyal yaşantı içerisine dâhil etmiştir. Daha sonra oyunlaştırma teknikleri pazarlamada kullanılmaya başlanmıştır. Oyunlaştırma, gerçek bir içeriği oyun mantığıyla tasarlayarak oyun gibi kurgulamayı ifade etmektedir. Oyunlaştırma uygulamalarının turizm sektöründe yeni gelişmelere imkân sağlayabileceği (Ursyn, 2013) söylenebilir. Ciddi oyunlar ve ikna edici teknoloji, insanların tutum ve davranışlarını etkilemek için yapılmış uygulamalardır (Bogost, 2007). Oyunlaştırma uygulamaları ile tüketicileri motive ederek aktivitelerde bulunmasını sağlamak, dijital pazarlamacıların kullandığı yöntemlerdir (Yılmaz ve Coşkun, 2016). İkna edici ve ısrarcı uygulamalar insanların hâl ve tavırlarında değişime neden olmak için yazılmış yazılımlardır. Boş zamanının büyük kısmını oyunda geçiren ciddi bir oyuncu, zamanla etkilenebilmektedir. Oyuncunun devamlı olarak gördüğü bir isim veya destinasyonun oyun içerisinde tasarlanmış şekli, turizm işletmesinin veya bir turistik bölgenin marka bilinirliğine katkı sağlamaktadır. Turizm literatüründe oyunlaştırma uygulamaları daha ziyade pazarlama amaçlı kullanılmaktadır. Oyunlaştırma ile sosyal medya üzerinden oynanan oyunlara gizli reklam öğeleri konulabildiği gibi, turistik bir destinasyon oyuna dahil edilebilmektedir. Oyun haritasında görülen turistik alan, oyuncuların destinasyon hakkında bilgi edinmesini ve turistik çekiciliklerin ön plana çıkmasını sağlayabilmektedir. Oyunlaştırma, boş zaman motivasyonunu seyahat etme isteğine yönlendirebilir. Oyunlaştırma ile bir destinasyonun ya da turizm işletmesinin tanıtımı yapılması halinde, oyuncu-turist ziyaret ettiği destinasyonda ya da adını bildiği turizm işletmesinde olmaktan daha fazla memnuniyet duyabilir. Yine benzer şekilde oyun ile ilgili canlandırmaların olduğu bir etkinliğe katılanlar daha yüksek haz elde edebilirler. Turizm pazarlamacıları için yeniliklere kapı açabilir. Alan yazında bilgi edinmeyi eğlenceli hale getirecek bir uygulama olan oyunlaştırma, pek çok farklı açıdan ele alınmıştır. İlaç sanayi, eğitim, sanat, ekonomi dalları da oyunlaştırma tekniklerini kullanmışlardır (Mesároš, vd. 2016). Herhangi bir proje için uygulanabilen oyunlaştırma ile bir alanın farklı yönlerini gösteren içerikleri oyun şeklinde kullanıcılara sunulabilmektedir.

Video oyunlar vasıtasıyla öğrenme konusunda araştırmalar yapılmış olmasına rağmen, turizm sektöründeki uygulamaları nispeten daha düşüktür (Bartoli, Elmi, Pascuzzi ve Smorti, 2018). Xu vd. (2013), Aebli (2019) oyunlaştırma ile seyahat motivasyonunun arttırılabileceği yönünde çalışmalar yapmıştır. Egger, Lei ve Wassler (2020) ise dijital seyahat motivasyonu üzerinde araştırma yapmışlardır. Bajdor ve Dragolea (2011), Huotari ve Hamari (2011), Yılmaz ve Coşkun (2016), Hwang ve Choi (2020) oyunlaştırma ile oyuncuların gittikleri yerler hakkında bilgi toplayabildikleri gibi, puan kazanabildiklerini ve mobil pazarlamada kullanıldığını belirten çalışmalar yapmışlardır. Corrêaa ve Kitanoa’ya (2015), Xu vd. (2016), Bozzelli v.d. (2019) bölgesel tanıtımlarda kullanılabileceğini, kültürel mirasın görülebileceğini, Abou-Shouk ve Soliman’a (2021) ise müşteri bağlılığına katkı sağladığını tespit etmişlerdir. Oyunlaştırma, turizm sektöründe hazine avı veya mücadele türünde uygulamalar ile kullanılmaktadır (Shen, Choi, Joppe ve Yi, 2020).

Taşınabilir cihazlar, turizm uygulamaları için vazgeçilmez hale gelmiştir. Mobil cihazlar yer belirleme ve bilgi almak için son derece yararlıdır. Lokasyon hakkındaki yorumlar sosyal medya üzerinden paylaşılmakta, diğer kullanıcıların bilgi edinmesini sağlamaktadır. Yer bildirici bir uygulama olan Foursquare'ın başarısının ardından, oyun tasarımında kullanılan unsurlar, oyun dışı içeriklerin tasarımında kullanılmaya başlamıştır. Böylece ilgi çekici hale getirilmiş içerikler, kullanıcıları motive etmek, aktivitelerini arttırmak amacıyla dijital pazarlama alanında da kullanılmaya başlanmıştır (Deterding, Dixon, Khaled ve Nacke, 2011). Arttırılmış sanal gerçeklik ile oyunlaştırma, kullanıcılar için alternatifler yaratmaktadır. Akıllı cihazlar ve mobil teknoloji oyunlaştırmayı daha da ön plana çıkartmaktadır. Mobil oyunlar daha ziyade oyuncuların konum bilgilerini ve ilgi alanları hakkındaki bilgileri toplamaktadır. Oyunun tasarımı, tanıtımı, oynanabilirliği, merakını cezbetmesi, rekabet oyuncu için önemliken turizm sektörü teknolojiyi, turizm işletmesini ve destinasyonu tanıtmak için kullanılmaktadır (Maan, 2013). Corrêaa ve Kitanoa (2015) çalışmasında mobil cihazlarda bulunan tur rehberliği gibi uygulamalarla yeni müşteri çekmek için oyunlaştırmının kullanıldığını belirtmiş olmakla birlikte, aynı zamanda oyunlaştırma uygulamalarının turizmde sektöründe hali hazırda yeterince kullanılmadığını da söylemişlerdir.

Oyunlaştırma farklı disiplinlerde kullanılan bir uygulama olmasına rağmen, turizm sektöründe daha kısıtlı olarak kullanılmaktadır. Xu vd. (2013) çalışmasında Dünya Turizm Fuarı (WTM) raporuna göre gelecekte tüm yaş grupları için oyunlaştırma uygulamalarının turizmde kullanılabileceğini söylemişlerdir. Marka bilinirliğini arttırmak ve destinasyon imajı oluşturmak için oynanan oyunlar ve destinasyon hakkında daha fazla bilgi içeren eğlendirici konum tabanlı oyunlar ile (Xu vd. 2013) turizm işletmeleri ve destinasyonları hem tanıtım, hem de farklı demografik özelliklere sahip yapıdaki turistlere hitap edilebilmek için oyunlaştırma uygulamalarını kullanabilirler.

Çalışmanın amacı oyunlaştırma ve turizm ilişkisini ve turizmde pazarlama aracı olarak oyunlaştırma uygulamalarının kullanımını ortaya koymaktır. Çalışma son yıllarda turizmde önemli bir pazarlama aracı haline gelen oyunlaştırma uygulamalarının, sektöre olan etkisinin ne yönde gelişebileceğini anlamak, destinasyon yönetimlerinin ve konaklama işletmelerinin dünya çapında artan bu uygulamaları rekabet avantajı yaratmak için tanumalarını ve bir pazarlama aracı olarak kullanmaları konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlayacaktır. Oyunlaştırma uygulamaları her ne kadar turizm literatüründe yeterince ele alınmamış olsa dahi gelecek dönemlerde dijitalleşmenin toplum ve iş hayatında öneminin artmasıyla birlikte, daha fazla turizmde uygulama alanı bulacağı ve turizme etkileri konusunda yeni araştırmalara ihtiyaç duyulacağı söylenebilir. Oyunlaştırma ile müşteri sadakati arttırılabilir. Sosyal medyada oynanan oyunlarda, turistik bir destinasyon oyun haritasına dahil edilebildiği gibi, turistik bir mekânın ismi de oyun içerisinde fethedilecek bir bölge olarak gösterilebilir. Böylece marka bilinirliği arttırılabilir. Oyunlaştırma uygulamaları puan toplamanın yanında, oyuncu-turistlerin sanal ortamda geri bildirimde bulunmaları sebebiyle pazarlama alanında önemli bir yer edinmektedir. Birbirleriyle iletişim halinde bulunan oyuncular, kendi ilgi alanlarına göre dizayn edilmiş tatil yerlerini, oyunlarına devam edebilecekleri mekânları tercih edebilirler. Çalışma konuyla ilgili araştırmacıların ve sektör temsilcilerinin dikkatini çekmeye ve bu konuda araştırmaların yapılmasını ve gelişmelerin takip edilmesiyle ilgili farkındalık yaratması açısından ulusal literatüre katkı sağlayacaktır.

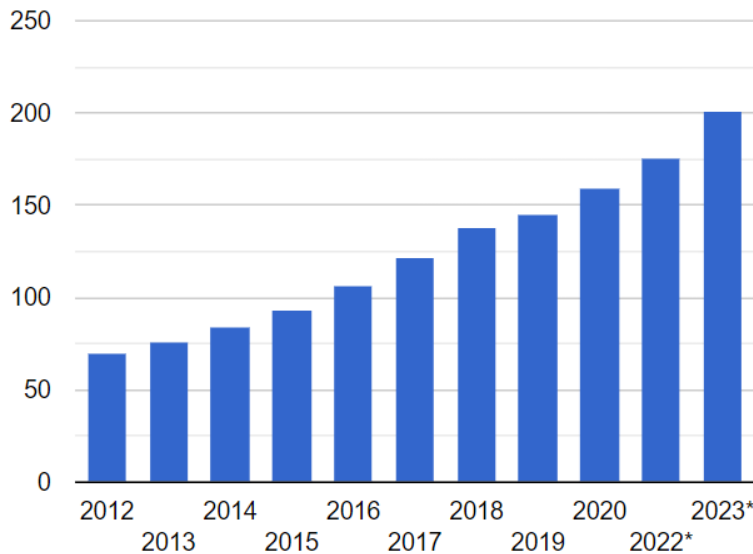
2. OYUNLAŞTIRMA (GAMIFICATION)

İnsanlar günlük hayatın yüklerinden kurtulmak için boş zamanlarında rekreasyonel faaliyetlerde bulunurlar. Oyun oynamak da insanın boş zamanını değerlendirmek için yaptığı etkinliklerden birisidir. Oyunlaştırma yeni bir olgu olmamakla birlikte kişisel veri takibi, daha ucuz teknoloji, başarılı uygulamalar ve geniş kitlelere yayılabilen oyun alanını beraberinde getirmiştir (Deterding, 2012). Oyunlaştırma pazarlamanın yeniden şekillenmesine sebep olmuştur. Sadakat

kartları, ödüllü üyelikler, toplanan puanların bir hediye ile takas edilmesi gibi uygulamalar, oyuncuların devamlılığını sağlamak için yapılan pazarlama faaliyetleri arasına girmiştir (Seaborn ve Fels, 2015). Oyunların daha kolay erişilebilir olması, oyuncuların da sayısında artışa sebep olmuştur. Oyuncuların oyundan elde ettikleri kazanım, oyuna daha fazla bağlanmalarına ve daha çok süreyi oyun başında geçirmelerini sağlamaktadır. Oyuncuların daha uzun sürelerle ekran başında olması, pazarlamacıların yeni yöntemlerle tüketicilere ulaşma olanağı sağlamaktadır. İnsan gerçekleştirdiği faaliyetten haz aldığı müddetçe, aynı faaliyeti tekrarlayacaktır.

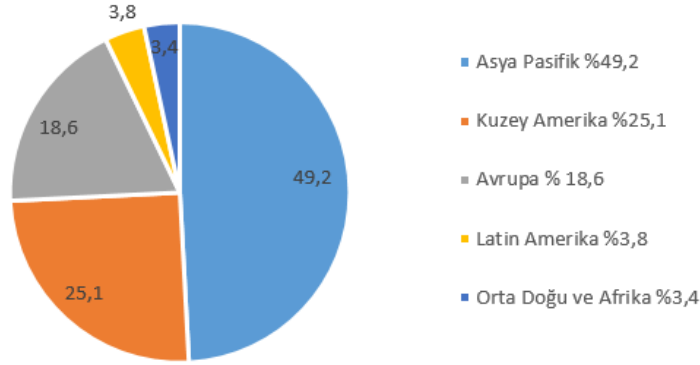
Oyuncu motivasyonunu anlamak, oyun oynamanın ne ifade ettiğini anlamak açısından önemlidir. Oyun oynarken hissedilen duygular oyuncu motivasyonunun temelini teşkil eder. Yarışma için edilen mücadele, başarı kazanma, sanal dünyadaki özgürlük ve sosyal bir gruba ait olma hissi, heyecan, uyarılma, bilgi arama, savaşıma ve öldürmeden keyif alma, gerçeklerden kaçma, avatari olarak yeni bir rol oynama, kişiselleştirme oyuncuların başlıca içsel motivasyon kaynaklarıdır (Boyle, Connolly, Hainey ve Boyle, 2012). Bilgisayarda ya da mobil cihazlarda oynanan sanal bir oyun, oyuncunun keyif almasının yanı sıra, kişisel yeterliliğini, ilişki kurma ihtiyacını tatmin ederken, oyuncunun kendi kaderini tayin ettiğini hissetmesini sağlar. Bir oyunda kazanan oyuncu, sanal ya da gerçek bir ödül alabiliyorsa, kazandıklarını oyun içerisinde ya da dışarısında takas edebiliyor, satabiliyorsa, bu durumda elde ettiği kazanımlarda oyuncunun dışsal motivasyonu üzerinde etki etmektedir. Çoğu oyunda "item" denilen eşyalar, oyun içerisinde ya da dışarısında alınıp satılabilir. İyi bir item'a sahip olabilmek, bir oyuncu için çok önemlidir. Ayrıca oyunda kazanan yani güçlü olan kişi, başkalarının takdirini de kazandığı için kendini daha mutlu hissetmekte, sosyal bir gruba ait olabilmektedir.

Oyun oynamak insanın boş zamanında yaptığı bir faaliyettir ve araştırmacılar ortalama haftada yedi saatin bu faaliyetle geçtiğini tespit etmişlerdir. Çocuklar ve gençler daha da fazla zamanı internet başında harcamaktadırlar (Boyle vd. 2012). Eğlence ve macera dolu oyunu bir grup içerisinde oynayan kişinin, oyun içerisinde harcadığı zaman daha fazladır (Colwell, 2007). Türk oyun sektörü yaklaşık 1,2 milyar dolarlık ve e-spor faaliyetleri de 14 milyon dolarlık hacmiyle nüfusun %69'u tarafından kullanılmaktadır. 32,8 milyon Türk oyuncunun oyun oynama süreleri ortalama olarak 38 dakika olup, dünya ortalamasına göre daha yüksektir (Başçı, 2020). Dünyada ise 2019 yılına göre 2020 yılında %9,3 büyüyen oyun endüstrisinin değeri 159,3 milyar dolardır. 2016 yılında 90,7 milyarlık bir değer yaratan oyun endüstrisi, %76,8'lik büyüme ile beklenenin üstünde gelişim göstermiştir (WePC, 2021). Şekil 1 de oyun endüstrisinin değerindeki artış görülmektedir.

Şekil 1. Oyun Endüstrisinin Değer Artışı (WePC, 2021)

Şekil 1’de görülen WePC (2021) tarafından yapılmış çalışmaya göre 2012 yılında 70,6 milyar dolar hacmi olan oyun endüstrisi. 2020 yılında 159,3 milyar dolara ulaşmış olup, 2022 yılında 175,4 milyar ve 2023 yılındaysa 200,8 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Şekil 2’de oyun sektörünün bölgesel olarak ekonomik dağılımı gösterilmiştir.

Şekil 2. 2020 yılı Bölgesel Oyun Endüstrisi (WePC, 2021)

Şekil 2’de bölgesel olarak oyun endüstrisinin sahip olduğu pay gösterilmiştir. Avrupa’da 2018-19 yıllarına oranla 2020 yılında %12,3 oranında büyüme olmuştur. Asya-Pasifik oyun pazarının %49’una, Amerika ise yaklaşık %19’una sahiptir (WePC, 2021).

Wan ve Chiou (2007) yüksek oyun bağımlılığı olanların, içsel motivasyonlarının, dışsal motivasyonlarından daha fazla olduğunu söylemişlerdir. Oyun bağımlısı olanlar, oyunun verdiği zevke daha düşkünlüdürler. Lee vd. (2007) oyun bağımlılarının, bağımlı olmayanlara nazaran daha fazla oynadıklarını ve oyundan kopmakta güçlük çektiklerini belirtmiştir. Statü olarak bir oyunda yükselmenin verdiği haz, insanı oyuna daha da bağlamaktadır. Oyun oynamak insanda olumlu duygulara sebep verebildiği gibi olumsuz duyguların oluşmasına da sebep olabilir. Kazanmanın verdiği haz, kaybetmenin yarattığı öfke ve hırs, oyuncuyu etkilemektedir. Bir insan sıkıntı ve yalnızlıktan kurtulmak için başladığı oyunda, ötekileşebilir ve yalnız kalabilir. Böyle bir durum, insanın hissiyatında ve gerçek yaşantısında olumsuz yansımalarla sebep olabilmektedir.

2.1. Oyunlaştırma ve Turizm İlişkisi

Araştırmacılar genel olarak oyunlaştırmayı “oyuna dair unsurların, oyun dışı bağlamda kullanımı” şeklinde tanımamaktadır. Bununla birlikte oyunlaştırma, amaçları, standartları, teknikleri ve geleceğe getireceği yenilikleri ile daha geniş bir kavramdır. Oyun oynamak, yaşanan bir deneyi, oyun ile etkileşimli nesnelere, eşyalar ve içeriği ifade eder (Seaborn ve Fels, 2015). Oyunlaştırma amacına göre oyundan farklıdır. Oyunlaştırma oyuncuların davranışlarını değiştirmeye odaklıdır. Diğer oyuncularla etkileşime girmek, ödül kazanmak oyunlaştırmada daha baskındır. Oyun ise daha ziyade eğlenceye odaklıdır. Oyunlaştırma için “oyun temelli öğrenme” ya da “ciddi oyun” ifadesi bu nedenle kullanılır (Xu, Buhalis ve Weber, 2017). Ciddi bir oyun, oyuncuları etkisi altına alır. Bu tarz oyunlar alternatif gerçeklik oyunudur ve oyuncular bu sanal gerçeklikte yaşarlar. Oyunların turizm sektöründe kullanılması pazarlama faaliyetlerine yenilik getirebilmektedir. Oyunlaştırma ile bir turizm destinasyonunda hazine avı düzenlenebilmekte ve oyuncular çeşitli ödüller kazanmanın yanında farklı bir tecrübe edinmektedir (Xu, Buhalis ve Weber, 2017).

Yaşadıkça kazanılan deneyim, müşteri memnuniyetini oluşturduğu için, kişiselleştirilmiş bir servise gereksinim duyulur. Yeni nesil iletişim araçları olan sosyal medya, telefon ve diğer cihazlar, oyun oynarken edinilen tecrübeyi, pazarlama amaçlı kullanmaya olanak sağlar. Sosyal medya

üzerinden oynanan oyunlarda, reklam geçilebildiği gibi, turizm destinasyonu görsel olarak oyuna dâhil edilebilir (Xu vd.2016). Regensburg, Almanya'da UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır. "REXplorer" isimli mobil bir uygulama ile turistlerin tarihle ilgili bilgileri öğrenmesi sağlanmaktadır (Walz ve Ballagas, 2007). Turistler fantastik bir rol yapma oyunu ile destinasyonda gezerken sanal bir figür olan Rex'in asistanlığını yapabilmektedirler. Mobil uygulama ile hem tarihi yerleri görüp hem de tarihi mekânlar ve karakterlerle etkileşime geçebilmektedirler. Aynı esnada fotoğrafta çekebilen turistler, yaptıkları yürüyüşü kişiselleştirmektedirler. Avatar vasıtasıyla Regensburg'u başka bir kişilik olarak deneyimlemek, fantezilerini gerçekleştirebilen turist için farklı bir eğlence olmaktadır. Oyun, turistin bir binayı sadece görmekten ziyade tarihini yaşamasına olanak sağlamaktadır (Xu, Buhalis ve Weber, 2017). Bununla birlikte pazarlama amaçlı olarak yapılan ve oyun oynarken aniden açılan reklamlar, oyuncuları rahatsız edebilmektedir. Bu sebeple oyunun bulunduğu bölgenin, turistik bir destinasyon olması yada reklamın ürün yerleştirme tarzında yapılarak, oyuncunun rahatsız olması engellenmelidir. Turizm amaçlı yaratılmamış ama turizm için kullanılabilen oyunlarda vardır. "second life" bu oyunlara örnektir. "second life" oyununda yeni ürünler ve destinasyon katılımcılara lanse edilmektedir (Xu vd. 2013). Benzer şekilde Pokemon GO (Shen vd. 2020) şehri gezerken AR vasıtasıyla pokemon yakalamayı sağlamaktadır. Pokemon GO oyunu ile gezerken, çevre hakkında bilgi edinilmektedir. Pokemon GO oyununu en başarılı şekilde uygulayan şehirler Los Angeles, Basel, Portland, Norveç ve Tayland'dır (Martinwood, 2021).

Teknoloji turistlerin deneyimlerine dâhil edilerek turist için daha kişisel, benzersiz anıların oluşması sağlanabilmektedir (Tussyadiah ve Fesenmaier, 2009). Sanal (virtual) gerçeklik, artık var olmayan, yeniden yapılamayacak yerleri ziyaretçilere tanıtmak için de kullanılabilir. Arttırılmış gerçeklikle de bir nesneyi orijinalde olması gereken yerde göstermek için kullanılabilir bir teknolojidir (Mesároš, ve diğerleri, 2016). Sanal (VR) ve arttırılmış gerçeklik (AR) ile dil bariyeri aşılabilmekte, kişiselleştirilmiş deneyimle birlikte eğlence ve eğitim aynı esnada alınabilmektedir (Olya vd. 2020). Sanal seyahatler vasıtasıyla, insanlar hiç bilmedikleri bir yere gidebilmektedirler. Sanal gerçeklik ya da arttırılmış gerçeklik ile insanlar görsel olarak daha zengin deneyimler edinebilmektedir. Amerika'nın en bilinen müzik festivallerinden olan "Coachella", katılımcılara benzersiz bir deneyim yaşatabilmek için festivalde 360 derecelik görüş açısı sağlayan panolar kullanmıştır. Bu şekilde bileti olmayanlar dahi festival etkinliklerine teknoloji vasıtasıyla katılabilmişlerdir (Olya vd. 2020). Oyunlaştırma uygulamalarının kişisel deneyimi arttırması, turizm pazarlamacılarına yeni olanaklar sağlamıştır. Bazı turizm destinasyonlarında oyunlaştırma teknolojileri denenmiştir. Sosyal, duygusal ve kullanıcıyı da içine alan bir deneyim yaşatan oyunlaştırma, pazarlama, satış ve müşteri memnuniyeti alanlarında kullanılmıştır (Xu, 2011).

Sanal ve arttırılmış gerçeklik kullanılarak üç boyutlu olarak bir mekân tasarlanması ile turistler artık mevcut olmayan eski dönemlerdeki bir hayalin içerisine girebilir. Sanal gerçeklikle yapılan bir uygulama, özellikle seyahat engeli olan insanların, yeni yerleri görmesine olanak sağlayarak, boş zamanlarında keyifli bir zaman geçirmelerini sağlayabilir. Magnenat-Thalman vd. (2002) yapmış olduğu çalışmada LifePlus isimli Antik Roma kenti Pompeii'de geçen bir uygulama hakkında bilgilendirme yapmışlardır. Pompeii'nin yıkılmasından önceki halini ve yaşam şartlarını gösteren uygulamada, kullanıcı şehrin tarihini görmekte ve yıkıma şahit olmaktadır.

2.2. Oyunlaştırmanın Turizm Pazarlamasında Kullanımı

Turizm sektörü önemli bir ekonomik değer yaratmaktadır. Turizm aynı zamanda boş zaman faaliyetleridir ve insanın sahip olduğu, kendine ait zaman içerisinde yapılan faaliyetleri kapsar. Pazarlamacılar daha ziyade gidilecek destinasyona ya da konaklanacak tesise odaklanmışlardır. Elleriindeki ürünü tanıtmak için çaba sarf ederler (Williams, 2006). Oyun bazlı pazarlama, turizm sektörü için yenilikleri de beraberinde getirmektedir. Gelecekte mobil cihazlarla yapılacak tanıtım

ve pazarlama faaliyetleri çok daha fazla yer tutacaktır. Middleton'a (1994) göre oyun bazlı pazarlama daha çok kişisel deneyim, sanal deneyimleme ve eğlence içerikli olacaktır. Oyundan alınan keyif, pazarlamanın yeni unsuru haline gelecek ve pazarlama faaliyetlerine yeni bir boyut ekleyecektir (Xu vd. 2016). Oyunlaştırmayı bir pazarlama faaliyeti olarak kullananlardan biri de havayolu işletmeleridir. Oyunlaştırma havayolu işletmeleri tarafından mil kazanmak için kullanılmaktadır. Havayolları yolcuları mil kazandıkça, tüketici sadakatinin artması amaçlanmaktadır. Sadakat puanı arttıkça, öncelikli işlem hakkı, koltuk seçimi, ücretsiz biletler gibi ödüller kazanan tüketicinin, havayoluna sadık kalması sağlanır (Yılmaz ve Coşkun, 2016).

Oyun içerisindeki etkileşim, haz ve ödüllendirme, tüketici ile tedarikçi arasında var olan pazarlama karması içerisinde girmektedir. Turizm pazarlama karması içerisinde yer alan fiziksel kanıtlar (Uğur, 2020), pazarlamacılar için tüketiciye gösterebilecekleri gerçek bir nesnedir. Turizm pazarlamacıları oyunlaştırmanın hedefe odaklı iletişim tekniklerini kullanmaya başlamışlardır. Üretim ve tüketimin aynı anda gerçekleştirildiği turizm ürünlerinde, tüketiciler aynı zamanda üretici haline gelebilmektedir. Oyunlaştırma aynı esnada hem üreten hem de tüketen turistler ile turizm işletmeleri arasında köprü görevi görebilmektedir (Yılmaz ve Coşkun, 2016). Turizm sektörü yenilikleri hızla benimsemekte ve uygulamaktadır (Buhalis ve Law, 2008). Xu vd. (2013) turistlerin motivasyonlarının merak, yeni bir destinasyonu keşfetmek, seyahat öncesi ve sonrasında eğlence arayışı ve sosyalleşme olduğunu tespit etmiştir. Bu motivasyonlarını oyunlaştırma uygulamalarıyla destinasyon çekiciliği olarak kullanılabileceğini söylemişlerdir. Bajdor ve Dragolea (2011) oyunlaştırma uygulamalarının uzun süredir işletmeler tarafından kullanılarak ekonomik değer yarattığını belirtmişlerdir. Oteller sadakat kartı sistemleriyle puan toplayarak işletmenin verdiği hizmetler için kullanılmaktadırlar. Havayolları mil puanları toplatarak, müşterilerine ekstra hizmetler vermektedirler. Huotari ve Hamari (2011) Foursquar'ın bir oyunlaştırma olmamakla birlikte oyunlaştırma uygulaması olarak kullanılabileceğini belirtmiştir. Oyuncuların gittiği işletmeler hakkında geri bildirimde bulunması, bir restoran veya bar hakkında bilgi vermesi oyunlaştırma uygulamaları ile sağlanabilmektedir. Oyunlaştırma sadece nihai üretici değil, araçlar vasıtasıyla da kullanılabilmektedir. Yılmaz ve Coşkun (2016) otellerin sadakat programlarına katılanların topladıkları puanları, otelle iş birliğinde bulunan bir başka hizmet sağlayıcıda da kullanabileceklerini söylemişlerdir. Aynı şekilde bankaların kredi kartı puanlarını havayolları millerine çevrilmesi de oyunlaştırma uygulamaları arasındadır. Turistlerin kişisel deneyimlerini sosyal medyada paylaşarak puan toplaması da oyunlaştırma uygulamalarına örnektir. Turistik amaçlı seyahatlerde Tablo 1'de görüldüğü üzere, daha ziyade iki ana kategoride oyunlaştırma uygulamaları kullanılmaktadır.

Tablo 1. Oyunlaştırma İle İlgili Seyahat Kategorisi

Oyunlaştırma İle İlgili Seyahat Kategorisi	Oyunlaştırma Uygulaması	Oyun İçeriği
Hazine Avı Türü	Wroclaw's Dwarfs (2005)	Ziyaretçiler Wroclaw köyünde gizlenmiş olan küçük cüce figürlerini bulmaya çalışmaktadır
	REXplorer (2007)	Konuma dayalı oyunda ziyaretçiler, ipuçlarını bulmak için farklı yerleri gezmektedirler
	New Mexico Catch the Kid (2011)	Billy the Kid'i bulmak için ipuçlarını takip eden ziyaretçiler, haydudu yakaladıklarında New Meksiko Turizm Bölümünden \$10.000 ödül almışlardır
	I Spy Denton(2012)	Denton şehrinde karşılaşılan farklı şeylerin tespitine yönelik kontrol listesi
	Travel Plot Porto (2012)	Ziyaretçiler dijital rehber eşliğinde sanal hazinelere ve ödüllere ulaşabilmektedirler

	Pentati Pirate Trail Define avı oyunu (2015)	Define avı oyununda ziyaretçiler GPS kullanarak Pentati köyünde hazineleri aramaktadırlar
Mücadele Türü	Fairy and the Safe (2011)	Efteling tema parkı için geliştirilen arttırılmış gerçeklik oyununda, ziyaretçiler görevleri yaparak para toplarlar
	Tripventure (2012)	Çeşitli arttırılmış gerçeklik oyunlarının bulunduğu platformda, ziyaretçiler turistik yerleri gezerken çeşitli zorluklarda mücadele ederler
	Strayboots (2013)	Ziyaretçiler New York'u keşfederken bir yanda farklı zorluk derecesindeki soruları yanıtlarlar
	History Hero (2013)	Sanal mize rehberi eşliğinde soruları yanıtlama ya da fotoğraf çekme gibi çeşitli görevleri tamamlamaktadırlar
	Legends of Arabia (2016)	Ziyaretçilerin canlı olarak rol aldığı macera oyununda, gümrükte üstlerini değiştiren katılımcılar farklı görevleri tamamlamakta ve etkileşimde bulunmaktadır

Kaynak: (Shen, Choi, Joppe ve Yi, 2020)

Tablo 1'de görülen oyunlaştırma uygulamaları hazine avı ya da mücadele içerikli olmak üzere iki türde seyahat etkinlikleri olarak uygulanmaktadır. İlk oyun türünde ziyaretçiler hazineleri ya da gizli eşyaları bulmaya yönlendirilmektedir. Turistler hazine avından keyif almanın yanında farklı bir deneyimde yaşamış olmaktadır. TripAdvisor'da yapılan yorumlar, az bilinen bir şehir olan Wrocław'ın cüce avı oyunu ile birlikte eğlenceli ve bilinirliği artan bir destinasyon olduğunu göstermektedir. Seyahatleri esnasında mücadele edebilecekleri oyunlara katılanlar ise çeşitli görevler, bilmeceler çözmeye olanağı sağlar. Ziyaretçiler mücadele ederek, zorlukları aştıklarında, görevleri tamamladıklarında başarı duygusunu yakaladıkları gibi, eğitici ve akılda kalıcı bir seyahat gerçekleştirmiş olurlar (Shen, Choi, Joppe ve Yi, 2020).

Oyunlaştırma uygulamaları turizm işletmeleri tarafından da kullanılmaktadır. Le Club Accorhotels, kendisinde kalan turistlere kulüp kartı vermekte ve çeşitli indirimlerden yararlanmalarını sağlamaktadır. Son dakika rezervasyonları, daha uygun fiyatlar ve Vip hizmeti kart sahibi olan müşterilere sunulan hizmetlerdir. Benzer şekilde booking.com sadık müşterilerine indirim hakkı tanımaktadır. Tui sadakat programı ile puan toplayan müşterilerinin puanlarını uçuş, konaklama ve araç kiralama da kullanmalarını sağlamaktadır. Benzer uygulamalar Lufthansa, British Airways gibi havayolları firmalarında da mevcuttur (Yılmaz ve Coşkun, 2016).

Corrêaa ve Kitanoa (2015) çalışmasında Brezilya Turist Kurulu'nun 2014 yılı Dünya Kupasında on iki ev sahibi şehri tanıtmak için oyunlaştırma uygulamalarını kullanmalarını anlatmıştır. Turistleri şehirleri dolaşmaya motive eden oyun, eğlenerek bilgi edinmeyi sağlamaktadır.

Weber (2014) çalışmasında oyunlaştırmanın turizm sektöründe kullanım alanları hakkında bilgilendirme yapmıştır:

- *Lokasyon bazlı arttırılmış gerçeklik oyunu:* Turistin ziyaret ettiği lokasyonu gezmesini sağlamaktadır. Bu esnada arttırılmış gerçeklik ses efektlerine de yer vermektedir. Şehri gezerken gizli hazineyi arayan oyuncular, tarihi mekânları görmekte, yerel kıyafetli kimselerden bilgi alabilmektedir. Lokasyon bazlı oyunlarda arttırılmış gerçeklik ile tarihi doku turisti içine çekmektedir.
- *Oyunlaştırma ile şehir ya da kırsal kesimde tur:* Oyuncu mobil oyun uygulaması ile hazine avına çıkmaktadır. Bulduğu şehrin teması farklılaşmıştır. Oyun içerisinde suç araştırması görevi olabilmekte ve oyuncu kendi istediği rotayı seçebilmektedir. Bu turun amacı bilinmeyen bir yerdeki gizli noktaları keşfetmektir.

- *Arttırılmış gerçeklik ile tema parklar:* Macera parkları oyunlaştırma uygulamalarının kullanımı için ideal alanlardır. Her yaştan kesime hitap edecek eğlenceli çeşitli oyunları bünyelerinde barındırırlar. Disney Company arttırılmış gerçeklik uygulamalarını ziyaretçiler için rehberlik hizmeti olarak kullanmaktadır. Gelecekte oyunların park temalı olması ve hikâyeyi anlatarak katılımcıları daha fazla dâhil etmesi beklenmektedir. Hollanda Efteling tema parkı telefonlardan oynanan oyunu ile koin toplatmaktadır. Toplanan koinler ile cadıdan kaçmayı mümkün kılmaktadır. Tema parkın oyunu parayı biriktirmeyi öğretmektedir.
- *Oyunlaştırma ile kültürel mirasın üç boyutlu tecrübe edilmesi:* Kültürel miras alanlarında üç boyutlu oyun oynamak ziyaretçilerin tarihsel olgularla bağ kurmasını sağlamaktadır. Araştırmacılar oyuncuların, görevleri yaptıkları esnada geçmiş dönemde yaşayanlarla bağ kurduklarını söylemişlerdir. Kültürel miras alanlarında hazırlanan oyun temaları, öğretme amaçlı oyunlar için daha fazla kullanılmaya başlamıştır. Bu yöntemle sosyal etkileşim gelişirken, tarihsel gerçekler ve döneme ait kültür aktarılmaktadır. Alman Wartburg Kalesi'nde ziyaretçiler oyunu oynarken ve geçmişe adım atabilmektedir.
- *Oyunlaştırma ile öyküleme:* Destinasyon pazarlama yönetimi (DMO) yapan örgütler için turistlerin seyahat öncesi ve sonrasında bağlılıklarını sağlamak önem taşımaktadır. Oyunların çok yönlü olması, diğer tekniklerle birleşmesine olanak tanır. Transmedya hikâyeciliği, oyun platformunda hikâyenin anlatıcı tarafından istediği yönde şekillendirilmesidir. Oyuncular buldukları destinasyonda kendi hikâyelerini gerçek zamanlı olarak oluştururlar. En iyi hikâyelerin video ve resimleri sosyal medya platformunda kullanılır. Travel Plot Porta, İngiliz bir turistin porto şarabını kurtarmak amacıyla anlattığı hikâyeye, başarılı bir örnektir. Oyuncu farklı görevleri yerine getirerek gizli hazineye erişmektedir.
- *Oyunlaştırma ile yiyecek-içecek hizmetleri:* Henüz "oyunlaştırma" tabiri dahi yokken ve oyunlaştırma için kullanılan teknoloji farklı uygulamalarda kullanılmazken, 1987 yılında "Monopoly" oyunundan esinlenerek McDonald işletmeleri oyunlaştırmayı kullanmıştır. Çevrimdışı oynanan oyunda, katılımcılar "Monopoly" sokaklarında gezerek ürün satın almakta ve aldıkları ürünlerden çıkartma toplamaktaydı. Aynı renkteki çıkartmaları toplayarak yapılan alışverişler, katılımcıların satın alma dürtüsü üzerinde etkili olmuş ve McDonald uygulama ile satışlarını %5,6 oranında arttırmıştır. McDonald'ın yakın dönemde İsviçre'de başlayan "pick'n play" oyunu ile akıllı telefonlardan dijital bir panoya erişim sağlanmakta ve en yakın restorandan yiyecek alınabilmektedir. Oyunu oynamak için ilave bir uygulamaya ihtiyaç yoktur sadece oyun alanının içinde olmak yeterlidir. GPS ile alan kontrolü yapılarak bölge içerisinde bulunan McDonald'a gidildiğinde, ücretsiz bir adet burger alınabilmektedir. Hamburgerin yanında patates kızartması ve içecek de isteyen müşteriler, ekstralar için para ödemektedirler. Bu uygulama ile McDonald satışlarını arttırmış ve müşteri memnuniyeti sağlamıştır. Bu oyunların haricinde Kanada'da McDonald web sitesi üzerinden kitlelere ulaşabilen yeni bir oyun başlatmıştır. Hikâye anlatma oyununda, paket kâğıdı ve nuggetlar başrolde olmak üzere, katılımcılar kendi hikâyelerini yazmaktadırlar. En iyi hikâyeyi yazan kişinin senaryosu reklam filminde kullanılmıştır. Ayrıca katılımcılar ücretsiz sinema bileti ile ödüllendirilmiştir.
- *Ağırlama hizmetlerinde oyunlaştırma uygulamaları:* Ağırlama hizmetlerinde oyunlaştırma uygulamaları hem çalışan motivasyonu için hem de müşteri bağlılığı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Doğru uygulandığında oyunlaştırma uygulamaları hedefe ulaşmakta fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte oyunlaştırma aksi yönde de etki yaratabilmektedir. Disneyland Otelin çamaşırhane bölümünde, oyunlaştırma tekniği ile çalışanların başarıları puanlanarak, verimliliği ölçülmek istenmiştir. Uygulama aşırı bir rekabet ortamı yaratmış ve çalışanlar kendilerini üstleri tarafından kontrol ediliyor olarak hissetmişlerdir.

Oyunlaştırmada içsel ve dışsal ödüller önemli role sahiptir. Bu sebeple oyunlaştırmının örgüt kültürüyle uyumlu olması ve kişiye özel yaklaşımlar gerekmektedir. Oyunlaştırma hem motive etmeli, hem de eğlenceli bir ortam oluşturduğunda başarılı uygulamalar yapılabilmektedir.

Almanya'da bir otel sosyal sorumluluk projesi dâhilinde, katılımcıların hayırseverlik yapabileceği bir oyunlaştırma uygulaması hayata geçirmiştir. Kral ve şövalyelerin tarihi bir dokuda yaşatıldığı otelde, müşteri sadakati ödüllendirilmektedir. 21 gün kaldıktan sonra, evlerine dönen turistlere bir mektup gönderilmektedir. Kral tarafından unvan almak için davet edilen otel müşterilerinden oyunun bir sonraki aşamasına geçebilmek için hayır yapma maksatlı bağış istenmektedir. Bağış yapan müşteriler oyunda bir sonraki seviye geçebilmişlerdir. Katılımcıların %25 den fazlası yüksek miktarda Euro bağışlamış, oyunlaştırma uygulaması çok başarılı olmuştur. Aynı zamanda otel müşterileri kendilerinin daha yüksek bir amaca hizmet ettiklerini hissetmiş ve sadık müşteri haline gelmişlerdir.

- *Havacılık sektöründe oyunlaştırma uygulamaları:* Havacılık sektöründe farklı oyunlaştırma uygulamaları kullanılmaktadır. 1980'lerin başlarında Amerikan Havayolları sık uçan yolcu programını müşteri sadakatini arttırmak maksadıyla başlatmıştır. Mobil telefonlar vasıtasıyla aynı anda her yerde ulaşılabilen büyük bir veri setine ulaşabilmek iletişimde çığır açmıştır. Teknolojideki bu gelişme seyahat şekline de etki etmiştir. KLM ve Virgin Amerika hava yolları uzun süredir sürdürdükleri müşteri sadakat programlarını yenileyerek, sosyal medya üzerinden yapmaya başlamışlardır. KLM daha önceden uygulamakta olduğu "meet & seat" özelliklerini yolcuların Facebook, Google+ veya LinkedIn profilleri vasıtasıyla başka kimlerin uçuşta olduğunu bulmaya yönelik oyunlaştırmıştır. Bu uygulama ile yolcular kendi sosyal medya profillerini başkalarıyla paylaşırken, aynı güzergâhta seyahat eden diğer kişilerle de tanışmaktadırlar. Virgin Amerika havayollarının "seat-to-seat" uygulaması, sosyal ağlar üzerinden katılımcıların tanışabildiği ilk uygulamadır. Burada amaç yolcuların birbirleriyle tanışması, kendisine yolculuk süresince eşlik edecek bir arkadaş bulması ve sohbet edebilmesidir. Uçak içerisinde olan dokunmatik ekran vasıtasıyla, yolcular arasında iletişim sağlanmaktadır.
- *Sanal kültürel mirası çevrimiçi deneyimleme:* Oyunlar çok yönlü uygulamalardır. Oyunlaştırma ile oyunlara ait içerik farklı uygulamalarda kullanılabilir. Sanal seyahat de bunlardan birisidir. Google tarafından yapılan "Trans-Siberian Tren yolu ile Google dünyasında gezi", bu konuda yapılmış başarılı bir uygulamadır. Sanal bir gezinin, gerçeğin yerini tutamayacağı görüşüne rağmen, kimi zaman sanal bir seyahat tek seçenek olabilir. Her ne kadar niş bir alan olsa da sanal seyahate katılanlar, varış destinasyonundaki insanları, kültürü, sanatı inceleyebilmektedir. Sanal bir seyahatte katılımcılar geçmiş çağlara gidebilmekte, ilkel çağların dini ritüellerine ya da günlük hayatına tanık olabilmektedirler. Sanal seyahat ile kültürel mirasın, aşırı turizm sebebiyle yıpranması da engellenebilmektedir. Sanal Romalılar ile üçüncü yüzyıldan kalma Roman şehrinin bir bölümü üç boyutlu olarak ziyaret edilebilmektedir.
- *Oyunlaştırma ile sanal seyahat:* Oyunlaştırma teknikleri dünyayı güvenli mesafeden gezmek isteyenler için kullanılmaktadır. Expedia.com "100 günde dünya turu" oyunu ile sanal tur düzenleyerek, müşteri sadakatini arttırmaya çalışmıştır. Oyuncular puan kazanmışlar ve puanlarını seyahat rezervasyonları için kullanmışlardır. Oyuncuların sanal seyahatleri esnasındaki tercihlerinden, müşteriler hakkında kişiselleştirilmiş seçenekler sunulmasını sağlayan oyun, aynı esnada katılımcılara farklı destinasyonlar hakkında bilgi de vermiştir.

Oyunların mobil ortama taşınmasıyla, oyuncunun bulunduğu lokasyon da önemli hale gelmiştir. Oyuncular arasında iletişim, yerel görevler oyuncuları bulunduğu çevreye bağlamaktadır. Oyunun içerisinde bulunan çevre oyuncuyu etkilemektedir (Bartoli vd., 2018). Bir destinasyonun

sanal bir ortamda yaratılması ile tanıtımının yapılması, tüketicinin gideceği çevreyi önceden tanınmasını sağlayacağı gibi, pazarlamacıların da ürünü, potansiyel müşterilerine takdim edebilmesini sağlamaktadır (Williams, 2006). Bir oyun içerisinde tatil duygusunun aşılması, insanın içinde gitme isteği yaratabilmektedir. Boş zamanında yapmak istediği faaliyetlerden birisi de yeni gördüğü destinasyona gitme motivasyonu olabilmektedir. Boş zaman motivasyonu kişisel bir olgudur (Garipağaoğlu-Uğur, 2020). Sevdiği bir faaliyeti gerçekleştiren kişinin hazzı daha fazla olacaktır. Oyunlaştırma insanın düşünce tarzını etkileyebilir ve seyahate gitme isteğini arttırabilir. Oyunun tasarımı turistik çekiciliği olan gerçek bir çevreden yaratılabilir. Oyuncular hem o destinasyon hakkında bilgi edinmiş hem de eğlenmiş olurlar. Oyunlar sanal gerçeklik veya arttırılmış gerçekliğin 3D teknolojileri ile birleşmesiyle yapıldığı için üç boyutlu olarak görsel bir fikir verebilir (Xu vd. 2016). Ayrıca oyun içerisine yerleştirilmiş olan reklam içerikleri de daha az rahatsız edicidir ve oyuncuların markayı tanınmasını sağlar (Celtek, 2010). Bir oyun içerisine yerleştirilen reklam, pazarlamaya yeni bir boyut katmaktadır. Oyuncu farkında olmadan markayı benimsemektedir. Oyun içerisine yerleştirilen reklamın, oyuncuyu rahatsız edecek şekilde olmaması gerekmektedir. Aniden açılan bir sayfa, oyuncunun dikkatini dağıtacağından tercih edilmez. Bununla birlikte NPC (non-player character / oyuncu olmayan kişi) belirli bir turizm ürününün adını taşıyabilir. Böylece marka isminin bilinirliği arttırılabilir.

Oyun, çevrimiçi iletişimi sağlamaktadır. Sanal iletişim marka bilinirliğini arttırdığı gibi, potansiyel tüketicilerle direkt ilişki kurmayı sağlayacaktır. Böylece ilk ağızdan fikir alabileceklerdir. Bir oyunun içerisinde var olan fantezi dünyasından alınan haz, mücadele, eğlence, turizm sektörü içerisinde de mevcuttur (Xu vd. 2016). Turizm işletmecileri, müşterilerinin keyif alabilecekleri, eğlendirici mekânlarda hizmet vermekte, müşteri memnuniyeti için çabalamaktadırlar. Önceki araştırmalarda turizm sektörü için oyunlaştırma uygulamaları hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Oyunlaştırma ile ilgili farklı disiplinlerde çalışmalar olsa da turizm alanındaki çalışmalar nispeten daha azdır. Betimsel bir çalışma olarak ikincil verilere dayandırılan, oyunlaştırmanın turizm ile ilişkisini ortaya koymak amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Ulusal ve uluslararası makaleler incelenmiştir. Araştırmada oyunlaştırma uygulamalarının turizm pazarlama faaliyetlerinde kullanılması, oyuncuların potansiyel turistler olarak değerlendirilebilmesi ve alternatif turizm uygulamaları hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Çalışma turistik tesislerin, oyun içerisinde yer alarak marka bilinirliğini arttırmaya yönelik olması açısından diğer çalışmalardan farklıdır.

3. DEĞERLENDİRME

Turizm pazarlamacıları açısından oyunlaştırma önem verilmesi gereken bir konudur. Deterding vd.'e (2011) göre oyunlaştırma sistemleri farklı deneyim türlerini ve kategorilerini, kullanıcı verileri ile daha kolay eşleştirebilmektedir. Corrêaa ve Kitanoa'ya (2015) göre oyunlaştırma esnasında tüm bir şehrin ya da bölgenin değil, o bölgedeki özel bir etkinliğin tanıtımı yapılabilir. Oyuncular oyun içerisinde düzenlenen bir etkinlik esnasında, gerçekte var olan bir etkinliği sanal olarak yaşayabilirler. Xu vd. (2016) oyunların turistlerin bir destinasyona olan ilgisini arttırabileceğini söylemişlerdir. Oyun vasıtasıyla hiç bilinmeyen bir yere gidebilir, oradaki kültürel öğelere tanık olabilirler. Böylece destinasyonun bilinirliği de artar. Diğer oyuncularla etkileşimde olmak, destinasyon hakkında fikir alışverişi yapmayı ve daha fazla bilgi edinmeyi sağlayabilir. Xu, Buhalis, ve Weber (2017) çalışmasında yaratıcı turizm pazarlaması açısından oyunlaştırmanın kullanılmasını tavsiye etmişlerdir. Seyahat öncesinde ve sonrasında etkinliklerin üç boyutlu olarak sunulması, hem yeni gelecek kişilere yön gösterecek hem de yeniden aynı tecrübe yaşanabilecektir. Bartoli vd. (2018) oyun oynamanın, içsel motivasyona bağlı olduğunu, insanların gidebilecekleri yere olan ilgisini daha da arttırabileceği sonucuna varmışlardır. Oyun oynarken bir yandan deneyim elde edilebilir ve diğer yandan da eğlenirken bilgi edinmeye olanak sağlanabilir. Bozzelli v.d. (2019)

geliştirilen ArkaeVision isimli projede sanal ve arttırılmış gerçeklik uygulamalarıyla, kültürel mirasın yeni yöntemlerle keşfedilebileceğini söylemişlerdir. Aebli'ye (2019) göre oyunlaştırma uygulamaları turistlerin farklı motivasyonel amaçlara ulaşmasında katkı sağlamaktadır. Turistler oyunlaştırma uygulamaları ile tatil yörelerindeki etkileşimlerini arttırabilmektedirler. Billbey ve Sandikkaya (2020) insanların kişisel bilgilerini oyun çevresinde açığa vurduklarını ve paylaşabildiklerini bulmuşlardır. Oyunlar insanların davranışları üstünde etkili olmaktadır. Egger, Lei, ve Wassler (2020) dijital seyahat motivasyonlarını araştırdıkları çalışmalarında, dijital seyahatin insanları zahmetten kurtarmasının yanında gönüllü olarak yaptıkları bir faaliyet olduğunu tespit etmişlerdir. Dijital seyahate katılanları motive eden faktörleriye kaçış, kişisel gelişim, ilişkiler, sağlık ve iyi oluş hali olarak belirlemişlerdir. Hwang ve Choi (2020) çalışmasında oyunlaştırılmış sadakat programlarının şirketlerin farklılaşmasında rol oynadığını ve mobil pazarlamanın etkin bir unsuru olduğunu söylemişlerdir. Abou-Shouk ve Soliman'a (2021) göre turizm işletmelerinin oyunlaştırma uygulamalarını kullanmaları, müşterilerin bağlılığını sağladığı gibi, turizm destinasyonunun bilinirliğini ve müşteri sadakatini de arttırmaktadır. Nuanmeesri (2021) çalışmasında oyunlaştırma uygulamalarının mobil ve web uygulamalarında geliştirilmesinin, turizm sektörünün gelişmekte olduğu ülkelerde yardımcı bir unsur olduğunu belirtmiştir. Oyunlaştırma uygulamalarının yerel işletmelerin gelişmesine katkı sağladığını tespit etmişlerdir. Bitrián, Buil ve Catalán (2021) çalışmasında oyunlaştırmanın kullanıcının katılımını kişisel yeterliliğini, özerkliğini ve ilişki ihtiyacını karşılaması vasıtasıyla arttırdığını söylemişlerdir. Kullanıcının uygulamayı kullanmasındaki olumlu duygularını, ağızdan ağıza tarzda paylaştıklarını belirtmişlerdir.

4. SONUÇ

Boş zaman faaliyeti olan oyun, insanın motivasyonu ile ilgilidir. Oyunlaştırma ise ödül ve mücadele gibi oyun unsurlarını kullanarak, oyun dışı bir bağlamda sonuç elde etmeye yönelik bir motivasyon tekniğidir (Deterding, Dixon, Khaled ve Nacke, 2011). Oyuncu içsel ve dışsal motivasyon faktörlerinden etkilenerek, oyuna dahil olur. Oyuncunun oyundan aldığı haz, oyunda kalma süresini de etkiler. Sosyal hayatında içe dönük kişiliği olan birisi, yarattığı avatarı ile dışa dönük bir kişilik özelliği sergileyebilmektedir. Başarı kazandıkça güçlenen ve takdir edilen kişi için sanal dünya, gerçeğin önüne geçebilir. Oyunlaştırma, oyuncunun davranışlarında değişime neden olabilmekte, oyuncu sanal dünyanın kurallarını benimseyebilmektedir. Oyun oynamak rekreasyonel bir faaliyet olup, insanın boş zamanında yaptığı ve eğlenmesini sağlayan bir uğraştır. Oyun oynayan insanlar, iş, aile ve kişisel zamanlarından artan süreyi oyun oynamaya ayırırlar. Ciddi oyuncular, normal bir oyuncuya nazaran daha uzun süre oyun oynarlar.

Oyunlaştırma ile ilgili pek çok disiplinde çalışmalar yapılmıştır. Oyunlaştırmanın turizm sektörüne katabileceği yenilikler, müşteri memnuniyeti sağlayacaktır. Oyun sistemi, oyuncunun daha fazla oyunda kalmasını sağlamaya yöneliktir. Yaptığı yenilikler, oyuncunun istediği tarzda oyunun gelişmesi ve şekillenmesi, oyuncuyu bağlayarak daha uzun süreleri oyunda geçirmesini sağlar. Oyuncunun bağlılığını, turizm pazarlamacıları da ürünleri için sağlayabildiklerinde, müşteri sadakatini elde etmiş olurlar. Bağlılığı yüksek olan müşteri, markanın bilinirliği için referans da olacaktır (Xu, Buhalis ve Weber, 2017). Oyunlaştırma ile turizm ürününü tanıtırken, tüketicinin zaman tasarrufu yapması sağlanmış olur (Koçoğlu & Canatar, 2021). Oyunlaştırma ile sadakat arttırılabilir. Takım çalışması, eğlence, paylaşım ve etkileşimler bir oyuncuda bağlılığa sebep olduğu gibi, turistik bir ürün içinde etkileşim, paylaşım, eğlencenin olması, sadakat oluşumuna katkı sağlar. Sosyal medya üzerinden oynanan oyunlarda, turizm hizmeti veren işletmeler oyuna dâhil edilebilmektedir. Oyunlaştırma ile gerçek dünyada var olan mekân ve isimler, oyunun içine dâhil edilebilir. Aynı şekilde bir destinasyonun isminin oyun haritasında bir

bölge olarak verilmesi, bir otel isminin fethedilecek bir mekân adı olarak kullanılması oyuncunun farkında olmadan öğrenmesini sağlayacak ve marka bilinirliğini arttıracaktır.

Bununla birlikte ciddi oyuncular için gerçeklik yine sanal dünyada olmaya devam edecektir. Boyle vd.(2012) çalışmasında oyun oynamanın yaşam doyumu üzerinde olumlu etkileri olduğu gibi, olumsuz duygulara da sebebiyet verebildiğini söylemişlerdir. Oyun alışkanlığının takıntılı hale gelmesi, insanın sosyal yaşantısının önüne geçmesine neden olabileceğinden, oyuncu için diğer faaliyetler arka planda kalabilmektedir. Oyun dünyası gerçek ve sanal dünyalar arasında bağ kurmaktır. Oyuncular gerçek ve sanal dünyadaki tecrübelerini birbirleriyle paylaşırlar. Turistik bir seyahatte edindikleri tecrübeleri paylaşabilecekleri gibi oyunlarına olan bağlılıklarına göre seyahat tercihi yapabilirler. Oyun bağımlısı birisinin tatil yapma motivasyonu, normal bir oyuncunun tatil yapma isteğinden daha az olabilir. Hızla ilerleyen teknoloji içerisinde, yeni tekniklerle pazarlama faaliyetleri ve değişik kullanım alternatifleri sunarak müşteri memnuniyetini yakalayabilmek açısından, çalışma literatüre katkı sağlayacaktır.

5. ÖNERİLER

Oyuncunun sosyal hayatının yerini alabilen sanal dünya, pazarlamacıların oyun içerisine reklam objeleri, marka isimleri yerleştirmesiyle, oyuncunun markayı algılamasını sağlayabilir. Bir oyuncu hiç tanımadığı bir markanın ismine aşına olabilir. Hiç gitmediği bir mekân ya da destinasyon hakkında bilgi edinebilir. Oyunda fethedilmesi gereken bir kale, bir otelin ismini ve görsel olarak dizaynını taşıyabilir. Oyuncu isme ve mekâna aşına olacak, NPC'den aldığı görev esnasında bilgi edinecektir.

Organizasyon acentaları, oyunun yazılımını yapan işletmelerle işbirliğine giderek, oyunculara yönelik olarak fuar etkinlikleri, tanıtım günleri düzenleyebilirler. Oyunun idareci takımı olan GM (game master) ve admin (administrator) denilen yöneticiler için toplantılar organize edilebilir. İşletmeler, oyun içerisinde etkinlik düzenleyerek marka bilinirliğini arttırabilir, ödüllü oyunlar düzenleyebilirler. Farklı destinasyonlarda, şehri gezerek hedef noktalara ulaşmayı sağlayan arttırılmış gerçeklik oyunu olan Pokemon GO (Shen vd. 2020) ve benzeri bir oyun yerel yönetimler tarafından desteklenebilir. 2016 yılında çıkan Pokemon GO oyunu ile destinasyonda bulunan seçilmiş noktalardaki Pokemon yakalanmaya çalışılırken, gerek turistler gerek yerel halk çevreyi gezmektedir. Benzer bir uygulama ile insanların şehirde gezerken farklı noktaları ziyaret etmesi sağlanabilir. Bu yöntem ile Pokemon turistik yerler olduğu kadar, restoran ve otellerde de konuşlandırılabilir. Müzeler, tema parklar bu sisteme dâhil olabilirler. Ayrıca işletmeler oyunun içerisinde yer alabilir. Turistler bu şekilde araç kiralama firmalarına, otellere, restoran ve kafeteryalara, hediyelik eşya dükkânlarına, tiyatro ve konser alanlarına ziyarette bulunabilirler.

Turizm işletmeleri bir oyun içerisinde etkinlik yapabilir. Oyundaki bir mekâna ya da NPC'ye turistik işletmenin ismini vererek, marka bilinirliğini arttırabilir. Organizasyon yapan seyahat işletmeleri gerçek dünyada bir mekânı, oyuncuların fantezisinde yer alan sanal dünyanın benzeri haline getirip, etkinlik düzenleyebilir. Bir oyunun gerçek hali, tatilleri süresince oyuncuların katılabileceği bir program haline gelebilir ve oyuncu-turist gerçek dünyada avatarı gibi davranabilir. Oyuncu-turiste inanılmaz anlar yaşatan bu tecrübe, müşteri memnuniyetini arttırmaya katkı sağlayacaktır.

Seyahat sonrası anılarını sosyal medyada paylaşan kişi, yine kendisi gibi oyuncuları çekebileceği gibi, yararlandığı eşsiz hizmetin reklamını da yapmış olacaktır. Araştırmacılar gelecekte ciddi oyuncuların tatil tercihleri üzerine bir araştırma yapabilirler. Ayrıca turizm destinasyonlarına yönelik ilgi ve marka bilinirliği üzerine çalışmalar yapılması tavsiye edilir.

BİLGİLENDİRME

Araştırma ikincil verilere dayandığından, etik kurul onayı gerekmemektedir. Araştırma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamışlardır.

KAYNAKÇA

- Abou-Shouk, M., & Soliman, M. (2021). The impact of gamification adoption intention on brand awareness and loyalty in tourism: The mediating effect of customer engagement. *Journal of Destination Marketing & Management*, 20, 100559.
- Aebli, A. (2019). Tourists' motives for gamified technology use. *Annals of Tourism Research*, 78, 102753.
- Aktan, C., & Bahçe, A. (2013). Kamu tercihi perspektifinden oyun teorisi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 93-117.
- Akyüz, H., & Turkmen, M. (2016). Üniversite öğrencilerinin boş zaman faaliyetlerine yönelik tutumlarının incelenmesi: Bartın üniversitesi örneği. *International Journal of Sport Culture and Science*, 4(Special Issue 1), 340-357.
- Avedon, E., & Sutton-Smith, B. (1971). *The Study of Games*. NewYork: JohnWiley.
- Bahçeci, F., & Uşengül, L. (2018). Eğitim ve öğretim uygulamalarında yeni bir yaklaşım: Oyunlaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(4), 703-720.
- Bajdor, P., & Dragolea, L. (2011). The gamification as a tool to improve risk management in the enterprise. *Annales Universitatis Apulensis: Series Oeconomica*, 13(2), 574.
- Bartoli, E., Elmi, B., Pascuzzi, D., & Smorti, A. (2018). Gamification in tourism. *Psychology & Behavioral Science*, 8(3), 93-95.
- Başçı, S. (2020, 08 29). 1.2 milyar dolarlık 'oyun' hamlesi. *Sözcü* (E.T: 06.03.2021): https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/1-2-milyar-dolarlik-oyun-hamlesi-6012168/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber adresinden alındı
- Billbey, T., & Sandikkaya, M. (2020). Oyunlaştırmanın Kişisel Veri Toplanmasına Etkisi. *Journal of Computational Design*, 1(3), 133-154.
- Bitrián, P., Buil, I., & Catalán, S. (2021). Enhancing user engagement: The role of gamification in mobile apps. *Journal of Business Research*, 132, 170-185.
- Bogost, I. (2007). *Persuasive games: The expressive power of videogames*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Boyle, E., Connolly, T., Hainey, T., & Boyle, J. (2012). Engagement in digital entertainment games: A systematic review. *Computers in human behavior*, 28(3), 771-780.
- Bozzelli, G., Raia, A., Ricciardi, S., De Nino, M., Barile, N., Perrella, M., . . . Palombini, A. (2019). An integrated VR/AR framework for user-centric interactive experience of cultural heritage: The ArkaeVision project. *Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage*, 15, e00124.
- Buhalis, D., & Law, R. (2008). Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet—The state of eTourism research. *Tourism management*, 29(4), 609-623.
- Celtek, E. (2010). Mobile advergemes in tourism marketing. *Journal of Vacation Marketing*, 16, 267-281.
- Colwell, j. (2007). Needs met through computer game play among adolescents. *Personality and Individual Differences*, 43(8), 2072-2082.
- Corrêaa, C., & Kitanoa, C. (2015). Gamification in tourism: Analysis of brazil quest game. *Proceedings of ENTER*.
- Crawford, C. (1984). *The Art of Computer Game Design*. McGraw-Hill/Osborne Media,.

- Demir, M., & Demir, S. (2014). İşgörenlerin serbest zaman gereksinimi ve serbest zaman doyumunu etkileyen faktörler. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 74-84.
- Deterding, S. (2012). Gamification: designing for motivation. *Interactions*, 19, 14-17.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: defining" gamification. *Proceedings of the 15th international academic MindTrek conference: Envisioning future media environments*, (s. 9-15).
- Egger, I., Lei, S., & Wassler, P. (2020). Digital free tourism—An exploratory study of tourist motivations. *Tourism Management*, 79, 104098.
- Garipağaoğlu-Uğur, N. (2020). İçsel ve Dışsal Motivasyon Araçlarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Turizm Sektöründe Bir Araştırma. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 95-115.
- Huizinga, J. (2000). *Homo ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. London, UK: Routledge.
- Huotari, K., & Hamari, J. (2011). Gamification" from the perspective of service marketing. *Proc. CHI 2011 Workshop Gamification*.
- Hwang, J., & Choi, L. (2020). Having fun while receiving rewards?: Exploration of gamification in loyalty programs for consumer loyalty. *Journal of Business Research*, 106, 365-376.
- Juul, J. (2010). The game, the player, the world: Looking for a heart of gameness. *Plurais Revista Multidisciplinar*, 1(2).
- Koçoğlu, C., & Canatar, A. (2021). Online Seyahat Alışverişini Etkileyen Bileşenler ve Seyahat Satın Alma Niyeti: Safranbolu'daki Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(1), 1-11.
- Kurar, İ., & Baltacı, F. (2014). Halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıkları: Alanya Örneği. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 2), 39-52.
- Lee, M., Ko, Y., Song, H., Kwon, K., Lee, H., & Nam, M. (2007). Characteristics of internet use in relation to game genre in Korean adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 10(2), 278-285.
- Maan, J. (2013). Social business transformation through gamification. *arXiv preprint arXiv: 1309.7063*.
- Magenat-Thalmann, N., Papagiannakis, G., Ponder, M., Molet, T., Kshirsagar, S., Cordier, F., & Thalmann, D. (2002). LifePlus:Revival of life in ancient Pompeii. *Proc. VSMM (Virtual Systems and Multimedia)*. <http://george.papagiannakis.org/wp-content/uploads/2011/10/Proc.-of-Virtual-Systems-and-Multimedia-VSMM02-Gyeongju-2002-Papagiannakis.pdf>.
- Martin-wood, L. (2021). Top 5 unique ways destinations are using Pokemon GO. *Think (E.T. 20.03.2021)*: <https://destinationthink.com/blog/destinations-using-pokemon-go/> adresinden alındı
- Mesároš, P., Mandičák, T., Mesárošová, A., Hernandez, M., Kršák, B., Sidor, C., & Delina, R. (2016). Use of Augmented Reality and Gamification techniques in tourism. *e-Review of Tourism Research*, 13(1/2), 366-381.
- Middleton, V. (1994). *Marketing in travel and tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Nuanmeesri, S. (2021). Development of community tourism enhancement in emerging cities using gamification and adaptive tourism recommendation. *Journal of King Saud University-Computer and Information Sciences*.
- Olya, H., Jung, T., Dieck, M., & Ryu, K. (2020). Engaging visitors of science festivals using augmented reality: asymmetrical modelling. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32 (2), 769-796.
- Salen, K., Tekinbaş, K., & Zimmerman, E. (2004). *Rules of play: Game design fundamentals*. MIT press.
- Seaborn, K., & Fels, D. (2015). Gamification in theory and action: A survey. *International Journal of human-computer studies*, 74, 14-31.

- Sevil, T. (2012). Boş Zaman ve Rekreasyon: Kavram ve Özellikler. S. Kocaekşi içinde, Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi (s. 2-26). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Shen, Y., Choi, H., Joppe, M., & Yi, S. (2020). What motivates visitors to participate in a gamified trip? A player typology using Q methodology. *Tourism Management*, 78, 104074.
- Tussyadiah, I., & Fesenmaier, D. (2009). Mediating tourist experiences: Access to places via shared videos. *Annals of tourism research*, 36(1), 24-40.
- Uğur, N. (2020). Effects of Internet on Tourism Marketing: An Empirical Analysis About Online Tourism. Meral Y. içinde, *Tools and Techniques for Implementing International E-Trading Tactics for Competitive Advantage* (s. 42-70). IGI Global.
- Ursyn, A. (2013). *Computational Solutions for Knowledge, Art, and Entertainment: Information Exchange Beyond Text: Information Exchange Beyond Text*. IGI Global.
- Uysal, F., Gülmez, M., & Çubukcu, H. (2017). Turizmde Havayolu Şirketlerinin Fiyat Belirleme Politikaları ve Oyun Teorisi Uygulaması. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 5-19.
- Walz, S., & Ballagas, R. (2007). Pervasive Persuasive: A Rhetorical Design Approach to a Location-Based Spell-Casting Game for Tourists. *DiGRA Conference*, (s. 489-497).
- Wan, C., & Chiou, W. (2007). The motivations of adolescents who are addicted. *Adolescence*, 42(165), 179-197.
- Weber, J. (2014). *Gaming and Gamification in Tourism—Best Practice Report*. Digital Tourism Think Tank, 1-14.
- WePC. (2021). Video Game Industry Statistics In 2020. WePC (E.T: 06.03.2021): <https://www.wepc.com/news/video-game-statistics/#video-gaming-industry-overview> adresinden alındı
- Williams, A. (2006). Tourism and hospitality marketing: fantasy, feeling and fun. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 18(6), 482-495.
- Xu, F., Buhalis, D., & Weber, J. (2017). Serious games and the gamification of tourism. *Tourism Management*, 60, 244-256.
- Xu, F., Tian, F., Buhalis, D., & Weber, J. (2013). Marketing tourism via electronic games: understanding the motivation of tourist players. 2013 5th International Conference on Games and Virtual Worlds for Serious Applications (VS-GAMES) (s. 1-8). IEEE.
- Xu, F., Tian, F., Buhalis, D., Weber, J., & Zhang, H. (2016). Tourists as mobile gamers: Gamification for tourism marketing. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 33(8), 1124-1142.
- Xu, Y. (2011). Literature review on web application gamification and analytics. Honolulu, HI, 11-05.
- Yayla, Ö., & Çetiner, H. (2019). Boş zamanların değerlendirilmesinde etkili olan faktörlerin boş zaman tatminine etkisi. *Turizm Akademik Dergisi*, 6(1), 219-228.
- Yılmaz, H., & Coşkun, İ. (2016). New toy of marketing communication in tourism: Gamification. e-Consumers in the Era of New Tourism (s. 53-71). içinde Singapore: Springer.
- Yurcu, G., Kasalak, M., & Akıncı, Z. (2018). Turistlerin boş zaman motivasyonunu ve tatminini etkileyen faktörler: Beldibi örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 517-536.

Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin Başlangıcından Günümüze Gelişim Serüveni

The Adventure from the Beginning to the Present of Uşak Winged Seahorse Short Film Festival

Merve GEZER¹, Önder DENİZ²

Özet

Kısa film yönetmenlerinin öncelikli amacı, olabildiğince çok seyirciye ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda film festivalleri, yönetmenler için çok önemli bir yere sahiptir. Kısa filmin, festivale katılması veya ödül alması, sadece yönetmenin değil aynı zamanda kısa filmlerin geleceğini de olumlu yönde etkilemektedir. Filmlerin daha fazla tanınması bakımından geleneksel hale gelmiş kısa film festivalleri, yönetmen için olabildiğince önemli bir yere sahiptir. Bu nedenden dolayı kısa film yönetmenleri, en çok tercih ettiği gelenekselleşmiş festivallerdir. Bu düşünce doğrultusunda araştırmamız; çok hızlı bir şekilde gelenekselleşen ve tanınırlığı artan Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali, başlangıçtan günümüze kadar geçen süreçteki yapısını incelemektedir. Festival hakkında değerlendirme yapılmadan önce film ve kısa film tanıtımı yapılmıştır. Ayrıca kısa film festivallerinin yapısal süreci ve Türkiye'de kısa film festivalleri ele alınmıştır. Daha sonra araştırmamızın ana konusunu oluşturan Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali'nin 2014 yılından günümüze kadar geçirdiği aşamaları, zorlukları, aldığı destekleri ve film yapımcılarına sağladığı olanaklara değinilip, Uşak Şehrine olan katkısı incelenmektedir. Araştırmada festivalin çok fazla rağbet görmesinin sebeplerine de ayrıca değinilmiştir. Festivalin geleceği ve genel değerlendirme sonuç bölümünde yer almıştır.

Anahtar Sözcükler: Kısa film, Festival, Film festivali, Uşak Kanatlı Denizati Film festivali

Abstract

The primary goal of short film directors is to reach as many as possible. For this purpose, film festivals have a very important place for directors. The participation of a short film in the festival or receiving an award positively affects not only the director but also the future of the short films. Short film festivals, which have become traditional, especially in terms of recognition, have an important place for the director as possible. For this reason, it is the traditional festivals that short film directors prefer most. In line with this thought, our research; The Uşak Winged Seahorse Short Film Festival, which has become tradition and is known very quickly, has examined the structure of the beginning to the present. Before making an evaluation about the festival, the film and short films were promoted. In addition, the structural process of short film festivals and short film festivals in Turkey were discussed. Then, the stages of the Uşak Winged Seahorse Short Film

¹Uşak Üniversitesi, İletişim Bilimleri, Yüksek Lisans Programı, Uşak, Türkiye

²Uşak Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Uşak, Türkiye

ORCID:

M.G.: 0000-002-0037-8439

Ö.D.: 0000-0003-4583-0713

Corresponding Author:

Merve GEZER

Email:

mrv.gzr@hotmail.com

Citation: Gezer, M. ve Deniz, Ö. (2021). Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin başlangıcından günümüze gelişim serüveni. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 614-631.

Submitted: 17.06.2021

Accepted: 22.09.2021

Festival, which constitutes the main subject of our research, from 2014 to the present day, its difficulties, the support it received and the opportunities it provided to the filmmakers were stated. Additionally, its contribution to the city of Uşak has been examined. In the research, the reasons why the festival is so popular are also mentioned. The future of the festival and the general evaluation took place in the result section.

Keywords: Short film, Movie festival, Uşak winged Seahorse Short Film Festival

1. GİRİŞ

Sinema 20. Yüzyılın ilk yarısında yaygınlaşmaya başlamıştır. Filmlere ulaşmanın kolaylaşması, bir roman yerine, bir filmi anlamının daha kolay olması sinemanın tercih edilmesindeki önemli sebeplerdendir. Sinemanın bu şekilde yaygınlaşması ve geniş kitlelere ulaşması politikacıların dikkatini çekmiştir. Sinemayı propaganda aracı olarak kullanmışlardır. İlk günlerden itibaren sinemanın, kitleleri etkilemesinin kolay olduğu anlaşılmıştır. Sinemanın ekonomik ve siyasi etkileri ideolojik olarak kullanılmış ve etkisini göstermiştir. Sinemanın ilk gösterimi 22 Aralık 1895 yılında Paris'te yapılmıştır. Bir yıl sonra Osmanlı Devleti'ne gelmiştir. II. Abdülhamit'in kızı Ayşe Osmanoğlu'nun anılarına dayanarak, sinemanın Saray'a 1896 yılının sonlarında girdiği anlaşılır. Fransa'dan Saray'a yenilikler getiren Bertrand isimli Fransız hokkabaz, sinemanın gelişmesine öncülük etmiştir (Scognamillo, 1998: 16). Fransız Pathé Film Kurumu aynı yıl, İstanbul'daki temsilcisi Weinberg'in önderliğinde, Beyoğlu'nda halka açık ilk film gösterisini yapar, film büyük ilgi görür. Bunun sonucunda 1908 yılında Türkiye'de ilk sinema olan Pathé Sineması açılır. Devamında Beyoğlu'nda "Palas Sineması", "Majik Sineması" vb. salonlar izlemektedir (Onaran, 1999).

Türkiye'ye sinema 1890'ların sonunda gelmesine rağmen ilk film 1914 yılında Fuat Uzkınay tarafından çekilmiştir. Sinema endüstrisine geç giriş yapan Türk sineması ekonomik zorluklara rağmen Türk yönetmenlerin, senaryo yazarlarının, oyuncuların teknisyenlerin çabaları ile büyük başarı elde etmiştir. Günümüz de ise güçlü yabancı sinema endüstrisi ile rekabet edebilecek konuma gelmiştir. Uluslararası festivaller, Türk sinemasının büyük beğeni elde etmesini ve başarılarının tüm dünyada tanınmasını sağlamaktadır.

Kısa metraj film sinemanın başlangıcından bu yana var olan uzun metrajın gelişmesinde büyük etkisi olan önemli bir türdür. Sosyal medya araçlarıyla oldukça yaygınlaşan kısa metraj videolar, bunlara Youtube'da izlediğimiz kısa videolar ve Instagram'a süre sınırlaması ile yüklenen videolar da dâhil olmak üzere hemen her gün karşımıza çıkmaktadır. Değişen tüketim alışkanlıkları insanları "hızlı tüketilebilir" olana yönlendirmektedir. Bu sebeple kısa metraj filmler yeni tüketim alışkanlıklarına uygundur.

Bu çalışmanın temel sorusu Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivalinin kısa sürede uluslararası çapta düzenlenen bir festival olmayı başarırken ne gibi zorluklarla karşılaştığı bu başarıyı nasıl elde ettiği üzerinedir.

Türkiye'de düzenlenen film festivalleri kısa filmin kendini geliştirerek artış göstermesini ve ulusal anlamda sinemamızın daha işlevsel bir hâl almasına destek olmayı amaçlamıştır. Kısa film yapımı maliyeti ve süresi bakımından daha kolay; kısıtlı zamanda etkileyici iş çıkarmak ve bunu insanlara ulaştırmak açısından zordur. Bu sebeple düzenlenen festivaller sayesinde festivale ilgisi olan ortak düşüncedeki birçok insanın bir araya gelmesiyle filmler izleyici ile buluşur. Festivali yapan kurum kuruluş festivali düzenleyebilecek maddi desteği bulunduğu ildeki belediyelerden veya bu işe gönül veren insanlardan alır. Ayrıca bu festivaller düzenlendiği şehre maddi manevi destek sağlamış olur. Karşılıklı bir fayda söz konusudur. Düzenlenen festivaller, kısa film yönetmenlerinin diğer yönetmenler ile olan bağını arttırır.

2019 senesinde ortaya çıkan Covid-19'un tüm dünya düzenini değiştirmesiyle festivalleri de online yapmaya mecbur bırakmış böylelikle bu karşılıklı fayda tek taraflı olarak devam edecek gibi

durmaktadır. Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali hızlı bir gelişme göstermiştir çok kısa zamanda başarılı işler yapıp kısa film yapımcılarının yanında olmuştur. Ve bu zor günlerde de festivale ara vermeden devam etmektedir. Festivaller, kısa filminizin görülmesini sağlamanın ve bir film yapımcısı olarak profilinizi oluşturmanın önemli bir parçasıdır. Kısa film festivallerinde gösterim, film ve kariyer etrafında bir başarı sağlamanın kesin bir yoludur Ayrıca kısa film festivalleri, kısa film diye ayrı bir türün varlığını tanıtmak ve verilen ödüllerle de filmlerin devamlılığını sağlaması açısından önemli bir yere sahiptir.

Uzun metraja geçişte bir sıçrama tahtası olarak görülen kısa metraj film, üretim ve dağıtım imkânları çerçevesindeki fırsatları, anaakım sinemanın karmaşıklaştırdığı toplumsal bilincin anaakım sinemada yeri olmayanları da kapsayarak şekillenmesine olanak tanır (Odabaş ve Öztürk 2017: 96). Kısa film yalnızca bir türün kısaltılmış bir versiyonu değildir. Tamamen farklı bir anlatı biçimidir.

Araştırmamızın konusunu oluşturan Uşak Kanatlı Denizati Festivali, kısa sürede diğer tüm festivallere örnek olacak şekilde gelişim sağlayarak Uluslararası düzeyde adından söz ettirmiş bir festivaldir. 2014 yılında başlayıp 2021 yılına kadar yedi yıl gibi kısa sürede elde ettiği bu başarı detaylarıyla ele alınmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kısa Film

Kısa film etkili ve kullanışlıdır. Ezberlemeyi ve kavrayışı geliştirir. Yaratıcı düşüncüyü destekler. Kısa filmin süresi, hikâyenin kısa ve ekonomik olarak yaratılmasını; bu da istenilen konuya odaklanılmasını sağlar. Kısa filmler, 20 ile 40 dakika arasında herhangi bir uzunlukta olabilen filmlerdir. İlk kısa filmler biçimsel olarak basit ve komikti ancak zamanla kısa filmler kendi türlerini oluşturdu ve günümüzde daha tartışmalı, biçimsel olarak daha bütünlüklü ve karmaşıktır. Kısa film, hitap ettiği temayı kısa sürede gerçekleştirmeye gayret eden ve dolayısıyla yapısını etkileyici bir şekilde düzenleyen bir film yapım türüdür. Kısa filmlerin yapım aşamasında ve tüketim süreci boyunca eğitim amaçlı kullanımı kolaydır.

19. yüzyıl da ilk olarak Lumiere kardeşlerin filme aldığı birkaç dakikalık trenin gara girişi gibi gerçek hayatı gösteren filmler ve sinemanın ilk zamanlarının en uzun filmi sayılan Melies'in Aya Yolculuk filmi çekilen ilk kısa filmler olarak kabul edilir. Kısa film sinemanın gelişmesinde oldukça önemlidir. Günümüzde uzun metrajlı filmlerin gelişmesine olanak sağladığı gibi kendi içerisinde de oldukça iyi bir konuma gelmiştir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de Fuat Uzkınay'ın çektiği filmler birer kısa filmidir (Kaynar, 1993: 7).

Sinemanın gelişmesinde kısa filmin önemini vurgulayan Özon, sinemacıların her yerde ve her anda kendilerini yetiştirmesine olanak sağlamıştır. Kısa film, sinemacıyı kuralları belirli kısıtlı bir alanda çalışmak zorunda bırakır. Yönetmen, bu kurallara uyararak kısıtlı sürede çok şey anlatmak, bu nedenden ötürü de daha titiz davranmak durumundadır. Kısa film sinemacıyı elinde olmadan özgün anlatıma sürüklemektedir. Bu kısıtlama kişinin kendisini net ve kısa şekilde ifade etmesini sağlamaktadır (Özon, 1995: 355).

Türkiye'de kısa film çalışmalarına ilk olarak İpek film ile başlanmıştır. 1933 senesinde İpek film' de senaryo yazarı olan Nazım Hikmet'in yönettiği Düşün Gecesi / Kanlı Nigar filmi o dönemde olmasa bile, şimdilerde belgesel kısa film olma özelliğine sahiptir. Bu filmler dışında İstanbul ve Bursa senfonisi filmleri de kısa film olarak kendini tanıtmıştır. İlk yıllarında yabancı sermayenin elinde olan ve yeteri kadar desteklenmeyen sinemamızda 1930' lu yıllarda birkaç uzun ve kısa metraj film de çekilmiştir (Fener, 2017: 19-20).

Çekilen ilk filmlerin 3 ile 5 dakikalık olmasının sebebi, kısa filmlerde kullanılan malzemelerin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Ticari sinemaların ortaya çıkmasıyla izleyici beklentilerine de önem verilmeye başlanmıştır. Sinema tiyatroya uydurulmaya çalışılır. Filmlerin süresi ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda 30 ile 40 dakikalık filmlerin izleyiciye kısa geldiği; bunun yanı sıra iki saat ve üstü filmlerin ise izleyiciyi sıktığı fark edilmiştir. Yapılan deneme ve çalışmalar sonucunda uzun metraj filmlerin, süresinin 1 saat 20 dakika ile 1 saat 40 dakika olması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu süreden az olanlar ise kısa metraj film olarak anılmaktadır (www.etikan.com).

Ticari kaygı ile üretilen filmler, izleyici beklentisiyle şekillenmekte olup, özgünlüğünü yitirir. Kolay gösterim alanı bulamayan kısa film de ticari kaygı uzun metraja göre azdır. Bu sebeple yönetmen daha özgün çalışmalar ortaya koyabilmekte ve duygu düşüncelerini istediği gibi anlatabilmektedir Sinemanın ilk yıllarında çekilen filmler teknolojik, ekonomik şartlardan dolayı kısa metraj olarak çekilmiştir. Günümüzde ise bu zorunluluk ortadan kalkarak, kısa film kişisel tercih ve anlatım tarzı olarak uzun metraj filmlerin yanında yerini almıştır. (Fener, 2017: 15).

Kısa film ile başlayan sinema endüstrileşme ve popülerlik, işbölümü, dağıtım gibi unsurları ile bambaşka bir hale bürünmüştür. Uzun metrajda ki vülgarizasyona karşı kısa film bir başkaldırı sayılmaktadır (Aksu, 1996: 31). Buradan anlaşıldığı üzere kısa film bağımsız ve devrimci bir ruha sahiptir. Kutlar'ında ifade ettiği gibi, kısa film edebiyattaki öykü gibi sınırları belirlenmiş özgün bir tür değildir. Kısa filmlerin maliyet ve süre bakımından avantajlı olması uygulanabilirliğini arttırmıştır. Ayrıca tavizsiz bir sinema diyebileceğimiz kısa film, piyasa koşullarına ve belirli bir endüstriyel işleyişe bağımlı olmaması bakımından devrimci bir niteliğe sahiptir (Kutlar, 1968: 27-28).

Kısa film, yapımcıların yeteneklerini ve tarzını ortaya çıkarmayı amaçlayan ve genellikle süre olarak 5 ila 30 dakika olan kısa bir görsel anlatımdır. Bu kısa film, temelde yoğunlaştırılmış uzun metrajlı bir film haline de gelebilmektedir. Bu filmlerin bir başlangıcı ortası ve sonu bulunmaktadır. Bu filmler soyut bir anlatım içereceği gibi, bir hikâyenin sadece bir bölümü de olabilir. Kısa film, sinema endüstrisiyle tanışmanın ve film yapımının neleri gerektirdiğine dair bir ön bilgi vermenin iyi bir yoludur. Özellikle filminizi Film Festivallerine göndermeyi planlıyorsanız İzleyicinin ilgisini canlı tutmak için hikâyenizi mümkün olduğunca en kısa sürede anlatmak en iyi yol olacaktır. Filmin başlangıcında ilgi çekiyor olması, o filmin seçilip seçilmesinde etkili olmaktadır.

2.2. Festival

Festival, genellikle bir topluluk tarafından kutlanan ve o topluluğun bazı karakteristik yönlerine, dinine veya kültürlerine değinen, organize bir dizi özel etkinliktir. Türkçeye Fransızcadan geçmiş olan Festival sözcüğü hakkında Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı *Türkçe Sözlük* de dört ayrı tanım üzerinde durulmuştur. Yapılan ilk tanımda; Gerçekleştirilme tarihi belirli, düzenli periyodlar şeklinde yapıldığı yer, katılım sayısı özellikleri belirtilen önemli sanat gösterileri. Olarak ifade edilmiştir. İkinci tanımda; Belirli bir sanat dalı için oyun ve filmlerin sunulması, sergilenmesi ardından dereceye girenlere ödül verilmesi şeklinde gerçekleştirilen ulusal veya uluslararası şenlik: Antalya Film Festivali diye belirtilmiştir. Üçüncü tanımda; Bölgenin en meşhur ürünü için düzenlenen gösteri: Portakal Çiçeği Festivali denilmiştir. Dördüncü tanımda ise karışık insan topluluğu, toplanma, şamata şeklinde bir ifade ve devamında konu hakkında şair Attila İlhan'dan alınan "*İlk bakışta festivale benzer bir durum göremedi.*" Satırına yer verilerek festival kelimesi tanımlanmaya, açıklanmaya, örneklendirilmeye çalışılmıştır (www.sozluk.gov.tr).

Güncel Türkçe sözlük de festival kelimesi hakkında şu ifadelere yer verilmiştir. “(Latince *Festivus* kelimesinden) Mızıkalı büyük cümbüş ve şenlik. Cümbüş sözü bu manayı tamamen ifade ettiği cihetle festival yerine kullanılabilir” (Arseven, 1998: 584).

Festival sözcüğü hakkında yukarıda ki tanımlarda belirtilen ve günümüzde bir yönüyle “sokak jargonu içerisinde” kullanılan curcuna, şenlik ve cümbüş gibi ifadeler festival sözcüğüne karşılık gelse bile festival sözcüğünün “kavram” olarak tanımlanmasında yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Sözün burasında denebilir ki festivaller; tarihi önceden belirlenmiş olan, belirli sürelerle aynı isim altında düzenlenen, klişeleşmiş, toplum hafızasında yer bulmuş, bir yörede sembol haline gelmiş ve en önemlisi de sürekliliği sağlanmış etkinliklerdir (Uğurlu ve Aşkan, 2018: 83).

Festivallerin, sosyal etkileşim, iş, turizm, eğlence, ticaret, eğitim ve ilham kaynağı olmak üzere yedi işlevi vardır (Houghton, 2001: 39). Bu yedi işlevle beraber festivallerin birçok faydalı yönü bulunmaktadır. Kente gelen ziyaretçi sayısını artırır, ekonomik gelir sağlar, kentte yaşayanların gururunu okşar (Litvin ve Fetter, 2006: 44). Toplumun kültürel zenginliklerine, sosyal bağlarından şehre olan bağlılığın gelişmesine kadar birçok katkı sağlayarak, toplumsal gelişmeye öncülük eder. (Duffy, 2005: 680).

Festivaller, kamuoyuna duyurulmak istenen özel mesajların ve muhalif kesimlerin yan yana gelmesini sağlayan, sanat ve ticaret köprülerinin kurulduğu yerlerdir (Wong, 2011: 9). Festivaller, film gösterisinin ötesinde, ülkeye ait sinemanın ve kültürün dünya ile bütünleşmesini, sinemasal sorunların gündeme getirilmesini ve bu sorunları çözmek adına önerilerin konuşulduğu bir merkez halini almıştır (Çelik, 2015: 11). Film festivalleri, sinemaseverlerin bir araya gelerek, filmleri izlediği, üzerine tartışmalar yapıp değerlendirdiği yerlerdir.

Belirli periyodlarla ya da tek seferlik olacak şekilde şekillenen, kültür, sanat veya bilimsel alanda program temasına uygun olarak düzenlenen festivaller, insanların sanatsal, kültürel ve ekonomik olarak bir araya gelmesini sağlayan etkinliklerdir (Atak, 2009: 37). Toplumun tüm üyelerinin katılabileceği sosyal bir olay olan festivaller kamu kutlamaları olarak da kabul edilen, toplumsal halk faaliyetleridir (Colombo, 2014: 4).

Festivaller de kültür turizmi gibi önemli ölçüde yerel kimliğe ve özgünlüğe dayalıdır (Pechlaner, 2000: 424). Bu açıdan bakıldığında tarihi değerler, arkeolojik ve kültürel miras önemlidir. Festivaller de, bu kültürün yaşatılmasında bir model görevi görür (Shyllon, 2007: 335). Kanatlı denizati broşu Uşak’ın kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. Festival bu mirası yaşatmak için broşun adını kullanır. Broşun çalınması, hikâyesi ve medyada gündem olması seçilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Yerel halk, kültürel turizmden, kültür ve çevre bilincinde olan, eğitilmiş insanların şehirlerine gelmelerini ve bu turizmden maddi ve manevi faydalanmayı bekler (Vodep vd., 2010: 231). Festivaller kültürel turizmin canlanmasına neden olur. Ayrıca yerel halkın da bundan hoşnut olması durumunda festivallerin sürdürülebilirliği açısından destek vermelerine olanak sağlar.

Kısa filmin popülerlik kazanması, bu alandaki festival ve yarışmaların gün geçtikçe artmasından kaynaklanmaktadır. Üyeliğin ücretsiz olduğu *Film Freeway*, *Withoutabox*, *Festhome* gibi sitelerde, iki bine yakın festivale ücretli veya ücretsiz olarak başvurmak mümkündür (Anbarlı, 2017: 14-15). Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivaline de *film freeway* sitesinden başvuru yapılmaktadır. Film festivali, genellikle tek bir şehir veya bölgede belli bir mekânda birden fazla film gösterisinin organize edildiği etkinliklerdir. Ayrıca festivalin odağına bağlı olarak uluslararası veya yerel olarak düzenlenmektedir. Film festivalleri ülke sinemasının dünyada tanınmasını sağlamaktadır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Evreni ve Örneklem

Çalışma evrenini Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali oluşturmaktadır. Çalışmada betimsel analiz yöntemi uygulanmaktadır. Betimsel analizde amaç, görüşme ve gözlem sonucunda elde edilen bilgilerin düzenlenerek, yorumlanması ve sunulmasıdır. Bilgiler belirli temalara göre sınıflandırılır, tartışılır ve yorumlanır. Neden sonuç ilişkisi kurularak bulgular değerlendirilir. 4 aşamadan oluşan betimsel analiz yönteminde, araştırmanın kavramsal çerçevesinden yola çıkarak bir çerçeve oluşturulur. Oluşturulan çerçeve kapsamında araştırma evreni detaylı şekilde açıklanır. Bulgular tanımlanır doğrudan alıntılar yapılabilir. Ardından bulgular neden sonuç ilişkisi kapsamında yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224).

Bu çerçevede araştırma bulgularına uygun temalar oluşturularak araştırmanın temel varsayımları şekillenmiştir;

- Kısa film festivallerinin yapısal süreci, festival başarısını festivalin sürekliliğini etkilemektedir,
- Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin başlangıcından günümüze yaşadığı sıkıntılar,
- Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali için yerel ve ulusal gazetelerde yapılan haberlerin festivali nasıl yansıttığı,
- Festivalin geleceği üzerine bir değerlendirme şeklinde 4 tema oluşturulmuştur;
 - ✓ Kısa film festivallerinin yapısal süreci
 - ✓ Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin ilk gününden itibaren gelişimi
 - ✓ Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin basına yansımaları
 - ✓ Festivalin geleceğine bir bakış

3.2. Sınırlılıklar

Çalışma Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin başlangıç yılı olan 2014-2020 yılları arasında ki verilerle sınırlı tutulmuştur. Festivalin yaşadığı maddi manevi zorluklar ve elde ettiği başarılar. Yıl yıl yapılan başvuru sayıları artan başarı ivmesi incelenmiştir. Festivalin basında çıkan haberleri üzerinden yorumlamalar yapılmıştır.

4. BULGULAR

Festival yönetmeni Onur Keşap'lı dan alınan bilgilerle festival organizasyonuna, yıl yıl kaç başvuru yapıldığı aşağıda listelenmiştir.

Tablo 1. Yıllara Göre Festivalde Gösterilen Film Sayısı

Tarih	Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali	Başvuru Sayısı	Katılımcı Ülke Sayısı
2014	1. Festival	Ödüllü film gösterimi	-
2015	2. Festival	110	Ulusal
2016	3. Festival	150	Ulusal
2017	4. Festival	300	Ulusal
2018	5. Festival	3300	Uluslararası-116 Ülke
2019	6. Festival	3523	Uluslararası-111 Ülke
2020	7. Festival	3304	Uluslararası-120 Ülke

7 yıllık süreçte Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin ilk yılı olan 2014'te içlerinde Onur Keşap'lı'nın da yer aldığı başarılı yönetmenlerin ödüllü filmlerinin gösterimi gerçekleştirilmiştir. Festival, ödüllü film gösterimiyle kendini tanıtmalarının ardından 2. Yılı olan 2015'te yarışma

şeklinde düzenlenir. Ulusal çapta yarışma şeklinde düzenlenen festivalin ilk yılında 2015'te 110 film başvurusu yapılmıştır. 3. Yılı olan 2016'da 150 film 4. Yılı 2017 yılında 300 film başvurusu yapılmıştır. 2017 yılı ulusal çapta ki son yıldır. 2018 yılı 5. Festivali ile birlikte uluslararası çapta gerçekleştirilen festivale 3300 film başvurusu yapılmıştır. 2019 yılında 6. Festivale 3523 ve 7. Yılı 2020 yılında 3304 film başvurusu yapılmıştır.

4.1. Kısa Film Festivallerinin Yapısal Süreci

Festivallerin kurumsallaşmış ve belirli bir ticari sürecin içerisinde varlığını sürdüren etkinlikler olduğu söylenilebilir. Bu festivallerin gelişim sürecine bakıldığında ise 1980'li yıllardan itibaren çoğalıp yaygınlaşmaya, farklılaşmaya ve küresel bir sistem oluşturmaya başladıklarını söylemek mümkündür (Bikiç, 2020: 1236).

Film festivalleri, sinemaseverler tarafından beğenilen filmlerin izlendiği, filmler üzerine sohbetlerin edildiği, bilimsel verilerin toplandığı bir bölümün dışında farklı politikaların da uygulamaya girdiği yerler olarak da bilinmektedir (Yetkiner, 2018: 1598).

Film festivallerinde, film gösterimi yapılması dışında siyasi, ekonomik, kültürel amaçların da olduğu anlaşılmaktadır.

"Seyirci bunu istiyor" tutumu ile üretilen filmlerden oluşan tekelin kırılabileceği en önemli etkinliklerden biri de kuşkusuz film festivalleridir. Bu kapsamda film festivalleri aynı zamanda izleyicisini şekillendiren, eğiten ve yetiştiren organizasyonlardır (Uğurlu ve Aşkan A.g.m: 82).

Film festivali denildiğinde akla ilk olarak kısa film festivalleri gelmektedir. Genellikle kısa film denilince süresi 30 dakikanın altında olan filmler akla gelir. Bu kabul artık genel bir geçerlilik kazanmıştır. Öyle ki 30 dakikanın altında olan filmler kısa film, 30 dakika civarı filmler orta çevrimli filmler ve süresi 40 dakikadan uzun filmler ise uzun çevrimli filmler olarak kabul görmektedir (Okumuş, 2014: 3-4).

Bu kabulden hareketle, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Genel Müdürlüğü'nün kısa film desteğiyle ilgili yapmış olduğu ilanda bile kısa film desteği alabilmenin koşulları arasında filmin 30 dakikanın altında olması şartı bulunmaktadır (www.sinema.ktb.gov.tr).

Kısa film festivalleri, kültürel ve sanatsal bir hizmet sektörü olmasıyla beraber, aynı zamanda ekonomik ve ticari boyutu bünyesinde barındıran bir sektördür. Bu kapsamda festivaller, sinema sektörüne yön veren, toplumsal, tarihsel ve politik koşullar içinde biçimlenmekte ve gelişim kaydetmektedir (Bikiç, 2019: 73).

Kısa filmin ekonomik boyutuna değinen Yetkiner; Türkiye'de kısa film festivallerinin ekonomik kaygı ile yapıldığını ve festivallerin belirli bir politikası olmadığı için yapılan maddi desteklerin kâğıt üzerinde kaldığını, çoğu desteğinde sürekliliği olmadığını vurgular. Ayrıca festivalin ülke siyasetinden direkt etkilendiğini ifade eder (Yetkiner, A.g.m: 1598).

Dünyadaki birçok sanatçı duygu ve düşüncelerini hareketli görüntülerle anlatmayı tercih etmiştir. Bu sebeple Sinema 7.sanat ifadesi olarak nitelendirilebilir. (Özalp, 2008: 15). Kısa filmler yapısı gereği ticari değildir, destek bulmaları çok güçtür. Kısa film yönetmeni kendi imkânlarıyla ve yakın çevresinden aldığı destekle film çeker kendini geliştirir. Ceylan'ın 1995 senesinde çektiği, Koza kısa filmi bu duruma örnek gösterilebilir. Yönetmenin biyografisinde: Mehmet Eryılmaz'ın kısa filminde oyunculuk yapan Ceylan, teknik süreç hakkında bilgi edinir. Eryılmaz'ın filminde kullanılan Arriflex 2B kamerayı kendi kısa filmini çekmek için satın alır. 1993 yılı sonunda, belli bir kısmını Rusya'dan kalanı ise TRT 'nin verdiği film makaralarıyla, kendi kısa filmi Koza'yı çekmeye başlar. Film aynı yıl, Cannes'da gösterime girer. Böylece Koza kısa filmi, Cannes'da yarışmaya hak kazanan ilk Türk kısa filmi olur (www.nuribilgeceylan.com).

Kısa film festivaline katılmak için oluşturulan filmde, karmaşık konulardan kaçınıp özgün bir konsept seçilmelidir. Filmin merak uyandırıcı özellikte olması ve ayrıca türünün de belli olması gerekmektedir. Filmin kolay kategorize edilebilir olması, ödül aşamasında da ayrıca önem arz etmektedir. Senaryonun açık, öz ve okunması kolay olduğundan emin olunmalıdır.

Günümüzde tanınmış başarılı festivallerin seçkilerinde yer alan ödül kazanan kısa filmlerin yapım aşamaları, uzun metraj filmlerin yapım aşamalarından farklı değildir. Uzun metrajlı filmlerdeki yapım aşamaları şöyle sıralanabilir: Proje, senaryo, bütçe, çekim, çekim sonrası pazarlama, gösterim alanı bulmak... (Özalp, 2008: 22).

Onur Keşaplı'nın yönetmenliğini yaptığı "Soluş" filminin Amerika'da gösterilmesi üzerine, Keşaplı filmini Uşak üniversitesiyle de buluşturmak ister. Doç. Dr. Murat Sezgin ile bu konuyu görüşür ve film festivali yapmaya karar verirler. Böylece 2014 yılında bu serüven başlar. Bir festival organizatörünün karşılaştığı en büyük zorluk genellikle uygun bir mekân bulmak ve her şeyi ödemek için bütçeyi arttırmaya çalışmaktır. Üniversite de düzenlenen festivaller mekân açısından avantajlıdır. Festivalin adı, festivalin akılda kalıcılığı için önemlidir. Organizasyonun tanıtılması için, en etkili mecra sosyal medyadır. Kaliteli grafiklerle ve ilgi çekici yazılarla festival tanıtılmalıdır. Festivalin başarısı için radyo spotları, gazete reklamları da kullanılabilir.

Bu çerçevede kısa film festivalleri, kısa film yönetmenleri ve yapımcılarının sanatsal anlamda kendilerini ifade edebilecekleri önemli bir etkinlik alanıdır. Günümüz Türkiye'sinde ve üniversiteler de gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası festivallerin hangileri olduğu aşağıda sırasıyla verilmiştir. Türkiye'de Gerçekleştirilen Kısa Film Festivalleri (24) Üniversitelerin Düzenlediği Film Festivalleri (10) ve Üniversiteler Tarafından Düzenlenen Uluslararası Film Festivalleri (7) listelenmiştir.

Tablo 2. Türkiye'de Üniversiteler Bünyesi Dışında Gerçekleştirilen Kısa Film Festivalleri

Festivalin Adı	İlk Düzenleme Tarihi
<i>Uluslararası İstanbul Kısa Film Festivali</i>	1978
<i>İzmir Kısa Film Festivali</i>	2000
<i>İstanbul, Bakırköy Çevre Kısa Film Festivali</i>	2001
<i>Geleceğin Sineması Kısa Film Festivali</i>	2003
<i>Akbank Kısa Film Festivali</i>	2004
<i>Uluslararası Crossroads Kısa Film Festivali</i>	2006
<i>Uluslararası İkinci El Kısa Film Festivali</i>	2006
<i>Manastre Kısa Film Günleri</i>	2006
<i>Malatya Kısa Film Festivali</i>	2010
<i>Uluslararası 2 Yaka Kısa Film Festivali</i>	2010
<i>Uluslararası Çocuk Hakları Kısa Film Festivali</i>	2010
<i>Uluslararası Gençlik Filmleri Festivali</i>	2010
<i>Mersin Atıf Yılmaz Kısa Film Festivali</i>	2013
<i>Marmaris Uluslararası Kısa Film Festivali</i>	2015
<i>Coğrafyalararası Anarşist Kısa Film Festivali</i>	2016
<i>Karaköy Kısa Film Günleri</i>	2016
<i>Çanakkale Truva Atı Kısa Film Festivali</i>	2016
<i>Niğde Kısa Film Festivali</i>	2016
<i>Siirt Uluslararası Kısa Film Festivali</i>	2017
<i>Ankara, Çankaya Afsad Kısa Film Festivali</i>	2017
<i>İzmit Uluslararası Kısa Film Festivali</i>	2018
<i>İstanbul Dostluk Kısa Film Festivali</i>	2018
<i>Kadıköy Kadın Yönetmenler Kısa Film Festivali</i>	2019
<i>Erzincan Uluslararası Kısa Film Festivali</i>	2019

Tablo 3. Üniversitelerin Düzenlediği ulusal ve Uluslararası Kısa Film Festivalleri

Festival Adı	Üniversite ve İlk Düzenlenme Tarihi
<i>Marmara İletişim Kısa Film Festivali</i>	Marmara - 1994
<i>Sinepark Kısa Tür Filmi Festivali</i>	Hacettepe - 2007
<i>Ege Belgesel Film Günleri</i>	Ege-Dokuz Eylül - 2007
<i>Palto Film Günleri</i>	Anadolu - 2007
<i>Erciyes Film Festivali</i>	Erciyes - 2008
<i>Hacettepe Üniversitesi Belgesel Haftası</i>	Hacettepe - 2009
<i>Kocatepe Öğrenci Filmleri Festivali</i>	Afyon - 2010
<i>Bizim Filmler Festivali</i>	İstanbul - 2012
<i>Akdeniz Belgesel Film Günleri</i>	Akdeniz - 2015
<i>Altın Baklava Film Festivali</i>	Hasan Kalyoncu- 2016
<i>Uluslararası Eskişehir Film Festivali</i>	Anadolu - 1998
<i>Kısaca Uluslararası Öğrenci Filmleri Festivali</i>	Selçuk - 2000
<i>Uluslararası Kar Film Festivali</i>	Atatürk - 2004
<i>Uluslararası İnönü Üniversitesi Kısa Film Festivali</i>	Sakarya - 2007
<i>Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali</i>	İstanbul - 2011
<i>Uluslararası Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali</i>	Uşak - 2014
<i>Uluslararası Contact Öğrenci Filmleri Festivali</i>	Yaşar - 2014

Her sene düzenli olarak yapılan festivallerin çokluğundan da anlaşılacağı üzere kısa film oldukça popülerlik kazanmıştır. Festivallerin sayıları oldukça fazladır fakat hepsi aynı oranda bilinir değildir, bunda siyasi ilişkiler etkilidir.

4.2. Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali'nin Tarihçesi

Uşak Üniversitesi İletişim Topluluğunun gerçekleştirdiği bir sinema organizasyonudur. 2014 yılında başlayan bu çalışmalar, kendi alanında Uşak ilinde gerçekleştirilen ilk ve tek çalışmadır. Öncelikle festivale adını veren *Kanatlı Denizati'nin* hikâyesini bir cümle halinde anlatmak uygun olacaktır.

Uşaklı bir grup köylü tarafından 1968 yılında, Uşak il sınırları içerisindeki Aktepe Tümülsü'nde yapılan kaçak kazı sonucunda açığa çıkarılan kanatlı denizati broşu (www.fikriyat.com).

Şekil 1. Kanatlı Denizatı Broşu (www.pamukkaledergisi.com)

Uşak Müzesi'nin adeta sembolüken bu altın broşun yaşadığı çalınma serüveni sonucunda Uşak ili bilinirlik anlamında dünya çapında bir farkındalık süreci yaşamıştır. Lidya Uygarlığına ait olan ve yaklaşık 2500 yıllık bir altın eser olan kanatlı denizatı broşunun manevi mirasından hareketle Uşak Üniversitesi İletişim Topluluğu hayata geçirdikleri organizasyona Uşak'la bütünleşen kanatlı denizatı adını vermişlerdir.

Doç. Dr. Murat Sezgin ve Dr. Onur Keşaplı'nın genel koordinatörlüğünü yaptığı bu sinema etkinliği, ilk yılında ödüllü bazı kısa filmlerle izleyiciyle buluşmuştur. Düzenlenen ilk festivalden sonra Uşak Kanatlı Denizatı Kısa Film Festivali yarışma şeklinde yapılır.

Uşak Kanatlı Denizatı Kısa Film Festivali 4. yıl etkinlikleri kapsamında, ön elemeleri geçen tüm filmlere telif ödemesi yaparak yapımcıları maddi yönden destekleme girişiminde bulunmuş ve bu çerçevede Türkiye'de gerçekleştirilen diğer festivallere örnek ve öncü olmuştur. Telif ödemesi yapmasının yanı sıra festivale başvuru ücreti de almamaktadır.

Uşak Kanatlı Denizatı Kısa Film Festivali, sektör içerisinde henüz yeni denebilecek bir ekip olmasına rağmen oldukça hızlı yol almıştır. Önce ulusal, daha sonra beşinci yılında uluslararası bir platforma taşınmış ve ilgi odağı haline gelmiştir. Örneğin dünya genelinde 116 ülkeden 3300 film başvurusu almakla kendi alanında adeta en üst seviyede olan Uşak Kanatlı Denizatı Kısa Film Festivali, dünyada belki de ilk kez yapılan yoğun başvurular nedeniyle *Ara Seçici Kurul* oluşturmak zorunda kalmıştır. Bütün bunlar festival ekibinin başarılı bir süreç yönettiğini göstermektedir.

2018 yılında 5. si düzenlenen festivale yapılan başvuru, Uşak'ta ve Uşak Üniversitesi tarihinde görülmüş en geniş katımlı etkinliği ortaya çıkarmıştır. Böylelikle Türkiye'de gerçekleştirilen kısa film festivallerinin geçmişine bakıldığında, Uşak Kanatlı Denizatı Film Festivali en fazla eserin yarıştığı festival olmuştur. Uluslararası katılımlar dolayısıyla festival dünyaca tanınan ideal bir festival kimliğine kavuşmuştur (www.usakfilmfest.usak.edu.tr).

Festival organizasyonunca festivale yapılan yoğun müracaatlar kapsamında oluşturulan, ara seçici kurul, ön seçici kurul ve ana seçici kurul şeklinde üç aşamadan geçen filmler festivalin daha güvenilir olmasını ve daha çok kişi tarafından tercih edilmesini sağlamıştır. Yarışmalı bölümlerde

Cannes Modeli, Oscar Modeliyle birleştirilmiş ve festivalde gösterilmeye hak kazanmış, Ayrıca her bir filmin kendi kategorisinde yarışarak birincilik elde etmesi sağlanmış ve önemli bir aşama kaydedilmiştir (www.filmhafizasi.com).

Seçici kurulda, Türkiye'nin en iyi yapımcı yönetmen ve farklı alanlarda başarılı isimlere yer veren, itibarlı yapımlara ev sahipliği yapan festival, 2017 den itibaren dünyada bir ilke imza atarak, kısa filmlere hak ettiği değeri vermiştir. Yarışmaya üniversite öğrencileri hariç, her yaşta ve meslekten insan katılabilmektedir. Yarışmada birden fazla kategoride ödül verilmektedir.

Kategoriler şu şekilde sıralanmıştır (www.worldfilmpresentation.com'dan özetlenmiştir):

Tablo 4. Uşak Uluslararası Kısa Film Yarışması Kategorileri

En İyi Film Ödülü
En İyi İkinci Film Ödülü
En İyi Üçüncü Film Ödülü
Jüri Özel Ödülü
Uşak Üniversitesi Mansiyon Ödülü
Ulusal Kısa Film Yarışması
En İyi Film Ödülü
En İyi Yönetmen Ödülü
En İyi Senaryo Ödülü
En İyi Görüntü Yönetmeni Ödülü
En İyi Sanat Yönetmeni Ödülü
En İyi Kurgu Ödülü
En İyi Ses Ödülü
En İyi Özel Efekt Ödülü
En İyi Film Müziği Ödülü
En İyi Makyaj Ödülü
En İyi Kadın Oyuncu Ödülü
En İyi Erkek Oyuncu Ödülü
Ulusal Öğrenci Filmleri Yarışması
En İyi Kurmaca Ödülü
En İyi Belgesel Ödülü
En İyi Canlandırma Ödülü
En İyi Deneysel/Video Ödülü

Festivalde birden fazla kategoride ödül veriliyor olması, festivale katılımları arttırmıştır. Filmlerin eli boş dönmeyeceğini de garantilemektedir. Yarışmada ön elemeyi geçen filmlerin, büyük çoğunluğunun ödül kazanma olasılığı artmaktadır. Birçok açıdan öncü ve güvenilir bir festival olma özelliğini korumaktadır.

Şekil 3. Ödül heykelciği (2014)

Şekil 4. Ödül heykelciği (2020)

Festival adına uygun olarak tasarlanan 2020 yılında değiştirilip daha modern bir forma çevrilmiştir. 2020 yılında ödül heykelciğinde denizatı ön plana çıkarılırken, 2014-2019 tarihlerinde adı Uşak Kanatlı Denizatı olan film festivali 2020 yılında Uşak Kısa Film Festivali olarak değiştirilmiştir.

Festival 2020 yılında online olarak yapılmıştır. İletişim topluluğu başkanı Nurçin Karakay ile yapılan görüşmede 2020 senesindeki festivallerin önceki senelere göre daha yorucu ve zorlayıcı olduğu konuşulmuştur. Karakay bir sözünde kısıtlı süre içinde yapılması gereken işin fazla olmasının festival sürecinde kendisini zorladığını belirtmiştir. Festivalin ön elemeleri online olarak, ödül töreni ise Kadıköy Belediyesi ev sahipliğinde yapılmıştır.

Festivalin ilk gününden bu yana en büyük destekçisi olan iletişim fakültesi öğrencilerinden oluşan, iletişim topluluğu festivalin arkasında ki en büyük güç konumundadır. Topluluk, festival organizasyonunun tüm aşamalarında etkin olarak çalışmaktadır.

Şekil 5. Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'ne ait fotoğraflar 2014-2020

Türk sineması son yıllarda olumlu gelişmeler yaşamaktadır. Kültür Turizmin Bakanlığı'nın destekleri ve ülke dışında gerçekleştirilen festival fonlarının yardımları ön plandadır. Bakanlık belirli şartlarla filmlere destek sağlamaktadır. Kültür Turizm Bakanlığından destek alan bir film, festivalden ödül almadığı takdirde, aldığı desteği geri vermektedir. Kültür Turizm Bakanlığından destek alan bir film, festivalden ödül almadığı takdirde, verilen destek geri alınmaktadır. Bu şart sinemacıları motive etmekte ve 1990 yılından sonra Türkiye sinemasında başarılarla festival ödülleri eşlik etmektedir. (Yetkiner, 2018: 1607) Kültür Turizm Bakanlığı bireysel olarak film projelerine destek verdiği gibi festivallere de destek sağlamaktadır.

Tabloda da görüldüğü üzere festivale yapılan başvuru sayısı hızlı bir artış göstermiştir. 5. Uluslararası Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali, Türkiye'de başvuru sayısı bakımından rekor kırma özelliğine sahip bir festivaldir. Festivalin büyük çoğunluğunda masraflar Uşak Üniversitesince ve festival koordinatörlüğünü yapan Doc. Dr. Murat Sezgin, Festival yönetmeni Dr. Onur Keşaplı tarafından karşılanmıştır. 4. Festival kapsamında ödül heykelciği ve matbaa masraflarına Uşak Belediyesi katkı sağlar. 2019 yılında festival Kültür Turizm bakanlığı desteğine başvurmuş ve onay almıştır. 6. Festivalde masrafların büyük kısmı Kültür Turizm Bakanlığı ve Uşak Belediyesince karşılanmıştır. Sonraki festivallerde de bu yerlerin desteği devam etmiştir.

Filmlere ve festivallere sağlanan bu destekler Türk sineması için hep olumlu sonuçlanmıştır. Sinemamız tüm dünyada tanınır hale gelmiştir. Film yapımcıları festivalden festivale giderek çok önemli ödüller kazanmıştır (Sevinç, 2014: 98). Türk sinemasının festivallerle önemli bir ilişkisi vardır. Festivaller başarıyı getirirken, başarılı film sayısındaki artış Türk sinemasında gözle görülür bir başarı sağlamaktadır (Yılmazkol, 2011: 7).

4.3. Uşak Yerel Basınında Kanatlı Denizati Film Festivali Üzerine Yazılanlar

Sanatın, festival ve benzeri organizasyonların da, kendini ifade edebilmesi için ihtiyaç duyduğu maddi gereksinimler de devlet desteği olmalı ve güçlü sponsorlar bulunmalıdır. Aksi takdirde olanaksızlıklar içerisinde sanatın ilerlemesi ve gelişmesi söz konusu olamaz. Örneğin Rönesans dönemi Avrupa'sında varlıklı aileler sanatçılara destek oluyor, böylelikle sanat gelişim kaydedebiliyordu. Festivale il çapında, ulusal ve uluslararası çapta ne gibi maddi yardımlar yapıp yapılmadığı konusunda sağlıklı bir bilgi elde edilememiştir. Ancak internete düşen bir

haberde; Üniversite'nin İletişim Topluluğu öğrencilerinin 5. Uluslararası Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali bütçesine, destek olmak adına eşyalarını satışa çıkartmıştır. İfadelerine yer verilmiştir.

Haberin devamında ise, Uşak Üniversitesi İletişim Topluluğu tarafından 10-14 Aralık 2018 tarihinde 5. si düzenlenecek olan festival adına iletişim topluluğu üyesi öğrenciler ve danışman hocalar, festival masraflarını karşılayabilmek için kişisel eşyalarını ikinci el olarak Uşak merkezde bulunan Keyif Sanat Kahvesi adlı mekânda satış çıkarmıştır. Festival ekibi bu girişimi ile festivalin ilgi odağı haline gelmesini sağlamaktadır (www.bolgegundem.com).

Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali'nin 2019 yılında gerçekleştirilen 6. yıl etkinlikleri açılışında konuşma yapan Uşak Belediye Başkanı Mehmet Çakın, festivalin yaşamın içinde birçok noktaya değindiğini belirterek böylesi bir etkinliğin içinde yer aldıkları için gurur duyduklarını ve sözlerinin devamında, yaptıklarımız görevimizdi, bu sebeple memnuniyet duyuyoruz. Bu kadar şahane bir etkinlik bizlere kameranın bir kayıt cihazı olmanın ötesinde görsel bir ileti ve anlam yaratma aracı olduğunu hatırlattı, ifadelerine yer vermektedir. Aynı günkü açılış töreninde söz alan Uşak Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ekrem Savaş ise festivalin, öğrencilerin büyük çabaları sonucunda yapılabildiğini belirtir. Sözlerinin devamında üzerlerine düşen görevi yapmaktan memnun olduklarını dile getirmiştir; Uşak Üniversitesi, gelecek nesilde bilgi ve teknoloji bakımından yeterliliğe sahip gençler yetiştirmenin yanı sıra, şehrin kültürel seviyesini ilerletecek etkinlikler de yapmaktadır. Yerel ve uluslararası etkinliklerin öneminin artması şehrimiz ve üniversitemiz adına gurur veridir. İfadelerinde bulunan Savaş, sanatseverleri dopdolu bir festivalin beklediğini vurgulamaktadır (www.hurriyet.com.tr).

İnternet üzerinden yayınlanan Beyaz Gazete'nin 01.10.2020 tarihli haberinde; yedincisi düzenlenen 120 ülkeden toplamda 3304 başvurunun yapıldığı, Uluslararası Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali'ne yapılan başvuruların 15 Ekim 2020 tarihinde sona ereceği bildirilmektedir. Ayrıca gazete haberinde bu festivallerin 14-18 Aralık 2020 tarihlerinde gerçekleştirileceği ifade edilmiştir (www.beyazgazete.com).

11 Aralık 2020 Gazete Duvar haberinde Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Genel Müdürlüğü ve Uşak Belediyesi'nin de desteği ile Dr. Onur Keşaplı'nın yönetmenliğinde düzenlenen festivalin finalistleri, 4'ü Dünya 10'u Asya ve 30'u Türkiye prömiyeri olmak üzere 44 filmin ilk gösteriminin yapılacağı festivalde toplamda 131 film sinemaseverlerle buluşturulur (www.gazeteduvar.com.tr).

2020 yılı 7. Uluslararası Uşak Kısa Film Festivali oyuncu ödülleri cinsiyet ayrımını kaldırarak bir ilke imza atmıştır. Sinema sanatının, tüm bileşenlerine ait kategorileriyle öncü konumundaki yarışma, sinemaseverlerin yoğun ilgisi üzerine bir hafta daha uzatılır. En iyi erkek en iyi kadın oyuncu ödülleri, en iyi başrol oyuncusu ve en iyi yardımcı oyuncu ödülü olarak değiştirilmiştir (www.a3haber.com).

Festival filmleri Cannes, Berlin, Venedik, Toronto gibi dünya çapında kendini kanıtlamış önemli film festivallerinden seçilir. Filmlerin telif haklarını ödeyerek gösterime sunar (www.beyazperde.com).

Ara seçici kurul uygulamasını 2019 yılında başlatan festivalde, ön seçici kurulun seçtiği 100 filmin hangi kategori de yarışacağı ara seçici kurul tarafından belirlenirken, kazananları ise ana seçici kurul kararlaştırır. Önceki yıllardan farklı olarak festivalde özel gösterimler ve sürpriz ödülleri verileceği planlanmaktadır (www.gaiadergi.com).

Keşaplı'nın Uşak habere yaptığı röportaj'da; 2014 yılından bu yana her sene Uşak'a farklı kültürlerin, farklı ufukların, farklı hayal dünyalarının ulaşması, kültürel çeşitliliğin karşılıklı

şekilde artması anlamına gelmektedir. Festival Uşak için, kültürel olarak zenginleştirici ve sorgulayıcı bir kimliğe sahiptir. Uşak'lıların festival ile birlikte Uşak'ın geldiği noktayı şaşırarak izlediklerini, bu duruma hayran kaldıklarını, bundan sonra ki yıllarda festivale destek olmak istediklerini ifade eden Keşaplı ayrıca Festival misyonunun, kısa film üretiminin devamlılığına katkı sağlamak ve sinemanın, kısa metraj alanında zenginleşmesini sağlamak olduğunu vurgulamaktadır (www.usakhabermerkezi.com).

Festival kurucularından ve Festival yönetmeni Onur Keşaplı'nın gazete Duvar'da yayınlanan röportajında; *"Birincilik, İkincilik, Üçüncülük" tembelliği yerine sinemanın tüm bileşenlerini içerecek şekilde davranır olmamız bu sanatın başlı başına bir meslek olarak algılanmasına yönelik tercihlerdir.* Kısa filmin bir ekip işi olduğunu, görüntü yönetmeninden, makyajına, ses tasarımından görsel efekt uzmanına herkesin hak ettiği değeri görmesini sağlamaya çalışıyoruz sözleriyle belirtilmiştir (www.gazeteduvar.com.tr).

Keşaplı'nın yaptığı açıklamaya bakılacak olursa, Uşak Kısa Film Festivali olarak, film yapımında ki kolektif bilincin farkında olarak ve kısa film sanatına verdikleri değerle, kısa sürede dünya çapında tanınmış bir festival haline geldiği açıktır.

4.4. Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin Geleceği Üzerine

Festival organizasyonu bir yönüyle Türk sineması sektörü içerisinde yer almaktadır. Konuya bu açıdan bakıldığında Türk sineması sektörünün setlerde yaşadığı iş güvenliği, mali yetersizlikler, örgütlenme, fikri haklara yönelik ihlaller, dağıtım sorunu ve tekelleşme gibi problemler öyle veya böyle kısa film sektörünü de etkileyen ve bu sektörü sekteye uğratan süreçlerdir (Kanburoğlu, 2017: 116).

Sinema sektörünün adeta dağ gibi yığılmış olan bu sorunlarına yaklaşık bir yıldır bütün dünyayı saran bir Coronavirüs kâbusunu da eklemek gerekmektedir. Bilindiği kadarıyla ilk olarak Çin'in Wuhan eyaletinde 2019 yılının Aralık ayı sonlarında ortaya çıkan ve *Coronavirüs / Covid-19* olarak adlandırılan salgın, dünya ölçeğinde olduğu gibi Türkiye şartlarında da hayata yönelik plan ve programları bütün yönleriyle sekteye uğratarak küresel bir sorun haline gelmiştir. Söz konusu virüs bütün dünyada olduğu gibi ülkemizdeki sosyal hayatı sekteye uğratmış olup birçok değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Bu virüsün sekteye uğrattığı önemli sektörlerden biri de kuşkusuz sahne sanatları ve sinema sektörüdür. Bu çerçevede virüsün neden olduğu sorunlar yumağı içerisinde Kısa film festivalleri de bu durumdan olumsuz yönde etkilenerek ciddi problemler yaşamıştır. (Bikiç, a.g.m: 2). Bu durum ne yazık ki Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali içinde önemli bir problem olarak ağırlığını hissettirmektedir.

Festival organizasyonunun 7 yıllık başarı grafiğini geleceğe taşıyabilmesi için öncelikle organizasyonun mali bakımdan güçlü bir şekilde desteklenmesi elzem bir durumdur. Bu durum işin mali boyutunun çok iyi olmadığını göstermektedir. Örneğin yerel bir gazetede yapılan haberde öğrencilerin festivali desteklemek için eşyalarını satılığa çıkardığı belirtilmiştir (www.bolgegundem.com).

Bu çerçevede, Uşak Üniversitesi, Uşak Valiliği ve Uşak Belediye Başkanlığı festival organizasyonuna güçlü bir şekilde sponsor olmalı. Bunun dışında var olan yerel dinamiklerde söz konusu olan duruma maddi katkı sağlamalıdır. İşin maddi boyutu güçlü olduğu takdirde sanatsal ve organizasyon boyutu da ona paralel bir şekilde gelişim kaydedecektir. Bütün bu süreç sağlıklı ve istenilen düzeyde gelişirse Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali çok uzun yıllar varlığını hissettirecek aynı zamanda etkinliklerini de sürdürme şansına sahip olacaktır.

Keşaplı'ya göre düzenlenen son festival, şüana kadar yapılan festivaller arasında en iyi festivaldir. Festivalin online olması, masrafların azalmasını; böylelikle de bütçelerinin büyük bir

kısmını reklam ve tanıtım için kullanma fırsatı yaratmıştır. Bu durum kaliteli bir platform oluşturarak dünyanın dört bir yanından insana ulaşma imkânı yaratma ve böylelikle de on binlerce insanın platformu ziyaret edebilmesine olanak sağlamaktadır. Festival sonrasında aldıkları dönütlerin çok olumlu olduğunu da ifade eden Keşaplı, pandemi nedeniyle çekilen film sayılarının azaldığını, aynı zamanda filmlere yapılan başvuru sayısının da azaldığını belirtmiştir. İlerleyen yıllarda da festivalin çevrimiçi şeklinde ilerlemesi halinde festivalin sürekliliği açısından önemli bir aşama kaydedeceğini belirtmiştir. (2021 kişisel görüşme)

5. SONUÇ

Bu makalede, 2014 yılında başlayıp 7 yıl gibi kısa bir süre içinde kendini uluslararası düzeyde tanıtmış olan Uşak Kanatlı Denizati Film Festivalinin, çektiği tüm zorluklara rağmen öğrencilerin, danışmanların destekleriyle elde ettiği başarı anlatılmaktadır. Bu başarı tüm festivallere örnek teşkil etmektedir. Ayrıca kazanılan bu başarı festival düzenlemeyi düşünen ve buna sıfırdan başlamak niyetinde olan üniversitelere, girişimcilere ilham niteliğindedir.

Filmlerinin tanıtımını yapmak isteyen film yapımcılarının dikkate almaları gereken çok sayıda festival bulunmaktadır. Filminiz için en uygun olan festivali bulmak önemlidir. Her festivalin kendi atmosferi ve tarihi vardır. Bu kadar çok seçenek varken, filminiz için en iyi film festivali bulmak oldukça zordur. Bu süreçte filminize telif ödeyen ve ülke dışında da iyi bir üne kavuşmuş olan Uluslararası Uşak Kısa Film Festivalini seçmek doğru bir karar olacaktır.

Çalışmanın ana sorusu, Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali'nin elde ettiği başarıda yaşadığı zorluklar ve bu zorluklar karşısında nasıl ayakta kaldığıdır. Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali kendi çabalarıyla büyük bir başarı elde etmiş kısa sürede adını duyurarak önemli festivaller arasında yerini almıştır. Bu festival katılımı oldukça yüksek bir festivaldir. Bu durum film yapımcılarına son derece destek sağlamaktadır. Uşak Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali yıllardır düzenlenen birçok festivale kıyasla özgün değerli bir festivaldir. Önemi ilerleyen yıllarda daha artacak olan festival, göreceği desteklerle Uşak ilini ekonomik ve kültürel anlamda ileri seviyeye taşıyacaktır.

Festival adını Uşak'ın en önemli sembollerinden biri olan Kanatlı Denizati broşundan almıştır. Bu sebeple de Uşak ili için hem önemli bir etkinlik hem de Uşak'ın tarihi değerini adında taşıyan bir festival olma özelliğine sahiptir. Festivalin yaygınlaşması ve duyulması Uşak ilinin Uluslararası düzeyde tanınmasını sağlayacaktır. Uşak Belediyesi ve Uşak'ın önde gelen isimleri bu festivale maddi manevi desteklerine devam etmeli ve var olan desteklerini arttırmalıdır. Ancak bu sayede festival hak ettiği yere gelebilecektir.

Festival kentin doğal, tarihi, kültürel zenginliklerini dünyaya tanıtacak böylelikle, sinema sektörü tarafından Uşak ilinin farkına varılacaktır. Gerek kısa metraj, gerekse uzun metraj filmlerde Uşak'ın tercih edilebilir doğal mekân işlevi görmesini sağlamaktadır.

Covid-19 sürecinde ön elemeleri online, ödül aşamasının yüz yüze yapıldığı 7. festivale dahi, 120 ülkeden 3304 başvuru yapıldığı ve bu başvuruların arttığını göz önüne alacak olursak festival başarısının kısıtlı imkanlarla bile bu kadar iyi olması sevindirici olduğu görülmektedir. Yerel basında yer alan haberlere bakıldığında festivalin maddi zorluklar çektiği açıkça görülmüştür. Bu maddi zorluklar giderilmelidir. Festival uğruna eşyasını satan öğrencilerin ve fedakârlık yapan danışmanların takdir edilmesi de gerekmektedir.

Bu zorlukların yaşandığı Uşak Kanatlı Denizati Film Festivaline bakıldığında bunun gibi öğrenci topluluklarının yaptığı festivallerin çektiği zorlukları anlayabiliyoruz. Yerel ve ulusal düzeyde öğrenci topluluklarının yaptığı film festivallerine yapılacak olan her türlü destek çok değerlidir. Toplumun gelişmesinde önemli bir yer arz eden sinema sanatının bir dalı olan kısa

film, uzun metraj filmin temel taşından biridir. Kısa film ve kısa film festivallerine olan ilginin artması kısa filmde başarının artmasına sebep olup, uzun metraj filmlerin gelişmesine de katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Aksu, Y. (1996). *Sinemanın Başlangıcı Kısa Filmdir*. Dinçer, S.M. (Ed.) Türk Sineması Üzerine Düşünceler. Ankara: Doruk Yayıncılık, 31.
- Arseven, C. E. (1998). *Sanat Ansiklopedisi*, C. 1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Anbarlı, O. (2017). Kısa Film Yapım Süreci Ve Bu Sürecin Festival Ödüllerine Olan Etkisi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi
- Atak, O. (2009). Türk Turizmin Tanıtımında Festivallerin Yeri ve Önemi: Antalya Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beyler, Y.(2020). "Türkiye'de Film Festivallerinin Dönüşen Yapısı" Gümüşhane Üni., İletişim Fak. Elektronik Dergisi, C. 8, S. 2.
- Bikiç, N. Ç. (2020). "Pandemi Etkisi: Kısa Film Festivalleri ve Yaşanan Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme" Gümüşhane Üni., İletişim Fak. Elektronik Dergisi, C. 8, S. 2.
- Bikiç, N. Ç. (2019). Türkiye'de Belgesel Film Festivalleri: Filmler, Seçimler, Etkenler, İstanbul: Doruk Yayınları.
- Colombo, A. (2014). "Film Festivals Articulating Multicultural Encounters In Democratic Contemporary Society". Budapest, Central European University Press.
- Çelik, R. (2015). Film Festivalleri ve Türkiye'de Sinemanın Geleceği, Derleyen: Ebubekir Elkatmış. İstanbul: Gülmat Matbacılık.
- DUFFY, M. (2005), "Performing Identity Within a Multicultural Framework", Social and Cultural Geography, 6 (5)
- Fener, S. (2017). Sinemanın Özü Kısa Film, İstanbul: Yitik Ülke Yayınları.
- Houghton, M. (2001), "The Propensity of Wine Festivals to Encourage Subsequent Winery Visitation", International Journal of Wine Marketing, 13 (3)
- Kanburoğlu, Ö. (2017). *İstanbul'da Film Sektörünün Durum Analizi ve Sektörün Geleceği Projesi Analiz Raporu*, Film-San Vakfı, İstanbul
- Kaynar, T. (1993). Önce Kısa Film Vardı. İstanbul: Antrakt Yayınları, 7.
- Kutlar, O. (1968). Ulusal Türk Sineması İçin Alan Araştırmaları:2, Yeni Sinema 17 dergi, İstanbul
- Lıtvın, S. W. and Fetter, E. (2006), "Can a Festival be too Successful? A Review of Spoleto, USA", International Journal of Contemporary Hospitality Management, 18 (1)
- Pechlaner, H. (2000). "Cultural Heritage and Destination Management in the Mediterranean", Thunderbird International Business Review, 42 (4)
- Sevinç, Z. (2014). "2000 Sonrası Yeni Türk Sineması Üzerine Yapısal Bir İnceleme". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (40), 97-116.
- Shyllon, F. (2007). "Argungu Fishing Festival in Northwestern Nigeria: Promoting the Idea of a Sustainable Cultural Fest", International Journal of Cultural Property (14)
- Scognamillo, G. (1998). Türk Sinema Tarihi, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
- Onaran, Â. Ş. (1999). Türk Sineması I. Cilt, Kitle Yayınları, Ankara, 11,12.
- Okumuş, S. (2014). Yeni Medya ve Kısa Film Olgusu, s. 3-4, İst. Kültür Üni. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Özalp, L. (2008). Bir Film Yapmak. Türkiye'den Örneklerle Film Yapım Süreci. İstanbul: Hil Yayınları
- Öztürk S. ve Odabaş B. (2017). Alternatif Medya Örneği Olarak Kısa Film: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 7(1)
- Özon, N. (1995). "Karagözden Sinemaya 2", Ankara: Kitle Yayınları, 355.
- Uğurlu, E. G. & Aşkan, H. (2018). "Türkiye'deki Uluslararası Film Festivalleri ve Uluslararası Eskişehir Film Festivali İzleyici Araştırması" Anadolu Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, 82.
- Vodep, K., Sedmak, G. and Brezovec, A. (2010). "Inclusion of Cultural Heritage in the Destination Product in Istra", Biennial International Congress. Tourism & Hospitality Industry, Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija, Croatia
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmazkol, Özgür. (2011). 2000 Sonrası Türk Sineması'na Eleştirel Bakış. (Editör, Özgür Yılmazkol). İstanbul: Okur Metamorfoz Yayıncılık.
- Wong, C. H. (2011). Film Festivals: Culture, People, And Power On The Global Screen. London: Rutgers University Press.

İnternet Kaynakları

- <https://beyazgazete.com/haber/2020/10/1/uluslararasi-usak-kanatli-denizati-kisa-film-festivali-ne-3-bin-150-basvuru-yapildi-5764324.html> (2020, Kasım,20)
- <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/keyif/6-uluslararasi-usak-kanatli-denizati-kisa-film-festivali-basladi-41394053> (2021,Ocak 5)
- <https://www.bolgegundem.com/usakta-ogrenciler-esyalarini-satarak-film-festivaline-sahip-cikti-641790h.htm> (2020, Aralık 25)
- <https://filmhafizasi.com/6-uluslararasi-usak-kanatli-denizati-kisa-film-festivalinin-basvurulari-suruyor/> (2020, Aralık 20)
- <https://www.fikriyat.com/kultur-sanat/2018/09/23/kanatli-denizatinin-film-gibi-oykusu>
- <https://usakfilmfest.usak.edu.tr/menu/5249> (2021, Ocak 10)
- <https://sinema.ktb.gov.tr/TR-246692/kisa-film-yapim-destegi.html> (2021, Ocak 10)
- <http://www.etikan.com/2002-y-l-yaz-lar-.html> (2021, Ocak 11)
- <https://worldfilmpresentation.com/Festival/international-usak-winged-seahorse-short-film-festival> (2021, Mart 20)
- <https://usakfilmfest.usak.edu.tr/duyuru/tum> (2021,Mart 26)
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/uluslararasi-usak-film-festivali-izleyici-ile-cevrimici-bulusacak-haber-1507026> (2021, Mart 26)
- <https://www.a3haber.com/2020/12/23/usak-kisa-film-festivalinde-kanatli-denizati-odulleri-sahiplerini-buldugosterimler-uzatildi/> (2021, Mart 26)
- <http://www.beyazperde.com/haberler/filmler/haberler-94081/> (2021, Mart 26)
- <https://gaiadergi.com/7-uluslararasi-usak-kanatli-denizati-kisa-film-festivaline-basvurular-basladi/> (2021, Mart 26)
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/onur-kesapli-sansurun-sinirlarini-kapitalizm-belirliyor-haber-1508336> (2021,Mart 20)
- <https://filmfreeway.com/UsakWingedSeahorse> (2021, Nisan 13)
- <http://www.pamukkaledergisi.com/karun-hazinesinin-seruveni/> (2021, Nisan 13)

Atmosfer Unsurlarından Renklerin Otel Lobileri Açısından Değerlendirilmesi: Ali's Farm Butik Otel & Spa Örneği

The Evaluation of Colors as Atmospheric Elements in Terms of Hotel Lobbies: Example of Ali's Farm Boutique Hotel & Spa

Banu GÜRNEŞ BOZ¹, Erdem TEMELOĞLU², Murat AKSU³

Özet

Konaklama işletmelerinden biri olan oteller müşterilerin memnuniyetini arttırmak amacıyla atmosfer unsurlarını etkin şekilde kullanmaktadır. Bu unsurlar görsel işaretler, işitsel işaretler, koku, duygusal tepki, bilişsel tepki ve davranışsal tepkiler oluşturmaktadır. Görsel işaretlerden biri olan renkler, otel ile ilgili önemli atmosfer unsurudur. Bu çalışmanın amacını atmosfer unsurlarından biri olan renklerin otel lobilerindeki kullanımının incelenmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda Çanakkale İli Assos Bölgesi'nde bulunan Ali's Farm Butik Otel & Spa işletmesi örnek olarak seçilmiştir. Otel lobisinin duvar, tavan ve mobilyalarında kullanılan renkler incelenmiştir. Bulgulara göre otelin duvarlarında kullanılan krem renk çok geniş olmayan alanın daha geniş algılanmasını sağlamıştır. Otel duvarlarında kullanılan taşlar ise Kuzey Ege kültürünü yansıtmaktadır. Tavanda kullanılan beyaz renk de yükseklik algısının azalmasına engel olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ali's Farm Butik Otel & Spa, Atmosfer, Çanakkale, Otel İşletmesi, Renk

Abstract

Hotels, which are common accommodation establishments, use atmospheric elements effectively to increase the satisfaction of customers. These elements constitute visual cues, auditory cues, smells, and emotional, cognitive, and behavioral responses. Colors, one of the visual cues, are an important atmospheric element associated with the hotel. The aim of this study is to examine the use of colors, one of the atmospheric elements, in hotel lobbies. In this context, Ali's Farm Boutique Hotel & Spa in Çanakkale Province Assos Region has been chosen as an example. The colors used in the walls, ceilings, and furniture of the hotel lobby were examined. According to the findings, the cream color used on the walls of the hotel made the area that is not very large appear wider. The stones used in the hotel walls reflect the North Aegean culture. It has been observed that the white color used on the ceiling also prevents a decrease in height perception.

Keyword: Ali's Farm Boutique Hotel & Spa, Atmosphere, Çanakkale, Hotel Managment, Color.

¹Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale, Türkiye

²Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Ayvacık Meslek Yüksekokulu, Çanakkale, Türkiye

³Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Çanakkale, Türkiye

ORCID:

B.G.B.: 0000-0002-5978-1994

E.T.: 0000-0001-8572-9172

M.A.: 0000-0001-9881-4739

Corresponding Author:

Banu GÜRNEŞ BOZ

Email:

banu.boz@comu.edu.tr

Citation: Gürneş-Boz, B. Temeloğlu, E. ve Aksu, M. (2021). Atmosfer unsurlarından renklerin otel lobileri açısından değerlendirilmesi: Ali's Farm Butik Otel & Spa örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 632-644.

Submitted: 10.05.2021

Accepted: 20.09.2021

1. GİRİŞ

Otel işletmelerinde artan rekabet hizmet kalitesi, müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakati gibi konulara önem kazandırmıştır. Bundan dolayı otel işletmeleri kendilerini diğer işletmelerden farklılaştırmak için bu konulara daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Bunu sağlamanın yollarından biri de atmosfer unsurlarının kullanılmasıdır. Atmosfer unsurlarını görsel işaretler (renk, mekân ve işlev, aydınlatma), işitsel işaretler (müzik ve müziksiz ortam), koku, duygusal tepki, bilişsel tepki ve davranışsal tepkiler oluşturmaktadır (Lin 2004: 167-168). Otel işletmelerinde atmosferi etkileyen unsurların bilinmesi ve bu unsurların kullanılması büyük önem arz etmektedir (Aksu, 2012). Otel işletmeleri tüketicilerin görsel, işitsel, kokusal v.b. duyularına hitap edecek şekilde atmosfer ortamı oluşturarak, kendilerine özgü hizmet atmosferini yaratabilmektedir (Karkın, 2009).

Müşterilerin konaklayacağı otel girişi memnuniyeti etkileyen ilk izlenimi oluşturması nedeniyle önemli bir unsur olmaktadır. Bu nedenle otel lobileri bu izlenimi sağlamada oldukça büyük önem arz etmektedir (Öztürk ve Seyhan, 2005). Lobi, müşterileri resepsiyona, yiyecek-icecek ve toplantı salonlarına, rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alanlara ve diğer mekanlara ulaştıran; açık mekanları birbirine bağlayan ve otelin merkezi konumundaki yerdir. Ayrıca lobiler müşterilerin kabul edilme, kayıt işlemlerini yapma, bilgi alma gibi ön büro hizmetlerini sağlayan bankoları ve bekleme mekânını da bulundurmaktadırlar (Yolcu, 2006). Ancak bireylerin bir otel lobisine ilişkin algıları yalnızca ön büro ile ilgili olarak kalmamakta; çalışanlar ve müşteriler, aydınlatma, zeminler, mobilyalar, sanat eserleri ve duvarların rengi gibi diğer birçok unsuru da içermektedir (Lin, 2004).

İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan renklerin kişiler üzerinde de oldukça büyük etkisi bulunmaktadır. Renklerin önemi mekanlar açısından değerlendirildiğinde ise bu önem daha da fazla ön plana çıkmaktadır. Şöyle ki bir mekanda kişilerin maruz kaldığı ve dikkatlerini çeken ilk şey renktir ve mekânlarda tercih edilen renkler kişiler üzerinde olumlu veya olumsuz duygulara sebep olabilmektedir. Bu nedenle renk seçimleri dikkatli yapılmalıdır. Doğru renk seçiminin bir diğer önemi mekândaki kişilerin eylemlerini daha rahat ve istekli şekilde gerçekleştirmesini sağlamasıdır. Renklerin en önemli ve ilk amacı ise kişiler üzerinde duygusal etki bırakmaktır. Bir mekan doğru planlansa dahi renk açısından donuk ve yetersiz olması mekanın doğru şekilde algılanamamasına, kişiler üzerinde istenilmeyen duygular bırakmasına sebep olabilmektedir (Atik, 2019: 68).

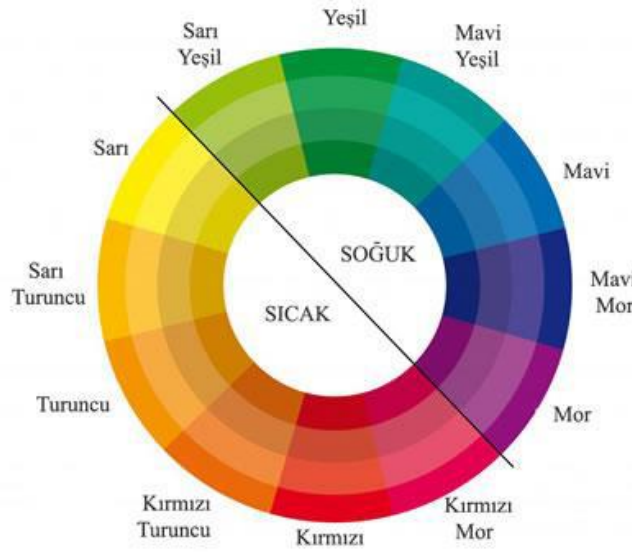
Bundan dolayı çalışmanın amacı atmosfer unsurlarından biri olan renklerin otel lobilerinde kullanımının araştırılması oluşturmaktadır. Bu kapsamda Çanakkale İli Assos Bölgesi'nde bulunan Ali's Farm Butik Otel & Spa işletmesi örnek olarak seçilmiş ve otel lobisinde kullanılan renkler incelenmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Renk Kavramı

Renkler, geçmişten günümüze yaşamı anlamlı ve anlaşılır hale getiren ipuçlarını içermektedir. Bundan dolayı renkler, toplumsal yaşamın her kademesi ve alanında önemli ve etkin rol oynamaktadır (Özer, 2012: 269). Renklerin insan psikoloji üzerindeki etkileri incelendiğinde, renklerin beyinde bazı merkezleri uyardığı ve bunun sonucunda bazı salgıların fazla salgılandığı ortaya koyulmaktadır. Örneğin, kırmızı rengin adrenalin salgısını harekete geçirdiği ve hareketi, saldırganlığı, heyecanı ve cinsel duyguları artırdığı belirtilmektedir (Sözen, 2003: 57). Yapılan incelemeler sonucunda renkler, sarı, kırmızı, turuncu gibi sıcak renkler; mavi, yeşil, mor gibi soğuk renkler olarak ikiye ayrılmaktadır. Sıcak renklerin insanı aktif, heyecan verici, vahşi, sıcak, canlı harekete geçirdiği, enerji verdiği ve dinamizmi artırdığı; soğuk renklerin ise insanda,

sakinlik, güven, rahatlık, uyusukluk gibi duyguları oluşturduğu belirtilmiştir (Özer, 2012: 272; Becer, 2011: 57-59).

Şekil 1. Renk Çemberi

Kaynak: Eraslan, U. R. 2015: 155

Renklerin insanların üzerindeki etkisi mekânlarda kullanılan renklere de dikkat etmeyi gerektirmektedir. Mekânlar renk kullanımı sıcak ve soğuk renkler olarak incelendiğinde kırmızı, turuncu ve sarı renkler sıcak renkler; mavi ve mor soğuk renkler olarak belirtilmiştir. Buna göre kırmızı renk, hareketin yoğun olduğu yerler için uygun renktir. Mutfak, çocuk odaları, dans stüdyoları, diskotekler topluma açık olan için ideal olup; koyu tonları yoğun ve sıkıcı bir atmosfer yaratacağı için tercih olarak önerilmemektedir. Turuncu renk ise mutfakta, çocuk odalarında, yemek odası ve koridorlarda sıcaklık yaratmaktadır. Neşe ve mutluluk vermesi istenen ortamlarda ve geniş alanlarda kullanılması uygun olup; büro, çalışma odası ve yatak odası için uygun olmamaktadır. Sarı renk ise mutfak için çok uygun olup; çalışma odalarında ve dinlenme amaçlı ortamlarda kullanılması önerilmemektedir. Mavi renk, sakinleşme, stres atma, dinlenme amaçlı olan her yerde kullanılabilir. Bu renk hareketin ve çalışmanın çok olduğu yerlerde kullanılmamalıdır. Koyu tonları olumsuz etkiler, tembellik ve melankoli yaratabilmektedir. Yeşil renk koyu tonları zemin döşemesinde, fayanslarda kullanılabilir. Avlu, giriş gibi alanlarda kullanıldığında insana huzur vermektedir. Genellikle yatıştırıcı özelliğinden dolayı hastane odalarında tercih edilmektedir. Mor renk, meditasyon odaları için idealdir. Bu renk kendine güven duygularını harekete geçirmektedir. Bu rengin parlak, göz alıcı renklerle birleştiğinde olumsuz etkisi olabilmektedir (Ustaoğlu, 2007: 77-78).

Renklerin bir diğer özelliği de kullanıldıkları mekânda hacimsel farklılıklar oluşturabilmesidir. Bir mekanın tasarımında renklerin kullanıldıkları yüzey, kullanıldığı miktar önemli birer unsur olmaktadır. Farklı renk tür ve tonları da farklı derinlik algısının oluşturulmasında kullanılabilir. Sıcak renklerin daha yakında, soğuk renklerin ise daha uzakta algılanması söz konusu duruma verilebilecek örneklerdendir. Bu şekilde iç mekânda yanlış seçilen ve uygulanan renkler kullanıcılar üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilen durumlara neden olabilmektedir (Özsavaş, 2016: 451). Bu nedenle renklerin iç mekânlarda kullanılırken dikkatli olunması önemlidir.

Renklerin, mekânlara dar ya da geniş, alçak ya da yüksek, büyük ya da küçük ve yakın ya da uzak gibi etkiler yaratması nedeniyle bir mekanın ölçülerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Mekânda yakınlık hissi veren renkler turuncu, kırmızı ve sarı renkleri iken yeşil ve mavi renkler

daha az yakınlık hissi oluşturmaktadır. Açık değerli renkler, mekânda daha önde ve büyük algılanmaktadır (Alici, 2019).

Tablo 1. Mekânın Renksel Psikolojik Etkileri

	Sıcak Renk Koyu Değer	Koyu Değer	Sıcak Renk Açık Değer	Soğuk Renk Açık Değer
Tavan	Kasvetli, Tehditkar	Kapatici, Örtücü	Manevi Baskı Verici	Yükseltici
Duvar	Çevreleyici, Sarıcı	Soğuk	Hareketlendirici	Yönlendirici, Serin
Döşeme	Tutucu, Sağlam, Emniyetli	Ağır	Yükseltici, Kaldırıcı	Emniyetsiz, Koşmaya, Teşvik Edici

Kaynak: Demirci, 2008: 87

2.2. Atmosfer Kavramı

Atmosfer, hem günlük yaşamda hem de iş yaşamında kullanılan bir kavram olmakla birlikte günümüzde hizmet sektöründeki işletmeleri de yakından ilgilendirmekte ve gittikçe söz konusu işletmeler açısından önemli bir hale gelmektedir (Aksu, 2012). Kotler'e göre atmosfer, alıcılarda belirli bir etki yaratmak için bir yerin bilinçli bir şekilde tasarımının yapılması şeklinde tanımlanmaktadır (Kotler, 1973: 50). Atmosfer unsurlarını görsel işaretler (renk, mekan ve işlev, aydınlatma), işitsel işaretler (müzik ve müziksiz ortam), koku, duygusal tepki, bilişsel tepki ve davranışsal tepkiler oluşturmaktadır (Lin 2004: 167-168).

Atmosfer, müşterilerin otel işletmesini değerlendirmeleri açısından büyük bir öneme sahipken atmosferik unsurlar da müşteri memnuniyeti, tekrar ziyaret etme niyeti ve kişisel rahatlık üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Ayazlar ve Artuğer, 2015). Atmosfer ortamının sağlanmasındaki temel amaç tüketiciyi duygusal anlamda etkilemektir. Bu şekilde tüketicinin satın alma kararının olumlu yönde verilmesi sağlanmış olacaktır (Karaca ve Köroğlu, 2018). Müşterilerin otel ile ilgili ilk izlenimleri giriş kapısından girdiği zaman oluşmaktadır. Bu nedenle otel girişlerindeki lobilerin müşterilerin otelden alacakları hizmet ve bulunacakları ortam hakkında ipuçları vermesi ve bu ipuçları sayesinde kaliteli bir hizmet alacakları ve otelden memnun ayrılacakları gibi izlenimler oluşturmaları önemlidir (Arslan, 2004 akt. Levent, 2020). Tüm bu sebeplerden dolayı otel işletmecilerinin otel lobisini oluşturan unsurları anlaması ve daha iyi bir izlenim oluşturacak gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlaması gerekmektedir (Countryman ve Jang, 2006).

Bir mekânın algılanmasında ışık, renk ve mekânsal organizasyon gibi unsurlar oldukça etkili olduğundan otellerde tercih edilen renklerin rastgele seçilmemesi gerekmektedir. Renklerin müşteriler üzerinde bıraktığı izlenimin iyi bir şekilde analiz edilmesi ve renklerin bu kapsamda değerlendirilerek tercih edilmesi gerekmektedir. Şöyle ki soğuk renklerin orta yaş ve üzerine hitap edilen otellerde tercih edilmesi gerekirken; canlı ve sıcak renklerin gençlere hitap eden otellerde tercih edilmesi gerekmektedir. Sunulan hizmetin türü ve ürünleri bir otelin renklerini otelin konseptini belirleyen unsurlardır (Akaydın, 2007 akt. Levent, 2020). Diğer bir ifadeyle renklerin otellerin faaliyet amacına uygun olarak kullanılmalıdır. Ayrıca renklerin, oteller tarafından mimari algıları değiştirebilmek için yararlanılabilecek unsurlardan olmaktadır (Karkın, 2009). Çünkü renklerin birbirleriyle olan uyumu bir mekânın farklı şekillerde algılanmasını sağlayabilmektedir (Manav, 2015).

Literatür incelemesi sonucunda işletmelerdeki atmosfer unsurları ve bu unsurlardan renklerin önemi ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Countryman ve Jang (2006) tarafından bir

otel lobisinin fiziksel ortamını oluşturan (renk, aydınlatma, düzen, stil ve mobilyalar) atmosferik unsurlarını inceledikleri çalışmada, bir otel lobisinin genel izlenimi ile renk, aydınlatma ve stil faktörlerinin önemli olduğu, en önemli atmosferik unsurun ise renk olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Naqshbandi ve Munir'in (2011) kongre ve butik otellerin lobileri ile ilgili atmosferik unsurları tanımlanması amacıyla yapmış oldukları çalışmaları sonucunda kongre ve butik otel lobileri izlenimi üzerinde en etkili faktörün aydınlatma boyutu, kongre otellerinde en düşük değerlendirilen boyutun stil; butik otellerde ise stil ve renkler olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Saatci, Temeloğlu ve Aksu'nun (2019) restoran yöneticilerinin restoran atmosferini oluştururken dikkat ettikleri unsurların ortaya çıkarılması amacıyla yapmış oldukları çalışma sonucunda elde ettikleri bulgulardan biri de restoranların renk tercihlerinin iştah açan ve satın alma davranışı ortaya çıkmasına neden olan renklerden yana olduğu ile ilgili olmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Çalışmanın amacı atmosfer unsurlarından biri olan renklerin otel lobilerinde kullanımının araştırılması oluşturmaktadır. Bu kapsamda Çanakkale İli Assos Bölgesi'nde bulunan Ali's Farm Butik Otel & Spa işletmesi örnek olarak seçilmiş ve otel lobisinde kullanılan renkler incelenmiştir.

4. YÖNTEM

Çalışmada atmosfer unsurlarından biri olan renklerin otel lobilerindeki kullanımının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Çanakkale İli Assos Bölgesi'nde bulunan Ali's Farm Butik Otel & Spa işletmesi örnek olarak seçilmiş ve otelin lobisinin duvar, tavan ve mobilyalarındaki renkler incelenmiştir. Ali's Farm Butik Otel & Spa'nın seçilme nedeni bölgede çiftlik ve otel tarzında hizmet veren başka bir konaklama işletmesinin olmamasıdır. Araştırmaya konu olan ve 2017 yılından beri faaliyet göstermekte olan Ali's Farm Butik Otel & Spa Çanakkale İli'nin Ayvacak İlçesine bağlı Assos-Sivrice Koyu'nda bulunmaktadır. Kendisine ait çiftlik bünyesinde birçok hayvanı barındıran otel ayrıca arazisinde ayrılan bir bölümde geleneksel metotlar ve Anadolu tohumları ile yetiştirdiği yiyecekleri mutfağında kullanmaktadır. Araştırmada ilk olarak literatür taraması yapılmış ve çalışmanın kavramsal kısmı oluşturulmuştur. Ali's Farm Butik Otel & pa işletmesi 8 Ocak 2021 tarihinde ziyaret edilerek gerekli izin alınmış ve otel işletmesinin lobisi fotoğraflanmıştır. Elde edilen veriler incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Otel işletmelerinde atmosfer unsurlarından biri olan renklerin otel lobilerinde kullanımının araştırıldığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması; *"tek bir durum ya da olayın derinlemesine boylamsal olarak incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntem"* olarak tanımlanmaktadır (Subaşı ve Okumuş, 2017: 420). Bu açıdan incelendiğinde, araştırma deseni öncelikli olarak çalışmanın yapılacağı otel işletmesinin belirlenmesi ile başlamaktadır. Daha sonra, belirlenen otel işletmesinden izin alınmış ve otel lobisinde kullanılan duvar renkleri fotoğraflanmıştır. Tüm fotoğraflar incelenmiş ve çalışmaya uygun açılardan çekilen, renkleri net olarak gösteren ve otel lobisinin bütünlüğünü yansıtan fotoğraflar değerlendirmeye alınmıştır. Söz konusu fotoğraflar çalışmaya eklenerek okuyucuya görsellik oluşturulmuştur. Ayrıca, araştırma amacına uygun olarak bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Otel lobisi bu kontrol listesindeki sorulara göre incelenmiş ve otel lobisinde kullanılan renklerle ilgili yorumlarda bulunulmuştur.

Tablo 2. Otel Lobisinde Kullanılan Renklere Yönelik Kontrol Listesi

Sorular	Evet	Hayır
1. Otel lobisinin duvarlarında açık renkler kullanılmış mıdır?	√	
2. Otel lobisinin duvarlarında sıcak renkler kullanılmış mıdır?	√	
3. Otel lobisinin tavanlarını alçak olarak göstermek için sıcak ve koyu renkler kullanılmış mıdır?		√
4. Otel lobisinin tavanlarını yüksek olarak göstermek için soğuk ve açık renkler kullanılmış mıdır?	√	
5. Otel lobisindeki mobilyalarda duvar rengiyle uyumlu renkler kullanılmış mıdır?	√	
6. Otel lobisindeki mobilyalarda etkili renkler mi tercih edilmiştir?	√	

Durum çalışmalarında tek bir durum incelendiğinden dolayı, bu çalışmada atmosfer unsurlarından biri olan renklerin otel lobilerinde incelenmesi için Ali's Farm Butik Otel & Spa işletmesi çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Çanakkale ili Assos bölgesi ilkbahar döneminde başlayarak sonbahar sonuna kadar yoğun bir turist ağırlayan destinasyondur. Destinasyonun kendine has birçok özelliği bulunmaktadır. Fakat bu araştırmaya uygun olarak düşünülen en önemli özellikler taş yapıların önemli olması ve ekoturizm yapılmasıdır. Bu nedenle, Ali's Farm Butik Otel & Spa işletmesinin çalışma grubu olarak seçilmesinin nedeni bölgede çiftlik ve otel tarzında hizmet veren başka bir konaklama işletmesinin olmamasıdır.

5. BULGULAR

Ali's Farm Butik Otel & Spa'ya ait lobi çok fazla büyük değildir. Araştırma kapsamında otelde çekilen fotoğraflar literatürde belirtilen kapsamda incelenmiş ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Duvarda Kullanılan Renk: Otel lobisinin duvarlarında krem rengi kullanılmıştır. Krem rengi, renk çemberine göre sıcak renkler içinde bulunmaktadır.

Resim 1. Lobi Duvarının Yandan Bir Görüntü

Resim 2. Lobi Duvarının Önden Bir Görüntü

Açık renkli duvarlar ışığın etkin bir şekilde yansıtılması ve önünde bulunan nesnelere açısından arka plan oluşturulmasında önemlidir. Duvarda koyu renk kullanılması duvarların ışığı yutmasına ve mekânın daha zor aydınlatılmasına neden olmaktadır. Ancak açık ve sıcak renkler mekânı geniş göstermektedir (Demirci, 2008).

Resim 3. Lobideki Taş Görünümlü Duvardan Bir Görüntü

Resim 4. Lobideki Taş Görünümlü Duvardan Diğer Bir Görüntü

Otelin lobisinin duvarlarının belli yerlerinde taş kullanılmış olup bu durumun “Ege Bölgesi’nde doğal taş malzemeli yapı tiplerinin bölgenin mimari kimliğini” (Eren, Postalcı ve Enşici, 2010) oluşturmasından kaynaklı olup bundan esinlenilerek yapıldığı düşünülmektedir. Duvarlarda kullanılan taşlar ise sıcak ve soğuk renklerin karışımından oluşmakta; taşlarda mor, sarı, turuncu gibi renklerin farklı tonları kullanılmaktadır.

Tavanda Kullanılan Renk: Ali’s Farm Butik Otel & Spa’nın lobisinin yaklaşık iki buçuk metre yükseklikteki tavanında beyaz renk kullanılmıştır.

Resim 5. Lobiden Bir Görüntü

Resim 6. Lobi Tavanından Bir Görüntü

Bir yere en fazla ışık verebilecek ve aydınlatma araçlarından ekonomik anlamda fayda sağlamada tavanda en fazla kullanılan renk beyaz olmaktadır. Tavan renginin bir alanda kullanılan diğer renklerden daha açık renkli olması hâkim olan görüştür. Bir alanda tavan alçak gösterilmek istendiğinde daha koyu renkler kullanılmaktadır. Yüksek tavanların daha alçak algılanması için sıcak renk ve koyu değerler; alçak tavanların yüksek algılanması için soğuk ve açık değerler kullanılmaktadır. Ayrıca düz yüzeyli, açık renkli tavan, ışığı yansıtacağı ve ışığın geri çekilmesini sağlayacağı için, mekânda genişlik hissi de oluşturmaktadır (Demirci, 2008).

Mobilyada Kullanılan Renk/Renkler: Ali's Farm Butik Otel & Spa'nın lobisinde bulunan mobilyalarda (koltuk, sehpa, raflar, dolaplar, resepsiyon arkasındaki dolap) ağırlıklı olarak farklı tonlardaki kahverengi renk kullanılmıştır.

Resim 7. Lobinin Önden Bir Görüntüsü

Resim 8. Lobide Kullanılan Mobilyalardan Bir Görüntü

Resim 9. Lobinin Bekleme Bölümünde Kullanılan Mobilyalardan Bir Görüntü

Yukarıda bulunan fotoğraflarda görüldüğü üzere mobilyalarda farklı renk tonlarında kullanılan kahverengi rengi renk çarkında bulunmamakta, sosyal dengeyi, toplum içinde rahatlığı sağlayan ve zihin üzerinde etkili olan bir renk olmaktadır (Ustaoglu, 2007).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Atmosfer unsurlarından biri olan renklerin otel lobilerindeki kullanımının incelenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmış olan bu çalışma sonucunda araştırmaya konu olan Ali's Farm Butik Otel & Spa işletmesinin lobisinin duvarlarında krem, tavanında beyaz ve mobilyalarında (koltuk, sehpa, raflar, dolaplar, resepsiyon arkasındaki dolap) farklı tonlardaki kahverengi renginin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Ali's Farm Butik Otel & Spa'nın duvarlarında kullanılan krem renk çok geniş olmayan alanın daha geniş algılanmasını sağlamıştır. Ayrıca duvarlarının bazı yerlerinde kullanılan taşlar da otelin bulunduğu Kuzey Ege kültürünü yansıtmaktadır. Ali's Farm Butik Otel & Spa'nın yüksek olmayan tavanında kullanılan beyaz renk de tavanın daha yüksek algılanmasına neden olmuştur. Ali's Farm Butik Otel & Spa'nın mobilyalarında ise farklı tonlarda kahverengi rengi kullanılmıştır. Mobilyalar ile duvar rengi arasında bir uyum olduğu söylenebilmektedir. Otelde, kapalı mekanlarda kullanılan ve birbiriyle uyumsuzluk oluşturmayan renkler kullanılmasına rağmen daha farklı renk ve mobilyalar ile daha modern bir görüntü sağlanabileceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular ışığında sektöre ve akademiye yönelik öneriler aşağıda belirtilmiştir.

- Çalışma butik otelde yapıldığından daha büyük otellerde yapılması genelleştirmeyi kolaylaştıracaktır.
- Çalışmanın farklı butik otellerde yapılarak kıyaslama yoluna gidilmesi büyük önem taşımaktadır.
- Çalışmanın sadece otellerde değil yiyecek içecek işletmelerinde de yapılması renk uyumunun önemini ortaya konmasında büyük önem taşımaktadır.
- Bu tür çalışmalarda farklı disiplinlerdeki akademisyenlerin (psikoloji, iç mimarlık) katılımı çalışmanın daha kapsamlı ve sağlıklı olmasını sağlayacaktır.
- İşletmelerde iç veya dış mekan düzenlemesinde kullanıcı renk ve düzenlemeler ile ilgili mutlaka alanında uzman kişilerden destek alınması gerekmektedir.
- Her işletme yöneticisinin bir hedef kitlesi belirlemesi ve belirlediği hedef kitlesine uygun renk ve düzenlemelerin yapılması büyük önem taşımaktadır.

- Tarihi ve kültürel değer taşıyan mekanlarda orijinalliğine bağlı kalındığından işletme yöneticilerinin iç dizayn ve düzenlemede kullanılan renkler konusunda özen göstermesi büyük önem taşımaktadır.

Otel işletmelerinde önemli bir yere sahip olan atmosfer unsurları ile ilgili çalışmalar artmaktadır. Ancak atmosfer unsurlarından renklerin otellerde ya da otellerin farklı alanlarında kullanımı ile ilgili çalışmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir. Söz konusu bu çalışmada içinde bulunulan pandemi süreci gerekse kış mevsiminde otelin faal olmaması otel müşterilerine ulaşılamamasına neden olduğundan otelde belli bir alanda kullanılan renkler incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma ileriki dönemlerde otellerin farklı alanlarında kullanılan renklerin müşteriler üzerindeki psikolojik etkisinin araştırılmasını da amaçlayan farklı çalışmalar ile genişletilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksu, M. (2012). Hizmet Kalitesinin Bir Unsuru Olarak Atmosferin Müşteri Sadakati Üzerine Etkisi: Bozcaada'daki Otellerde Konaklayan Yerli Turistler Üzerinde Bir Araştırma (Yayınlanmamış doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Alici, N. (2019). İç Mekânda Renk ve Renklerin İnsan Psikolojisine Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Atik, D. A. (2019). Mekân Tasarımında Renk ve Kültür İlişkisinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, İç Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ayazlar, G. ve Artuğer, S. (2015). Otel Müşterileri İçin Önemli Olan Atmosferik Unsurların Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, 25-33.
- Becer, E. (2011). İletişim ve Grafik Tasarım, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Countryman, C. C. & Jang, S. (2006). The effects of atmospheric elements on customer impression: the case of hotel lobbies. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 18(7), 534-545.
- Demirci, H. (2008). Bina Tasarımında Aydınlatma ve Renk Olgusunun Biyoharmoloji ve Biyosüreç Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Eraslan, U. R. (2015). İç Mimarlık Eğitiminde Renk Armonisi. İç Mimarlık Eğitimi 3. Ulusal Kongresi/Atölye, "Kuram ve Uygulama Birlikteliği" Bildiriler Kitabı, 153- 166.
- Eren, Ö. İ., Postalıcı, E. ve Enşici, B. A. (2010). Ege Yerleşmelerinde Kültürel Etkileşimin Mimari İzleri. Sanatta Kimlik ve Etkileşim Sempozyumu, İstanbul, 119-132.
- Karaca, K. Ç. ve Köroğlu, Ö. (2018). Restoran Atmosferinin Tekrar Ziyaret Niyetine Etkisi: Akış Deneyiminin Aracılık Rolü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, (6)1, 776- 797.
- Karkın, A. G. (2009). Otel İşletmelerinde Hizmet Atmosferi Oluşturulması: Kavramsal Bir Çalışma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, XI (2), 165-181.
- Kotler, P. (1973). Atmospheric as a Marketing Tool, *Journal of Retailing*, 49(4), 48-64.
- Levent, S. (2020). Otel Atmosferinin Turistik Tüketicilerin Tekrar Satın Alma Niyetine Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Lin, I. Y. (2004). Evaluating A Servicescape: The Effect Of Cognition And Emotion. *Hospitality Management*, 23, 163-178.
- Manav, B. (2015). Renk-Anlam-Mekân İlişkisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC* July, 5(3), 22-27.
- Naqshbandi, M. M. ve Munir, R. S. (2011). Atmospheric Elements And Personality: Impact On Hotel Lobby Impressions. *World Applied Sciences Journal*, 15(6), 785-792.

- Özer, D. (2012). Toplumsal Düzenin Oluşmasında Renk ve İletişim. ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları 3(6), 268-281.
- Özsavaş, N. (2016). İç Mekân Tasarımında Renk Algısı. Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 9(18), 449-460.
- Öztürk, Y., Seyhan, K. (2005). Konaklama İşletmelerinde Sunulan Hizmet Kalitesinin Artırılmasında İşgören Eğitiminin Yeri ve Önemi. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, 121-140.
- Saatci, G., Temeloğlu, E., Aksu, M. (2019). Restoran Atmosferi Oluşturma Sürecinde Yöneticilerin Dikkat Ettikleri Unsurlar: Bursa Örneği. Journal of Tourism And Gastronomy Studies, 7 (3), 1640-1655.
- Sözen, M. (2003). Sinemada Renk ve Sembolik Anlamlar, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Subaşı, M., Okumuş, K. (2017). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (21) 2, 419-426.
- Ustaoglu, E. (2007). Renklerin İnsan Yaşamındaki Yeri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yolcu, E. (2006). Şehir Otelleri, Çevre, Mekân, Tasarım İlkeleri Üzerine (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.